

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**STRATEJİK İSTİHBARAT BAĞLAMINDA KARŞILAŞTIRMALI SAVAŞ
TEORİLERİ VE STRATEJİSTLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yunus KARAAĞAÇ

Y1512.300011

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı
Uluslararası İlişkiler ve İstihbarat İncelemeleri Programı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Hüseyin KAZAN

ARALIK 2017

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜ LÜĞÜ

Yüksek Lisans Tez Onay Belgesi

Enstitümüz Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Uluslararası İlişkiler ve İstihbarat İnclemeleri Tezli Yüksek Lisans Programı Y1512.300011 numaralı öğrencisi **Yunus KARAAĞAÇ**'ın "STRATEJİK İSTİHBARAT BAĞLAMINDA KARŞILAŞTIRMALI SAVAŞ TEORİLERİ VE STRATEJİSTLER" adlı tez çalışması Enstitümüz Yönetim Kurulunun 14.11.2017 tarih ve 2017/31 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından *başarılı* ile Tezli Yüksek Lisans tezi olarak *kabul* edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi :06/12/2017

1)Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Hüseyin KAZAN

2)Jüri Üyesi : Doç. Dr. Ateş USLU

3)Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Gülşay Uğur GÖKSEL

Not: Öğrencinin Tez savunmasında Başarılı olması halinde bu form **imzalanacaktır**. Aksi halde geçersizdir.

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**Stratejik İstihbarat Bağlamında Karşılaştırmalı Savaş Teorileri ve Stratejistler**” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar kısmında gösterilenlerden oluştuğunu, bu eserlere atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

Yunus KARAAĞAÇ

ÖNSÖZ

Toplumların ve devletlerin kendilerini güvende hissetmek ve olası tehditlerden kaçınmak için uyguladıkları faaliyetlerden birisi olan istihbarat çalışmaları günümüzde stratejik istihbarat ve ulusal güvenlik stratejilerine dönüşmüş fakat özellikle Türkiye’de bu dönüşüm yeterli seviyeye ulaşmamıştır. Söz konusu noktaya dikkat çekmek için hazırladığım bu tez çalışmasında istihbarat, strateji ve savaş üçgeni analiz edilerek geçmişten günümüze ve geleceğe yönelik planlamalar ve stratejiler irdelenmiştir.

Yaklaşık 1 yıllık bir zaman zarfı neticesinde oluşan bu çalışma, desteklerini hissettiğim kişiler sayesinde tamamlanmıştır. Akademik ve idari yoğunluğuna rağmen yarattığı zaman boşlukları ile her daim yanımda olan, fikirleri ile gözden kaçırdığım konuları fark etmeme yardımcı olan tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Kazan’a içtenlikle teşekkür ediyorum.

Tüm yaşamım ve eğitim hayatım boyunca, maddi ve manevi yönden desteklerini hep yanı başımda hissettiğim annem ve babama şükranlarımı ve teşekkürlerimi tüm kalbi duygularıyla iletiyorum.

Yüksek lisans eğitimimde katkısı olan bütün hocalarıma teşekkür ederim.

Bu süreçte beni fikren yalnız bırakmayan arkadaşlarıma da teşekkürü bir borç bilirim.

Bu çalışmanın bir ışık olması dileğiyle...

Aralık 2017

Yunus KARAAĞAC

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	viii
ÇİZELGE LİSTESİ	x
ŞEKİL LİSTESİ	xi
ÖZET	xii
ABSTRACT	xiii
1. GİRİŞ	1
2. İSTİHBARAT OLGUSU VE GELİŞİMİ	
2.1. İstihbarat Kelimesinin Kavramsal Kökeni Ve Tanımları.....	4
2.2. İstihbarat Çarkı.....	8
2.2.1 İhtiyaçların belirlenmesi	10
2.2.2. Planlama ve yönlendirme	10
2.2.3. Haberlerin toplanması	10
2.2.3.1 Birincil kaynak.....	11
2.2.3.2. Teknik kaynaklı bilgiler.....	11
2.2.3.3. Açık kaynaklı bilgiler	11
2.2.3.4. Kapalı (Gizli) kaynaklı bilgiler.....	11
2.2.4. Haberlerin işlenmesi.....	11
2.2.5. Haberlerin analizi ve bilgi üretimi.....	12
2.2.6. Dağıtım.....	12
2.3. İstihbaratın İlkeleri	12
2.3.1. Sürat.....	13
2.3.2. Gizlilik.....	13
2.3.3. Doğruluk.....	13
2.3.4. Netlik	14
2.3.5. Tarafsızlık.....	14
2.3.6. Süreklilik	14
2.4. İstihbarat Personelinin Prensipleri	14
2.5. İstihbaratın Tarihsel Kökeni.....	15
2.5.1. Milattan önceki dönemlerde istihbarat	16
2.5.2. Avrupa ve Anglosakson'larda istihbaratın ortaya çıkışı ve kurumsallaşması	17
2.5.3. Eski Türklerde ve Selçuklularda istihbarat.....	20
2.5.4. Osmanlılarda istihbarat faaliyetleri	21
2.5.5. Kurtuluş Savaşı'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde istihbarat yapılanmaları	25
2.6. İstihbarat Toplama Teknikleri.....	29
2.6.1. İnsan istihbaratı (HUMINT).....	29
2.6.2. Teknik istihbarat (TECHINT)	32
2.6.2.1. Elektronik istihbarat (Electronic Intelligence-ELINT) ve sinyal istihbaratı (Signal Intelligence-SIGINT)	33

2.6.2.2. Dinleme/İletişim istihbaratı (Communication Intelligence-COMINT).	35
2.6.2.3. Görüntü/Fotoğraf istihbaratı (Image Intelligence-IMINT):	36
2.6.2.4. Uydu istihbaratı.	37
2.6.2.5. Radar istihbaratı (Radar Intelligence-RADINT)	37
2.6.2.6. Siber istihbarat	38
3. STRATEJİK İSTİHBARAT DOĞRULTUSUNDA SAVAŞ VE STRATEJİ OLGUSU	
3.1. Ölçeklerine Göre İstihbarat Türleri	40
3.1.1. Taktik istihbarat	41
3.1.2. Operasyonel istihbarat	42
3.1.3. Stratejik istihbarat	42
3.2. Milli Güç Unsurları	49
3.2.1. Coğrafya	49
3.2.2. Nüfus	50
3.2.3. Doğal kaynaklar	51
3.2.4. Ekonomi	51
3.2.5. Askeri güç	52
3.2.6. Siyasal güç	52
3.2.7. Psikolojik güç	53
3.2.8. Enformasyon gücü	53
3.3. Stratejik İstihbaratın Unsurları	54
3.3.1 Askeri istihbarat	55
3.3.2. Biyografik istihbarat	56
3.3.3. Ekonomik istihbarat	57
3.3.4. Bilim ve teknoloji istihbaratı	59
3.3.5. Ulaşım ve iletişim istihbaratı	60
3.3.6. Coğrafi istihbarat	61
3.3.7. Siyasi istihbarat	62
3.3.8. Sosyal istihbarat	63
3.3.9. Siber istihbarat	64
3.4. Türkiye Cumhuriyeti'nin Stratejik İstihbarat Kültürü	66
3.4.1. Yakın geçmişten günümüze Türkiye'nin ulusal güvenlik stratejileri	67
3.4.2. İstihbaratın Türk Akademisi'ndeki yeri	70
3.4.3. Türkiye'nin güncel stratejik istihbarat durumu	70
3.4.3.1. Yerel boyut	71
3.4.3.2. Bölgesel boyut	71
3.4.3.3. Küresel boyut	71
3.4.3.4. Gelişen boyut	71
3.5. İstihbarata Karşı Koyma	71
3.6. Savaşın Kavramsal Kökeni ve Tanımları	73
3.7. Savaşın Tarihsel Dönüşümü	75
3.8. Savaş Türleri	79
3.8.1. Nizami savaş	79
3.8.2. Gayri-nizami savaş	79
3.8.2.1. Gerilla ve kontrgerilla	80
3.8.2.2. Gerilla savaşının prensipleri	81
3.8.2.3. Vekalet savaşları	84
3.8.2.4. Psikolojik harp, psikolojik hareket ve propaganda	86
3.8.2.4.1. Psikolojik harp	86
3.8.2.4.2. Psikolojik hareket	87

3.8.2.4.3. Propaganda.....	89
3.9. Stratejinin Kavramsal Kökeni Ve Tanımları.....	92
3.10. Stratejinin Kuvvet Çarpanları	93
3.10.1. Güç	94
3.10.2. Zaman	94
3.10.3. Mekan	94
3.11. Stratejinin İlkeleri.....	95
3.12. Stratejinin Türleri.....	96
3.12.1. Taktik strateji.....	96
3.12.2. Operasyonel strateji.....	96
3.12.3. Askeri strateji	96
3.12.4. Büyük strateji (Grand Strategy).....	98
4. STRATEJİSTLER VE SAVAŞ TEORİLERİ	
4.1. Pre-Modern Dönem Stratejistleri	100
4.1.1. SUN TZU	100
4.1.2. THUCYDİDES	104
4.1.3. GAIUS JULIUS CAESAR (JÜL SEZAR)	107
4.1.4. NICCOLO MACHIAVELLI	112
4.2. Modern Dönem Stratejistleri.....	117
4.2.1. NAPOLEON BONAPARTE (NAPOLYON).....	117
4.2.2. CARL VON CLAUSEWITZ	123
4.2.3. ANTOINE HENRI JOMINI	128
4.2.4. SIR BASIL HENRY LIDDELL HART.....	133
4.2.5. ANDRE BEAUFRE	137
4.2.6. ALFRED THAYER MAHAN	140
4.2.7. GIULIO DOUHET.....	143
4.2.8. SIR HALFORD JOHN MACKINDER	146
4.2.9. NICHOLAS SPYKMAN	149
4.3. Post-Modern Dönem Stratejistleri	152
4.3.1. BERNARD BRODIE	152
4.3.2. EDWARD NICOLAE LUTTWAK	155
4.3.3. ZBIGNIEW KAZIMIERZ BRZEZINSKI.....	159
4.3.4. COLIN SPENCER GRAY	164
4.3.5. PAUL KENNEDY	167
4.3.6. ALEXANDR DUGIN	169
5. SONUÇ.....	174
KAYNAKLAR	177
ELEKTRONİK KAYNAKLAR	198
ÖZGEÇMİŞ.....	202

KISALTMALAR

AB	:Avrupa Birliği
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
AEI	:Amerikan Girişim Enstitüsü
APEC	:Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği Konferansı
ASELSAN	:Askeri Elektronik Sanayii
BM:	:Birleşmiş Milletler
CENTO:	:Merkezi Anlaşma Teşkilatı
CFR:	:Dış İlişkiler Konseyi
CIA:	:Merkezi Haber Alma Servisi
COMINT:	:İletişim İstihbaratı
C4I:	:Komut-Kontrol-İletişim-Bilgisayar-İstihbarat
DHKP-C:	:Devrimci Halk Kurtuluş Partisi Cephesi
DMI:	:Askeri İstihbarat Departmanı
DNI:	:Deniz İstihbarat Departmanı
ELINT:	:Elektronik İstihbarat
FBI:	:Federal Soruşturma Bürosu
FETÖ:	:Fetullahçı Terör Örgütü
GSMH:	:Gayri Safi Milli Hasıla
HAARP:	:Yüksek Frekanslı Aurorasal Araştırma Programı
HUMINT:	:İnsan İstihbaratı
IMF:	:Uluslararası Para Fonu
IMINT:	:Görüntü İstihbaratı
İŞİD:	:Irak Şam İslam Devleti
İKK:	:İstihbarata Karşı Koyma / Karşı İstihbarat
KGB:	:Devlet Güvenlik Komitesi
MAD:	:Karşılıklı Güvence Konsepti
MAH/MEH:	:Milli Emniyet Riyaseti / Milli Amele Hizmetleri
MI5:	:İngiliz İç İstihbarat Servisi
MI6:	:İngiliz Dış İstihbarat Servisi
MİT:	:Milli İstihbarat Teşkilatı
MOSSAD:	:İstihbarat ve Özel Operasyonlar Enstitüsü
M.Ö:	:Milattan Önce
NAFTA:	:Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması
NATO:	:Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
NSA:	:Amerikan Ulusal Güvenlik Ajansı
OSINT:	:Açık Kaynak İstihbaratı
OSS:	:Stratejik Hizmetler Bürosu
PASS:	:Politikleşmiş Askeri Savaş Stratejisi
PKK:	:Kürdistan İşçi Partisi
PYD:	:Demokratik Birlik Partisi
RADINT:	:Radar İstihbaratı

RAND Corporation: :Proje Araştırma ve Geliştirme Kurumu
RMA: :Askeri İlişkilerde Devrim
SEATO: :Güneydoğu Asya Antlaşması Teşkilatı
SIGINT: :Sinyal İstihbaratı
SSCB: :Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STASI: :Doğu Almanya Devlet Güvenlik Bakanlığı
STK: :Sivil Toplum Kuruluşları
TECHINT: :Teknik İstihbarat

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 3.1: Siber İstihbaratın Konvansiyonel Savaş Karşısında Avantajları 67

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 2.1: Milli İstihbarat Teşkilatı İstihbarat Çarkı	9
Şekil 2.2: Federal Araştırma Bürosu (FBI) İstihbarat Çarkı	10
Şekil 2.3: Milli Emniyet Hizmetleri (MAH) Kuruluş Bildirisi	28
Şekil 4.1: Brzezinski-Bin Ladin	166

STRATEJİK İSTİHBARAT BAĞLAMINDA KARŞILAŞTIRMALI SAVAŞ TEORİLERİ VE STRATEJİSTLER

ÖZET

Bireyin varoluşsal olarak kazandığı dürtülerin başında yer alan güvenlik ve merak olgusu zaman içinde devletlerin bünyesinde de içselleşmiş ve bunun sonucunda güvenliğin temini hususunda istihbarat faaliyetleri ortaya çıkmıştır. Modern öncesi zamanlarda yapılan istihbarat faaliyetleri doğadaki vahşi yaşamdan korunma üzerine inşa edilmişken, yaşam şartlarının ve tehdit kapsamının genişlemesi ayrıca teknolojik yenilikler gibi parametreler, istihbaratın dönüşüme uğramasına neden olmuştur. Ortaçağ Savaşları, Napoleon Savaşları, Birinci ve İkinci Dünya Savaşı dönemlerinde muharebe alanları ve düşman ilişkileri ile sınırlandırılan istihbarat faaliyetleri, büyük strateji olgusu ile eklemlenmeden varlığını devam ettirmiştir. Soğuk Savaş dönemi ile birlikte uzun dönemli hedefleri kapsayan stratejik istihbarat ve büyük strateji olguları girift bir yapıda seyir etmeye başlamış, dost unsurları ve barış dönemlerini de kapsamına dahil etmiştir.

Günümüzde devletlerin varlığını devam ettirebilmesi için istihbarat faaliyetlerinin yanında büyük stratejilere de önem vermesi gerekmektedir. Stratejik istihbaratın unsurları ile simbiyotik bir ilişkiye sahip olan büyük strateji olgusu, 21. yüzyılın uluslararası siyasi konjonktüründe üst sıralara yükselmiştir. Bunun sonucunda da akademik bir disiplin olarak adlandırılan stratejik istihbarat faaliyetleri ile gerek istenilen durum hakkında bilgi, gerekse de olası bir tehdiye yönelik koruma kalkını pozisyonu gören büyük strateji olgusu, savaş kavramıyla bütünleşmiştir. Modern ve güçlü olarak tanımlanan devletlere bakıldığında stratejik istihbarat, strateji ve harekât planlarının üçlü bir yapı oluşturdukları görülmektedir.

Literatür taraması yapılarak hazırlanan bu çalışmada; ekonomik, askeri, teknolojik, diplomatik, psikolojik, sosyolojik vb. faktörlerin bir araya geldiği ve yapılan analizler neticesinde meydana çıkarılan sentezin devletlerin yol haritalarını oluşturduğuna işaret edilmiş, strateji unsurunun önemi vurgulanmıştır. Sun Tzu'dan başlayarak günümüze kadar devletlerin örnek aldığı ve uyguladığı stratejiler ile bu teorilerin sahibi olan stratejistler önem ve kronolojik sıra takip edilerek incelenmiştir. Tehdit ve savaş faaliyetlerinden korunabilmek için önem verilmesi gereken; istihbarat, stratejik istihbarat, strateji ve büyük stratejinin üzerinde durulmuş, bu unsurların bir bütünü parçaları olduğunun altı çizilmiştir. "Stratejik İstihbarat Bağlamında Karşılaştırmalı Savaş Terorileri ve Stratejistler" isimli bu çalışma daha sonraki çalışmalara katkı sunmak ve stratejik istihbaratın önemine dikkat çekmek için hazırlanmıştır.

Anahtar kelimeler: *İstihbarat, Stratejik İstihbarat, Savaş Teorileri, Strateji, Büyük Strateji, Jeopolitik*

COMPARATIVE WAR THEORIES AND STRATEGISTS IN THE CONTEXT OF STRATEGIC INTELLIGENCE

ABSTRACT

The security and curiosity phenomena that are primary impulses that the individual gained from an existential perspective, over time, these phenomena have been internalized within the state, and as a result, intelligence activities have emerged for the purpose of security. While pre-modern intelligence activities were built on protection from nature in the wild, expansion of living conditions and threats, as well as parameters such as technological innovations, led to the transformation of intelligence. During the Medieval Wars, the Napoleonic Wars, and the First and Second World Wars, intelligence activities restricted to battlefields and enemy associations continued to exist without being articulated by a large strategy. With the Cold War era, strategic intelligence and major strategic events involving long-term goals have begun to move in an intricate fashion, and include friendly elements and peace periods.

Nowadays, in order for states to be able to continue their existence, it is necessary to attach great importance to intelligence activities as well as to great strategies. The great strategic phenomenon, which has a symbiotic relationship with the elements of strategic intelligence, has risen to the top in the international political conjuncture of the 21st Century. As a result, strategic intelligence activities, which are called as academic discipline, are integrated with the concept of war, and a great strategy concept, which is perceived as a potential protective shield towards possible threats as well as information about the desired situation. When we look at the states that are defined as modern and strong, it is seen that strategic intelligence, strategy and operation plans constitute a triple structure. In this study, through the literature review; the synthesis of the factors such as economic, military, technological, diplomatic, psychological, sociological had came together and the synthesis formed as a result of the analyses, that had been carried out, formed the road maps of the states was pointed out and the importance of the strategy element was emphasized. Strategies that the states have taken and applied from Sun Tzu up to now and the strategists who own these theories have been examined by following the importance and chronological order. Attention should be paid to protect against threats and war activities; intelligence, strategic intelligence, strategy and a great strategy are emphasized, all of which are part of a whole. Thus, this study entitled “Comparative War Theories and Strategists in the Context of Strategic Intelligence” was prepared to contribute to further work and to draw attention to the importance of strategic intelligence

Keywords: *Intelligence, Strategic Intelligence, Theories of War, Strategy, Grand Strategy, Geopolitics*

1. GİRİŞ

'Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşi'sinde; yemek, içmek, uyumak gibi fiziksel ihtiyaçların yanında yer alan en önemli insani ihtiyaçlardan biri olan güvenlik kavramı, devletler için de son derece önemli bir olgu olma özelliğini taşımaktadır. Korumakla yükümlü olduğu bireyleri güvende tutabilmek, muhtemel tehditleri önceden görebilmek ve bertaraf edebilmek için, devletlerin multidisipliner bir faaliyet olan istihbarat faaliyetlerini önemsemeleri gerekmektedir.

Bununla birlikte istihbarat, özellikle bizim toplumumuzda; korkulan, yanlış anlaşılabilir ve üzerinde detaylı araştırma yapılmayan, uzak durulması gerektiği düşünülen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmanın en önemli amaçlarından biri de, tabu haline gelmiş bu algının değişmesine katkıda bulunmaktır.

Bir gelenek ve kültür olarak nitelenen istihbarat ve buna bağlı olarak gelişen devlet stratejisi, ülkelerin milli güvenlik politikalarının zeminini oluşturarak milli gücün devamını sağlamaktadır. Bu kültürün bir ürünü olan stratejik istihbarat ise devletlerin geleceği görmesine yardımcı olan keskin bir göz olarak ifadesine başvurulmuş ana aktörlerden biri olarak kabul edilmektedir.

Stratejik istihbarat, siyasi ve askeri karar alıcılar için barış zamanında dış politika ve milli güvenlik politikalarını oluşturmak, savaş zamanında ise milli güç parametrelerini harekete geçirmek ve hedeflenen stratejiye ulaşmak için önceden planlanan yolların haritasını meydana çıkarmak için yapılan istihbarat çalışmasıdır. Siyasi, sosyal, biyografik, askeri, ekonomik, ulaşım, iletişim, teknolojik ve siber istihbarat, stratejik istihbarat yapısının eşit parçaları olarak sembolize edilebilir.

Stratejik istihbarat, operasyonel veya taktik istihbarat gibi kısa vadede sonuç getiren bir olgu olmamakla birlikte, operasyonel ve taktik istihbarattan çok daha faydalı olduğu kabul edilmektedir. Bunun en önemli nedeni, stratejik istihbaratın günlük istihbarat açığını kapatmak için değil, 20-30 sene sonrasının planlarını ve stratejilerini belirlemek için yapılmasıdır. Bu sebeple, stratejik istihbaratın büyük strateji olarak ifade edilen uzun dönemli yol haritaları ile birlikte hareket etmesi gerekmektedir.

Büyük devletler hayatlarını büyük stratejiler geliştirerek korumaktadırlar. Büyük stratejiler ise stratejik istihbaratın kapsamı içinde kendilerine yer bulmaktadırlar.

Strateji, temel askeri bir terim olmakla birlikte barış ve savaş dönemlerinde benimsenen politikalara destek vermek amacıyla politik, ekonomik, psikolojik ve askeri güçleri bir arada kullanma sanatıdır. İlk insandan günümüze kadar geçen süreçte strateji kavramı varlığını korumuş, sadece askeri anlamda değil sivil ve ekonomik hayatta kullanılan bir olgu olarak yaşamını idame ettirmiştir. Strateji kavramı bu tez kapsamında stratejik istihbarat ve savaş olgusu ile birlikte kullanılacaktır.

Günümüzde; Amerika Birleşik Devletleri, Rusya Federasyonu, İngiltere gibi güçlü ve büyük olarak tanımladığımız ülkelere baktığımızda, bu devletlerin kurumsallaşmış bir strateji geleneğine sahip olduklarını görmekteyiz. Türkiye’de ise özellikle son dönemde bu konuya akademik olarak bir ilginin başladığına ve çalışmaların yapıldığına şahit olmaktayız. Fakat bu çalışmaların yeterli seviyede olmaması, bu yüksek lisans tezinin yazılma amacını oluşturmaktadır.

İstihbarat ve strateji terimleri geleneksel bir sınıflamayla sadece savaş dönemlerinde değil, barış dönemlerinde de bir ülkenin milli gücünü korumak ve güçlendirmek amacıyla kullanılan belirleyici bir aktör durumundadır. Bu çalışmada özellikle stratejik istihbarat üzerinde durulmuş ve Sun Tzu’dan günümüze kadar dünya literatürüne geçmiş belli başlı savaş teorileri ve bu teorilerin ideologları kronolojik ve önem sırası ile ele alınmıştır.

Bu çalışmada yer alan konular, dünya siyasi tarihinde meydana gelen gelişmelerden kaynaklı istihbari ve stratejik tecrübeleri ve ülkelerin güvenlik anlayışlarında meydana gelen etkileri de içermektedir. Genelde istihbarat ve özelde stratejik istihbaratın, bir ülkenin güvenlik stratejilerinin belirlenmesindeki önemi de ayrıca incelenmiştir. Stratejik istihbarat konusunda Türkçe olarak yazılmış çok sayıda kitap, akademik makale varsa da, milattan önceden günümüze kadar kronolojik bir sıra takip edilerek savaş teorileri ve stratejiler yeteri kadar incelenmemiştir.

Bu tez hazırlanırken, konu hakkında yerli ve yabancı, sivil ve askeri akademik literatür incelenmiş ve kült olarak nitelendirilen kaynakların kullanılmasına özen gösterilmiştir. Bu çalışma giriş ve sonuç bölümleri hariç 3 ana bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, istihbarat kavramı üzerinde durularak, istihbarat çarkı, istihbarat toplama yöntemleri, istihbaratın tarihçesi ve istihbaratın belli başlı prensipleri incelenmiştir.

İkinci bölümde; stratejik istihbaratın, strateji ve savaş kavramları arasındaki ilişkisi incelenerek, dünya savaş tarihinde meydana gelen olaylar, stratejik istihbaratın alt yapısını oluşturan strateji türleri ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Üçüncü ve son bölümde ise milattan önceden günümüze kadarki dönem dikkate alınarak, stratejik istihbarat-savaş-strateji üçgenine katkı sağlayan askeri kuramcılara, akademisyenlere ve stratejistlere yer verilmiş, konu ile ilgili görüşleri incelenmiştir.

2. İSTİHBARAT OLGUSU VE GELİŞİMİ

İnsanın doğasıyla birlikte ortaya çıkan merak duygusu zaman içinde bir meslek grubunun doğmasına neden olmuştur. İstihbaratçılık olarak isimlendirilen bu iş kolu dünyanın en eski mesleklerinden biri olarak kabul edilmektedir. Haber veya bilgi anlamına gelen istihbarat, ilkel devletlerin kurumsallaşması ile birlikte örgütlü bir yapıya kavuşmuş, bu sayede istihbarat örgütleri kurulmuştur. Casusluğa dayalı olarak gelişen insan istihbaratı, istihbarat tarihinin ilk faaliyet sahası olarak bilinmektedir. Teknolojik gelişmelerin artmaya başlamasıyla ortaya çıkan teknik istihbarat olgusu ise modern dönemin bir ürünüdür. Elektronik, sinyal, dinleme, radar, uydu ve siber istihbarat olarak sınıflandırılan teknik istihbarat maliyeti ve hızı dolayısıyla en fazla tercih edilen istihbarat toplama tekniği olarak bilinmektedir. Devlet kademesindeki karar alıcılar için yapılan istihbarat çalışmalarının başarılı sonuçlar vermesi bazı prensiplere bağlıdır. İstihbaratın; sürat, devamlılık, netlik, doğruluk gibi ilkeleri mevcutken, istihbarat personelinin de; liyakat, milli değerlere sadakat, gözlem yeteneği, yaratıcılık, analiz becerisi gibi prensiplere sahip olması gerekmektedir.

Tezin ilk bölümünü oluşturan ‘İstihbarat Olgusu ve Gelişimi’ bölümü, istihbaratın tanımı ile başlamakta, haber değeri taşıyan malumatın bilgi seviyesine dönüşme sürecini anlatan istihbarat çarkı başlığıyla devam etmektedir. İstihbaratın ve istihbarat personelinin sahip olması gereken prensipler ve istihbaratın dünya ve Türk tarihindeki gelişim seyri, bölümün diğer konularını oluşturmaktadır. İstihbarat toplama teknikleri ise birinci bölümün son başlığı olma özelliğini taşımaktadır.

2.1. İstihbarat Kelimesinin Kavramsal Kökeni Ve Tanımları

İstihbarat olgusunu anlayabilmek için, öncelikle kelimenin manasını irdelemek gerekmektedir.

Arapça kökenli bir kelime olan istihbarat; ‘malumat’, ‘haber alma’ anlamı taşımaktadır (Girgin, 2003:122). Haber anlamına gelen istihbar kelimesinin çoğulu olan istihbarat, aynı zamanda yeni öğrenilen bilgi anlamına da gelmektedir (Avcı,

2007:13). İngilizcede, istihbarat kelimesi haber anlamında değil ‘akıl’, ‘zekâ’ manasına gelen ‘intelligence’ kelimesiyle karşılanmaktadır.

İngilizcede vurgu, haberin toplanmasında değil, toplanan malumatların değerlendirilmesindedir (Özdağ, 2008:17). Almandada ‘Nachrichten’ yani haberler kelimesi kullanılmaktadır. Fransızcada kullanılan ‘renseignement’ kelimesi öğrenme, öğretme demektir (Girgin, 2003:123). Ruslarda ‘güvenlik’ kelimesi bu alanda öne çıkmaktadır. KGB (Devlet Güvenlik Komitesi) de ismini bu doğrultuda almaktadır. Verilen tanımlar doğrultusunda istihbarat kelimesinin haber veya bilgi anlamlarına geldiğini ifade edebiliriz.

Dünyanın en eski mesleklerinden biri olarak kabul edilen istihbaratın (Wille, 2005:4) tek bir tanımı olmamakla birlikte; kişilere, ülkelere, geleneklere göre değişen çeşitli tanımlamalara sahip olduğunu görmekteyiz.

Milli İstihbarat Teşkilatı’na göre; akıl, zeka, anlayış, malumat, bilgi toplama, haber toplama anlamlarına gelen istihbarat, teknik olarak ham bilgilerin işlenmesi sonucu üretilen bilgi veya üründür. (<https://www.mit.gov.tr/giris.html>) Atay’a (1996:80) göre, ‘İstihbarat, yabancı bir hükümetin veya siyasi partinin yıkılması, yabancı devlet adamları veya hedeflerinin ziyana uğratılması, kişi veya ajanların kaçırılması veya öldürülmesinden ayrı olarak bir ülkenin rakiplerinden daha fazla avantaj sağlamasını veya en azından yaşamaya devam etmesini sağlayan bilginin toplanmasıdır’.

İstihbaratı, düşman veya düşman olması muhtemel devletlerin, niyetleri, planları ve bu planları uygulama kapasiteleri hakkında her türlü bilgi toplama veya bilgi sahibi olma (Şenel ve Şenel, 1972:29-30), şeklinde tanımlayabileceğimiz gibi, bir devletin güvenliği ile ilgili bir alanda devletin yetkili kurumları ya da özel kişiler tarafından toplanan başka bir devlete, hükümete, askeriye, siyasal partiye ait bilgilerin alınması, analiz edilmesi ve dağıtılması olarak da nitelendirebiliriz.

İstihbarat faaliyetleri açısından dost veya düşman ülke ayrımı yapılmamasından dolayı devletlerin milli çıkarlara dayanan dış politika stratejileri geliştirdiğini ifade edebiliriz.

Ergun Gökdeniz’e göre istihbarat, hasım veya hasım olabilecek devletlerin, örgütlerin plan, niyet ve bu planlarını gerçekleştirme beceri ve kapasiteleri hakkında her türlü imkan ve vasıtalarla haber ve bilgi derlenmesi ve yorumlanarak sonuçlar

çıkarılmasıdır (Uluç, 1994:190). MOSSAD (İstihbarat ve Özel Operasyonlar Enstitüsü) Eski Direktörü Efraim Halevy'ye (2008:348) göre ise, istihbarat imkansız çözme ustalığıdır. Dolayısıyla istihbarat, sadece savaş dönemlerinde yapılan bir uğraş olarak değerlendirilmemelidir.

Yapılan bu tanımlamaları biraz daha detaylandırırsak, istihbarat bir konuda bilgi toplama anlamı taşımasına rağmen, teknik olarak güvenlik politikasını yürütmek için yurt içinde ve yurt dışında; askeri, siyasi, ekonomik, sosyal, coğrafi, biyografik gibi konularda bilimsel ve teknik yöntemlerle bilgilerin toplanarak, analiz edilmesi ve karşı casusluk çalışmaları yapılması anlamına gelmektedir (Bahar, 2011:19). Bu doğrultuda, istihbaratın kapsam olarak çok çeşitli unsurları bünyesinde barındırdığını ifade edebiliriz.

Örneğin; bir ülkedeki eli silah tutan erkek nüfusu, bir ülkenin hava durumu, parlamento üyelerinin cinsiyet dağılımı gibi bilgiler de istihbarata konu olabilmektedir (Köseli, 2011:8). Ayrıca istihbarat çalışması özel uzmanlık alanı olarak süreklilik ister. İstihbarat barış zamanından itibaren potansiyel hasımların takibini gerektirir. Hasımın yalnızca operasyonel niyetleri değil, yeteneklerinin tümü de analiz edilerek askeri, ekonomik, politik, moral ve sosyal durumuyla birlikte ele alınmalıdır (Akad, 2011:117). Bu tanımlamanın bir benzerini şöyle ifade edebiliriz: Türlü imkan ve vasıtalarla herhangi bir konuda elde edilen haberlerin ayrılması, birleştirilmesi, değerlendirilmesi ve yorumlanarak bunlardan bir sonuca varılması, ayrıca mukabil faaliyetlere karşı konulması (kontrespiyonaj), yıkıcı propagandaların önlenmesi ve olumlu haberlerin yayılmasıdır (Yakın, 1969:29). Haberlerin yayılması konusunda yapılmış en iyi tanımlardan biri Kazım Karabekir'e aittir.

Karabekir'e (2001:3) göre istihbarat, barışta ve savaşta doğru haber almak, yanlış haber yaymak demektir. Bu doğrultuda Karabekir'in dezenformasyon faaliyeti ile istihbaratı aynı kategoride değerlendirdiği sonucuna varabiliriz.

Abraham Shulsky'nin "istihbarat, her tür politik, ekonomik, sosyal ve askeri olayı anlamayı ve gelişmeleri öngörmeyi amaçlayan evrensel bir sosyal bilimdir" nitelemesi, istihbaratın özlü tanımlamalarından biridir (Herman, 1999:116). Bu konuda Francis Bacon'ın, 'bilgi güçtür' tanımlaması, bilginin ne kadar önemli bir olgu olduğunu vurgulamaktadır.

Bu doğrultuda Kahn'ın, (2002:5) istihbarat, bilginin en geniş manadaki halidir tanımı, istihbaratın dolaylı yoldan güç anlamına geldiğini karşımıza çıkarmaktadır.

İstihbarat, her zaman gelecek için kesin doğru analizler üretemese dahi gelecek ile ilgili genel bir çerçeve oluşturarak ve alternatifli senaryolar üreterek, gelecekteki mutlak belirsizliği ortadan kaldırabilmektedir (Özdağ, 2008:21). İngiliz istihbarat personeli olan Michael Herman (1999:138) istihbarata önem vermeyen devlet adamını, Aristoteles'ten beri Batı insanının bilgi ufkunu genişletmek için kullandığı iki araca sırtını dönmekle itham eder. Bu iki araç, akıl ve bilimsel yöntemdir.

Sherman Kent'e (2003:1) göre de istihbarat, özü itibariyle bilgidir. Bu bilgiyi bir bilim insanının titizliğiyle incelemek istihbaratçının işidir. Dolayısıyla istihbarat bilimsel bir çalışma ve belli bir zeka düzeyi gerektirir (Kaynak, 2016:21). Bu özellikler, toplumun yalnızca adam öldürmeye veya suikastlara dayalı olduğunu düşündüğü istihbarat faaliyetlerinin çok daha geniş kapsamlı olduğunu göstermektedir.

Caşın (2002:260) istihbaratı, yüksek kademedeki sivil ve askerî şahısların ulusal refahı korumak için sahip olmaları lâzım gelen bilgi olarak tanımlamaktadır. Bilgi çağı olarak ifade edilen çağımızda, istihbarat, salt askeri güç için değil bütün ulusal güç unsurları için vazgeçilmez bir değerdir (Tağma, 2001:123). Çünkü günümüzde bilgi toplama faaliyetleri yalnızca muharebe sahalarını değil, toplumun bütün unsurlarını ilgilendiren konular için hayati bir önem taşımaktadır.

Şenel ve Şenel'in (1970:97) 'İstihbarat ilk müdafaa hattıdır' vecizi konu ile alakalı özlü cümlelerden birisini oluşturmaktadır.

12.yüzyıl filozoflarından Salisburyli John, devleti organizmacı bir yaklaşımla açıklamaktadır. Bu teoriye göre devlet bir insan vücuduna benzer. Yargıçlar ve valiler göz, kulak, dildir. Memurlar ve askerler ellerdir. Köylüler ayak, kral ise baştır. Fakat kilise ruh olduğu için ruhsuz baş hiçtir (Ağaoğulları, 2013:252). Bu metafora benzer şekilde, Tezsever de istihbarat konusunda organizmacı bir teori ileri sürer. Söz konusu kuram şu şekildedir: "İstihbarat milletlerin faaliyetlerini yakından izleyen keskin bir göz, milli güvenliği sarsacak huzursuzluklara dair en ufak fısıltıyı bile duyabilen hassas bir kulak, devamlı toplumun nabzını yoklayan hünerli bir el ve bugünün gerçeklerinin ötesinde, yarının ihtimallerini de düşünebilen süper bir zekadan oluşan beyindir" (Tezsever, 2000:99). Yapılan bu tanımlamadan da

anlaşılacağı üzere, istihbarat bir çok problematiğe çözüm sağlayabilecek bir yapı arz etmektedir.

Lowenthal'a (2000:2-5) göre istihbaratın sağladığı faydalara bakarsak karşımıza dört temel özellik çıkmaktadır. Bunlar;

- a) Stratejik bir baskın veya sürpriz ile karşı karşıya kalınmasının engellenmesi,
- b) Uzun vadeli bir perspektif ve öngörü sağlanması,
- c) Politika oluşturma sürecine yardımcı olunması,
- d) Bir devletin bilgilerini, ihtiyaçlarını ve yöntemlerini gizlemesidir.

Verilen istihbarat tanımlamaları ışığında istihbaratın kapsamı konusunda şu sonuca varabiliriz: İstihbarat, herhangi bir zaman boşluğu bırakmadan, savaş ve barış dönemlerinde, dost veya düşman ülke, örgüt, şirket ayrımı yapmaksızın, muhtelif imkan ve araçların tümü kullanılarak elde edilen bilgilerin (askeri, ekonomik, siyasi, sosyal, coğrafi, demografik, biyografik vb.) sistematik bir şekilde değerlendirilip, doğru zamanda karar alıcılara (siyasi ve askeri yetkililer) ulaştırılmasını amaç edinmiş bilimsel bir çalışmadır. Bu bilimsel çalışmanın ilk etapta birey daha sonraki aşamada ise toplumsal hiyerarşinin en üst seviyesi olan devlet güvenliği için yapıldığını ifade edebiliriz.

2.2. İstihbarat Çarkı

Alınan bir haberin veya duyumun, istihbari bir veriye dönüşebilmesi için, istihbarat çarkı adı verilen bir süreci tamamlaması gerekmektedir. Dairesel bir döngü olan bu çark, süreklilik gerektiren bir çalışmadır.

Amerikan Merkezi Haber Alma Servisi'nin (CIA) kurucu direktörü Allen Dulles istihbarat çarkı hakkında: 'Gizli servislere ham materyal olarak adlandırılan sayısız enformasyon ulaşmaktadır. Bu ham materyallerin çeşitli aşamalardan geçmesi ve derinlemesine incelenmesi gerekir' (Evsal, 2013:7) demektedir. İstihbarat çarkının safhaları, istihbarat teşkilatlarının dünyayı algılayış biçimlerine ve kültürlerine göre farklılık gösterebilmektedir.

Örneğin Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) bu safhaları 4'e ayırmaktadır: 1-İhtiyaçların tespiti, 2-Haberlerin toplanması, 3-Haberlerin işlenmesi, 4-Dağıtım (<http://www.mit.gov.tr/t-cark.html>).

Şekil: 2.1: Milli İstihbarat Teşkilatı İstihbarat Çarkı <<http://www.mit.gov.tr/t-cark.html>>

ABD’nde dış istihbarata bakmakla görevli ‘Merkezi İstihbarat Teşkilatı’ (CIA) ise bu safhaları 5 bölüme ayırmaktadır. Bunlar: 1-Planlama ve yönlendirme (Planning and Direction), 2- Haberlerin toplanması (Collection), 3- Haberlerin işlenmesi (Processing), 4-Analiz ve üretim (Analysis and Production), 5- Dağıtım (Dissemination) (<https://www.cia.gov/kids-page/6-12th-grade/who-we-are-what-we-do/the-intelligence-cycle.html>).

Aynı ülkede, fakat görevi iç istihbarat olan ‘Federal Soruşturma Bürosu’ (FBI) ise istihbarat çarkını 6 safhaya ayırmaktadır: 1- İhtiyaçların belirlenmesi, 2- Planlama ve yönlendirme, 3- Haberlerin toplanması, 4- Haberlerin işlenmesi, 5- Analiz ve üretim, 6-Dağıtım.

Şekil 2.2: Federal Araştırma Bürosu (FBI) İstihbarat Çarkı

<https://www.fbi.gov/about/leadership-and-structure/intelligence-branch>

FBI'nin formülize ettiği istihbarat çarkı MİT'in ve CIA'in ortaya koyduğu istihbarat çarkı safhalarını kapsamaları dolayısıyla altı başlıkta genişletilerek incelenmiştir.

2.2.1 İhtiyaçların belirlenmesi

Politik veya askeri karar alıcılar, istihbarat teşkilatlarına öncelikle hangi istihbari bilgilere gereksinim duyduklarını belirtmeleri gerekmektedir. Bu bilgilere öncelik veren istihbarat teşkilatının çalışma çerçevesi şekillenerek ihtiyaç duyulan bilgilere daha sistemli ve hızlı bir şekilde ulaşması kolaylaşacaktır.

2.2.2. Planlama ve yönlendirme

Planlama aşamasında, istihbarat servisinin hedefleri doğrultusunda gereksinim duyulan bilginin nereden, ne şekilde veya hangi kişide bulunduğu tespiti gerekmektedir. Bu doğrultuda faaliyetin hangi zaman aralığını kapsadığı, kimlerle temasa geçileceği, bütçeden ne kadar pay ayrılacağı ortaya çıkacaktır. Planlama yapılmadan başlanan istihbari faaliyetler olumlu ve doğru sonuçlar doğurmayacaktır.

2.2.3. Haberlerin toplanması

Yapılan planlama doğrultusunda başlanan toplama faaliyeti, istihbarat çarkının en uğraş gerektiren safhaların başında gelmektedir. Çünkü bu aşamada her türlü imkan ve vasıta kullanılarak; birincil/ikincil, teknik, açık ve kapalı kaynaklardan malumatlar toplanmaya başlanır (Acar, 2011:173, Özdağ, 2008:370). Bilginin değil

de haberlerin toplanması ifadesinin kullanılmasının en önemli sebebi, teyit edilmemiş ve işlenmemiş her bilginin ham bilgi (haber) olarak sayılmasındandır. Bu çerçevede istihbarat servislerinin kullandığı bilgi kaynakları dört başlıkta ifade edilmektedir.

2.2.3.1 Birincil kaynak: Bir örgütün veya organize suç şebekesinin içine angaje edilmiş elemandan, verdiği bilgilerin tamamına yakını veya hepsinin doğru çıktığı bir muhbirden gelen bilgi birincil kaynaktır. Birincil kaynak analizciye ilk elden kaynak sağlar.

2.2.3.2. Teknik kaynaklı bilgiler: Teknik yöntemlerin sonucunda elde edilen bilgilerdir. Sinyal istihbaratı, görüntü istihbaratı, telefon dinleme, bilgisayar ağlarına sızma veya radar istihbaratı bu teknik kaynaklara örnek olarak gösterilebilir.

2.2.3.3. Açık kaynaklı bilgiler: Açık kaynak istihbaratı (Open Source Intelligence-OSINT) yöntemi ile elde edilen bilgilerdir. Açık kaynak istihbaratı herhangi bir gizlilik gerektirmeden herkesin ulaşabileceği kaynaklardan istihbarat üretme çalışmasıdır. Kitaplar, dergiler, seminerler, raporlar, gazeteler, internet ve sosyal medya gibi kitlelerin rahatlıkla ulaşabileceği unsurlar bu kaynaktan değerlendirilmektedir. Açık kaynaklı bilgiler aynı zamanda ikincil kaynak olarak da nitelendirilmektedir.

2.2.3.4. Kapalı (Gizli) kaynaklı bilgiler: İnsan istihbaratına (Human Intelligence-HUMINT) dayalı bilgilerdir. Bu tür çalışmalarda genellikle casusluk (espiyonaj) yöntemlerinin kullanıldığı bilinmektedir. Soğuk Savaş dönemine nazaran açık kaynak istihbaratının gerisinde kalmakla birlikte istihbarat faaliyetleri için önemli rol oynamaya devam etmektedir.

2.2.4. Haberlerin işlenmesi

Toplanan çok miktardaki ham bilginin analizcilerin kullanabileceği bir forma dönüştürmeyi içermektedir. Bu aşamada; dil çevirileri, şifre çözme, verileri azaltarak sadeleştirme gibi çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Bilgiler sınıflandırılarak, analiz sürecinde kullanılmak üzere veri tabanlarına girilmektedir.

2.2.5. Haberlerin analizi ve bilgi üretimi

Analiz, bir bütünün parçalarına ayrılması ve her bir parçasının ayrı ayrı incelenerek bütün ile ilişkisinin ortaya çıkarılması faaliyetidir. Ayrıca ham bilginin bilgiye dönüşmesi bu safhanın bir sonucudur. Bu süreçte analizciye büyük sorumluluklar düşmektedir. Çünkü bu safha dağıtımın bir önceki aşamasıdır. En ufak bir hata, karar alıcıları yanlış politikalara götürerek ülkeyi savaşa dahi sokabilmektedir. Bu doğrultuda analizcinin sahip olması gereken en önemli özelliklerini şu şekilde açıklayabiliriz:

Entelektüel bilgi birikim, tecrübe, kişilik, önyargıdan bağımsız olma gibi faktörler analizin başarısı ile doğrudan alakalı olduğu için analizcinin bu özelliklere sahip olması gerekmektedir. Bunun yanında analizci; kaynakların boyunduruğu altına girmemeli, hiçbir şekilde de politize olmamalıdır. Ayrıca tek bir kaynaktan gelen bilgi, güvenilir bilgi statüsünde sayılmamaktadır. Analizcinin bu hususa da ayrıca önem vermesi gerekmektedir.

Gehlen, (2004: 230-231) ‘Bir istihbarat teşkilatı karar alıcılara her türlü açık veya gizli belgeleri sağlamak zorundadır. Bu bilgiler veya belgeler, hükümeti doğrulayacak ya da tamamlayacak bilgiler olmalıdır. Ancak bir karar verilebilmesi için sadece tek bir kaynaktan alınan haberlere itibar edilmemeli, durum, bir de diğer kaynaklardan gelen haberlerin ışığında gözden geçirilmeli, teyit ettirilmelidir’ ifadesini kullanmaktadır.

2.2.6. Dağıtım

Dağıtım, yukarıda ifade edilen safhaların tamamlanmasından sonra elde edilen bilginin, istihbaratı kullanacak olan ilgili mercilere iletilmesidir. Hızlılık ve gizlilik bu aşamanın gerekli olan unsurlarıdır. Çünkü zamanında yetkililere ulaştırılmayan ve ketumiyet prensibini yitiren bilgi önemini kaybetmektedir.

2.3. İstihbaratın İlkeleri

İstihbaratın dağıtım aşamasında belirtilen istihbaratın ilkeleri, yalnızca süratten ve gizlilikten oluşmamaktadır.

Söz konusu ilkeleri; sürat, gizlilik, doğruluk, netlik (anlaşılabilirlik), tarafsızlık, süreklilik olarak belirtebiliriz (Joint Publication 2-0, 2000:II-14).

2.3.1. Sürat

İstihbaratın amacı, olmuş bir olayın tahlilini yapmak değil, olabilecek olaylar hakkında yetkilileri bilgilendirmektir. Dolayısıyla bu konuda öncelikli olan, bilginin zamanında paylaşılmasıdır.

Ayrıca şunu unutmamak gerekmektedir. İstihbaratta yaşanan başarısızlıklar istihbarat olmamasından değil, doğru istihbaratın doğru kişiye doğru zamanda aktarılamamasından kaynaklanmaktadır (Dearth ve Goodden, 1995:65, Akt. Özdağ, 2008:34). Bu doğrultuda, zamanında ulaştırılmayan bilginin hiçbir geçerliliğinin olmadığı sonucuna varabiliriz.

2.3.2. Gizlilik

İstihbaratçılık, doğası gereği bünyesinde ketumiyet unsurunu barındırır. Bu gizlilik kavramının iki anlamı vardır.

Bunlardan ilki, istihbarata konu olan bilginin gizlilik içinde elde edilmesidir. Diğeri ise, elde edilen bilginin teşkilat veya yetkili kurumlar arasında gizli kalmasıdır. Bundan dolayı devletler kendi iç yazışmalarında, üzerinde, ‘Hizmete Özel’, ‘Gizli’, ‘Çok Gizli’, ‘Çok Çok Gizli’ ifadelerin yer almasını bir yasal düzenlemeyle belirtmişlerdir (Çınar, 1997:130). Çünkü ketumiyet, istihbarat servislerinin en önemli prensiplerinden biridir.

2.3.3. Doğruluk

Alınan bilginin, birbirinden bağımsız, birden çok kaynak üzerinden teyit edilmesi durumu, istihbaratın özünde olması gereken bir olgudur. Çünkü şüpheli kaynaklara dayandırılmış bilgiler, yetkili mercileri yanıltabileceğinden, yanlış talimatlara, dolayısıyla pahalıya mal olan eylemlere sebep olabilir. İstihbaratın hiç olmaması, yanlış istihbarattan çok daha iyi bir durumdur.

ABD’nin Tokyo deniz ataşesi, Pearl Harbour¹ baskınından bir gün önce Washington’a gönderdiği raporda Japon denizcilerinin Tokyo sokaklarında kalabalık gruplar halinde dolaştığını bu sebeple herhangi bir baskın taarruzu beklemediğini ifade etmiştir. Fakat raporun gönderildiği sırada Japon donanması Pearl Harbour’a

¹ 7 Aralık 1941 tarihinde Japonya tarafından, Pasifik’teki ABD Deniz Üssü’ne yapılan hava baskınıdır (Dabağyan, 2004:129). Bu baskın neticesinde, Japonlar 29 uçak ve 55 havacı kaybederken, Amerika; 2043 asker, 140 uçak, 18 gemi kaybetmiştir (Akar, 2003:90-91). Pearl Harbour ABD’nin uğradığı ilk saldırı olarak kayıtlara geçmiştir.

doğru yol almaktaydı. Tokyo sokaklarında dolaşan askerler bahriyeli değil Amerikalıları aldatmak için denizci üniforması giydirilmiş karacı askerlerdi (Kazandağ, 1974:91). Yanlış istihbaratın, uluslararası krizlere, hatta savaşlara dahi neden olabileceğini bu örnekle gösterebiliriz.

2.3.4. Netlik

Temin edilen bilginin, bir rapor haline getirilip, karar alıcılara iletilmesi konusunda, netlik ilkesi hayati bir önem taşımaktadır. Söz konusu raporun amacı, yetkilileri mümkün olduğunca kısa, zlı ve çarpıcı bir anlatımla bilgilendirmektir. Akademik bir üslup beklenilmeyen istihbarat raporlarında, olması muhtemel olaylar için net ifadeler kullanılmalıdır.

2.3.5. Tarafsızlık

İstihbarat görevlisinin tarafsız olması; önyargıdan, ideolojiden, siyasetten uzak, objektif bir şekilde değerlendirme yapması anlamına gelmektedir.

Sherman Kent, istihbarat personelinin politikaya yakınlaşması durumunda, ortadan kalkan tarafsızlığın, istihbaratın bütünlüğüne zarar vereceğini söylemektedir (Betts ve Mahnken, 2003:58). Bu doğrultuda istihbarat görevlisinin veya gizli teşkilatın, mensup olduğu ülkenin siyasi partilerine yakın durmaması gerekmektedir.

2.3.6. Süreklilik

Günün şartlarına ve yeniliklerine kendini adapte edemeyen istihbarat servisleri, bilgi alma ve aktarma konusunda süreklilik ilkesini yerine getiremez. Unutulmamalıdır ki, bir istihbarat servisinin en önemli gayelerinden birisi de, yetkili mercileri süreklilik döngüsü içinde bilgilendirmesidir. Hayati bir istihbari bilgi sunduktan sonra, bu bilginin devamını sağlayamamak, sunulan son derece müspet bilginin önemini de ortadan kaldırmaktadır. Çünkü süreklilik ilkesi ihlal edilerek, bilginin kesintisiz şekilde aktarılmasının önüne geçilmiş olur.

2.4. İstihbarat Personelinin Prensipleri

İstihbaratın belli başlı prensipleri olduğu gibi bu mesleği icra edenlerin de belli ilkelere sahip olması beklenen bir durumdur. zerinde mutabık kalınan ilkeleri şöyle belirtebiliriz:

- Milli ve kurucu değerlere sadakat,
- Entelektüel bilgi birikim,
- Yaratıcılık,
- Soğukkanlılık
- Sorumluluk bilinci,
- Gözlem yeteneği,
- Hafıza ve muhakeme yeteneği,
- Şüphencilik,
- Eleştirel düşünme yeteneği,
- Alanında uzmanlık
- Analiz ve sentez yapabilme becerisi,
- Fiziksel ve mental olarak dayanıklılık / Sağlam sinir sistemine sahip olmak.

2.5. İstihbaratın Tarihsel Kökeni

Gelecekte nelerin olabileceğini tahmin etmek, muhtemel sorunlar hakkında bilgi sahibi olabilmek, genellikle her bireyin sahip olmak istediği özelliklerin başında gelmektedir. Bunun en önemli sebebi insanın bünyesinde doğuştan yer alan merak duygusudur. Varoluşla birlikte faaliyete geçen bu duygu ilk insandan günümüze kadar ulaşan istihbarat mesleğini, dünyanın en eski meslek gruplarından birisi haline getirmiştir.

CIA'in kurucularından Walter Pforzheimer bu mesleğin ortaya çıkışını ilk insana kadar götürür. Ona göre ilk casusluk olayı Adem ile Havva arasında gerçekleşmiştir. İncil'de bahsedilen yılan ilk casus, Havva ilk muhbir, Adem ise ilk kurbandır (Yörükoğlu, 2013:19). Hatta Kahn (2002:6), konu hakkında istihbaratın köklerinin biyolojik olduğunu savunmaktadır. Her hayvan, hatta bir protozoa bile zararlı kimyasallar gibi bir uyarıcıyı fark edecek ve bunun kendisi için iyi ya da kötü olduğunu değerlendirebilecek bir mekanizmaya sahip olması gerektiğini söylemektedir. Çünkü hakimiyet için değil, hayatta kalabilmek için, istihbaratın nefes almak gibi bir ihtiyaç olduğunu düşünmektedir.

Avcılık-toplayıcılık dönemlerinden itibaren, bir insanın veya bir insan grubunun diğerleri hakkında veya yiyecek imkanları, su kaynakları, yırtıcı bir hayvanın en son

ne zaman ve nerede görüldüğü gibi durumlar üzerine; bilgi edinme, keşifte bulunma, önlem alma eylemleri gittikçe kapsamlaşarak artmıştır.

Bu küçük insan gruplarının zamanla genişleyerek devletçikler kurmaları, savaşmaları, politika ve strateji belirleme zorunluluğu, teşkilatlanma ve uzmanlaşmayı da beraberinde getirmiştir (Girgin, 2003:125). Elbette bu teşkilatlanma ve uzmanlaşma kısa sürenin değil yüzlerce senelik tecrübenin bir ürünüdür.

2.5.1. Milattan önceki dönemlerde istihbarat

Günümüzden 5000 sene evvel Mısır Firavunu III. Tutmosis (Thutmose), kuşatma altındaki Yafa kentine ajanlarını un çuvalı içinde geçirtmiş ve kente ilişkin bilgiler toplatmıştır. Firavunun bu taktiği bilinçli olarak mı yaptığı bilinmese de, daha sonra sistematik hale gelecek olan bir mesleğin tohumlarını o dönemde attığı bir gerçektir (Erdem, 2015a:17). Eski Ahit'te (Tanah) Hz. Musa 12 adamını, Mısır'ı terk ettikten sonra kavminin yerleşik düzene geçebileceği bir yer bulmaları amacıyla Filistin'e yollamış ve şöyle demiştir: 'Gidin görün ülkenin nasıl bir yer olduğunu, orada yaşayan insanların güçlü mü, çok mu olduklarını. Gidin görün yaşadıkları ülke zor mu, kolay mı? Şehirlerinin savunması zayıf mı yoksa sağlam mı? Toprak çorak mı, verimli mi?' (Özdağ, 2008:41). Hz. Musa'nın bilgi almak için sorduğu bu soruların, günümüz stratejik istihbarat unsurlarının neredeyse tamamını barındırdığını söyleyebiliriz.

Ünlü Truva Savaşı'nda da önemli bir casusluk olayı yaşanmıştır. Truvalıların yüksek ve sağlam duvarlarını aşamayan Yunanlılar, savaştan çekilme görüntüsü vererek, barış hediyesi mahiyetinde içinde silahlı askerlerin yer aldığı tahtadan bir atı Truvalılara vermiştir. Zafer şöleninin verildiği sırada atın içindeki askerler dışarı çıkıp kalenin kapısını açmış ve savaş, Yunanlıların kaleye fethetmesiyle son bulmuştur. Böylece klasik bir savaşla elde edilemeyen şehir, bir casusluk faaliyetiyle ele geçirilmiştir (Aydın, 2011:97). M.Ö 500'lü yıllarda yaşamış olan Çinli General Sun Tzu: 'Yol, arazi ve hava durumunu askerlerini sevk etmeden önce düşman askerlerinin durumunu gözlemleyerek yap', diyerek savaştan önce istihbaratın önemini vurgulamıştır (Karabulut, 2013:240). Sun Tzu'nun konu hakkındaki dikkat çeken bir yanı da, istihbaratın önemini ilk olarak yazılı hale getirmiş olmasıdır.

Milattan önce 3. yüzyılda eski Hindistan'da yazılmış bir siyaset bilimi kitabı olan 'Arthashastra', kendisinden yüzlerce yıl sonra Machiavelli tarafından ortaya atılan zafere giden her yol mübahtır düsturundan çok daha sert bir anlayışla yazılmıştır. Söz konusu anlayışa göre, para veya ordunun miktar olarak fazla olması zafer için ölçüt olmamakla birlikte, entrika konusunda zenginlik zaferler kazanmaya yetecek bir unsurdur.

Bunun için kral, ajanlarına gizli operasyonlar yaptırarak, hedef ülkede iç karışıklık çıkarmasını bilmelidir (Boesche, 2003:21-22). Eski Atina'da ve Roma'da istihbarata pek önem verilmemiş olmasına rağmen Kartacalı Hannibal savaştan önce, düşmanı Roma'nın stratejik durumundan başka ekonomik ve moral durumu hakkında da bilgi toplatmış, düşman içine ajanlar göndermiştir (Yakın, 1969:12). Hannibal, bu faaliyetlerin karşılığını da almış ve kendisinden daha güçlü ve kalabalık Roma ordusunu yenmeyi başarmıştır.

2.5.2. Avrupa ve Anglosakson'larda istihbaratın ortaya çıkışı ve kurumsallaşması

Milattan önceki dönemlerde daha çok bireysel casusluğun ve muharebe istihbaratının ön planda olduğunu görmekteyiz. Devletlerin kurumsallaşmaya, uluslararası ilişki kültürünün filizlenmeye başladığı Orta Çağ ve Rönesans dönemlerinde istihbarat yapılanmaları da örgütlenmeye başlamıştır.

Rönesans döneminde; istihbarat çalışmalarının çeşitlendiğini, zenginleştiğini, profesyonelleşmeye başladığını, özellikle ekonomi ve diplomasi alanlarına yoğunlaştığını söyleyebiliriz (Acar, 2011:79). 15. yüzyılda ilk defa İtalyanlar, yurtdışında daimi elçilikler açarak istihbaratta ileri bir adım atmışlardır. Venedikli elçiler ise yalnızca rapor yazmak ile yetinmeyerek, devamlı surette çalışacak olan istihbarat şebekeleri kurmanın temelini atmışlardır (Yakın, 1969:12). Bu dönem Avrupa'sında diplomasi ve istihbarat arasındaki ilişki o kadar girift bir hal almıştı ki, genel kanaate göre elçiler ile casuslar arasında bir fark görülmemektedir (Avcı, 2007:16). İngiltere Kraliçesi I. Elizabeth'in bakanı Francis Walsingham (1532-1590) tarafından 1568 yılında kurulan İngiliz gizli servisi 'Intelligence Service' Avrupa'da örgütlenen ilk profesyonel haber alma servisi olarak kabul edilmektedir (Yüksel, 2013:30). Walsingham, kurduğu teşkilatta; mektup açma, mühür yapma, yazı ve imzaları taklit etme konusunda uzman olan casusları bir araya getirmiştir (John,

2016:144). O dönemde Intelligence Service'in en önemli rakibi Fransa'da Kardinal Richelieu (1585-1642) tarafından kurulan haber alma servisiydi (Erdem, 2015b:70). 18. yüzyılda Prusya Kralı Büyük Friedrich, Fransız mareşali Charles Soubise'i mağlup ettiğinde (Avcı, 2007:18) istihbaratın önemini şu sözlerle vurgulamıştır: “O zat savaşa gittiğinde yanında yüzlerce aşçı götürür. Ben ise önden yüz casus gönderirim”(Yakın, 1969:16). 18. yüzyılda da 15.yüzyıldaki elçi-casus anlayışı çok fazla değişmemiştir. Söz konusu anlayışa göre elçiler onurlu bir ajandır.

Elçilere düşen en önemli görev, buldukları ülkeler hakkında mümkün olduğu kadar fazla bilgi toplayabilmeleriydi. Bu yüzyılda, elçilerin hırsızlık ve ajanlık yapmaları ve rüşvet almaları da olağan karşılanmaktaydı (İlter,2002:247). Elçilerin sahip oldukları diplomatik dokunulmazlığın, resmi ajanlık görevlerini yerine getirmelerindeki en önemli etken olduğu söylenebilir.

İstihbarat alanında başlayan örgütlenme ve sistemleşme çalışmaları Fransız İhtilali'nden sonra hızlanmıştır.

Balzac'ın: ‘Napolyon’un etkilendiği yegane bakan’ (Zweig, 2015:20) olarak tanımladığı Fouche, ihtilalden sonra kurulan ilk hükümetin polis şefi olmakla birlikte istihbarat teşkilatını zamanının şartlarına göre yapılandırmıştır (Çınar, 1997:110). Napoleon Savaşları olarak adlandırılan dönemde, Napoleon'un ‘İstatistik Bürosu’ adını taşıyan bir bürosu olmakla birlikte, kurumsal manada stratejik istihbaratın başlaması bu büroya dayanmaktadır (Özdağ, 2008:47). İstihbarata önem veren liderlerden biri olan Napoleon'un: “İnanın bana, savaşın sonuçları incelendiğinde topçunun, süvarinin, piyadenin kahramanlıkları, casusların şu göze görünmeyen lanetli ordusu yanında hiç kalır” (Tılısbık ve Akbal, 2006:22-23) sözü konunun önemi hakkında örnek olarak verilebilir.

Tüm bu kurumsallaşma belirtilerine rağmen istihbarat kavramına yalnızca savaş dönemlerinde önem verildiğini, barış zamanlarında dikkate alınmadığını belirtebiliriz (Çınar, 1997:110). Daha sonraki devirlerde istihbaratın tam olarak kurumsallaşması konusunda önemli adımlar yine Fransızlarca atılmıştır (Yüksel, 2016:33). 1855 gibi erken bir tarihte Fransız askeriyesi bünyesinde istihbarat örgütlenmesi oluşturulmuştur (Özdağ, 2008:49). İngilizler, ilk istihbarat örgütleri olan DMI (Department of Military Intelligence) ve DNI'i (Department of Naval Intelligence) 1877 yılında kurmuşlardır (Çınar, 1997:111, Özdağ, 2008:49). Rusların ise çağdaş

anlamdaki istihbarat geçmişleri 1881 yılında Çarlık Rusya'sı İçişleri Bakanlığına bağlı Okhrana'ya dayanmaktadır (Atay, 2002:309).

Buraya kadar verilen örneklere baktığımızda genellikle savaş dönemlerinde geçerli olmak üzere, salt askeri ve muharebe istihbaratının önemli olduğunu görmekteyiz. Lakin ekonomik istihbarata önemli bir örnek olay olarak gösterebileceğimiz Nathan Rothschild'in bankacılık-finans istihbaratı, döneminin bu konudaki ilk örneklerinden birini teşkil etmektedir.

1815 Waterloo savaşının sonucu henüz Avrupa'da öğrenilmemişken, Nathan Rothschild, Fransa'daki adamlarından İngilizlerin savaşı kazandığını öğrenmiş ve bu haberi değerlendirerek elindeki resmi hisse senetlerini piyasaya sürmüştür. Böyle bir hamleyle İngilizlerin savaşı kaybettiğine inanan diğer bankalar hisse senetlerinin daha da düşeceğine hükmederek, derhal ellerindeki resmi senetleri düşük fiyatla elden çıkarmışlardır. Kısa bir zaman sonra Nathan Rothschild bütün senetleri düşük fiyata toplayarak devasa bir servetin sahibi olmuştur. Ayrıca Rothschild'lerin istihbarat konusunda güvercin ve balon kullandıkları da söylenmektedir (Yakın, 1969:13-14). İkinci Dünya Savaşı döneminde ise Victor Rothschild, İngiliz iç istihbarat servisi MI5'de bomba uzmanı olarak görev alarak George madalyası ile ödüllendirilmiştir. Savaştan sonra Shell Petrol Şirketi'nin araştırma bölümü başkanı olan Victor Rothschild, toprak altında uzun süre kalabilen bir yağ hazırlamış ve MI5 ile MI6'in hizmetine sunmuştur (Wright, 1989:90-91). Bu örneklerden hareketle, dünyanın en zengin ailelerinden biri olan Rothschild'lerin, istihbarat servisleriyle yakın ilişkide bulduklarını ve servetlerinin büyük bir bölümünü istihbarat faaliyetleriyle oluşturduklarını söyleyebiliriz.

Çağdaş anlamdaki askeri istihbaratın gelişimi, muharebe ve gözlem sistemlerindeki gelişmelere paralel olarak Birinci Dünya Savaşı esnasında hız kazanmıştır. Elektronik alanında telsiz cihazının muharebe alanına girmesi, dinleme ve karıştırma taktiklerinin gelişmesine yol açarken, optik sistemler, fotoğrafçılığın gelişimi, düşman birliklerinin keşfinde foto istihbaratının insan gözünün algılayamadığı teferruat ve yanılğı payının değişimine sebebiyet vermiştir (Caşın, 2002:272). Teknolojiyle bütünleşmeden önce savaş mesleğinin amacı tepenin ardında ne olduğunu tahmin etmekten ibaretken, özellikle İkinci Dünya Savaşı'yla birlikte filizlenmeye başlayan teknik gelişmeler tepenin diğer tarafını en az bu taraf kadar görünür yapmaktaydı (Kahn, 2002:16). İkinci Dünya Savaşı'nda teknolojiyle

istihbaratın bir arada kullanılmasıyla birlikte istihbaratın modern döneminin başladığını söyleyebiliriz.

Bu dönemden sonra istihbarat birimleri sadece düşmanlarını değil dost devletlerin durumlarını da incelemeye başlamıştır. Hatta İkinci Dünya Savaşı'ndan 1990'a kadar devam eden Soğuk Savaş dönemine istihbarat örgütleri savaşı denilmektedir (Çınar, 1997:113). Bu söylemi delillendirmek amacıyla, istihbarat teşkilatlarının hemen hepsinin, soğuk savaş döneminin ürünleri olduğunu ifade etmekle birlikte (Göç, 2013:106) CIA, MOSSAD (İstihbarat ve Özel Operasyonlar Enstitüsü), KGB'yi örnek olarak gösterebiliriz.

Lenin'e göre: Diktatörlüğün temeli şiddettir ve gerekli olan yalnızca kuvvettir. Sovyetlerin en önemli istihbarat örgütü KGB'de Lenin'in ortaya koyduğu kuvveti sembolize etmektedir (Barron, 1974:15-16).

Bu açıklamadan hareketle, istihbarat örgütlerinin iktidarı sağlama ve sağlanan iktidarın devamını sürdürme konusunda da etkin oldukları sonucuna varabiliriz. Örneğin Saral'a (2016:212) göre siyasi bir partinin finanse edilmesi, gazete ve dergilerin politik görüşlerine etki edilmesi gibi faaliyetler de yine bu kapsamda girilen eylem metotlarından bazılarını oluşturmaktadır.

Özellikle yakın dönemdeki 11 Eylül saldırıları, bilhassa ABD'deki istihbarat servislerinin re-organize edilerek bir reforma tabi tutulmalarını zorunlu hale getirmiştir (Zelikow, 2012:1). Bunun en önemli sebebi CIA özelinde istihbarat servislerinin yaşadığı ihmaller silsilesidir. İstihbarat başarısızlığına yapılan yoğun eleştiriler istihbaratta reform çalışmalarını hızlandırmıştır (Wark, 2010:143). Küresel terörizm olgusuyla beraber, istihbarat servisleri yeni düşmana karşı kendilerini yenilemiş ve istihbarat teşkilatları arasında bilgi alışverişi ve ortak operasyon fikri geçerlilik kazanmaya başlamıştır.

2.5.3. Eski Türklerde ve Selçuklularda istihbarat

İstihbarata önem veren, bu konu hakkında belli bir geleneği, kültürü olan milletlerden biri de Türk milletidir.

İslamiyet öncesi dönemde Türkler, devletlerinin temel düzenini yıkmaya, devleti ortadan kaldırmaya çalışan casuslara çaşı/çaşut, ihbar işini ise çaşıtlama olarak nitelendirirlerdi. Orhun yazıtlarında da haberci için sabçı ifadelerine yer verildiği

görülmektedir (Ersöz, 2015:8-9). Türk Tarihinde ilk casusluk olayları Hunlarla (M.Ö 220-M.S 216) Çinliler arasında yaşanmıştır (Karan, 2016:20). Çinli casuslar aynı zamanda manastırlarda yetişen Budist rahiplerdir. Bu rahipler Türklerin arasına girerek, hem dinlerini yaymaya çalışır hem de Türk toplumunun genel yaşayışı ve kültürleri hakkında bilgiler toplayarak, bunları seyahatname adıyla kendi hükümdarlarına sunarlardı (Aydın, 2011:105). İstihbarat-din ilişkisine önem veren din adamlarından biri de Papa I. Leo olmuştur. Casusları aracılığıyla büyüden korktuğunu öğrendiği (Demirel, 2011:8) Atilla'nın karşısına tepeden tırnağa parlak kıyafetlerle çıkarak Atilla'nın Roma'yı fethetmesinin önüne geçmiştir (Erdem, 2015b:14).

Büyük Selçuklu Devleti'nde ise istihbarat konusuna sultanların çok sıcak yaklaşmadıklarını görmekteyiz.

Nizamülmülk, yazdığı Siyasetname'sinde, Sultan Alparslan'ın casusluk örgütlerine ve elemanlarına toptan karşı çıktığını ifade etmektedir (Yüksel, 2016:39). Aynı eserinde istihbaratın önemini vurgulayan Nizamülmülk, dış istihbarat ile askeri-stratejik istihbarat konusunda elçilerine misyonlar yüklemiştir. Bu doğrultuda elçiler, hedef ülkenin; yolları, otlakları, asker sayıları, silahları, ülke yöneticilerinin karakter yapıları, halkın yönetimden memnun olup olmadıkları gibi durum bilgilerini Nizamülmülk'e iletmışlerdir (Bahar, 2011:56). O tarihlerde Nizamülmülk'ün bu sorulara cevap araması yalnızca iç istihbarata değil stratejik dış istihbarata da önem verdiğini göstermektedir.

Selçuklu Devleti'nin hüküm sürdüğü dönemde varlık gösteren bir diğer önemli casusluk teşkilatı da Hasan Sabbah'ın ruhani önderi olduğu Haşhaşi örgütüdür. Hiçyılmaz'a (2008:10) göre, Sabbah'ın fedailerini Anadolu, Irak, Suriye ve İran çevrelerine yayılmış, Selçuklu saraylarına casus olarak angaje edilmişlerdir.

2.5.4. Osmanlılarda istihbarat faaliyetleri

Osmanlılarda istihbarat ve espionaj (casusluk) faaliyetleri, uç beyliğinin kuruluşu döneminde (1298-1301) başlamıştır. Fakat bu faaliyetlerden, günümüzdeki modern anlamda belirli bir merkezden idare edilen faaliyetler anlaşılmamalıdır.

Örneğin, Osmanlı istihbaratını, 16.yüzyıl Venedik ve Habsburg istihbaratı ile karşılaştırdığımızda bazı temel özelliklerin farklılık gösterdiğini söyleyebiliriz. Bu

farklar merkezileşme ve kurumsallaşma seviyeleri arasındaki farklardır. Venedik ve Habsburglar haber alma faaliyetlerini merkezden denetleyecek kurumlar oluşturmuşlardır. Buna karşın, Osmanlılarda benzeri bir kurumsallaşma çabasına rastlamak mümkün değildir (Gürkan, 2017:158-159). Bu doğrultuda, modern anlamdaki istihbarat faaliyetlerinin 20. yüzyıldaki Teşkilatı Mahsusa'dan itibaren başladığını ifade edebiliriz.

Osmanlı Devleti'nin kurucusu kabul edilen Osman Bey'in, III. Tutmosis'in yaptığına benzer bir şekilde casusluk operasyonu yaptırdığı bilinmektedir.

Söz konusu olaya göre, Bilecik'in fethinde Bilecik tekfurunun (vali) düğününü kale dışında yapmasını isteyen Osman Bey, tekfurun bu isteği kabul etmesiyle mallarını emanete bırakmak bahanesiyle adamlarını keçelere sararak kaleye sokmuş ve Bilecik kalesini fethetmiştir (Aydın, 2011:115-116). 15. ve 19. yüzyıllar arasında Osmanlı istihbaratının en önemli bilgi kaynakları arasında 'Voynuk' ve 'Martolos' teşkilatları gösterilmektedir (Yüksel, 2016:48). Martolos teşkilâtı, 15-19. yüzyıllar arasında Balkanlarda faaliyette bulunan, genel olarak gayr-i Müslim topluluklardan meydana gelen bir Osmanlı askerî teşkilâtı idi. Martolosların, Osmanlıların kuruluş döneminde ajan ve haberci olarak kullanıldıkları anlaşılmaktadır (Turan, 2010:19-20). Örneğin İtalya'da görevlendirilen Martolosların, kendi dinlerine aleyhtar olan Hıristiyanlara karşı daha özenli ve titiz çalışmaları için yalnızca Yahudilerden seçilmesine özen gösterilirdi (Düz. Arıklı, 1974:12). Karan'a göre (2016:27) Martolosların en önemli faaliyetlerinden birisi de 'Yenilmez Osmanlı' imajını Avrupalı topluluklar arasında yaymaktı. Martoloslar, Osmanlı Devleti'nin yenilmezliğini ve güçlülüğünü Avrupalı toplulukların bilinçaltına yerleştirmeye çalışmışlardır.

Voynuklar ise Türk fethinden önce Balkanlarda yaşayan toplumların içinde küçük asilzade sınıfını oluşturmaktaydılar (Yüksel, 2016:47). 1545 tarihli bir kanunnameye Voynukların, uç bölgelerine gidip ajanlık yaptıkları ve düşmanın durumu hakkında bilgi topladıkları bildirilmekte ve buna karşılık bütün vergilerden muaf oldukları belirtilmektedir (İlter, 2002:235). Özellikle Balkanlarda yürütülen istihbarat faaliyetleri hakkında Bahar (2011:89) şu örneği vermektedir: Belgrat Beyi Hamza Bey, kendisine Macar ordusunun geldiğini haber veren Macar'a, hiçbir yerde askeriniz yok. Çünkü benim casusum 6 yıldır Beç'te (Macaristan) oturur. İster kilisede ayin yapar, isterse topallar, üstelik her dili de bilir. İşte o adamım bana öyle bir bilgi vermedi, demiştir.

19. yüzyılda yaşanan iç ve dış gelişmeler Padişah II. Abdülhamit'e Yıldız İstihbarat Teşkilatını kurmaya yöneltmiştir (İlter, 2002:249). Kurulan teşkilat dış istihbarata yönelik olarak değil daha çok iç istihbarata yönelik çalışmalar yapmaktaydı. Bu husus göz önüne alındığında Yıldız Teşkilatı'nın, iç gelişmeleri padişaha jurnalleyen bir yapıda seyir ettiğini belirtebiliriz. İç istihbarata önem verdiğini belirttiğimiz Yıldız Teşkilatı her zaman ülke içi gelişmelerle ilgilenmemiştir.

Örneğin, Paris büyükelçisi Salih Münir Paşa'nın II. Abdülhamit'e yazmış olduğu İngiltere raporu, basit jurnale dayanan bir haber değildir. Bilakis stratejik istihbaratın bütün unsurlarını bünyesinde barındıran bir dış istihbarat örneğidir. Söz konusu raporda; İngiltere'nin jeopolitik yapısı, sömürgeleri üzerindeki siyasi gelişmeler, sanayi ve ticaret politikaları, İngiltere'nin kurmak istediği bir Ermeni Devleti gibi konular hakkında titiz bir çalışmanın yapıldığını görmekteyiz (Avcı, 2007:309-315). Buraya kadar anlatılan Türk istihbarat tarihi hakkında görmekteyiz ki yapılan espionaj ve haber alma faaliyetleri tam olarak kurumsal bir zemine indirgenememiştir. İstisnai durumlar haricinde, günümüz Milli İstihbarat Teşkilatı'nın atası sayılan ilk modern istihbarat örgütünün Enver Paşa önderliğinde kurulan Teşkilat-ı Mahsusa (Özel Servis) olduğunu söyleyebiliriz.

İngilizlerin meşhur 'Intelligence Service'i gibi, Osmanlı devletinin de çeşitli ülkelerde propaganda yapmak, Osmanlı sınırları dışında kalan veya bu sınırların dışına çıkma tehlikesi taşıyan Türk ve Müslümanların ağırlıkta olduğu bölgelerde örgütlenmek, bilgi toplamak, gerilla mücadelesi vermek gibi eylemlerin yapılmasının zaruri olduğunu düşünen Enver Paşa olmuştur (İlter, 2002:251). 1909 yılında şekillenen ve 1911 yılında Trablusgarp'ta İtalyanlara karşı başarı gösteren teşkilat, (Özkan, 1996:22) 1913 yılında padişahın onayıyla resmileşmiştir (Çınar, 1997:154). İslam birliği zemininde Pantürkizm ideolojisini benimseyen Teşkilat-ı Mahsusa'nın (Stoddard, 2003:17) ilk başkanı Süleyman Askeri Bey son başkanı ise Hüsametdin (Ertürk) Beydir (Aydın, 2011:193). Diğer adı 'Umur-u Şarkiye Dairesi' olan teşkilatın kuruluş amaçlarına baktığımızda karşımıza şu prensipler çıkmaktadır:

a-Elden çıkan toprakların fırsat bulunursa geri alınması,

b-Devletin içindeki ihanet odaklarını saptamak,

c-Gerektiği yerlerde sabotaj, operasyon, gerilla savaşı, propaganda yapmak,

d-Hızlı organize olmak ve bilgiyi zamanında almak (Şimşek, 2015:14-15).

Ayrıca teşkilatın Birinci Dünya Savaşı'ndaki diğer faaliyetlerine baktığımızda:

- Yıkıcı eylemlere karşı mücadele etmek ve ayrılıkçı veya milliyetçi grupların düşmanla olası işbirliğini engellemek,
- Eğitilmiş ajan kadrolarını İngiliz ve Fransız sömürgelerine ve Osmanlı Devleti'nin düşman işgaline uğrayabilecek bölgelerine yerleştirmek,
- Rus Orta Asya'sında Müslüman Türklerin ayaklanmasına yol açacak adımları atmak, şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Stoddard, 2003:57).

Bu prensiplere ne oranda uyulduğu veya hangi faaliyetlerin gerçekleştirildiği konusundaki örnekler baktığımızda, teşkilatın prensiplerine son derece bağlı kaldığını görmekteyiz.

Örneğin; Ortadoğu'dan Doğu Anadolu ve Kafkasya'ya, Suriye'den Afrika Kıtası'na, Trablusgarp, Mısır, Hindistan'a kadar olan geniş coğrafyada istihbari ve paramiliter (milis) etkinliklerini devam ettirmiş, Avrupa'da Türkiye ile ilgili konferansları izlemiş, ülke sınırları içindeki Batılı ajanlarla mücadele etmiştir (Demirel, 2011:44). Avcı'ya (2007:316) göre, teşkilatın ülke dışı operasyonlarına ve yayıldığı sahaya baktığımızda, günümüz MİT'inden önemli düzeyde ilerisinde olduğunu söyleyebiliriz. Teşkilatın ilklerinden birisi de 1913 yılında Batı Trakya'da, 1918 yılında ise Kars civarında Azerbaycan Türk Cumhuriyetini kurmuş olmasıdır (Bahar, 2011:181-182). 30 Ekim 1918'de Mondros Anlaşmasını imzalamak zorunda kalan Osmanlı Devleti, fiili olarak çöktüğünü kabul etmiştir. Bu doğrultuda Teşkilat-ı Mahsusa, Enver Paşa'nın emriyle 5 Aralık 1918'de Hüsamettin Bey tarafından resmen lağvedilmiştir. Fakat teşkilatın depolarındaki silahlar ve cephane saklanarak, Anadolu'ya gönderilmek üzere çaba harcanmıştır (Arcayürek, 2007:168). Ayrıca 30 bin kişilik istihbarat ordusunda Mustafa Kemal Paşa'ya inanan binlerce ajan da vatana hizmet parolasıyla Anadolu'ya geçmiştir (Kuzu, 2015:279). Fakat Atatürk, bu İttihatçı ajanlara ve askerlere mesafeye yaklaşmış, onlara mütemadiyen güven duymamıştır. Sonuç olarak, Teşkilat-ı Mahsusa'nın, ulusal kurtuluş mücadelesinin bilhassa ilk dönemlerinde Ankara Hükümeti'ne destek verdiğini ifade edebiliriz.

2.5.5. Kurtuluş Savaşı'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde istihbarat yapılanmaları

Mütareke döneminin ilk gizli direniş grubu, İstanbul'da kurulan, büyük çoğunluğunu İttihatçıların oluşturduğu Karakol Örgütü'dür (Erdem, 2015b:57). 5 Şubat 1919 tarihinde, Kara Vasıf Bey ile Kara Kemal Bey'lerin adlarından esinlenilerek adı konulan Karakol örgütünün öncelikli amacı gümrüklerde örgütlenmektir. Bu sayede çok sayıda sivil ve askeri Anadolu'ya geçirmiş ve düşman cephaneliklerine baskınlar düzenleyerek ele geçirdiği silahları Anadolu'ya aktarmıştır (Özkan, 1996:53-54). Tüm bu olumlu gelişmelere karşın, hem örgütün İttihatçılığa yakın olması, hem de Atatürk'ün en yakın adamlarından Yahya Kaptan'ın örgüt tarafından öldürülmesi, Karakol teşkilatının sonunu getirmiştir (Aydın, 2011:200-201). Karakol örgütünden sonra kurulan Hamza Grubu, Ankara'nın olurusunu alarak kurulan ve desteklenen ilk istihbarat grubudur (Bahar, 2011:320). Grubun isminin Hz. Hamza'nın kuvveti ve cesaretinden ilham alınarak seçildiği tahmin edilmektedir (John, 2016:87). Daha sonra ortaya çıkacak Felah grubunun ilk çekirdeğini oluşturan Hamza grubu, 23 Nisan 1920'de faaliyete başlamıştır. Telsiz haberleşmesi konusunda uzmanlaşan örgüt, Anadolu Hisarı'nda telsiz dinleme merkezi kurarak Kuvayi Milliye'ye istihbarat toplamıştır. Grubun adı son olarak 31 Ağustos 1921'de Felah grubu olarak değiştirilmiştir (Demirel, 2011:63). Bununla birlikte istihbarat servislerinin koordinasyonsuz ve verimsiz bir şekilde çalıştığını düşünen Atatürk, Fevzi Çakmak'a askeri bir istihbarat servisinin kurulması direktifini vermiştir.

Bu doğrultuda kısa adı 'P' olan Askeri Polis Teşkilatı, 18 Şubat 1920'de kurulmuştur (Bahar, 2011:332). Kurulan ilk iç istihbarat servisi olan P teşkilatının bütün üyeleri askerlerden seçilmiştir. Fevzi Çakmak'a göre servis, ordu içindeki casusluk teşkilatı değil, orduya düşmanların sevk edeceği casusluğa karşı bir teşkilattir (Özkan, 1996:81). Çakmak'ın açıklamasına baktığımızda Askeri Polis Teşkilatı'nın bir kontrespiyonaj örgütü olduğunu görmekteyiz.

P teşkilatının en büyük başarısı İstanbul'daki Karaağaç baskınıdır. Türk askerinden toplanan silahların Sütlüce'de bir depoda saklandığı haberi üzerine depoyu basarak silahları Anadolu'ya kaçıran teşkilat üyelerine Gabriel ve Kirkor adındaki iki Ermeni yurttaş da yardım etmiştir (John, 2016:104-105). Özkan'a (1996:85) göre bu iki Ermeni yurttaşımız, P teşkilatı için çalışan ajanlardır.

P teşkilatının başarılı faaliyetlerinin yanında halk üzerinde oluşturduğu baskı ortamı ve teşkilat üyelerinin yetki aşımı, kurulmasından 8 ay sonra P teşkilatının kaldırılmasına ortam hazırlamıştır (Aydın, 2011:214). Yeni bir istihbarat servisine ihtiyaç olduğunu düşünen Atatürk, Fevzi Çakmak vasıtasıyla Hüseyin Ertürk'e 3 Mayıs 1921'de Müdafai Milliye (Mim Mim) örgütünü kurdurtmuştur. Mim Mim grubu, Genelkurmay'ın emirleri doğrultusunda: İstihbarat sağlanması, fesat cemiyet mensuplarının saptanması, silah ve malzemenin Anadolu'ya sevki, propaganda, Müslüman Türklerin azınlık çetelerine karşı korunması ve baskın-sabotaj faaliyetlerini yürütmüştür. İstanbul'un kurtuluşundan sonra 5 Ekim 1923'te örgüt lağvedilmiştir (Özkan, 1996:70-71). Askeri Polis Teşkilatı'nın kapatılmasının istihbarat faaliyetleri açısından doğurduğu boşluk, yine Genelkurmay Başkanlığı tarafından 1 Nisan 1921'de kurulan 'Tedkik Heyeti Amirlikleri' vasıtasıyla giderilmiştir.

Servis; ajan faaliyetleri, komünist eylemler, azınlıkların tutum ve düşmanla işbirlikleri, Yunanlıların işgal ve zulümleri gibi konular üzerinde çalışmıştır. Tedkik Heyeti Amirlikleri, personelinin kimliklerinin deşifre olmasıyla 22 Haziran 1922 tarihinde lağvedilmiştir. (https://www.mit.gov.tr/birinci_bolum_B4.html) 1922-26 yılları arasında Türkiye'de istihbarat çalışmalarını Genelkurmay İstihbarat Dairesi yürütmüştür (Özkan, 1996:99). Profesyonel bir istihbarat servisinin kurulması gerektiğini düşünen Atatürk, Birinci Dünya Savaşı'nda Alman İstihbarat Servisi'nin Başkanı Nicolai'yi Türkiye'ye getirerek Milli Emniyet Hizmeti Riyaseti (Milli Amele Hizmetleri)'ni kurma görevini vermiştir (Aydın, 2011:216). MAH veya MEH olarak bilinen Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk sistematik istihbarat örgütünün kuruluşuyla ilgili olarak Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak 6 Ocak 1926 tarihli çok gizli ibareli yazıyla örgütün kurulduğunu bildirmiştir (Demirel, 2011:92).

MAH 4 şubeden oluşmaktadır. Bunlar: A-İstihbarat, B-Karşı İstihbarat, C-Propaganda, D-Teknik İşler, şubeleridir.

Teşkilatın A şubesi milli savunma kadrosundan, B şubesi Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma personelinden, C şubesi Dışişleri Bakanlığı personelinden, D şubesi ise asker ve sivil kişilerden karşılanmıştır. C şubesi sonradan kapatılmıştır (Özkan, 1996:102). MAH yurtdışında ilk olarak Viyana, Tahran ve Kahire olmak üzere üç büroyla çalışmaya başlamış, fakat maddi yetersizlikler sebebiyle bu bürolar kapatılmıştır (Bahar, 2011:339). 1943 yılına kadar bu teşkilatla ilgili başbakanlık

belgelerinde herhangi bir kayıt yoktur. Çalışmaların yasallığını sağlayacak bir düzenleme de gözükmemektedir. MAH ile ilgili yasal düzenleme çok sonraları 6 Temmuz 1965'te yapılmıştır. Çıkarılan 644 sayılı yasayla adı da değiştirilirmiş ve MAH'tan MİT'e geçilmiştir (Çınar, 1997:159). 1965 yılından günümüze kadarki dönem de dahil olmak üzere, Türkiye'nin iç ve dış istihbarat ihtiyacını MİT karşılamaktadır.

MAH'ın faaliyetlerinden en önemlisi, Hatay'ın anavatana dahil edilmesindeki çalışmalarıdır.

Suriye'den gelen, 'Hatay için dökülecek tek damla Fransız kanı yoktur' temalı Fransız dışişleri raporu MAH'ın eline geçmiştir. Bu rapor doğrultusunda Ankara, elindeki kozlarını başarıyla uygulamış ve Fransızlarla imzalanan 23 Haziran 1939 tarihli Ankara anlaşmasıyla, Hatay Türkiye'ye katılmıştır (Özkan, 1996:103). Atatürk'ün, 'En geç 4-5 sene içerisinde Hitler ve Mussolini İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasına sebep olacaktır' ifadesi MAH'ın kendisine hem İtalyanların, hem de Almanların askeri planlarını sunmasının bir sonucudur (John, 2016:128). Bu iki örnekten anlaşıldığı üzere, MAH döneminin verimli ve faydalı istihbarat servislerinden biri olmuştur.

Cumhuriyet Türkiye'sinin ilk profesyonel istihbarat teşkilatı olan MAH 1965'te 644 sayılı yasal düzenlemeyle Milli İstihbarat Teşkilatı adını alarak yeniden organize edilmiştir (Karataş, 2017:379). 19 yıl süreyle bu yasayla idare edilen MİT için değişen dünya koşullarına adapte olabilmek amacıyla 1983 yılında 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu getirilmiştir

**Türkiye Cumhuriyeti
Genelkurmay Başkanlığı
İstihbarat Dairesi**

**ANKARA
6.1.(1)926**

Şube

Sayı: 10152

Milli Emniyet Hizmeti Başkanlığına

**Çok Gizli
ve
Kıstıya Özel**

Genel Merkezi Ankara'da ve şubeleri şimdilik İstanbul, İzmir, Adana, Diyarbakır, Kars'da olmak üzere bir [Milli Emniyet Hizmeti] kurulmuştur. Bu şubeler doğrudan doğruya genel merkeze bağlanmıştır.

Şimdiye kadar Ordu Müfettişlikleri'nce yürütülen istihbarat hizmeti bundan böyle bu teşkilât tarafından yürütülecektir.

**Genelkurmay Başkanı
Mareşal
Fevzi (Çakmak)**

Şekil 2.3: Milli Emniyet Hizmetleri (MAH) Kuruluş Bildirisi

https://www.mit.gov.tr/ikinci_bolum_A2_1.html

Bu yasada MİT'in görevleri özetle şu şekilde belirlenmiştir:

- a-İçten ve dıştan yönelen mevcut ve muhtemel faaliyetler hakkında gerekli istihbaratı yetkili mercilere ulaştırmak,
- b-Kamu kurum ve kuruluşlarına istihbarata karşı koyma konusunda yardımcı olmak,
- c-Silahlı Kuvvetler için lüzum görülen istihbaratı yapmak ve Genelkurmay'a ulaştırmak,
- d-Milli Güvenlik Kurulu'nda belirlenecek diğer görevleri yapmaktır. (Özkan, 1996:172)

MİT konusunda son olarak 26 Nisan 2014 yılında yürürlüğe giren 6532 sayılı kanun ile değişiklik yapılmıştır. Bu kanunla ile birlikte 30 yıl önce çıkarılan 2937 sayılı kanunun büyük ölçüde günümüz şartlarına uygun hale getirilmesi sağlanmıştır. 6532 sayılı kanun ile MİT'in dış istihbarat ve istihbarata karşı koyma alanlarında daha etkin ve verimli hale getirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca bu yasayla birlikte teknik ve siber istihbarat unsurlarının etkin bir şekilde kullanımı sağlanmış ve Cumhuriyet tarihinde ilk defa MİT'in millet iradesinin doğrudan temsil edildiği TBMM

tarafından denetlenmesinin önü açılmıştır. (<http://www.mit.gov.tr/2937.html>) İstihbarat servislerinde yasa dışı faaliyetlerin yürütüldüğünü düşünen toplumlar için, özellikle istihbarat servislerinin meclis yoluyla denetlenebilecek olması, kalıplaşmış bu düşüncenin ortadan kalkmasına yardımcı olmaktadır.

2.6. İstihbarat Toplama Teknikleri

İhtiyaç duyulan; bilgiye, veriye, rapora veya belgeye ulaşabilmek için bazı yöntemler/teknikler kullanılmaktadır. Bu tekniklerin sınıflandırılması farklılık göstermekle birlikte genel olarak ikiye ayrılmaktadır. Bunlar; insana dayalı istihbarat ve teknik istihbarattır.

Teknik istihbarat kendi içinde alt gruplara ayrılmaktadır. Bunları; Elektronik istihbarat/Sinyal istihbaratı, Dinleme/İletişim istihbaratı, Görüntü/Fotoğraf istihbaratı, Uydu istihbaratı, Radar istihbaratı ve Siber istihbarat olarak sınıflandırabiliriz (Tılısbık ve Akbal, 2006:110-124-133-141-143-147). Siber istihbarat kavramının son yıllarda popüler olarak kullanıldığı gerçeğinden hareketle, oldukça yeni bir istihbarat türü olduğunu söyleyebiliriz.

2.6.1. İnsan istihbaratı (HUMINT)

Mevcut kaynaklar arasında en eski, çoğu zaman en ucuz ve her zaman önemini koruyan bir istihbarat toplama yöntemi olan HUMINT'in amacı diplomatlardan ve açık kaynaklardan elde edilemeyen bilgilere ulaşmaktır. İnsan istihbaratının vasıtaları olarak; saha ajanları, casuslar, gazeteciler, diplomatlar, akademisyenler, arkeologlar, turistler, Sivil Toplum Kuruluşları (STK) vb. örnek olarak gösterilebilir (Ateş, 2014:14). Genellikle espionaj (casusluk) adıyla da bilinen HUMINT hem açık hem de kapalı/gizli bilgi toplamayı kapsamaktadır. Açık insan istihbaratı diplomatların yabancı ülkelerde yaptığı çalışmalardır, yasaldir. Gizli insani istihbarat ise casusluk faaliyetlerini gerektirir (Özdağ, 2008:128-129). İnsan istihbaratını salt casusluk faaliyeti olarak açıklamak doğru bir teori değildir. Çünkü insan istihbaratı kendi içinde bazı kategorilere ayrılmaktadır.

Bunlar; takip ve tarassut (gözlem), sorgulama, mülakat, adam kullanmadır. Takip ve tarassut, istihbari önem ifade eden şahısların veya faaliyetlerinin muhtelif vasıtalarla (dinleme, fotoğraflama, kamera ile çekim yapmak) izlenmesi, deşifre edilmesidir

(Avcı, 2007:100). Sorgulama, ele geçirilen suçluların veya suçlu olması muhtemel insanların, ihtiyaç duyulan bilgilere ulaşmak amacıyla sorgulanması olarak ifade edilebilir. Mülakat ise suçlu veya esirlerin dışında, bilgisine başvuru yapılan kişilerle yapılan mülakattır (Köseli, 2011:74-75). Adam kullanma ise, istihbarat görevlilerinin dışarıdan temin ettiği veya angaje ettiği (hedef kuruma eleman yerleştirilmesi) insanların kullanılmasıdır (Avcı, 2007:105). Dünya tarihinin seyrini değiştiren en önemli insan istihbaratı örneği olarak Rusların, ABD'den atom bombasının yapımı sırlarını birkaç yılda gizlice elde etmesi ve kendi atom bombasını yapması sonucu oluşan nükleer silahlanma yarışı ve akabinde 45 yıl süren 'Soğuk Savaş' dönemini gösterebiliriz (Girgin, 2003:218). Rusların bu sırrı, Hitler'in iktidarından sonra Almanya'dan İngiltere'ye kaçan Klaus Fuchs isimli Sovyet casusundan (Volkman, 1996:139) aldıkları bilinmektedir.

Türk ve Dünya tarihini yakından ilgilendiren diğer casuslara baktığımızda; Gertrude Bell, Thomas Edward Lawrence, Mata Hari, İlyas Bazna, Richard Sorge, Kim Philby, Binbaşı Noel, Aldrich Ames, Hüseyin Yıldırım örnek olarak gösterilebilir.

Irak'ın taçsız kraliçesi olarak bilinen Gertrude Bell, Arabistanlı Lawrence'ın akıl hocası olmasının yanında, Arap ülkelerinin sınırlarını çizen kişi olarak da kabul edilmektedir (Wallach, 2015:21). 'Çöl Kraliçesi' olarak da bilinen Bell (2004:96), '1918 Mayıs'ında Süleymaniye'de liderlerin ve ileri gelenlerin katıldığı bir toplantı yapıldı, varlıklı bir şahsiyet olan Şeyh Mahmut Barzani başkanlığında geçici bir Kürt Hükümeti kurulmasına karar verildi. Barzani bize hükümetin dizginlerini vermeyi ve temsilcimiz gibi davranmayı önerdi', demektedir.

İngiliz casuslarının 100 sene önceki faaliyetleri ile günümüzdeki gelişmeler (Kuzey Irak bağımsızlık referandumu vb.) dikkate alındığında, aralarındaki büyük benzerlik dikkat çekmektedir.

İngiliz casusu Binbaşı Noel, Mondros Mütarekesi'nin ardından Bağdat'ta İngiliz İstihbarat Komiserliğinde görevlendirilmiş ve 12 Mart 1919 tarihinde Kürt bölgelerinde incelemelerde bulunmuştur (Özkan, 2012:25). Osmanlı topraklarında kurulması planlanan sözde Kürdistan projesi için geldiği Malatya'dan Bağdat'taki İngiliz temsilcisine: "Şayet Mustafa Kemal'in yarattığı durum tehlike arz ederse, Bedirhanlarla diğer bazı Kürtleri kullanabiliriz," (Hiçyılmaz, 1997:61) yazısını

göndererek isyan çıkarma, ayaklanma veya olası sabotaj girişimlerine zemin hazırlamak istediği sonucuna varabiliriz.

Hüseyin Yıldırım Türk asıllı Amerikan vatandaşıdır. Batı Almanya’da ABD Ordusu bünyesinde sivil makinist olarak görev yapmıştır (Minnick, 2014:396). Fakat Yıldırım, ABD ile ilgili belgeleri Doğu Almanya ve Sovyet istihbaratına sızdırmış, dolayısıyla Sovyet ajanı ilan edilmiştir. Sovyet ajanı ithamını kabul etmeyen Yıldırım, iki tarafa da çalışan ikili ajan olduğunu ifade etmiştir.

Kim Philby 1940 yılında, İngiliz istihbarat biriminden güvenilir raporu olarak kısa süre içinde, İngiliz Dış İstihbarat Servisi’nin (MI6) ‘Sovyet Masası Şefi’ olmuştur. Aslında Kim Philby Sovyet istihbaratı (KGB) tarafından angaje edilmiş bir Sovyet ajanıydı (Uluç, 1994:148-150). 90’lı yıllarda CIA’in Sovyet Karşı İstihbarat Masası Şefi Aldrich Ames’in dokuz yıldır Sovyetler adına çalıştığının ortaya çıkması (Çimen, 2013:39) Rus istihbaratının, İngiliz ve Amerikan istihbarat servislerinin en tepe noktalarına sızma gayretlerinin başarıya ulaştığını göstermektedir. Özellikle Soğuk Savaş döneminde, karşı istihbarat servislerine gönüllü olarak veya şantaj yoluyla çalışan istihbarat personellerinin sayısının ciddiye alınacak sayıda olduğu bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Soğuk Savaş döneminde İngilizcede HUMINT olarak ifade edilen casusluk faaliyetleri, Rusçada Razvedka yani ‘gerçek istihbarat’ anlamında kullanılmaktaydı (Volkman, 2006:151). Bunun nedeni, Rusların insan istihbaratına Batılılardan çok daha fazla önem vermeleriydi.

Espiyonaj kategorisinde değerlendirilen bir diğer insan istihbaratı faaliyeti de Bal Tuzağı (Honey Trap) olarak bilinmektedir. Hedef kişinin kontrol altına alınması, terfisinin önlenmesi, bir başka ülkeye çalışması, istenilen belgeyi-raporu sağlaması veya toplum tarafından dışlanması için cinsel arzuların kullanılmasına dayanan Bal Tuzağı yöntemi, çoğunlukla kadınların kullanılarak hedefteki erkeğe şantaj yoluyla istenileni yaptırma stratejisini içermektedir.

Musa peygamberden sonra Musevilerin lideri olan Yeşu (Jashua) döneminde yaşayan fahişe Rabah, resmi kayıtlarda bal tuzağını kullanan ilk kadın casus olarak bilinmektedir (Güven, 2013:14). Teknolojinin ilerlemesiyle mikro boyutlardaki kameraların rahatlıkla satın alınabildiği günümüzde, bal tuzağı yöntemi gerek

istihbarat servislerince gerekse de sivil hayatta şantaj malzemesi için başvuru olan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

İstihbarat servislerinin fahişeler ve manken ajansları yoluyla uyguladıkları bu yöntem (Keleştemur, 2015:101) özellikle Rusya, İsrail ve ABD tarafından tercih edilen bir faaliyet olarak bilinmektedir (Güven, 2013:36). Türkiye'deki fuhuş sektörünün büyük çoğunluğunu oluşturan Slav (Rusya-Ukrayna-Romanya) kökenli kadınların varlığı, bu açıdan analiz edilmeli ve gerekli önlemler alınmalıdır. Yalnızca kadınların değil erkeklerin ve eşcinsel bireylerin de kullanıldığı bal tuzağı yönteminde hedef kişinin kadın olması durumunda casusluk görevi verilen erkek Romeo olarak isimlendirilmektedir.

Mata Hari ve İsrail'in kuruluş aşamasında istihbarat servisinin kontrolünde kurulan NİLİ örgütü bal tuzağını gerçekleştiren kişilere ve örgütlere örnek olarak gösterilebilir.

Yukarıda bahsedilen NİLİ teşkilatı, Aaronsohn kardeşler tarafından, Filistin ve periferisindeki Osmanlı askeri birliklerinin ve lojistik durumunun malumatlarını İngilizlere ulaştırmayı amaç edinmiş Yahudi istihbarat ve casusluk örgütüdür (Alkan, 2017:47).

2.6.2. Teknik istihbarat (TECHINT)

Bilgi ve teknoloji çağı olarak tanımladığımız günümüzde, teknolojik gelişmelerin istihbarat alanında da kullanımı artmış, hatta zorunlu hale gelmiştir. Öyle ki ABD Silahlı Kuvvetler Komutanlığının C4I formülündeki unsurlarından bir tanesi günümüzde teknolojinin merkezi olan bilgisayardır.

Amerikan Silahlı Kuvvetleri, teknoloji ve istihbarat konusunu C4I formülüyle şematize etmiştir (FM 3-05.301, 2003:1-3). Söz konusu formül, Command (Komut), Control (Kontrol), Communication (İletişim), Computer (Bilgisayar) ve Intelligence (Zeka-İstihbarat) kelimelerinin baş harflerinden oluşmaktadır.

Espiyonaj faaliyetleriyle her türlü bilgiye veya belgeye ulaşmak mümkün değildir. Dolayısıyla teknik yöntemlerin kullanılması dünyadaki tüm istihbarat teşkilatları için önemli bir hal almıştır.

Teknik takip, mobil dinleme araçlarının faaliyetleri, telefon dinleme bu kapsamda yer almaktadır. Ayrıca hedef ülkenin sahip olduğu teknik araç ve malzemelerin

kabiliyetleri, kısıtlamaları ve teknik özellikleri de teknik istihbaratın konusu içinde yer almaktadır (Ateş, 2014:20). Çağdaş bir istihbarat servisinde, insan istihbaratından sonra temel araç olarak kabul edilen teknik istihbarat kavramı, değişik amaçlı araç ve gereçlerin kullanışı açısından alt kategorilere ayrılmaktadır. Elektronik istihbarat/sinyal istihbaratı, dinleme/iletişim istihbaratı, görüntü istihbaratı, uydu istihbaratı, radar istihbaratı ve siber istihbaratı ayrı olarak ele alabiliriz.

2.6.2.1. Elektronik istihbarat (Electronic Intelligence-ELINT) ve sinyal istihbaratı (Signal Intelligence-SIGINT)

Ayrı ayrı olarak da ele alınan ELINT VE SIGINT genellikle aynı anlama gelen kavramlardır. Bünyesinde teknik ya da teknolojik bir unsuru barındıran her türlü araç elektronik istihbarat kapsamında değerlendirilir.

Elektronik istihbarat, karşı tarafın elektronik aygıtlarının varlığı, faaliyetleri, hangi amaca yönelik buldukları, tiplerinin belirlenmesi, kapasitelerinin öğrenilmesi, hangi silah sistemini yönlendirdikleri gibi hususlarda bilgi toplanması ve bu bilginin değerlendirmesini amaçlar (Tılısbık ve Akbal, 2006:110-111). Örneğin, bir dağlık araziden, bir ormandan illegal yayın yapan veya savaşta gizli bir telsiz cihazının yerinin tespiti elektronik dinleme aygıtları veya bunları taşıyan özel araçlar kullanılarak yapılabilir (Girgin, 2003:281). Sinyal istihbaratı, elektronik aygıtların yaydıkları sinyaller ile devreye girmektedir. 19.yüzyılda istihbarat servislerinin rakip hükümetlerin telgraf haberleşmelerini deşifre etmeleri ile başlayan modern sinyal istihbaratı, 20.yüzyılın en verimli istihbarat kaynağı olmuştur (Herman, 1999:66-67). Sinyal istihbaratı ile elde edilen bilgiler çok kapsamlı olabilir.

Bunlar;

a-Silahlı kuvvetlerin karargah birliklerinin yerleri,

b-Olanak ve yetenekleri,

c-Silahların nitelikleri,

d-Uçak ve gemilerinin cins ve miktarları,

e-Radarların yerleri,

f-Muharebe elektronik sistemleri olarak gösterilebilir. (Özdağ, 2008:136) En etkili ve modern silahlar olan balistik füzelerin ateşlenmeleri ve hedefe yönlendirilmeleri

elektronik sistemlerle yapıldığı gibi bu füzelerin hedeften saptırılmaları da elektronik yöntemlerle sağlanmaktadır.

Özellikle modern askeri silahlar artık tamamen elektroniğin etki ve yönlendirmesinde olup bu konuda ELINT ve SIGINT'e büyük sorumluluklar düşmektedir (Girgin, 2003:282). Elektronik ve sinyal istihbaratın kapsamı içinde gösterilen en önemli örneklerden biri 'Echelon' sistemidir. İstihbarat amaçlı olarak siber uzayda kurulan özel sistemlerin başında 'Küresel Denetleme' sistemi de denilen Echelon gelmektedir.

Temeli UKUSA (United Kingdom- USA) anlaşmasına dayanan bu sistem ABD, İngiltere, Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda'nın ortaklığıyla yürütülmektedir (Girgin, 2003:324). İstihbarat analizcisi James Bamford, 'Diğer hiçbir istihbarat kaynakları, Echelon sisteminin sağladığı cevapları veremez demektedir (Todd ve Bloch, 2006:69-70). Bu sistem dünya üzerindeki telefon, faks, SMS, telsiz, e-mail, sosyal medya gibi her türlü iletişimi izleyip gerektiğinde dinlemektedir.

Echelon, küresel haberleşmeleri dinleyebilmek için iki temel metot kullanmaktadır: Uydu sinyalleri ve mikro dalga sinyallerinin yakalanması. 'Küresel Denetleme' dünya genelindeki yoğun haberleşmeyi, istihbarat servisleri için hazırlanmış olan anahtar kelimeler vasıtasıyla takip etmekte ve istihbarat servislerine bilgi aktarmaktadır (Bayraktar, 2015:65). ABD'de Echelon sistemini Ulusal Güvenlik Ajansı (NSA) kontrol etmektedir. NSA'nın 10 milyar dolar bütçesi ve 60.000 personeli bulunmakta, (Arı, 2009:129) ajansın tüm direktörleri askerlerden seçilmektedir (Bamford, 2009:703). Türkiye'de iki Echelon istasyonu bulunmaktadır. Biri ABD diğeri İngilizler tarafından işletilen istasyonlar Karamürsel'de ve Diyarbakır'da yer almaktadır (Aydın, 2011:435-436). Dünya çapında Echelon sistemine resmen dahil edilmemiş olsa da, İsrail'in sinyal istihbarat personelleri destek olarak NSA ve Pentagon teşkilatlarında görev yapmaktadır (Todd ve Bloch, 2006:196). Bununla birlikte Verint ve Narus isimli İsrail ileri teknoloji şirketlerinin NSA'ye casusluk yazılımı sağladığı da bilinmektedir (Petras, 2016:54). Ortak düşmana karşı birlikte hareket etme olgusuyla birlikte istihbarat servislerinin de bu kapsamda işbirliği veya ortak eylem planları yapabildiğini söyleyebiliriz.

Özellikle Soğuk Savaş döneminde aynı blok içinde yer alan ülkelerin istihbarat özelinde işbirliği ve uyumu, Amerikan-İngiliz işbirliğinde öne çıkmıştır. Goodman'e

(2015:22) göre Amerika'nın maddi kaynakları ve teknolojik gücü, İngiltere'nin örgütlenme bilinci ile girift bir yapıda buluşmuştur.

2.6.2.2. Dinleme/İletişim istihbaratı (Communication Intelligence-COMINT)

Sinyal istihbaratı, iletişim istihbaratı ve elektronik istihbarat birbirleriyle girift bir yapıda seyreden metotlardır. Çünkü telefon veya telsiz sinyallerinin tespitine yönelik yapılan istihbarat SIGINT olarak adlandırılır. Telefon veya telsiz dinlemede COMINT sınıfında değerlendirilir.

Dolayısıyla sinyal istihbaratı ve iletişim istihbaratı elektronik istihbaratın içerisinde sınıflandırılan istihbarat branşları olarak karşımıza çıkmaktadır (Girgin, 2003:309). İletişim istihbaratı, radyo ve televizyon yayınları haricindeki her tür iletişimin (telgraf, telefon, cep telefonu, telsiz, internet, bilgisayar ağları gibi) dinlenmesi ve izlenmesi faaliyetleriyle gerçekleştirilmektedir (Çıtak, 2015:758). Dinleme istihbaratı, Soğuk Savaş yıllarından bu yana etkinliğini kaybetmemiştir. Buna paralel, artık günümüzde tüm telefon konuşmaları dinlenebilmekte, uydular aracılığıyla herhangi biriyle yapılan konuşmalar takip edilebilmektedir (Demir, 2015:245). Örneğin bir askeri birimin kendine bağlı bir alt birime gönderdiği mesajların hacminin ve sayısının arttığının anlaşılması bile yakın zamanda önemli bir şeylerin gerçekleşeceğini gösterebilir (Köseli, 2011:82). COMINT hakkında önemli bir örnek olarak Watergate hadisesini gösterebiliriz.

1972'de ABD Başkanlık seçimi kampanyası sırasında Demokrat Parti Ulusal Komitesi'nin 'Watergate' adlı yapıdaki genel merkezine beş kişinin (binaya dinleme cihazları yerleştirmek ve bu doğrultuda Cumhuriyetçi Başkan Nixon'un yeniden seçilebilmesini sağlamak için) gizlice girerken yakalanmasıyla ortaya çıkan olay dünyanın en büyük telefon dinleme skandalı olarak nitelendirilmektedir. (Tılısbık ve Akbal, 2006:129) Bu skandaldan sonra Başkan Nixon istifa etmiş ve görevinden kendi rızasıyla ayrılan ilk ve tek ABD başkanı olmuştur.

Wikileaks'in 8 Mart 2017 tarihinde ortaya çıkardığı belgelere göre, CIA'in akıllı televizyonlar vasıtasıyla ortam dinlemesi yapabildiği ayrıca telefonları uzaktan erişim ile hackleyip, telefon sahibinin bütün bilgilerine ulaşabildiği iddia edilmektedir. (<http://www.telegraph.co.uk/news/2017/03/07/wikileaks-claims-mi5->

[cia-developed-spyware-turn-samsung-tvs](#)) Fakat CIA, yaptığı açıklamada bu iddiaları reddetmiştir.

2.6.2.3. Görüntü/Fotoğraf istihbaratı (Image Intelligence-IMINT)

Görüntü istihbaratı, modern dönemin yöntemlerinden birisi olmakla birlikte, gelişen teknoloji ve görüntü kalitesinin artmasıyla günümüzde yararlanılan istihbarat metotlarından biri olma özelliğini taşımaktadır.

Savunma amaçlı bir istihbarat türü olan IMINT, basit uçaklara takılan fotoğraf makineleri ile başlayıp, uydulardaki gelişmiş fotoğraf makineleri ile çekilen fotoğraflarla devam etmiştir (Özdağ, 2008:139). Uçak veya uydu haricinde fotoğraf istihbaratında insanlı/insansız hava araçları ve balon/zeplin de kullanılmıştır (Ateş, 2014:32). İlk olarak 1914'te Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla İngilizler, Almanlara karşı havadan görüntü alma faaliyetini gerçekleştirmişlerdir. II. Dünya Savaşı'nda bu faaliyet daha da gelişmiş ve keşif uçaklarına kameralar yerleştirilmiştir (Köseli, 2011:81). IMINT konusunda fotoğraf veya görüntü almak çok önemli olmakla birlikte, Herman'a göre (1999:76) fotoğrafları yorumlayan istihbaratçılar da çok önemlidir.

Fotoğraf yorumlayıcısının;

a-büyüklik,

b-şekil,

c-gölge,

d-renk,

e-çevresindeki nesnelere, gibi beş temel kritere sahip olması gerekmektedir.

ABD'nin ürettiği radara yakalanmayan ve fotoğraf/görüntü alabilme özelliğine sahip U-2 savaş uçağı, Rusya üstlerinde arızadan alçalınca Rus füzeleri tarafından düşürülmüş ve pilot canlı yakalanmıştır. Bu özel istihbarat uçağının düşüşü dünya siyasi tarihine ünlü 'U-2 Krizi' olarak geçmiştir.

Sovyetler, bu doğrultuda dünya kamuoyuna ABD'nin casus ve samimiyetsiz ülke olduğu propagandasını yapmıştır (Girgin, 2003:339). IMINT konusunda ABD ve SSCB arasında cereyan eden bu olayı örnek olarak gösterebiliriz.

2.6.2.4. Uydu istihbaratı

Gelişen teknolojinin sağladığı faydalardan birisi de uydu teknolojisinin istihbarat alanında kullanılmasıdır. Teknik istihbarat kategorisi altında faaliyet gösteren uydu istihbaratı ağırlıklı olarak gelişmiş devletlerin kullandığı bir yöntemdir.

Fotoğraf istihbaratıyla bağlantılı olan uydu istihbaratı, karaları ve denizleri tarayarak gerçekleştirilen bir casusluk sistemi olarak karşımıza çıkabilmekte ve bütün iletişimi kontrol altına alarak istenilen koordinatlardan görüntü dahi alabilmektedir (Tılısbık ve Akbal, 2006:141). Özellikle 21. yüzyılla birlikte uydu teknolojisinin geliştiğini, uzayda dolaşan birkaç yüz istihbarat uydusunun büyük çoğunluğunun da ABD ve Rusya'ya ait olduğunu söyleyebiliriz (Girgin, 2003:357). Bu yüzlerce casus uydu, dünya çevresindeki bir yörüngeye yerleşerek hem askeri hedefleri hem de insanların yatak odalarının içlerini bile görüntüleyebilecek niteliğe sahiptir (Tılısbık ve Akbal, 2006:141-142). Bu teknolojiye atılım yapmanın önemini kavrayan Türkiye ise, 2016 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri'nin hedef istihbaratına yönelik görüntü ihtiyacını karşılaması için Göktürk-1 uydusunu uzaya göndermiştir. (http://www.ntv.com.tr/teknoloji/tsknin-istihbarat-uydusu-gokturk-1-yarin-uzaya-firlatilacak,xv1_Cs72HUu0VjKgU_p6Ww)

2.6.2.5. Radar istihbaratı (Radar Intelligence-RADINT)

Radar istihbaratı, ufuk ötesinin izlenmesine yönelik radar kullanılarak yapılan istihbarat çalışmasıdır. Uydu istihbaratında olduğu gibi maddi yönden güçlü devletlerin kullandığı bir istihbarat metodudur.

Soğuk Savaş döneminde füze ve uçak saldırıları konusunda erken uyarı sistemi olarak ortaya çıkmış ve gelişmiştir (Herman, 1999:78). Bu metot, bir tesisten veya bir araçtan elektromanyetik dalgalar göndererek, bu dalgaların gözle görülemeyen mesafelerdeki bir cisme çarpıp, oradan yansarak geri döndüğünde ekran üzerinde o cismin karaltısını vermesi teknolojisine dayanan bir istihbarattır.

RADINT yöntemi ile radara yakalanan uçağın hem performansı hem de özellikleri hakkında bilgiler elde edilmektedir. Bu konuda Türk Silahlı Kuvvetleri erken ikaz radarı, dost/düşman tanıma sistemi gibi hava savunma sistemlerinin geliştirilmesi hususunda çalışmalar yapmaktadır.

Ayrıca denizaltı gemilerinde de radar sistemlerinden yararlanılmaktadır. Deniz içi radarı diyebileceğimiz 'Sonar' cihazları, gemilerin altına takılmış olarak yine

elektromanyetik dalgalar yayarak çalışır. Sese duyarlı olan bu cihazlar su içindeki sesleri hemen algılamaktadırlar (Tılısbık ve Akbal, 2006:145-146). Fakat bu yöntem, genellikle askeri kurumlarca yürütüldüğünden sivil istihbarat servislerince tercih edilmemektedir.

2.6.2.6. Siber istihbarat

Son yıllarda büyük bir ivme kazanan teknoloji; yalnızca bilgisayarlar üzerinde değil, televizyon, telefon, tablet, akıllı ev eşyaları üzerinde de etkili olmaktadır. Dijital verilerden oluşan bu ürünlere ulaşmak için yapılan istihbarat faaliyetlerine siber istihbarat adı verilmektedir. Stratejik istihbaratın dokuz ana unsurundan biri olan siber istihbarat, internet ağlarının kullanıldığı her alanda faaliyet gösterebilen bir istihbarat metodudur. Bilgisayar ve internet gibi kolay temin edilebilen unsurlar siber istihbaratın ilgili materyallerini oluşturmaktadır.

Savaşların gidişatını değiştirme konusunda kilit rolünden dolayı bilgi teknolojileri, kara, deniz, hava ve uzaya ek olarak yeni bir hareket alanının açılmasına neden olmuştur. Bu yeni hareket alanı siber uzay olarak adlandırılmaktadır (Çifci, 2013:7). Siber savaş, siber terörizm, siber casusluk, siber saldırı, siber güvenlik gibi eylemler, siber istihbarat kategorisi altında değerlendirilmektedir.

Siber istihbarat, elektronik ortamdaki tehdit ve saldırıların izlenmesi, analiz edilerek karşı önlemlerin alınması sürecidir. Siber istihbarat, özellikle internet ortamında, hedef ülkenin hassas bilgilerini çalmayı veya manipüle etmeyi kapsamaktadır. (<http://www.21yyte.org/tr/arastirma/terorizm-ve-terorizmle-mucadele/2011/09/23/6309/siber-terror-ve-siber-istihbarat>) Oldukça yeni bir istihbarat faaliyeti olan siber istihbarat, gerek hızı gerek maliyeti dolayısıyla en fazla tercih edilen istihbarat türlerinden biridir.

Hasım devletlerin niyetlerini önceden öğrenebilmek ve bu doğrultuda tehdit oluşmadan önce gereken önlemleri alma konusunda hayati bir durum arz eden istihbarat kavramı terör ile mücadele hususunda da son derece önemli bir yere sahiptir.

Terör örgütünün telefon konuşmalarını ele geçirmek için sinyal istihbaratının, saklandıkları yerlerin coğrafi özelliklerini belirlemek için görüntü istihbaratının, kendi aralarındaki yazışmaları öğrenebilmek için örgüte angaje edilen istihbarat

personeli vasıtasıyla insan istihbaratının ve sosyal alanda kendilerini nasıl tanıttıklarını, nasıl eleman aradıklarını tespit etmek için de açık kaynak istihbaratının (Çıtak, 2017:191) belirli bir uyum içinde uygulanması gerekmektedir.

Ayrıca bilinçli veya bilinçsiz sızdırılan verilerin, yalnızca legal oluşumlar tarafından değil suçlu- terörist oluşumlar tarafından da (Goodman, 2016:123) çalınabileceği- ulaşılabilirliği bilgisi göz önünde bulundurulmalıdır. Tatil döneminde paylaşılan fotoğraflar, bulunan konum ile alakalı gönderilen görseller veya lokasyon bilgisi gibi art niyet içermeyen sosyal medya faaliyetleri, suçlu bir yapılanmanın işine yarayabilir ve illegal eylemlere maruz kalınabilir.

3. STRATEJİK İSTİHBARAT DOĞRULTUSUNDA SAVAŞ VE STRATEJİ OLGUSU

Yale Üniversitesi'nde Tarih profesörü olan Sherman Kent'in teorisyenliğini yaptığı stratejik istihbarat Soğuk Savaş döneminin başlarında ABD'de varlık göstermiş ve bilgi zemininde inşa edilmiştir.

Stratejik istihbarat; coğrafya, tarih, ekonomi, meteoroloji, jeoloji, sosyoloji, psikoloji, askeri, teknolojik, siyasi vb. bilim dallarının bir araya gelerek oluşturdukları akademik çalışma sahasının bir ürünüdür. Operasyonel ve taktik istihbarat gibi kısa dönemli istihbarat ihtiyaçlarını değil, uzun vadeli hedefleri ve muhtemel senaryoları kapsayan stratejik istihbarat, strateji ve büyük strateji olgularının yardımı ile tehdit ve savaş ihtimallerini bertaraf etmek için tercih edilmektedir.

Etimolojik olarak askerlik sanatı anlamına gelen strateji ise büyük strateji bağlamında uzun dönemli hedefleri kapsayan ve bu konuda stratejik istihbarat ile simbiyotik ilişki yaşayan bir sürece dönüşmüştür. Dolayısıyla büyük strateji ile stratejik istihbaratın birbirlerini tamamladıkları gerçeği günümüz şartlarının bir sonucu olmakla birlikte, daha çok gelişmiş ülkelerin kullandıkları bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu bölümde, istihbarat türleri irdelenmiş ve stratejik istihbaratın önemine dikkat çekilmiştir. Söz konusu analiz yapılırken milli güç parametreleri üzerinde durularak, strateji ve savaş ilişkisi incelenmiştir.

3.1. Ölçeklerine Göre İstihbarat Türleri

İstihbarat sınıflandırılmaları yapılırken en yaygın olarak kullanılan sınıflandırmaların başında ölçek istihbaratı gelmektedir. Çağdaş istihbarat anlayışı çerçevesinde; ölçekleri, kapsamları, zaman algılamaları, bütçe farklılıkları göz önüne alındığında üç unsurlu istihbarat ölçeği karşımıza çıkmaktadır.

Bunlar; Taktik istihbarat, Operasyonel istihbarat ve Stratejik istihbarattır (Joint Publication, 2000:2-0, III-2). Genel olarak bu üç ölçek kabul edilmesine rağmen Özdağ'a (2008:145) göre bunların yanında entegre istihbarat, Ateş'e (2017:v) göre de kinetik istihbarat vardır.

Entegre istihbarat, belirlenen amaç doğrultusunda taktik, operasyonel ve stratejik istihbarat yöntemlerinin aynı anda kullanılması olarak tanımlanırken, kinetik istihbarat ise savunma amaçlı olarak değil müdahale konsepti doğrultusunda ofansif istihbarat anlayışını temsil etmektedir. Ofansif istihbarat; yurt içinde ve yurt dışında örtülü operasyonlarda kullanılan istihbarat anlayışını kapsamaktadır.

3.1.1. Taktik istihbarat

Taktik istihbarat, devam etmekte olan bir operasyonu desteklemek için yapılmaktadır.

Ayrıca taktik istihbarattan sorumlu görevli, aldığı bilgiyi operasyon yöneticisine anında iletmekle yükümlüdür (Özdağ,2008:154). Çünkü taktik istihbaratın en önemli özelliklerinden biri, kısa vadede çözüm üretebilmesidir, gereksiz zaman kaybı taktik istihbaratın etkinliğini azaltabilir.

Taktik ve operasyonel istihbarat, karar alıcıların günlük ihtiyaçlarına cevap vermektedir (McDowell, 2009:13). Ölçeklerine göre istihbarat türlerinde, diğerlerine oranla daha pasif ve caydırmadan yoksun olarak gözüken taktik istihbarat, etkili bir eylem için kesinlikle şarttır (Sharfman, 2004:2). Taktik istihbarat, stratejik istihbarata nazaran askeri konularla ilgilenmesi dolayısıyla, daha çok düşmanın amaç ve kapasitesini ortaya çıkarmaya yönelik çalışmaktadır.

Taktik istihbarat konusunda gereken bilgileri şu şekilde gösterebiliriz;

1-Sayı: Düşmanın silah sayısı ve silah tipi,

2-Ad ve alamet: Düşman gücünün adı, (38. Motorize Piyade Tugayı gibi)

3-Düşmanın mevki: Düşmanın bulunduğu ve yayıldığı coğrafya,

4-Organizasyon: Düşmanın nasıl örgütlendiği,

5-Malzeme ve teçhizat: Düşman askerlerinin; üniforması, ulaştırma ve muhabere araçlarının tipi, modeli, sayısı, özellikleri,

6-Taktik konsept: Düşman birliğinin taktiksel doktrini nedir,

7-Muharebe kabiliyeti: Düşmanın; gücü, lojistik durumu, morali, personel sayısı,

8-Birlik hakkında özel bilgi: Birliğin tarihçesi ve kilit görevdeki personel hakkında bilgi (Şenel ve Şenel, 1970:23-24). Sonuç olarak, günümüzde terörizmle mücadele veya organize suç şebekelerine baskın operasyonlarını desteklemekte kullanılan taktik istihbarat oldukça önemli bir rol üstlenmektedir.

3.1.2. Operasyonel istihbarat

Operasyonel istihbarat, daha çok operasyon görevi bulunan birimlerin ve teşkilatların, gerçekleştirmek istedikleri eyleme yönelik tüm bilgilerin toplanmasıdır.

Suikast ve adam kaçırmaya eylemlerinde bu tarz bir istihbarat türü öncelikli olarak tercih edilecektir (Yılmaz, 2007:123). Ayrıca bir çetenin amaçları, örgütlenme biçimi, çalışma biçimi, gelir kaynakları, yurt içi veya yurt dışı tüm bağlantılarını ortaya çıkarmak için de operasyonel istihbarat kullanılmaktadır (Özdağ, 2008:153). Bir ülkenin genel olarak kolluk kuvvetlerinin kullandığı operasyonel istihbarat, ülke sınırları içindeki yasadışı faaliyetlerin; faillerini, niyetlerini, finans kaynaklarını, kullanılan yöntemlerini tespit ederek yetkili mercilere iletmekle mükelleftir (McDowell, 2009:16-17). Bu açıklamalardan, Türkiye’de yapılan operasyonel istihbaratın daha çok Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Dairesince yapıldığını söyleyebiliriz.

Operasyonel istihbaratın ortaya çıkışı 1792 yılına tekabül etmektedir. Prusya’lı devlet adamı Heinrich Von Bülow tarafından ortaya atılan bu tabir, yüksek mevkiye sahip, fakat kesin karar alma yetkisi bulunmayan kişilerin yaptığı istihbarat çalışmalarını nitelemektedir. Bülow’a göre bu kişiler, büyükelçiler ve başkomutanlardır (Yakın, 1969:38). Askeri anlamda operasyonel istihbarat ise, savaş döneminde cephedeki gelişmelerden yükümlüdür. Barış dönemlerinde de askeri tatbikatları ve askeri keşif uçuşlarını kapsar (Özdağ, 2008:153-154). Operasyonel istihbaratı özetlersek, taktik ve stratejik istihbaratı birbirine bağlayan bir köprü işlevini gördüğünü belirtebiliriz.

3.1.3. Stratejik istihbarat

Stratejik istihbaratın tanımını yapmadan önce, strateji kavramının ne anlama geldiğini incelemek gerekmektedir. Genel tanımlamalar doğrultusunda hedefe ulaşmak için yapılan planlar bütünü olarak nitelendirilen strateji, çoğu sektörde kullanılan bir olgudur.

‘Strateji’ kavramı, istenilen hedefin elde edilebilmesi için yapılacak faaliyetlerin ana yönünü belirleyen ve bunların koordinasyonunu sağlayan, kapsamlı karar ve planlama çabasıdır (Akad, 2011:192). Latince’de yol anlamına gelen stratum kelimesinden türediği ve esas itibariyle yönetmek, yön vermek şeklinde kullanıldığı görülmektedir (Seren, 2017:21). TDK’ya göre de strateji: Bir ulusun ve uluslar topluluğunun savaş ve barış dönemlerinde benimsenen politikalara destek vermek amacıyla; politik, ekonomik, psikolojik ve askeri güçleri bir arada kullanma sanatıdır. Eski Türkçede sevkülceys kelimesinin karşılığıdır (<http://www.tdk.gov.tr>). Yalnızca askeri veya istihbarat alanlarında değil, finans sektöründen eğitim sektörüne kadar birçok alanda strateji faktörünün kullanıldığı bilinmelidir.

Sherman Kent, 1940’lı yıllarda modern anlamda stratejik istihbaratın temellerini atmış ve bilimsel bir disiplin haline gelmesinde çok önemli katkılarda bulunmuştur.

Kent, yaptığı analiz ve çalışmalarla istihbaratın teorik altyapısını oluşturarak bir bilim dalı olmasını sağlamıştır. Kent, 1967 yılında CIA’deki (Amerikan Merkezi İstihbarat Teşkilatı) görevinden emekli olana kadar teşkilatın misyon ve vizyonun belirlenmesinde, istihbarat analizi ve metodolojisinin gelişmesinde öncü rolü üstlenmiştir (<https://www.cia.gov/news-information/featured-story-archive/2010-featured-story-archive/sherman-kent-the-father-of-intelligence.html>). Kent, istihbaratın üç temel unsuru olduğunu belirtir: Bunlar; bilgi, organizasyon ve faaliyettir (Kent, 2003:1, 51, 136). Sherman Kent’e göre stratejik istihbarat, sadece bir tür bilgi toplama faaliyetinden ziyade, elde edilen bilgilerin doğru değerlendirilmesi ve kullanılmasıdır.

Stratejik istihbaratta, kısaca; bilgiyi yönetmek, sentezlemek, değerlendirmek ve kullanmak esastır. Bu ise birçok bilimsel alandan yararlanmayı gerektirmektedir. Diğer bir deyişle, stratejik istihbarat faaliyetleri, disiplinler arası bir çalışmadır; yani bir tür ‘akademik faaliyet’tir (Kent, 2003:56-58). Stratejik istihbarat, esas olarak biyografî, coğrafya, ulaştırma, ordu, ekonomi, siyaset, sosyal, moral, bilim ve teknoloji gibi faaliyet alanlarını kapsar (Kent, 2003:25-29; Özdağ, 2008:149). Bu nedenle stratejik istihbarat, ulusal seviyede karar alma yetkisine sahip olan karar mercileri ve bu kararların oluşma sürecine doğrudan katkıda bulunan kurumlar için üretilir.

Bu şekilde stratejik istihbarat, politikacılara ve karar alıcılara delil ve analize dayanan bir düşünce ve çalışma tarzına sahip olma imkanı sağlar (Beşe ve Seren, 2011:132). Heidenrich de (2007:20) stratejik istihbaratın birçok disiplini kapsadığını savunur. Bunlar; siyaset, ekonomi, ulaşım, iletişim, mühendislik, kritik altyapılar, askeriye, kültür gibi disiplinlerdir.

Kruys da (2007:88-89) stratejik istihbaratın; politikalar, kültürel eğilimler, düşünme süreci, niyetler, kapasiteler, hassas noktalar, düşmanın muhtemel faaliyetleri ile ilgili olduğunu ve ulusal güvenlik tedbirlerine dayanak olarak kullanıldığını belirtmektedir.

Teoride ‘stratejik istihbarat’ olarak tanımlanan modelin geleneksel istihbarat algısının ötesinde geniş kapsamlı bilimsel bir disiplin olduğunu belirtmek gerekmektedir.

Benzer görüşleri savunan Goldman (2006)’a göre stratejik istihbaratın tanımı şu şekildedir: Ulusal ve küresel seviyelerde politikaların ve askeri stratejilerin oluşturulabilmesi için gerekli olan enformasyondur. Biyografik, coğrafi, politik, bilimsel ve teknik istihbarat gibi unsurlar gerekli olan bilgiye ulaşmak için ihtiyaç duyulan faaliyetlerdir (Akt. Gül, 2015:85). Bir başka tanıma yer verirse, Caşın’a (2002:258) göre “Stratejik istihbarat, uluslararası sistem içerisinde yer alan aktörlerin, ekonomik, sosyal, kültürel ve askerî güç unsurunu karar mekanizmalarının kullanım kavramları ile sahip buldukları imkân ve yetenekleri, zafiyet ve hassas noktaları ile takip ettikleri politika ve hal tarzları ile oluşturdukları potansiyel tehdit analizi ile ilgilenir. Esas olarak barış zamanında güvenlik tedbirlerinin plânlanması, icrası ve harp zamanında askerî harekâtın sevk ve idaresinde görevli yüksek kademedeki sivil ve askerî karar alma mercilerinin tespit ettikleri ulusal güvenlik stratejisinin teşkilinde kullanım maksadını taşır.”

Stratejik istihbarat analizi, taktik ya da operasyonel istihbarattan farklıdır ya da onun tamamlayıcısıdır. Zira taktik ve operasyonel istihbarat, belirli hedef ve bireylere odaklanır ve operasyonel birimlerin günlük yürütülen operasyon ve faaliyetlerine destek sağlar. Stratejik istihbarat ise, sorunun kaynaklandığı yapıya, amaca ve problemin tabiatına odaklanarak daha çok resmin bütününe bakmaya çalışır (McDowell, 2009:21). Taktik istihbarattan farklı olarak zaman içinde gelişerek, uzun vadeli çözümler sunmayı amaçladığını belirtebiliriz.

Stratejik istihbaratın kurucusu olarak addedilen Kent'e (2003:9) göre stratejik bilgi, en azından aşağıdaki genel başlıklardaki bilgileri içermek zorundadır:

- Ülkenin genel durumu (konumu, sınırları, alanı, tarihi, hükümeti, idari yapısı ve personelinin biyografik bilgileri),
- Ülkenin yapısı (yüzey yapısı, toprakları, bitki örtüsü, iklimi, su kaynakları),
- İnsanlar (uyrukları, dilleri, tavırları nüfus dağılımı, yerleşimi, sağlık durumu, toplum yapısı),
- Ekonomi (tarımı, sanayisi, ticareti ve alım-satımı, maden işletmeciliği, balıkçılık durumu),
- Ulaşım (tren yolları, kara yolları, limanları, hava alanları, ülke içi su yolları),
- Mevcut askeri coğrafyası ve yapısı (ordu tertibatı, sabit savunma hatları, askeri tesisleri, ikmal durumu, deniz kuvvetleri tertibatı, donanması, deniz donanma kıyı tesisleri, deniz hava kısmı, ikmal, hava kuvvetleri tertibatı, askeri uçaklar, hava tesisleri, ikmal, vs.)

Kent'in anlayışı çerçevesi içerisinde 'stratejik istihbarat', özünde bir dış politika ve ulusal güvenlik meselesi olup; savaşta ve barışta ülkemizin dış ilişkilerinin dayandırılmasının son derece önemli olduğu çalışmalar bütünüdür (Özdağ, 2008:146). Kent'in stratejik istihbaratın yalnızca ülke dışı konular için yapılması gerektiği şeklindeki düşüncesine bazı eleştiriler yapılmaktadır.

Örneğin, McDowell (2009), Kent gibi düşünürlerden farklı olarak, stratejik istihbaratı sadece dış istihbarat ile sınırlandırmamış, stratejik istihbaratın aynı zamanda iç güvenlik konularında da etkili bir şekilde kullanılabileceğini iddia etmiştir. Ona göre stratejik istihbarat, yöneticiler ve üst seviye idareciler için hazırlanan, her türlü işlemin yerine getirilmesinde yararlı olabilmekte ve doğru kullanıldığında her grubun ihtiyacına yanıt verebilmektedir (Akt. Gül, 2015:117). Stratejik istihbaratın yaygın kullanımı hakkında bazı eleştiriler de, stratejik istihbaratın yalnızca tehlike anında ve tek bir kurum tarafından yapıldığıdır. Bu düşüncenin aksine, stratejik istihbarat geniş kapsamlı, multidisipliner bir bilim dalıdır (Gül, 2015:112). Ayrıca bir ulus için mevcut olan fırsat ve tehditler sadece askerî nitelikli olmadığı için stratejik istihbarat geniş bir alana yayılmıştır.

Stratejik istihbarat, millî güvenlik politikasının omurgasıdır ve onun ilk savunma hattı olduğu sürekli akılda tutulmalıdır (Johnson, 1996:7). Stratejik istihbaratın

sağladığı faydalar hususunda şu düşüncelere yer verebiliriz. Özdağ'a (2002:149) göre stratejik istihbaratın insanlığa en önemli katkısı, onun geleceği görme çabası ve bu çabanın siyasî, askerî, ekonomik ve sosyal istikrara yaptığı katkısıdır.

Ayrıca stratejik istihbarat, karar alıcıların kendilerini rakip ve dost güçlerin niyetleri hakkında daha bilgili hissetmelerini sağlamaktadır. Bu bilgili hissetme durumu, karar alıcıların kendilerini daha güvende hissetmelerinin ve bundan dolayı istikrar bozucu eylemler içine girmemelerini de sağlamaktadır.

Stratejik istihbarat;

- 1) Silâhlı saldırı ve savaşa kadar uzanabilecek olan, ülke menfaatlerini tehdit edici gelişmeleri önceden haber verir.
- 2) Örtülü hareketler düzenlemeye, yabancı liderleri etkilemeye, ülkeler arasındaki çatışmalara diplomatik ve askerî yollarla müdahale etmeye veya bunları engellemeye yardımcı olur.
- 3) Yeni teknolojik gelişmelerin gidebileceği yönü ve ülke için oluşturabileceği fırsat ve tehditleri öngörmeye katkıda bulunur.
- 4) Diplomatik müzakereleri destekler.
- 5) Karşı istihbaratın yönünü belirlemeye yarar (Özdağ, 2002:114).

Bu kapsamda stratejik istihbarat;

- a) Uzun vadeli politikaları çevre koşullarını yani rakip ve müttefik bütün unsurların politikalarını dikkate alarak seçenekli olarak geliştirmeyi sağlar,
- b) Operasyonel istihbarata gelecekte neler olabileceği hakkında bilgi vererek, taktik istihbaratın gideceği yönü belirler (McDowell, 2009:26).

Stratejik istihbaratın tanım ve sağladığı faydalar konusunda Sharfman'ın (2004:6) tespiti son derece çarpıcıdır. Ona göre stratejik istihbarat, "kafaların içine girme" şansına sahip olmaktır. Bu tanımlamadan kasıt terörist liderlerin veya hedef ülkenin düşünce yapısına egemenlik sağlamaktır.

Multidisipliner bir bilim olduğunu belirttiğimiz stratejik istihbarat yalnızca istihbarat servisi bünyesinde değil çeşitli kuruluşların da yardımıyla yapılmaktadır. Üniversiteler, bilim insanları, askeri stratejistler, meteoroloji ve topoğrafya uzmanları, gazeteciler vb. gibi kurum ve uzmanlar bu alanın çalışanları olarak görülebilir.

Stratejik istihbaratın %80'inin açık kaynaklardan temin edildiğini belirten Heidenrich (2007:24), stratejik istihbaratın yapılma süresinde, think-tanklerden de (düşünce kuruluşu) yardım alınması gerektiğini savunmaktadır.

Türkiye'de bu konu hakkında çalışan en eski devlet dışı düşünce kuruluşları 1990'larda ortaya çıkmış, oysa Amerika'da Brookings Enstitüsü, 1916 yılı gibi erken bir tarihte kurulmuştur. Bunun haricinde, Amerika'nın stratejik istihbarat ihtiyacını karşılayan; Dış İlişkiler Konseyi (CFR), Stratfor, RAND Corporation² gibi düşünce kuruluşları mevcuttur.

Kaynak'a (2008:192) göre, bu düşünce kuruluşlarının, ABD'nin özellikle dış politikaları konusundaki etkileri görmezden gelinemez. Kamuoyunun algısını değiştirmek, seçim sonuçlarını analiz etmek, gelecek seçimler için stratejiler oluşturmak gibi yöntemler, bahsedilen düşünce kuruluşlarının görev alanları kapsamındadır.

Hitler'in Almanya'da iktidara gelmesinden sonra Münih'te 1935 yılında bir Stratejik Araştırma Merkezi kurmuştur. Bu merkez, komşu ülkelerin coğrafi yapısı, ulaştırma durumu, devlet yöneticilerinin biyografik bilgileri, bilimsel ve teknolojik durumu, ekonomik gidişatları konularında bilgi toplamıştır (Güven, 2015:101-102). Türkiye'nin etkin bir politikaya sahip olması ve muhtemel tehditleri bertaraf edebilmesi için bu konuda kurum ve kuruluşlara imkan vermesi gerekmektedir.

Literatürdeki stratejik istihbarat tanımlamaları doğrultusunda şu sonuca varabiliriz: Stratejik istihbarat, ülke içi ve dışında, barış ve savaş dönemlerinde, askeri, coğrafi, siyasi, sosyal, ekonomik, bilimsel ve teknik, ulaşım ve iletişim, siber uzay (internet), biyografik istihbarat konularını içeren interdisipliner bir bilim dalıdır. Stratejik istihbaratın diğer istihbarat türlerinden en önemli farkı akademik çalışma alanı olmasıdır. Titiz bir analizden geçen stratejik istihbarat yalnızca bütün kaynakları kullanmakla kalmaz, aynı zamanda bir ülkenin milli gücünü oluşturan bütün temel unsurlarını bünyesinde barındırır.

Genellikle dış güvenliğin sağlanması hususunda yapılan stratejik istihbarat çalışmaları, kinetik istihbarat ve örtülü operasyonları da kapsamakta, dış istihbarat olgusu burada öne çıkmaktadır. Bununla birlikte toplumsal refahı ve güvenliği

² RAND Corporation'ın CIA'in kontrolünde olduğu iddia edilmektedir (Kurtoğlu, 2017a:30).

sağlamak için yapılan istihbarat faaliyetleri iç güvenlik istihbaratı olarak adlandırılmakta ve iç istihbarat şemsiyesi altında değerlendirilmektedir.

Bal ve Beren'e (2011:163-164) göre ise 11 Eylül 2001 saldırılarından önce iç ve dış istihbarat ayrımı net olarak görülmekte iken 9/11 saldırıları sonrası terör örgütlerinin aynı zamanda ulusal güvenlik tehdidi olarak değerlendirilmesi sonucunda istihbarat çalışmalarındaki iç-dış ayrımı belirginliğini yitirmiştir.

İç ve dış istihbaratın birbirileri ile girift bir yapıda seyir ettiği günümüzde fiziksel istihbarat-sözel istihbarat ayrımı yapılabilmektedir. Fiziksel belirtileri ve emareleri tespit etme fiziksel istihbaratı oluştururken, içeriğe ilişkin bilgileri tespit etme de sözel istihbaratı ifade etmektedir (Beren, 2011:48). Terör örgütünün saldırı hazırlığında olduğunun anlaşılması sözel istihbarata, aynı örgütün patlayıcı maddelerle saldırı hazırlığında olduğunun saptanması da fiziksel istihbarata örnek gösterilebilir.

İki kutuplu dünya düzeninin dağılması, 'Yeni Dünya Düzeni' adı altında filizlenen küreselleşme olgusunu beraberinde getirmiştir.

Küreselleşme; teknolojinin, ekonomik kaynakların ve bilgi paylaşımının karşılıklı etkileşime girmesidir (Doran, 2000:6, Akt. Wells, Shuey, Kiely, 2001:4). Bir başka tanıma göre ise globalleşme; ulusal sınırların haritalardaki belirleyici çizgiler haline gelip eski gerçek engellerini yitirmesidir (Brzezinski, 2005:175). Küreselleşme, evrensel bütünlük konsepti içinde değerlendirilmesi sebebiyle milli vasıflardan ve ulusal değerlerden tavizler verilmesini hızlandırmaktadır.

Stratejik istihbaratın hayat damarlarını oluşturan milli hedef, milli menfaat, milli güç ve milli gücün unsurları gibi kavramlar ise küresel düzene adapte olabilmenin yanında ulusal değerlerden ödün vermemenin en gerekli öğelerinin başında yer almaktadır.

Üniter yapıya ve ulusal bütünlüğe sahip bir devletin hem hakim sisteme adapte olabilmesi hem de ulusal birliğini devam ettirebilmesi için, birbirini kapsayan milli doktrinlere sahip olması gerekmektedir. Milli hedef, milli menfaatlerin önünü açarken, milli menfaatler milli gücün unsurlarını ortaya koyar. Bütün bu doktrinler de bir devletin siyasi arenada güçlü olabilmesi için yapması gereken stratejik istihbaratın rotasını çizmektedir. Üzerinde durduğumuz ve birbirini tamamladığını ifade ettiğimiz bu kavramları şu şekilde açıklayabiliriz:

Milli hedef: Bir ulusun ve bir devletin milli çıkarlarının gerçekleştirilmesi için hedeflenen ve hedefe ulaştıktan sonra mevcut hedefi koruyup devam ettirebilecek somut amaçlardır. Milli hedef, milli güç unsurlarına giden yolun stratejisidir. Bunun yanında, bir devletin milli hedefleri, değişen hükümetlere veya iktidarlara göre değişkenlik göstermemelidir. Çünkü milli hedefler günlük politikaların bir sonucu değil, bir devletin önceden belirlediği ve geleceğe ışık tutan uzun dönemlerini kapsayan hedeflerdir.

Milli menfaat: Belirlenen milli hedefler doğrultusunda, devletlerin hayati önem taşıyan ve şartlara göre kapsamının değişebildiği fakat bütün halinde vazgeçilemediği milli çıkarların bütünüdür. Bağımsızlık, milli birlik ve bütünlük, ekonomik refah, ulusal güvenlik gibi hususlar milli menfaatlerin kapsamında değerlendirilmektedir.

Milli güç: Savaş ve barış dönemlerini kapsayan, karar alıcılar tarafından belirlenen milli hedeflere ulaşmak ve gerçekleştirmek için maddi ve manevi kuvvetlerin bir arada kullanabilmesi sanatıdır. Milli güç unsurlarını tespit ve tayin etmek amacıyla yapılan istihbarat çalışmalarına da stratejik istihbarat adı verilmektedir.

‘Stratejik istihbarat bir ülkenin milli güç unsurlarının en iyi şekilde kullanılması ve ulusal hedeflerin en yüksek seviyede elde edilmesi için gerekli bilgilerin toplanması, istihbaratın üretimi ve analiz edilmesidir’ (Caşın, 2002:261). Millî gücü oluşturan temel unsurlar; coğrafya, nüfus, doğal kaynaklar, ekonomi, silâhlı kuvvetler, siyasi güç, psikolojik güç ve enformasyon gücüdür (Jablonsky, 2008a:145-161). Bu unsurlar arasında ‘enformasyon gücü’ tıpkı siber istihbarat konusunda olduğu gibi oldukça yeni bir olgudur.

3.2. Milli Güç Unsurları

Milli güç parametreleri olarak da bilinen milli güç unsurları; coğrafya, nüfus, doğal kaynaklar, ekonomik, askeri, siyasi, psikolojik ve enformasyon gücünden oluşmaktadır.

3.2.1. Coğrafya

Bir ülkenin, hangi koordinatlar üzerinde bulunduğu ve buna bağlı olarak hangi ülkelere komşu olduğu, jeopolitik durumunun neler getirebileceği, coğrafya faktörünün unsurlarıdır. Devletin bulunduğu mevki, komşu devletlerin durumu ve

milli menfaatler ile komşu devletlerin ilişkisi bakımından son derece önemlidir. Sahip olunan coğrafi koordinat, milli hedefler ile çatışan veya çatışma potansiyeli olan komşu ülkelerin saptanması hususunda dikkat edilmesi gereken bir faktördür. Ayrıca coğrafi büyüklük ile bölgesel güç olma potansiyeli arasında doğru orantı olması sebebiyle, boyutu küçük bir devletin uzun vadede süper güç olma ihtimali son derece düşüktür.

Coğrafya ile buna bağlı olarak geliştirilen stratejiler konusunda, İngiltere'nin denizlerle çevrili bir ada ülkesi olmasından kaynaklı olarak, kara gücünün değil, deniz gücünün daha gelişmiş olduğu gerçeği karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla coğrafya, gerek askeri gerek ekonomik olarak dikkat edilmesi gereken milli güç unsurlarından birisi olarak gösterilmektedir.

Coğrafyayı, çatışma ve savaş konsepti dışında da değerlendirmek gerektiğini ifade eden Lacoste'a (2014:50) göre; coğrafya, yalnızca askeri operasyonları veya muharebeleri organize etmek için değil, devlet aygıtının, üzerinde otoritesini ifa ettiği insanları daha iyi denetlemek için de başvurduğu güç unsurlarından birisidir. Coğrafyanın her şeyden önce, siyasi ve askeri pratikler bütününe sıkı sıkıya bağlı stratejik bir bilgi olduğu bilinmelidir.

3.2.2. Nüfus

Bir devletin sahip olduğu nüfusu, bireylerin eğitim durumu, etnik ve dinsel farklılıkların boyutu, kadın-erkek nüfusunun birbirine karşı oranı, milli güç unsurlarından biri olan nüfusu önemli bir etken yapmaktadır. Nüfusun genç veya yaşlı olması askeri güç unsuru bakımından dikkate alınması gereken bir olgudur. Hazır asker kavramı nüfusu genç bireylerden oluşan bir devletin sahip olduğu avantajlardan birisidir. Kalifiye nüfusa sahip olmak ise üretim ve teknoloji konusunda bir diğer avantajı oluşturmaktadır. Toplumun heterojen veya homojen bir yapıda seyretmesi, hakim bir dinin veya mezhebin varlığı, konuşulan dil gibi unsurlar da nüfus olgusu içinde değerlendirilir.

Örneğin bir ülkede ırksal-dinsel veya mezhepsel olarak derin farklılıklar varsa, bu durum, o ülkenin kırılğan temeller üzerine inşa edildiğinin işareti olmakla birlikte hedef devletler tarafından manipülasyona açık olabileceğini göstermektedir.

3.2.3. Doğal kaynaklar

Doğal kaynaklar, ülke zenginliğinin temelini oluşturan en önemli unsurların başında gelmektedir. Devletin sahip olduğu stratejik madenler, su, güneş, rüzgar, enerji kaynakları gibi değerler milli güç unsuru şemsiyesi altında değerlendirilir. Ayrıca ithal edilen kaynakların tespiti, ithalatın hangi ülkelerden yapıldığı, bu ülkelerin belirlenen milli hedeflere karşı olası tehdidi gibi sorular da milli güç unsurlarının belirlenmesi ve uygulanması konusunda cevap verilmesi gereken olguların başında yer almaktadır. Bunun yanında sahip olunan doğal kaynaklardan hedeflendiği ölçüde verim alınmaması, milli güç unsuru çerçevesinde değerlendirilemez. Dolayısıyla doğal kaynaklara sahip olmak tek başına güç unsuru teşkil etmemektedir. Örneğin, doğal kaynak bakımından son derece fakir olan Moğolistan ile petrol zengini olup, halkının büyük bölümünün açlık sınırının altında yaşadığı Nijerya'yı aynı kategori altında değerlendirerek milli güç konusunda zafiyet gösteren iki ülke olarak gösterebiliriz.

3.2.4. Ekonomi

Ekonomik güç, doğal ve sosyal güçlerin kilit halkasıdır. Doğal kaynaklar açısından son derece zengin bir ulus, güçlü bir ekonomiden yoksun ise bu kaynakları; teknolojiye, askeri güce veya diğer güç göstergelerine dönüştüremez. Dolayısıyla, güçlü ekonomiden yoksun bir ülkenin, dünya siyasi tarihini etkileyebilecek potansiyelden uzak olduğunu söyleyebiliriz. Bir devletin sahip olduğu hammadde kaynaklarını kullanma becerisi, mevcut ve gelecekteki silah sistemleri dahil üretim kapasitesi ekonomik gücüyle doğrudan bağlantılıdır. Dolayısıyla endüstrileşmesini tamamlamış ülkelerin güçlü ekonomilere ve buna bağlı olarak güçlü askeri ve teknolojik güce sahip olduklarını ifade edebiliriz.

Değerli'ye (1996:12) göre ekonomik güç:

- Beşeri unsurları,
- Enerji ve doğal kaynakları,
- Endüstri ve teknolojiyi,
- Ulaştırma ve haberleşmeyi,
- Dış ticareti, kapsamaktadır.

Dolayısıyla milli güç unsurlarının birbirlerini etkilediğini ve girift bir yapıda seyrettiğini ifade edebiliriz. Bu özellik ekonomik güç parametresinde de ortaya

çıkılmaktadır. Ülkenin sahip olduğu ulaştırma ağlarının olağanüstü hallerde kullanım kapasitesi, tarımda, sanayide ve diğer hizmetlerde istihdam edilen nüfusun dağılımı, işsizlik oranı, çok uluslu şirketlerin ülke içindeki hareket kabiliyetleri gibi faktörler de ekonomik gücün diğer milli güç unsurlarını etkilemesi bakımından örnek olarak gösterilebilir.

3.2.5. Askeri güç

Devletlerin kuvvet yapısı, büyüklük ve potansiyeli, silah sistemlerinin niteliği ve yazılım durumu bilgileri, sahip olunan askeri güç unsurunu önemli bir etken haline getirmektedir.

Bölgesel veya küresel bir güç olmanın getirdiği önceliklerden birisi de güçlü bir askeri yapıya sahip olmaktır. Güçlü bir silahlı kuvvetlerden bahsedebilmek için sadece personel sayısına, silah gücüne veya silah tipine değil, askeri liderliğe, birliğin disiplinine ve savaşma arzusuna da bakılmalıdır. Ayrıca ülke içindeki polis ve silahlı kuvvetler arasındaki uyum, temin edilen askeri ekipmanların hangi ülkeden ithal edildiği, milli yazılım konusundaki atılım, devletin askeri bir geleneğe sahip olup olmaması, silahlı kuvvetler ile siyasi otorite arasındaki işbirliği, devletin mensup olduğu bölgesel veya küresel ittifaklar ile ilişkisi, ülkedeki hazır asker kavramının hareket alanı bulabilmesi gibi faktörler de askeri güç unsurları bünyesinde yer almaktadır. Bu unsurların milli menfaatler doğrultusunda etkin kullanımı, sahip olunan askeri gücü milli güç unsurlarından birisi olarak karşımıza çıkarmaktadır.

3.2.6. Siyasal güç

Politik güç, ulusal gücün önemli unsurlarından birisi olduğu gibi diğer güç unsurlarının kullanılması ve geliştirilmesi yetkisine sahip olması sebebiyle de ayrıca önem taşımaktadır. İç siyasetin dizaynı, milli siyasetin uygunluğu ve etkinliği, diplomatik ilişkilerin izlediği güzergah, yapılan ittifaklar veya uluslararası anlaşmalar, siyasal gücün kapsadığı olgulardan bazılarıdır. Siyasi sistem içindeki baskı gruplarının varlığı, siyasi partilerin organizasyonu, ülkenin rejimi, kamuoyunun siyasi iktidarla veya muhalefet partileri ile olan ilişkisi, politik karar alıcılara toplumun duyduğu güven, sistemin var olan anayasal yapısı, siyasi otoritenin hedef ülkeler tarafından manipülasyona açık olma durumu, devletin var

olan kurucu değerlere sahip çıkma veya devam ettirebilme kapasitesi, siyasi istikrarın devamlılığı gibi faktörler de siyasi gücün bünyesinde yer almaktadır.

Demokrasi ile bütünleşmemiş, toplumsal yönden siyasi veya sosyal kutuplaşmalara sahip olan ülkeler, askeri veya ekonomik güce sahip olsalar dahi milli gücün en önemli öğelerinin başında yer alan siyasi güçten mahrumdurlar. Atom ve hidrojen bombalarına sahip olan, bölgesinde güçlü bir devlet profili sergileyen Kuzey Kore'yi, siyasi gücünü totaliter diktatörlüğe dayandırması sebebiyle siyasi güçten yoksun bir ülke olarak gösterebiliriz.

3.2.7. Psikolojik güç

Bir ülkenin psikolojik gücü, toplumun moralinin, ulusal iradenin, ulusal bütünlüğün ve ulusal karakterin ayrılmaz parçasıdır. Ekonomik ve askeri gücü ne kadar sağlam olursa olsun, bir devletin psikolojik gücü yerinde değilse, başarılı olma ihtimali azalmaktadır. Manevi faktörler, maddi faktörleri etkilemesi bakımından kilidi açan anahtar işlevi görmektedir. Halkın inancı ile devlet kararları arasındaki ilişki, toplumun ana motivasyonunun tespiti, heterojen temeller üzerine inşa edilen bir toplumun ortak geçmişe sahip olma durumu, belirli bir milli karakterin varlığı gibi olgular psikolojik güç unsurları kapsamında değerlendirilir.

Örneğin ABD-Vietnam savaşına baktığımızda, askeri ve ekonomik yönden dünyanın süper gücü olan bir devlet, girdiği psikolojik açmazlar neticesinde Vietnam gibi zayıf bir ülkeye karşı galip gelememiştir (Jablonsky, 2008a:154). Türk Kurtuluş Savaşı'nda, hasım ülkeler ile karşılaştırıldığında askeri ve ekonomik olarak milli güç parametrelerinden yoksun olan Türk milletinin gösterdiği psikolojik inanmışlık duygusu, zafere giden yolda psikolojik güç unsurunun önemini bizlere göstermektedir.

3.2.8. Enformasyon gücü

Ulusal güç unsurlarının en yeni birleşeni olan enformasyon, 20. yüzyılın son on yılında, hayatımıza bu denli güçlü bir şekilde girmiştir. Teknolojinin özellikle askeriyede kullanılmasıyla birlikte, bu gelişmeleri takip etmeyen veya edemeyen ordularla, takip eden ordular arasındaki kıyas, Orta Çağ ordusu ile Modern dönem ordusu arasındaki kıyas gibidir (Özdağ, 2008:64). Gelişmiş ekonomilerini yalnızca askeriyesine aktarıp, teknolojiye yatırım yapmayan ülkelerin güçlü ülkeler statüsünde

sayılmaları son derece güçtür. Örneğin, Türkiye Cumhuriyeti'nin bölgesel veya küresel olarak en büyük ve en gelişmiş askeri güçlerden biri olduğu bilinmektedir. Fakat teknoloji konusunda yeterli düzeye ulaşamayan Türkiye, günümüz itibariyle de gelişmiş ülkeler statüsünde sayılmamaktadır.

Milli güç unsurlarının ayrı ayrı tanımlamaları mevcut olsa da birbirleriyle yakın ilişkide oldukları bir gerçektir. Örneğin, ekonomik güç askeri gücü, nüfus gücü ekonomik gücü, etkileyebilmektedir.

Milli güç unsurlarının birlikte kullanımını aynı zamanda topyekun savunmanın temelini de oluşturmaktadır. Savaş ekonomisi, ulaştırma ve iletişim seferberliği, sağlık ve insan gücü seferberliği, maliye ve moral seferberliği, teknolojik ve ilmi araştırmalar (Güçyener, 1954:82-83) vb. hazırlıklar topyekun savunmanın ve ortak bilincin ön aşamalarıdır.

Yukarıda bahsettiğimiz milli güç unsurlarını bazı akademisyenler ve taktisyenler değişik şekillerde formüle etmişlerdir. Üç farklı örneği şu şekilde gösterebiliriz;

Jablonsky, 'ye (2008a:156) göre, Milli Güç = (Nüfus Gücü + Ekonomik Güç + Askeri Güç) x (Stratejik Amaç + Ulusal İrade)'dir

Eslen'e (2005:56-57) göre, Jeostratejik Etkinlik = (Coğrafi Güç + Nüfus Gücü + Ekonomik Güç + Teknolojik Güç + Askeri Güç + Siyasi Güç + Psikolojik Güç) x Politik İrade

Politik İrade = Vizyon x Kararlılık x Ulusal Çıkar x Akılcılık x Zamanlama'dır.

Davutoğlu'na (2016:17) göre ise, Güç Denklemi = (Tarih + Coğrafya + Nüfus + Kültür + Ekonomi + Askeri + Teknoloji) x (Stratejik Zihniyet x Stratejik Planlama x Siyasi İrade) şeklindedir.

3.3. Stratejik İstihbaratın Unsurları

Stratejik istihbaratın yapılabilmesi için önemli bir unsur olan milli güç parametreleri yalnızca stratejik istihbarat için değil taktik ve operasyonel istihbarat için de son derece elzemdir. Bütün bu olgular ışığında stratejik istihbaratı meydana getiren istihbarat çeşitlerini sıralayabiliriz. Bunlar; Askeri istihbarat, Biyografik istihbarat, Ekonomik istihbarat, Bilim ve Teknoloji istihbaratı, Ulaşım ve İletişim istihbaratı, Coğrafi istihbarat, Siyasi istihbarat, Sosyal istihbarat ve Siber istihbarat'tır.

3.3.1 Askeri istihbarat

Askeri istihbarat; ulusal güvenliğe tehdit oluşturacak etkenleri belirlemek, mensup olduğu ülkenin sınır güvenliğini sağlamak, muhtemel saldırılara karşı önceden uyarı sağlamak gibi konular hakkında faaliyet gösterir.

Askeri istihbarat; milletin savaş gücü, savaş planları, askeri kuruluşlar, silahların çeşit ve miktarı, komutanların biyografisi, askeri tesisler ve üsler gibi hususları hedef olarak belirlemektedir (Yakın, 1969:36-37). Sadece düşman veya düşman olma ihtimali olan ülkelerin değil, dost devletlerin de ne tip silahlara sahip olduğu, hangi yazılımı kullandıkları, ne gibi askeri doktrine sahip oldukları askeri istihbarat bünyesinde değerlendirilmektedir.

Örneğin, MİT İstanbul Bölge Eski Başkanı Osman Nuri Gündeş (2010:105-106), Suriye-İsrail savaşından önce, Suriye'nin İsrail'e karşı savaş hazırlığı içinde olduğunu tespit ettiklerini ve gerekli mercileri bilgilendirdiklerini ifade etmiştir. Suriye'nin yedek askeri kuvvetleri askere almasını, zorunlu gıda maddelerinin stok edilmesini, sınır bölgesinde araç trafiğinin normalin dışındaki yoğunluğunun gözlemlenmesi gibi belirtiler, Suriye'nin savaş hazırlıklarını ortaya çıkarmıştır.

Girgin'e (2003:163) göre en önemli askeri hedefler; nükleer santraller, petrol rafineleri, iletişim ağları, silah ve cephane üretim tesisleri, balistik füze ve radar tesisleri, yollar, köprüler ve boru hatlarıdır. Yalnızca kara değil deniz, denizaltı, hava, uzay hakkında da ihtiyaç duyulan verilerin elde edilmesine yönelik olarak da faaliyet yürütmektedir (Ateş, 2014:33). Askeri istihbarat ile sivil istihbarat karşılaştırıldığında, askeri istihbaratın imkan ve yetki bakımından daha geniş olanaklarla donatıldığını görmekteyiz. Bu imkan genişliği, operasyon yapma durumundan kaynaklanmaktadır (Tılısbık ve Akbal, 2006:54). Çünkü bir devletin en önemli görevi sahip olduğu kara parçasını ve ulusunu iç ve dış tehditlere karşı korumaktır ve bu alanda güvenliği silahlı kuvvetler sağlamaktadır.

Askeri istihbaratın çalışma prensibi, mensubu olduğu ülkenin ilk olarak bir bütün şeklinde ele alınmasıyla başlamaktadır. Daha sonra ülke, bölgelere, bölgeler de daha dar alanlara ayrılarak istihbarat sahalarına bölünmektedir. Örneğin, taktik ve operasyonel istihbarat yapılacaksa dar olarak ayrılmış sahalardan göreve başlanmaktadır. Stratejik istihbarata ihtiyaç var ise, ülkenin bütünü dikkate alınmaktadır (Çınar, 1997:116).

Kent'e (2003:26-27) göre; askeri kanunların incelenmesi, asker ve subay eğitimlerindeki değişikliklerin takip edilmesi, askerlere nelerin öğretildiği, onların geldikleri sosyal tabakayı ve subayların ekonomik koşullarının bilinmesi, zor olsa da diğer ülkelerin askeri sır olarak kabul ettiği silah ve savaş kapasitelerinin, silahlı kuvvetlerin hükümete olan bağlılığında yaşanan değişikliklerin bölge, politika, din ve vatanseverlik kapsamında takip edilmesi, askeri istihbaratın başlıca görevlerindedir.

Örneğin, Türkiye'nin sahip olduğu silahların büyük çoğunluğunun yazılımı ABD, Yunanistan'ın sahip olduğu askeri yazılımlar ise ABD, Fransa ve Rusya patentlidir. Olası bir savaş durumunda Yunanistan, kendisinden güçlü gözükken Türkiye karşısında son derece şanslı bir duruma gelebilir. Çünkü milli olmayan yazılımlar istenildiği anda devre dışı kalabilmektedir. Yunanistan'ın üç farklı yazılıma sahip olması, silahlarının devre dışı kalma ihtimalini azaltmaktadır.

3.3.2. Biyografik istihbarat

Bir ülkenin; siyasi liderleri, ordu mensupları, gazetecileri, sanatçıları, akademisyenleri, sporcuları gibi kamuoyuna etki edebilecek kimseler hakkında yapılan istihbarat çalışmaları özel bir önem taşımaktadır.

Hedef kişi veya kişilerin; temel kimlik bilgileri, siyasi dünya görüşleri, aile geçmişleri, inançları, ikamet adres ve iletişim bilgileri, cinsel yönelimleri, güçlü ve zayıf yönleri, etnik kimlikleri gibi bilgiler biyografik istihbaratın cevap aradığı soruları oluşturmaktadır (Avcı, 2007:96-97). Kent'e (2003:25-26) göre, önemli görevlere gelebilecek adayların karakterlerini, hırslarını, nüfuzlarını, zaafalarını bilmek büyük bir avantaj getirmektedir. Biyografik istihbarat hedefin niteliğine göre açık kaynaklarla yapılabileceği gibi örtülü metotlarla da gerçekleştirilebilir. Bu doğrultuda, her gün basın önünde olan bir siyasetçi ile mafya lideri hakkında yapılacak olan biyografik istihbarat çalışması farklı nitelik taşıyacaktır (Özdağ, 2008:81). Siyaset bilimi, siyasi tarih, uluslararası ilişkiler, sosyoloji, psikoloji gibi farklı disiplin dallarında yapılan akademik çalışmalar kapsamlı ve detaylı bilgiler içermesi bakımından biyografik istihbarat çalışması için son derece önemli kaynaklardır (Seren, 2017:294). Diplomatik kanallarla yapılan biyografik istihbarat çalışmaları konusunda Yakın, (1969:37) şu görüşlere yer vermektedir: 'Bir elçilikte, tanınmış şahsiyetlerin biyografilerini gösteren dosyaların bulunması son derece

doğaldır. Genel olarak, elçilikler siyasi şahsiyetlerin, ataşemiliterlikler ise ordu mensuplarının biyografilerini tespit ederler’.

Biyografik istihbarat hususunda şu örneklere yer verebiliriz; Gürcistan Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze, CIA ajanı İzebatto tarafından 1 Nisan 1977’de hazırlanan biyografik istihbarat raporunda ABD yanlısı olarak tescil edilmiştir. Bu tarihten itibaren de ABD tarafından desteklenmiştir. Bu kanının en önemli nedenlerinden birisi olarak Şevardnadze’nin eşinin köklü bir Yahudi ailesine mensup olduğu gösterilmiştir (Avcı, 2007:97). İsrail istihbarat servisi MOSSAD’ın, Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad’ın idrarını çalarak analiz etmesi, bu yoldan hangi ilaçları kullandığını ve kaç sene daha yaşayabileceğini tespit etmeye çalışması, Golan Tepeleri konusu için yapılmış mükemmel derecedeki biyografik istihbarat çalışmasıdır (Özdağ, 2008:84). Askeri ve siyasi yönden yapılmış bu çalışmaların haricinde bir birey, sivil hayatta farkına bile varmadan biyografik istihbaratın bir unsuru olabilmektedir.

Örneğin banka çalışanı ile yapılan bir telefon görüşmesinde temel kimlik bilgilerini banka çalışanına ileten birey, bu işlemi kimlik bilgilerini doğrulamak amacıyla yapmakla birlikte aynı zamanda edilgen olarak biyografik istihbaratın bir parçası olmaktadır. Bu bilgiler ışığında şu konunun da unutulmaması gerekmektedir: Art niyetli olarak yapılan, şantaj için kullanılan, kişisel menfaate yönelik toplanan istihbarat bilgileri, zaman içinde bunu yapan teşkilatların prestij kaybetmesine neden olabilmektedir.

3.3.3. Ekonomik istihbarat

Ekonomik istihbarat, hedef ülkenin; para, ticaret ve ziraat politikası, borsa, endüstriyel durum, fabrikalar, madenler, enerji kaynakları, finans piyasası, tanınmış sanayici ve işadamları hakkında bilgi toplamak için yapılan istihbarattır. Bu unsurlar hakkında bilgi alıp, ona göre faaliyete geçildiğinde, hedef ülkenin ekonomisine büyük bir zarar verilebilir.

Günümüzde ekonomik istihbarat iki farklı amaçla kullanılmaktadır. İlk amaç, ülkelerin kendi ulusal menfaatlerini diğer ülkelerin üzerinde tutmak maksadıyla ekonomik faaliyetlerde diğer ülkeleri takip etmek, topladığı bilgileri değerlendirmektir. İkinci amaç ise ülke içinde faaliyet gösteren şirketlerin, üretim süreçlerini yenilemek ve geliştirmek için bilgi edinme faaliyetlerini kapsamaktadır

(Miman, 2007:44). Özellikle soğuk savaş dönemi sonrası ortaya çıkan küreselleşme olgusuyla birlikte çağdaş istihbarat servislerinin ekonomik istihbarat alanına ağırlık verdiği görülmektedir.

Örneğin 1992 yılında ABD’de kabul edilen ‘İstihbaratın Yeniden Organizasyonu Yasası’nda’ ekonomik istihbarata radikal denilebilecek seviyede önem verilmiştir. Konu hakkında, Merkezi İstihbarat Direktörü Robert Gates: ‘ABD’nin çıkarları için mali, ticari ve teknolojik gelişmelere ağırlık verilecektir’ açıklamasını yapmıştır (Todd ve Bloch, 2006:106-107). Dolayısıyla küreselleşmenin de etkisiyle bir ülkenin stratejik öneme sahip; telekomünikasyon, iletişim, ulaşım, madencilik, sağlık gibi çeşitli özelleştirme politikaları, bu sektörlerin yabancı yatırımcılara açılması, yabancılara arazi satışı gibi ticari hareketliliklerin takibi ekonomik istihbarat açısından ihmal edilemez nitelikte konulardır (Seren, 2017:285). Ekonomik istihbarat konusunda vereceğimiz örnek, konunun önemi bakımından açıklayıcı olacaktır.

ABD Başkanı Roosevelt, İkinci Dünya Savaşı’nın sonlarına doğru, Japonya hakkında araştırma yapmak üzere Dr. Robert S. Hupe’yi görevlendirmiştir. Siyasi tarih doktoru olan Hupe, ziraî gübre mevzusu üzerinde durmuş ve bunun Japonya’ya Kuzey Afrika’dan ithal edildiğini, müttefiklerin Cezayir ve Fas’a asker çıkarmaları üzerine gübre ithalatının durduğunu ama bununla birlikte Japonların tarımsal alanda buhran yaşamadıklarını tespit etmiştir. Japonların nereden gübre temin ettikleri konusunda kitaplar ve ansiklopediler okuyan Hupe, Pasifik Okyanusunda Nauru adındaki küçük bir adada fosfat bulunduğunu öğrenmiştir. Bu konuyu askeri makamlara ulaştıran Hupe, adanın bombalanması teklifinde bulunmuştur. Yapılan hava keşifleri, Dr. Hupe’nin çıkardığı neticenin doğru olduğunu göstermiş bunun üzerine ada bombalanmıştır. Bu olaydan sonra Japonya’da tarımsal bir buhranın baş gösterdiği görülmüştür (Yakın, 1969:21). Açık kaynaklara dayanılarak yapılan bu müthiş ekonomik istihbarat çalışmasının mimarı Dr. Hupe, 1980’lerde ABD’nin Ankara Büyükelçisi olarak da görev yapmıştır (Arcayürek, 1989:197). Dünyanın süper gücü olarak nitelenen ABD’nin, bir akademisyene stratejik istihbarat faaliyeti yaptırması akabinde aynı kişiden diplomat olarak da yararlanması, siyasi arenada süper gücün ne anlama geldiğini göstermesi bakımından önemlidir.

3.3.4. Bilim ve teknoloji istihbaratı

İstihbarat birimleri, mevcut teknolojilerin değişimlerini takip etmek ve teknolojik imkanları korumak ile yükümlüdürler. Bu doğrultuda bilimsel ve teknoloji istihbaratı kullanılan bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Örneğin su gücü ile çalışan bir aracın çalıştırılabilmesi teknolojisi, petrol temalı siyaseti de yakından ilgilendirecektir (Tılısbık ve Akbal, 2006:71). Dolayısıyla diğer devletlerin hangi seviyede bir teknolojiye sahip olduklarını, yatırımlarını, potansiyellerini, projelerini yakından takip etmek gerekmektedir.

Bilim ve teknoloji istihbaratı aynı kategoride değerlendirilse de farklı amaçları bünyelerinde barındırmaktadırlar.

Teknoloji istihbaratı daha ziyade sanayide ve teknik üretim alanındaki yenilikler, icatlar ve gelişmeler ile ilgilidir. Yani mühendislik tarafı ağır basmaktadır. Bilimsel istihbarat ise özellikle üniversitelerdeki laboratuvar çalışmalarını kapsamaktadır. Daha ziyade tıp, genetik, tohum türleri, biyoteknoloji, yeni tip mikrop üretimleri, aşular, zehirli gazlar, panzehirler, iklim ve meteorolojiyi etkileme çalışmaları gibi çeşitli konuları inceler (Girgin, 2003:178). 1950’li yıllarda ABD’nin sahip olduğu atom bombası ve nükleer teknoloji bilgileri, Sovyet ajanları sayesinde çalınmıştır (Avcı, 2007:60). Yapılan bu teknoloji casusluğu, yaklaşık 40 seneyi kapsayan bir dönemi başlatması bakımından önem arz etmektedir.

Özellikle dış politika için son derece gerekli olan bu istihbarat türü, Kent’e (2003:29) göre soru sormakla gelişmiştir. Örneğin; tıp okullarında ve kliniklerde neler yapılıyor? Yeni tedavi yöntemleri nelerdir? Telekomünikasyon dünyasında neler yaşanıyor? Teknoloji silahlara nasıl uygulanıyor? Gibi sorular bilimsel-teknik istihbaratın kapsamını genişletmiştir. CIA’nin faaliyetleri bu istihbarat türünü önemseydiğini göstermektedir. 1948 gibi erken sayılabilecek bir tarihte Bilimsel İstihbarat Ofisi, 1965 yılında da Bilim ve Teknoloji Müdürlüğü kurulmuştur. Yine bu dönemde geliştirilen ve bir CIA görevlisinin intiharı ile sonuçlanan MK-Ultra Projesi başlatılmıştır (Seren, 2017:301). Türkiye’de ise bu istihbarat çalışmaları, Milli İstihbarat Teşkilatı bünyesindeki Elektronik ve Teknik İstihbarat bünyesinden karşılanmaktadır.

Alaska’da ABD Askeri kaynaklarının yürüttüğü HAARP çalışması da bilimsel istihbarat kapsamında değerlendirilebilir. Özellikle maddi fayda ve diğer ülkelerin

önüne geçme amacıyla yapılan teknolojik atılımlar, bazı devletlerin politikalarıyla ters düşebilmektedir. 2006-2007 yıllarında, Türkiye'nin ASELSAN kurumundaki bazı 'şüpheli' mühendis intiharları bu açıklamaya örnek olarak gösterilebilir (<http://www.ntv.com.tr/turkiye/aselsan-genel-mudurunden-muhendis-intiharlari-hakkinda-aciklama,WBhQar1k-0uzqzN5rVoR7Q>).

F-16'lara dost/düşman tanıma sistemi, uzun menzilli füze çalışması ve milli askeri yazılım konularında çalışan bu mühendislerin 'intiharları' netliğe kavuşturulamamıştır.

3.3.5. Ulaşım ve iletişim istihbaratı

Ulaşım istihbaratı; bir ülkenin karayolu, havayolu, denizyolu, demiryolu, stratejik boru hatları, havaalanları, limanları gibi ulaşım yollarına dair bilgilerin toplanması ve analiz edilmesini kapsamaktadır.

Barış döneminde sivil amaçlı kullanılan ulaşım alt yapısı, olası bir savaşın başlamasıyla orduların savaş alanlarına aktarılmasını sağlayan ana damarlara dönüşmektedir. Bu ana damarlar ile ilgili, elinde yeterince bilgi olmayan askeri yetkililerin, ne zaman ve ne güçte askeri yığınak yapacağını kestirmesi oldukça zordur. Sadece savaş alanlarında değil, terör ya da organize suç örgütlerinin kullandıkları ulaşım ağları ve ikmal noktalarının belirlenmesi, güzergahlarının kesilmesi, ulaşım şebekelerine yapılacak saldırılara karşı önlem alınması gibi faaliyetler için de ulaşım istihbaratı son derece önemlidir (Seren, 2017:296, Özdağ, 2008:124). Almanlar 1944 yılında Normandiya'ya takviye kuvvetleri sevk ettikleri zaman, General Eisenhower, Fransız demiryolu şebekesi hakkında iyi derecede malumat sahibi olduğu için, askeri nakliyatı felce uğratabilmiştir. İsviçre sınırından Paris'e normal olarak yedi saatte gitmek mümkün olduğu halde, demiryolu şebekesine ve köprülere yapılan sabotajlar neticesinde Almanlar bu mesafeyi ancak sekiz günde alabilmişlerdir (Yakın, 1969:32). Yapılan bu ulaşım istihbaratı, savaşın seyrini değiştirerek, stratejik istihbaratın önemini bizlere göstermektedir.

İletişim istihbaratı ise; radyo, televizyon, telgraf, sosyal medya, telefon, telsiz, iletişim medyası da dahil olmak üzere sivil ve askeri iletişim sistemlerine yönelik olarak yapılan istihbarattır.

Bu istihbarat türü, yalnızca savaş dönemlerinde değil, barış dönemlerinde de ulusal güvenliğe yönelebilecek her türlü potansiyel tehdidi önlemek maksadıyla

yapılmaktadır. Potansiyel tehdit olarak kabul edilen ülkelerin telsiz, radyo, telefon, uydu gibi iletişim cihazlarının konumlarının tespit edilmesi, ağ yapılarının ve çalışma tarzlarının çözümlenmesi gibi çeşitli faaliyetleri kapsamaktadır. Özellikle bilgi çağı olarak adlandırılan modern dönemde, bilgi akışının kesilmesinden ziyade bilginin manipüle edilmesi üzerinde durulmaktadır. Kıbrıs Barış Harekati sırasında Türk Hava Kuvvetleri'nin bir elektronik harp saldırısına maruz kalarak Türk Deniz Kuvvetleri'ne ait bir gemiyi batırması (Özdağ, 2008:125, Seren, 2017:298-299) konuyla alakalı örneklerden birisidir.

3.3.6. Coğrafi istihbarat

Coğrafya istihbaratı, temel olarak bir ülkenin arazi yapısı, limanları, sahilleri, hava sahası, iklim koşulları gibi hedef alanlarını içerir.

Ayrıca coğrafi istihbarat; dünyanın, kıtaların ve ülkelerin coğrafi yapılarını ve birbirleriyle olan ilişkilerini etüt etmek suretiyle; kıtalar, bloklar veya ülkeler arasında ortaya çıkabilecek genel bir savaş durumunda yürütülecek askeri harekate ilişkin esasları bünyesinde taşımaktadır (Ucuşatar, 1986b:12). Bu esasları; arazi, denizler, göller, nehirler, iklim, suni engeller olarak sıralayabiliriz. Sakman'a (1963:14) göre bu esasların harbin veya hareketin devam ettiği bölgenin yolları ve nüfusu ile birlikte değerlendirmek gerekmektedir.

Kent'e (2003:26) göre bu esasların yanında; limanlardaki kum ve çamur yığınları, içme suyu ikmalleri, sahiller gibi unsurlar da son derece önemlidir. Detaylı haritacılığın ve bütün arazi durumlarının sağlıklı tespiti ve belirtilmesi modern istihbaratı yakından ilgilendiren bir konuma gelmiştir (Girgin, 2003:181). Bu doğrultuda coğrafi haritalara istihbarat servislerince büyük önem verildiğini belirtebiliriz. ABD'de Savunma Bakanlığına bağlı olarak Ulusal Harita Servisi, Türkiye'de ise Harita Genel Komutanlığı bu alanda faaliyet göstermektedir.

Lacoste'a (2014:51) göre; harita, coğrafi temsilin en üst biçimidir. Taktiklerin ve stratejilerin gerçekleştirilmesi için gerekli bilgilerin somutlaştırıldığı bir haritanın oluşturulması, temsil edilen mekana; siyasi, askeri, ekonomik ve bilimsel olarak vakıf olmayı gerektirmektedir. Ayrıca bu durum o mekanda yaşayanlar üzerinde bir iktidar aracıdır

Bu bilgiler ışığında; haritaların güncel olması, kolay okunması, doğru bilgileri vermesi gerekmektedir. Haritadaki en ufak bir hata askeri başarısızlığa sebep olabilir

(Yakın, 1969:32). Olası bir Türkiye-Suriye savaşında, Suriye'nin coğrafi özellikleri ve hava durumu askeri bir hareket için gerekli bilgilerdir. Örneğin bir Türk tankı Suriye topraklarında ilerlerken şiddetli bir yağmura maruz kalırsa, o toprağın bataklık özelliğinin olup olmaması, tankın kaç kilometre hızında gidebileceği, bu toprak yapısının tank manevrasını ne yönde etkileyeceği gibi soru işaretlerini ortadan kaldırması bakımından coğrafi istihbarat, günümüzde faydalanılan bir stratejik istihbarat unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.3.7. Siyasi istihbarat

Siyasi istihbarat, hedef veya komşu ülkelerin; hükümet politikaları, politikacıların açıklamaları, yaptıkları uluslararası veya bölgesel görüşmeler-anlaşmaları, tarihi, anayasal yapısı, hükümetin etkinliği, dış politika manevraları, siyasi partileri, politik kültürü, baskı grupları, seçim süreci, halkın iktidara karşı tutumu gibi unsurlar hakkında bilgi edinmeyi amaçlamaktadır.

Bu istihbarat çalışması dış siyasi istihbarat olarak tanımlanmaktadır. İç siyasi istihbarat ise, bir devletin kendi anayasal kurumlarını, siyasi parti liderlerini, iç ve dış politikayı, nüfuz sahibi kişileri, ideoloji mücadeleleri üzerinde inceleme yapmaktadır (Yakın, 1969:34). Askeri istihbarat ile birlikte en eski istihbarat türü olan siyasi istihbarat, aynı zamanda askeri operasyonları ve ulusal politikaları etkileyebilecek siyasi koşulları kendi bünyesinde barındırır. Bu doğrultuda siyasi istihbarat, milli güvenlik istihbaratının, dış politika istihbaratının ve stratejik istihbaratın en önemli unsurlarından birisi olarak görülür (Seren, 2017:277-278). Konu ile alakalı şu örnekler, siyasi istihbaratın önemini göstermektedir: Türk Kurtuluş Savaşı'nın ardından başlayan Lozan görüşmeleri sırasında, kısıtlı teknik imkanlara sahip Ankara, Lozan'daki heyete direkt olarak değil de, Köstence (Romanya) üzerinden telgraflar göndermekteydi. Köstence'deki İngiliz gizli servisi, gelen telgrafları açarak, Türklerin görüşlerini, hangi politikayı izleyeceklerini önceden öğrenip, Lozan'daki İngiliz heyetine iletmekteydiler. Bu doğrultuda İngilizler, toplantı başlamadan önce ne gibi politikalar izleneceği hususunda hazırlık yapmaktaydı. Girgin'e (2003:158) göre bu örnek bize göstermektedir ki, Musul petrolü de bu yöntemle kaybedilmiş olabilir.

Doğu Alman gizli servisi STASI'nin 1973-74 yıllarında Batı Almanya'nın başbakanı Willy Brandt'in yanına en yakın danışmanı olarak ajanları Günther Guillaume'u

yerleştirdikleri ve bu ajan tarafından Federal Almanya'ya ait pek çok gizliliği bulunan bilgilerin, raporların Doğu Almanya ve Sovyetlere aktarıldığı hadisesi de gizli siyasi istihbarat faaliyetine örnek olarak verilebilir (Avcı, 2007:34). Birinci Dünya Savaşı'nda İngiltere, çeşitli ülkelerdeki siyasi faaliyetleri incelemek maksadıyla bir heyet oluşturmuştur.

Köni'ye (2002:165) göre bu heyetteki kişiler ve sorumlu oldukları ülkeler şu şekildedir;

Almanya Mr. Marshall, Fransa Mr. Steward,
İspanya, Portekiz Prof. Atkinson, İtalya, İskandinavya Prof. Clark,
SSCB Prof. Summer, Polonya Prof. Rose,
Ortadoğu ve Arap Dünyası . Prof. Gibbs, ABD Prof. Webster.

3.3.8. Sosyal istihbarat

Düşman veya komşu ülkelerin toplum iradesi, nüfus hareketleri, sosyal sınıflar, sınıf mücadeleleri, halkın durumu-tutumu-inançları, sağlık, eğitim, sanat ve sosyal güvenlik kurumları hakkında bilgi toplamak ve analiz etmek sosyal istihbaratın faaliyet alanlarıdır.

Bir ülkedeki işsizlik sorunu, etnik ve dinsel grupların faaliyetleri, önemli kamuoyu eğilimleri, yabancı düşmanlığı gibi hususlar da sosyal istihbaratın önemli konularıdır (Girgin, 2003:174). Özdağ (2008:111), bu konuları biraz daha genişleterek sosyal istihbaratın kapsamını şu başlıklar halinde açıklamaktadır: nüfus, sosyal karakteristikler, kamuoyu, eğitim, din, sağlık ve sosyal güvenlik sistemi, genel kültürel özellikler ve zihniyet analizi. Ekonomi ile sosyal değişikliklerin birbiriyle bağlantılı olduğunu savunan Kent'e'(2003:28) göre, sosyal ve ekonomik hayatta, hangi grupların yükselişe veya düşüşe geçtiği, dini cemaatlere veya localara kimlerin katıldığı, denetim dışında kalan gizli grupların faaliyetleri konularında bilgi toplamak son derece gereklidir.

Almanya, İkinci Dünya Savaşı'ndan önce Fransa, İngiltere ve ABD'nin sosyal yapılarını öğrenmek maksadıyla, Alman Yüksek Komutanlığı'na bağlı sosyolog ve psikologları bu ülkelere göndererek çalışmalar yaptırmıştır. Amerika'ya ve İngiltere'ye gönderilen psikologlar, İngiliz ve Amerikan milletinin; materyalist, egoist fakat vatan sevgisinden mahrum olmadığı hakkında rapor hazırlamışlardır. Fransa'ya gönderilen uzmanlar ise Fransız halkının hayatına hakim bazı sosyal

faktörleri inceleyerek, bu milletin savaşta kolaylıkla mağlup edileceği sonucuna varmışlardır (Yakın, 1969:33). Yalnızca savaş durumunda değil, barış döneminde de ilişki içerisinde bulunan toplumların kültürlerini ve yaşam tarzlarını bilerek hareket etmek devlet adamları için önemlidir. En azından bir başbakanın daha önce gitmediği bir yerde, yenilecek bir akşam yemeğinde bile uyulması gereken kuralları bilmesi, eğer bilmiyor ise istihbar etmesi gerekmektedir (Tılısbık ve Akbal, 2006:65). Bu bilgilerin ülkenin prestiji ile de yakından ilgili olduğu unutulmamalıdır.

3.3.9. Siber istihbarat

Bilgi teknolojilerindeki gelişmeler, siber uzayda yaşanan mücadele ve son dönemde yaşanan siber taarruz olayları dikkate alındığında, siber istihbarat bünyesindeki faaliyetlerin konvansiyonel savaşların yerine geçeceğini söyleyebiliriz.

Siber istihbarat, internet ağlarının kullanılması suretiyle; bilgi toplamak, toplanan bilgilerin içeriğini değiştirerek manipüle etmek, askeri sırları çalmak, kritik alt yapı bilgilerini öğrenmek, finans ve bankacılık işlemlerini internet ortamında sekteye uğratmak veya maddi kazanç sağlamak amacıyla yapılmaktadır.

Çifci'ye (2013:290-291) göre siber istihbarat iki farklı anlamda kullanılmaktadır. Birincisi, siber ortam vasıtasıyla istihbarat toplanmasıdır. Yani; bilgisayar, cep telefonu gibi bilgi işleme cihazları ile sayısal veri depolama ortamlarındaki datanın, siber ortamdaki teknikler yoluyla toplanmasıdır. Bu tür bir tanımlamaya genellikle siber casusluk adı verilmektedir. Siber casusluk; kişisel, ekonomik, askeri, politik avantaj sağlamak için, iletişim ağları veya bilgisayarlara illegal olarak sızarak sırların çalınma eylemidir. İkincisi, siber güvenlik tehditlerini (zararlı yazılımlar, siber saldırılar, virüsler gibi) izleme, analiz etme ve değerlendirmedir. İnsan istihbaratından daha hızlı ve daha ucuz bir istihbarat türü olan siber istihbarata, güçlü devletler büyük önem vermektedirler.

Siber istihbarat faaliyetlerinin diğer istihbarat faaliyetleri ile karşılaştırıldığında öne çıkan bir başka unsur hukuki yaptırım gücüne uğramamasıdır. Emre'ye (2012:15) göre, siber uzayın sınırlarının olmaması saldırının hangi yönden ve hangi ülkeden geldiğini, faillerinin kim olduğunun tespit edilebilmesini imkansız hale getirmektedir. Bu konuda evrensel bir siber savaş hukuku üzerine mutabakata varılması gerektiğini ifade edebiliriz.

Bu doğrultuda, teknoloji ve bilgi çağı olarak adlandırılan günümüzde, ülkelere karşı yönelebilecek tehditlerin yalnızca konvansiyonel-simetrik değil, asimetric bir yöntem olan siber alandaki faaliyetleri de kapsadığını söyleyebiliriz.

Bilgisayar güvenliğinde uzman bir firma olarak bilinen Kaspersky Lab'ın 2011 yılındaki verilerine göre yalnızca o yıl içinde 946 milyon siber saldırı yapılmıştır (Ege, 2012:18). Bu bilginin gelecek dönemler için bir perspektif sunduğunu savunabiliriz.

Siber istihbarat kategorisi içerisinde değerlendirilen siber savaş kavramı ise bir devletin başka bir devlete ait siber uzayda yer alan varlıklarına zarar vermek, manipüle etmek, çıkarları çerçevesinde kullanmak, kesinti yaratmak veya hizmet veremez duruma getirmek üzere gerçekleştirilen saldırı faaliyetlerinin genel adıdır (Keleştemur, 2015:134). Siber savaşın ve siber istihbarat faaliyetlerinin arkasında yatan en önemli unsur kritik alt yapılara ulaşmaktır.

Vatandaşların bilgilerinin bulunduğu e-devlet benzeri sistemler, nükleer tesisler, gıda ve su kaynakları, petrol ve doğalgaz hatları, finans ve bankacılık hizmetleri, hastane sistemleri, uydu ve radar sistemleri, ulaşım ve iletişim alt yapıları, askeri tesisler gibi unsurlar kritik alt yapılara örnek olarak gösterilebilir. Klasik savaşlara göre son derece ucuz ve hızlı olarak icra edilen siber istihbarat faaliyetleri en çok tercih edilen ve önemsenen istihbarat türlerinin başında yer almaktadır.

ABD Siber Komutanlığı ile Ulusal Güvenlik Ajansı'nın (NSA) başındaki kişinin aynı kişi olduğu göz önüne alındığında (Keleştemur, 2015:160), siber uzay faaliyetlerinin ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Siber saldırının kaynağı, hedefi, niteliği, siber saldırganın kimliği, saldırıya maruz kalan sistemin özellikleri gibi konular siber istihbaratın görev alanında yer alan hususlardır (Seren, 2017:321). Klasik konvansiyonel savaşlarla karşılaştırıldığında, siber savaşın (siber casusluk-siber istihbarat-siber saldırı) birçok avantajı göze çarpmaktadır. Bu avantajları tablo halinde şu şekilde gösterebiliriz. (Çifci, 2013:20, Bayraktar, 2015:77-78)

Çizelge 3.1: Siber İstihbaratın Konvansiyonel Savaş Karşısında Avantajları

Kriterler	Konvansiyonel Savaş	Siber Savaş
Kullanılan Araç	Silah, tank, füze gibi son derece pahalı araçlar kullanılmaktadır.	İnternet ortamına sahip bir bilgisayar yeterli olabilmektedir.
Amaç	Siyasal rejime mesaj vermek veya düşman ülkesini işgal etmektir.	Kritik bilgi alt yapılarını tahrip etmek, askeri sırları elde etmek gibi amaçlardır.
Etki Alanı	Saldırının yapıldığı bölge ile sınırlıdır.	Ulusal veya küresel boyutlarda etkili olabilmektedir.
Karşılaşılan Risk	Eylemi gerçekleştiren kişi veya grup yaşamsal risk altındadır.	Herhangi yaşamsal risk olmadan etkili saldırı yapılabilir.
Denetim	Konvansiyonel tehditleri izlemek ve yok etmek mümkündür.	Siber saldırganları tespit etmek veya yok etmek oldukça zordur.
Hızı	Konvansiyonel saldırının zamanı değişebilmekle birlikte haftalar veya aylar sürebilir.	Işık hızındadır.

3.4. Türkiye Cumhuriyeti'nin Stratejik İstihbarat Kültürü

Diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de istihbarat ve stratejik istihbarat faaliyetleri ulusal güvenlik olgusu etrafında şekillenmektedir. Bu durumun en önemli sebebi stratejik istihbarat kavramının daha çok dışsal tehditlere karşı geliştirilmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Güvenlik zincirinin ilk halkası olan ulusal güvenlik, 'Dışarıdan ve içeriden yapılabilecek her çeşit saldırıya, bozguncu teşebbüslere, iç isyana karşı koyabilmek, devlet otoritesini muhafaza etmek, girilen bir savaştan galip çıkabilmek için tüm milli kudret, gayret ve faaliyetlerin birlikte kullanılması' (Şenel ve Şenel, 1969:60) olarak tanımlanmakta ve stratejik istihbaratın uğraş alanını oluşturmaktadır.

Genellikle hedef devletlerin kabiliyetleri, zaafı veya hassasiyetleri karşısında muhtemel hareket tarzlarının ne olabileceğinin tayini ve tespiti ile ilgilenen stratejik istihbarat (Şenel ve Şenel, 1970:17) savaş ve özellikle barış dönemlerinde ulusal güvenliği sağlamak için ihtiyaç duyulan tüm bilgilere ulaşma gayreti içindedir.

Uluslararası anlaşmalar neticesinde varlığı kabul edilen bir devletin, hâkimiyetinde bulunan bireyleri koruması ve kendi varlığını devam ettirebilmesi için güvenlik kavramını bünyesinde içselleştirmesi gerekmektedir. Ulusal güvenlik kavramı bölgesel ve küresel güvenlik için sağlanması gereken şartların başında gelmektedir.

11 Eylül saldırıları öncesine kadarki dönemde ulusal güvenliğin sağlanması hususunda hareket alanı bulan stratejik istihbarat kavramı söz konusu saldırılar sonucunda ulusal güvenlik stratejilerine dönüşmüştür. Bu dönüşümün ana nedeni terörizm olgusunun küresel bir olgu haline gelerek tüm dünya devletlerini etkilemesidir.

Ulusal güvenlik stratejisi genel anlamda bir devletin kendi ulusal güvenliğini uzun vadede sağlamaya yönelik planlamadır. Bir devletin neleri tehdit olarak gördüğü ve bu tehditlerle nasıl baş etmesi gerektiğine dair cevapları içerir. Bunları belli bir rasyonalite çerçevesinde hesaplar. Bu rasyonalite devlet için en güvenli durumu kurgulamaya çalışır (Yalçın, 2017:18). Bu dönüşüm neticesinde konsept olarak bazı değişimler geçiren stratejik istihbarat, kapsamını genişletmiş ve güvenlik zincirinin ana halkası olarak ifade edilmeye başlanmıştır.

Yalnızca devletin değil devlet aygıtıyla birlikte bireyin ve toplumun merkeze alındığı, güvenlik tehditlerinin; askeri, ekonomik, siyasi, kültürel, çevresel, psikolojik, siber alanları kapsadığı, diplomasi, istihbarat gibi akıllı güç unsurlarının ön planda olduğu yeni güvenlik anlayışı doğrultusunda (Çıtak, 2017:56) planlamalar yapılmaktadır. Küreselleşme ile birlikte güvenliğini sağlama hususunda devletin ana aktör konumundan çıkması ve güvenliğini sağlamanın karmaşık bir görev haline gelmeye başlaması, stratejik istihbarata önem verilmesinin en önemli nedenlerini oluşturmaktadır. Bu dönüşümün Türkiye Cumhuriyeti'nde karşılık bulmaya başladığını ifade edebiliriz.

3.4.1. Yakın geçmişten günümüze Türkiye'nin ulusal güvenlik stratejileri

Türkiye, gerek tarihsel gerekse jeopolitik olarak dünya üzerinde çok önemli bir konuma sahiptir. Fakat ekonomik ve askeri güç, sahip olunan stratejik lokasyon ile orantılı değildir. Bu yüzden de Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundan itibaren sürekli olarak dış müdahalelerin hedefi haline gelmiştir (Kongar, 2000:208). Bu etkiler, 1980 yılından itibaren artarak daha da belirginleşmiştir.

90'lı yıllardan itibaren başlayan; Ege sorunu, Kuzey Irak-Suriye-Irak'ın PKK'ya yardımları, Suriye ile su sorunu, AB ile ilişkilerde yaşanan problemler, büyük ölçüde iki gelişmeye bağlıydı: Sovyetler Birliği'nin dağılması ve PKK terörünün yükselişi (Aktaş, 2011:30). Sovyetlerin çöküşü ile Hazar havzasındaki enerji yollarına ve Asya Türklerine yakınlaşma ihtimali beliren Türkiye, müttefiklerinin ikili politikaları sebebiyle Kafkaslarda, Balkanlarda ve Ortadoğu'da gelişen çatışmaların ortasında kalmış (Köni, 2015:445), Avrupa Birliği'ne girme hedefi doğrultusunda Avrasya'da bölgesel güç olma statüsünü kaybetmiştir (Karaağaç, 2017:194).

Stratejik konumu, mevcut potansiyeli, sahip olduğu genç ve dinamik nüfusu sebebiyle, psikolojik savaşların ve terör organizasyonlarının yaşandığı bir coğrafyada yaşamını devam ettiren Türkiye, AB ile ilişkilerde sorunlar yaşamaktadır. Bununla birlikte ABD ile stratejik müttefik kültürünün zedelenmeye başlaması, IŞİD terör örgütünün varlığı, bölücü-paralel devlet terörü ve Kürtçülük sorunu, boğazların güvenliği ve petrol boru hatları rekabeti gibi hem eski hem de yeni problemlerle de uğraşmaktadır. Bu durum karşısında stratejik istihbarat bağlamında büyük stratejilere ihtiyaç duyulduğunu ifade edebiliriz.

Türkiye'nin Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında 42 ay boyunca silah ambargosu altında varlığını devam ettirmesi, Yunanistan, Güney Kıbrıs, Ermenistan, Suriye karşısında denge hesaplarıyla yıpratılmaya çalışılması (Topur, 2006:278-285) bağımsız ekonominin, güçlü dış politikanın, milli askeri yazılımın ve stratejik istihbarat doğrultusunda büyük stratejiler geliştirilmesinin önemini ortaya koymaktadır.

Milli güvenliği tehdit edecek biçimde ortaya çıkan gelişmeler ve potansiyel tehditler çerçevesinde, Türkiye'nin salt askeri unsurlar üzerine inşa edilen bir güvenlik politikası izlemesinin yanıltıcı ve yanlış olabileceğini ifade edebiliriz. Silahlı kuvvetlerin yanı sıra, her türden devlet kurumunun, üniversitelerin, sivil toplum örgütlerinin, küresel örgütlerin, hükümet dışı organizasyonların hatta bireylerin güvenliği sağlama hususunda bir araya gelmeleri gerekmektedir (Yılmaz, 2008:272-273 Akt. Çıtak:2017:269). Güçlü ve bağımsız bir ekonomi, geleceği görebilme teması üzerine kurulu bir dış politika, milli yazılım doğrultusunda modernizasyonu tamamlanmış bir askeri yapılanma yeni güvenlik politikalarının ana damarlarını oluşturmaktadır.

Güvenlik konusundaki değişim ve belirsizlik yeni güvenlik politikalarını da beraberinde getirmektedir. Türkiye bugün;

- Komşu-düşman devletlerden veya bölgesel oluşumdan alabileceği askeri tehditler,
- İdeolojik, mezhepsel ya da etnik motifli terör örgütlerinin eylemleri,
- Diğer ülkelerin istihbarat servislerinin yürüttüğü örtülü veya direkt operasyonlar,
- Yasa dışı göç ve mülteci akınları,
- Ekonomik krizler,
- Siber saldırılar,
- Nükleer silahların yaygınlaşması
- Para, insan, silah ve uyuşturucu kaçakçılarının eylemleri,
- Kültürel saldırılar (Psikolojik Harp, Propaganda),
- Çevresel tehditler,
- Teknolojik ve bilimsel rekabet,
- Su ve gıda gibi tükenebilen kaynaklar konusundaki sıkıntılar,
- Gelir dağılımındaki adaletsizlik, (Çıtak, 2017:273-274) gibi çok sayıda

sorunu ele alan bir yaklaşımla güvenlik politikalarını geliştirerek ulusal güvenliğin sağlanması hususunda stratejik istihbarat çalışmalarına ağırlık vermelidir.

Oluşturulacak ulusal güvenlik stratejilerinin; diplomasi, insani, teknik, ekonomik ve askeri yardım, kültürel ve askeri işbirliği, caydırma, silahlanma/silahsızlanma, güç gösterisi, ambargo, psikolojik harp, siber harekât, istihbarat ve istihbarata karşı koyma, özel kuvvet harekâtı (Varlık, 2015:54-55) gibi pek çok unsuru içselleştirmesi gerektiği göz önünde bulundurulmalıdır.

11 Eylül'den sonra ABD'nin tutum ve davranışları, İncirlik Üssü merkez alınarak çizilecek bin mil çapındaki daire alanında, Türkiye'den tam anlamıyla bağımsız, gerek gördüğü ölçüde Türk Silahlı Kuvvetleri'nin desteğinden yararlanma ve Türk dış politikasının da bunlarla uyum içinde olması anlayışı içinde olduğunu göstermiştir (Topur, 2006:159). Bu doğrultuda Türkiye'nin, ABD ve NATO tarafından, Akdeniz'in batmayan uçak gemisi olarak sembolize edildiğini söyleyebiliriz (Caşın, 1995:393). Emperyal amaçlar doğrultusunda tam manasıyla gelişmesi veya büyümesi istenmeyen Türkiye Cumhuriyeti Devleti, ulusal güvenlik

stratejileri perspektifi ışığında bölgesel bir güç olabilme yolunda ilerlemeyi kendisine hedef koymalıdır.

3.4.2. İstihbaratın Türk Akademisi'ndeki yeri

Politik, ekonomik, sosyal ve askeri gelişmeleri anlamayı amaçlayan bir sosyal bilim haline gelen istihbarat ve güvenlik bilimleri ABD ve diğer Batı ülkelerinde lisans, yüksek lisans ve doktora programlarında ders olarak okutulmaktadır (Acar ve Urhal, 2007: V-VI). Bu konuda akademik bir atılım yapamayan Türkiye'de, askeri okullar haricinde yalnızca İstanbul Aydın Üniversitesi'nde 'Uluslararası İlişkiler ve İstihbarat İncelemeleri' adıyla yüksek lisans programı bulunmaktadır. Ulusal güvenlik ve stratejik istihbarat konularında akademik çalışmaların artması ve istihbarat konusuyla ilgili yüksek eğitim programlarının artırılması, stratejik istihbarat ve donanımlı stratejik istihbarat personeli açığının kapanmasında büyük rol oynayacaktır.

Bilginin en büyük güç olduğu günümüzde, dünya çapında 5500 stratejik düşünce kuruluşu; uluslararası ilişkiler, iktisat, güvenlik, istihbarat, çevre, toplumsal sorunlar vb. alanlarda çalışıp bilgi üretmelerine rağmen (Özdağ, 2001:V, Akt. Acar ve Urhal, 2007:108) Türkiye'de bu alanda bilgi üreten düşünce kuruluşları yeterli düzeyde değildir. Ayrıca yukarıda ifade edilen konuların devlet organlarının kapsamı içinde olduğu yönünde yanlış bir algı söz konusudur.

Bununla birlikte MİT bünyesinde 2011 yılında kurulan İstihbarat Araştırmaları Merkezi, akademide yükselen bir disiplin olan istihbarat çalışmalarını alanında akademik merkez olma misyonu üstlenmektedir. Dünya istihbarat literatürünün incelenmesi, istihbarat alanında bilimsel yayınların çıkarılması, ulusal ve küresel düzeyde istihbarat olgusu üzerine çalışmalar yapan düşünce ve strateji kuruluşları ile işbirliği sağlanması (Taşkın, 2015:108-109) gibi hususlar, akademinin ve MİT'in stratejik istihbarat yapıma sürecine birlikte dahil olmalarını göstermesi bakımından önemlidir.

3.4.3. Türkiye'nin güncel stratejik istihbarat durumu

Yakın geçmişte yaşanan ve güncel dönemde meydana gelen tehditler veya faaliyetler dikkate alındığında kapsam olarak farklılık gösteren ulusal gelişmeler ortaya çıkmaktadır. Tehditler ve gelişme gösteren parametreler genel olarak; yerel, bölgesel

ve küresel boyut olarak sınıflandırılmaktadır. Türkiye'nin mevcut ulusal güvenlik şemasını şu şekilde gösterebiliriz:

3.4.3.1. Yerel boyut

Etnik ve mezhepsel ayrışma, bölücü ve yıkıcı terör (PKK, DHKP-C), dinsel terör (İŞİD, Hizbullah), paralel devlet yapılanmalarının yarattığı kaos ve iç kargaşa (FETÖ'nün darbe girişimi), Türk Milleti'nin değerlerine yönelik psikolojik harp ve hareket, sınır ihlaline bağlı yasadışı göçmen krizi, kırılğan ekonomik düzen, silah-uyuşturucu-insan-akaryakıt kaçakçılığı, gibi tehditler yerel boyutu oluşturmaktadır.

3.4.3.2. Bölgesel boyut

Komşu devletlerle gerginleşen ilişkiler, Kuzey Irak'ta Barzani liderliğinde yapılan bağımsızlık referandumu, Ortadoğu'daki kargaşaya bağlı yaşanan çatışmalar, Avrupa'ya ihraç edilen petrol ve gazın Türkiye üzerinden intikal ettirilmesi, Ege ve Akdeniz'de hasım güçlerin tehditleri ve tahrik edici askeri tatbikatlar ise, bölgesel boyut şemsiyesi altında değerlendirilebilir.

3.4.3.3. Küresel boyut

Uluslararası terörizm, ekonomik istikrarsızlık, NATO ve Avrupa Birliği ile ilişkilerin eski önemini kaybetmeye başlaması, PYD konusu üzerinden ABD ile 'stratejik müttefik' kültürünün zedelenmesi, Rusya ve Çin ile gelişmeye başlayan diplomatik ilişkiler ise küresel boyutu oluşturmaktadır.

3.4.3.4. Gelişen boyut

Enerji güvenliği, siber güvenlik, milli yazılım ve yerli silahların üretiminin artmasıyla askeri gücün bağımsızlaşmaya başlaması, Cumhuriyet değerlerini tahrip ve yok etme maksadıyla devlet kademesinde örgütlenen teröristlerin (PKK, DHKP-C, FETÖ) tespiti ve ifşası konusunda kaydedilen ilerlemeler de gelişme gösteren boyutu oluşturmaktadır.

3.5. İstihbarata Karşı Koyma

Hedef ülke hakkında; bilgi, belge, doküman toplamak olarak ifade edebileceğimiz istihbarat çalışmaları pozitif istihbarat olarak adlandırılmaktadır. Bunun tam tersi olan eldeki bilgilerin, belgelerin, dokümanların, raporların yabancı istihbarat

servislerince ele geçirilmesinin önlenmesi konusunda yapılan çalışmalar ise negatif istihbarat veya istihbarata karşı koyma (İKK), karşı istihbarat olarak isimlendirilmektedir.

Şenel ve Şenel'e (1972:48) göre, savaş ve barış dönemlerinde; casusluk, sabotaj ve yıkıcı faaliyetlerle diğer yabancı istihbarat servislerinin düşmanca tutumlarının sezilmesi, önlenmesi ve zararsız hale getirilmeleri konularıyla ilgili yapılan çalışmalar istihbarata karşı koyma eylemleridir. Yakın'a (1969:143) göre istihbarata karşı koyma, yabancı bir istihbarat servisi için değer taşıyabilecek, düşmana yarayabilecek haberleri, bilgileri, belgeleri korumaktır. Sansür, şüpheli şahısları takip, teknik dinleme, düşman istihbarat servisine sızma bu çalışmanın yöntemleridir.

İKK'nın hedeflerini;

- 1-Espiyonaj, yıkıcı faaliyetler, sabotaj gibi düşmanca eylemlerin önüne geçmek için uygun planlar yapmak,
- 2-Bu tür faaliyetlere girişenleri önlemek, tespit etmek ve zararsız hale getirmek için tedbirler geliştirmek,
- 3-Bilgi ve dokümanları uygun şekilde saklamak veya gizlemek,
- 4-Gizli belgelerin düşmanların eline geçmesine engel olucu tedbirler geliştirmek,
- 5- Casusluk, sabotaj ve yıkıcı faaliyetleri zararsız hale getirmek (Acar ve Urhal, 2007:303), olarak gösterebiliriz.

İstihbarat personelinin sahip olduğu prensipler olduğu gibi, karşı istihbarat uzmanlarının da sahip olması gereken özellikler bulunmaktadır. Bunlar:

- Eleştirel düşünme yeteneği, mükemmel derecede insan ilişkisi becerisi,
- Sözlü ve yazılı iletişim yeteneği,
- Bütün seviyelerde karşı-istihbarat teknikleri bilgilerine sahip olma,
- Düşman istihbarat servisinin kültürü hakkında kapsamlı bilgi sahibi olma, (Fundamental Elements, 2006:22)
- Değerli bilgileri doğru şekilde rapor haline getirme,
- Kurumlar arası ortamda operasyon yapma yeteneği,
- Paranoya seviyesinde şüpheli ruh haline sahip olma,
- Parçaları birleştirerek başarılı şekilde senteze ulaşma, gibi özelliklerdir.

Verilen bu tanımlar doğrultusunda şu sonuca varabiliriz: Bir ülkenin, diğerine yönelik her türlü; baskın, sabotaj, yıkıcı faaliyetler, provokasyon, manipülasyon, iç savaş çıkarmaya teşebbüs, askeri ve siyasi belgelere ulaşma, adam kaçırmaya türündeki faaliyetleri bertaraf etmek veya engellemek için yapılan eylemlere, istihbarata karşı koyma denilmektedir.

FBI Karşı İstihbarat Başkan Yardımcısı Dave Szady istihbarata karşı koymanın, geleneksel casusluk faaliyetlerinden çok daha kapsamlı olduğunu savunmaktadır.

Szady'e göre; nükleer santraller, askeri ve ileri teknolojik sınırlar, köprüler, ulaşım yolları, bilgi sistemleri gibi kritik ulusal varlıklara olası saldırıları ve askeri-politik kararlar hakkında yapılan dezenformasyon faaliyetlerini boşa çıkarmak, istihbarata karşı koymanın kapsamı içindedir (Reagan, 2005:6). Bununla birlikte; kritik belgeleri başarıyla saklamak-gizlemek, şüpheli yabancıları ve şüpheli şahısları dikkatlice takip etmek, düşman veya düşman olması muhtemel ülkelerin açık kaynaklarını (gazete, dergi, internet siteleri vb.) ara vermeden takip etmek, isyan türünde ortaya çıkan ayaklanmaların dış etkenlerle bağlantısını araştırmak, karşı istihbaratı engellemek için yapılması gereken faaliyetlerdir.

Bütün bunların yanında yukarıda saydığımız faaliyetlerin uygulanabilmesi için, istihbarat servisinin de zamanın teknolojisine adapte olması gerekmektedir. Ayrıca, istihbarat faaliyetlerinin uzmanlık gerektiren bir uğraş olması gibi, istihbarata karşı koyma personelinin de alanında uzman olması gerekmektedir. Eleştirel düşünme, hedef ülkenin kültürünü yakından tanıma, şüphecilik, analiz ve sentez kabiliyeti, insani ilişkilerde mükemmeliyet ve operasyon yapma yeteneği gibi olguları istihbarata karşı koyma faaliyetlerinin uzmanlık dalları olarak belirtebiliriz.

3.6. Savaşın Kavramsal Kökeni Ve Tanımları

Kişisel özgürlüğü zor yoluyla kısıtlama (Hobart, 1996:52), şiddetin özlü tanımlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla şiddet, bilinçli olarak bir kişiye ya da gruba üstünlük kurmak amacıyla; fiziksel, psikolojik, cinsel, ekonomik olarak zarar veren fiillerin tümü olarak ifade edilebilir.

Doğası itibariyle kendini koruma içgüdüğü doğrultusunda hareket eden insanoğlu, avcılık-toplayıcılık döneminden günümüze kadar ki uzun dönemde şiddet kavramını bünyesinde içselleştirmiştir. İlk insan grubunun özellikle yırtıcı hayvanlara karşı

geliştirdiği sivriltilmiş taş ve sopalar şiddet araçlarının en ilkel enstrümanları olarak bilinmektedir. Özel mülk kavramının ortaya çıkması ve yerleşik düzen kültürünün yaygınlaşmasıyla oluşmaya başlayan devletler sistemi, şiddet hiyerarşisinin en üst noktası olan savaş kavramını meydana getirmiştir.

Hobbes'a (2017:133) göre bireysel güvenliğin devletin öncelikli amacı olması sebebiyle, söz konusu devlet aygıtı, korumakla yükümlü olduğu toplumu yüksek refah seviyesinde tutabilmek için savaş olgusunu benimsemek zorunda kalmıştır.

En basit şekliyle, belli bir hedef için karşı karşıya gelen en az iki kuvvetin, birbirlerine karşı şiddet ve güç kullanımı olarak tanımlayabileceğimiz savaş kavramının, insanlık tarihinin ana aktörlerinin başında yer aldığını ve bu misyonunu bugün de devam ettirdiğini söyleyebiliriz.

İnsanlık tarihinin 5.000 yıldan önceye dayandığı görüşünün baz alınmasıyla, 14.000'in üzerinde savaşın meydana geldiği saptanmıştır. Bunun anlamı, ortalama yaşam süresi göz önüne alındığında 185 kuşaktan yalnızca 10 tanesinin savaşla tanışmamış olduğudur (Aslan, 2008:235). Ortalaması alındığında yılda ikiden fazla savaş yapıldığı gerçeği, insan-şiddet-savaş üçgeninin birbirine eşit eşkenar üçgen olduğu gerçeğini görmemize yardımcı olmaktadır.

Keegan'a (1995:187) baktığımızda, savaşların yazılı tarihle birlikte başladığı görülmektedir. Savaş, çok eski tarihlere uzanmasına rağmen doğası itibariyle karmaşık bir yapıya sahip olmasından dolayı birbirinden farklı tanımlamaları mevcuttur.

Clausewitz'e göre: Harp, genişletilmiş bir düellodan başka bir şey değildir. Bu doğrultuda savaş, düşmanı irademizi kabule zorlamak için bir kuvvet kullanma eylemidir (Erendil, 1998:7). Kuvvet kullanma olgusunun hangi araçlardan meydana geldiğine baktığımızda, bir milletin ortaklaşa paylaştığı tüm maddi ve manevi unsurları gösterebiliriz. Bunlar; askeri, psikolojik, ekonomik, sosyal ve siyasi milli güç unsurlarıdır.

Bir başka tanıma göre savaş, bir devlet veya devletler grubunun, diğer devlet veya devletler grubuna karşı güç kullanarak diplomatik yollarla çözülemeyen sorunlarını çözmesi anlamına gelmektedir (Eslen, 2003:13). Aydın'a (2014a:119) göre, hedeflenen grup karşısında; etkili olmak, sindirmek, boyun eğdirmek, bağımlı kılmak

amacıyla yürütülen bir faaliyetler bütünü olan savaş faaliyeti, bizlere, savaşın çok yönlü eylemlerden meydana geldiğini göstermektedir.

Düşman unsurlarının mutlaka yok edilmesi düşüncesi doğrultusunda şöyle bir tanım yapabiliriz: Savaş, maddi ve manevi tüm kuvvetlerin bir arada çarpışmasıyla başlar ve bir tarafın imhasına kadar devam eder. Bir savaşta en önemli hedef düşman ordusu olduğundan ana gaye de bu orduların tümünden imha edilmesidir (Ener, 1943:5-7). Sadece askeri yönü vurgulayarak yapılan bu tanım her ne kadar doğruluk payına sahipse de, günümüz şartlarına uygunluk göstermemektedir. Çünkü 21.yüzyılda, eski dönemlerdeki konvansiyonel savaşlar nadiren yapılmaktadır. Dolayısıyla bir ordunun cepheye tümünden yok edilmesi fikri modern döneme ait bir eylem çeşidi değildir.

Dedeoğlu'na (2014:204) göre ise, yüksek maliyetli siyasal bir eylem olan savaş, anlaşmazlıkların fiziki şiddet yoluyla çözülmesi anlamına gelir.

Tanımlamada belirtilen anlaşmazlıklar konusunda baktığımızda ise karşımıza; devletlerin karşı taraftan toprak, nüfus ve maddi zenginlik talepleri, göçmen krizi, sınır anlaşmazlıkları ve ihlalleri gibi unsurlar çıkmaktadır.

Savaşı tetikleyen bu unsurlar bir başka konu olan haklı savaş, haksız savaş kavramlarının doğmasına neden olmuştur. Latincesi 'Bellum Justum' olan haklı savaş kavramı, yapılan savaşın evrensel meşruiyete sahip olduğu anlamına gelmektedir. Haklı gerekçe, meşru otorite ve son çare gibi prensipler haklı savaşın bugün de geçerli olan ilkeleridir. Toprak işgali karşısında yapılan savunma savaşları genellikle haklı savaş konsepti içinde değerlendirilir. Tam tersi durum olan, toprak fethetmek, maddi çıkar sağlamak için bir başka ülkeyi istila etmek gibi yayılcı şiddet döngüsü doğrultusunda yapılan savaşlar ise haksız savaş olarak değerlendirilir ve bu savaşlar uluslararası otoriteler karşısında meşru olarak değerlendirilmez.

3.7. Savaşın Tarihsel Dönüşümü

Yazılı tarihin başlamasıyla ortaya çıktığını ifade edebileceğimiz savaş kavramı, dönemlere ait hakim zihniyet ve kullanılan savaş araçlarına göre belli başlı değişimler geçirmiştir. Bu değişimleri milattan önceki dönemlerden itibaren başlatarak Orta Çağ savaşları, Napoleon Savaşları, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları, Soğuk Savaş ve sonrası şeklinde sınıflandırabiliriz.

Milattan Önceki dönemlerde yapılan savaşlar mızraklı ve kılıçlı piyadelerin karşı karşıya geldiği bir mücadele alanında icra edilmiştir. O zamanın tankları olarak isimlendirebileceğimiz savaş arabalarını, yapılmakta olan savaş eyleminin en belirleyici araçları olarak değerlendirebiliriz.

Dedeoğlu'na (2014:187) göre savaş arabaları ilk kez Eski Mısır'da kullanılmıştır. Hititlerin Mısırlılarla yaptığı Kadeş Savaşı'nda 3.500 savaş arabasının kullanıldığı bilinmektedir.

Bu döneme hakim olan zihniyete göre amaç, savaş arabaları ile düşmanı yıpratmak ve piyadeye yapacağı manevra için alan açmaktır.

Batı Roma'nın çökmesiyle başlayan ve Rönesans- Reform faaliyetlerine kadarki dönemi kapsayan orta çağa gelindiğinde ise ilk döneme nazaran savaş araçlarının ve tekniklerinin değiştiğini söyleyebiliriz. Fakat bu değişim orta çağın ilk dönemlerini kapsamamaktadır çünkü barut ve top gücü orta çağın yüksek ve geç dönemlerinde ortaya çıkmıştır. Para karşılığı askerlik yapan lejyoner gruplar bu dönemin en önemli figürleri olmakla birlikte, ateşli silahların kullanılmasına kadar ki süre zarfında mızrak, ok ve kılıç bu dönemin savaş araçları olma özelliğini devam ettirmiştir. Özellikle İstanbul'un fethinde kullanılmaya başlanan top gücü, orta çağın sona ermesini hızlandırarak savaşın yeni bir evrime dönüşmesine neden olmuştur.

Napoleon savaşları büyük ölçüde Birinci Dünya Savaşı'na kaynaklık etmiştir. Bunun nedeni Napoleon'un meydan savaşları yerine cephe savaşlarına geçmiş olmasıdır (Dedeoğlu, 2014:196). Bu dönemin en önemli özelliği zorunlu askerlik kavramının hayata geçerek paralı askerlik sistemine son vermesidir. Fransız İhtilali neticesinde ortaya çıkan zorunlu askerlik hizmeti günümüzde de varlığını sürdürmektedir.

Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'na geldiğimizde karşımıza topyekun harp³ kavramı çıkmaktadır. Bundan önceki dönemlerde meydana gelen savaşlar iki veya daha fazla sayıdaki düşman ordusunun karşı karşıya gelerek çarpışması şeklindeyken, 20.yüzyılda savaş, toplumun bütün unsurlarının bir araya gelerek düşman iradesine karşı koyması haline dönüşmüştür. Ayrıca bu dönemde kullanılan savaş araçlarına baktığımızda birçok yeniliğin olduğunu söyleyebiliriz.

³ Bir ulusun sahip olduğu tüm güç unsurlarının olası savaş faaliyetine aktarılmasıdır (Ludendorff, 2017:23). Siyasi, ekonomik ve askeri güç unsurlarının propaganda ile birleşmesi topyekun savaş konseptinin özünü oluşturmaktadır.

Birinci Dünya Savaşı'nda muharebe alanlarında görülen uçak, tank ve zehirli gaz kullanımı gibi araçlar bu yeniliklerden bazılarıdır (Akad, 1992:93). İkinci Dünya Savaşı'nın en belirgin farklılıkları ise Hitler önderliğinde hayata geçirilen Yıldırım Savaşı taktikleri⁴ ve insanlık tarihinin en korkunç savaş araçları olan nükleer bombaların kullanılmasıdır. ABD'nin Japonya'ya iki adet nükleer bomba atması, İkinci Dünya Savaşı'nı noktalayarak, yaklaşık 40 sene sürecek olan Soğuk Savaş döneminin başlamasına neden olmuştur.

1945-1991 yılları arasındaki döneme Soğuk Savaş dönemi adı verilmiştir. Batı bloğunun ABD-NATO, Doğu bloğunun ise SSCB-Varşova Paktı tarafından temsil edildiği bu dönem, nükleer silahlara sahip olan iki ülkenin birbirlerine ve etkiledikleri diğer dünya ülkelerine karşı teyakkuz halinde olmalarından vuku bulmuştur. Bu döneme soğuk savaş denilmesinin sebebi herhangi bir sıcak çatışma olmadan genellikle psikolojik savaşların yaşanmasından kaynaklanmaktadır.

1991 yılında SSCB'nin dağılmasıyla birlikte Soğuk Savaş dönemi sona ermiş ve ABD, dünyanın tek süper gücü olarak kalmayı başarmıştır. Bu dönemden sonraki savaş teorilerine baktığımızda cephe savaşlarının asgari seviyeye inerek, devlet dışı aktörlerin önderliğinde küresel terörün güçlendiğini görmekteyiz. 'Asimetrik Savaş' da denilen bu düzensiz terör faaliyetleri günümüz dünyasında kendine yer bulan savaş eylemlerinin en önemli olgusudur.

Atay ve Caşın'a (1996:8) göre bu faaliyetlere 'Düşük Yoğunluklu Çatışma' adı da verilmektedir. Bu doğrultuda yeni stratejik muharebe alanları, büyük güçlerin topraklarında değil, bu merkezlerin dışında yer alan kuşaklarda gerçekleşmektedir.

Bu yeni stratejik platformun temel direklerini; terörizm, etnik bölücülük, fundamentalizm, ırkçılık, uyuşturucu ticareti ile silah ve her türlü insan kaçakçılığı teşkil etmektedir

Milattan Önceden günümüze kadar ki savaş düşüncesinin evrimini kısaca aktardıktan sonra konuyla ilgili diğer sınıflandırmalara bakabiliriz.

Örneğin Alvin Toffler, savaşları ve orduları medeniyet seviyeleri ile değerlendirmiş ve şu sonuca varmıştır. Toprağa ve tarıma dayalı 'Birinci Dalga Medeniyetleri' donanımları ve yönetimleri gereği ilkeldir. Dolayısıyla bu medeniyetler günümüzde

⁴ Yıldırım Savaşı stratejisi, düşman cephesinin tespit edilen en zayıf noktalarına zırhlı motorize ve paraşüt birliklerinin intikal ettirilmesi taktiğine dayanmaktadır (Hart, 1999:761).

varlığını devam ettiremez. Sanayi devrimi ‘İkinci Dalga Medeniyetleri’ni oluşturmuş ve zorunlu askerliğe dayalı ulusal orduları meydana getirmiştir. Günümüzde bu medeniyetler varlığını devam ettirmekle birlikte küresel bir etkiye sahip değildir. Son medeniyet dalgası ise bilgiye dayalı olarak gelişen ‘Üçüncü Dalga Medeniyetleri’dir. Bu ülkeleri bilgisayar sembolize etmektedir (Eslen, 2005:190-191). Bu değerlendirmeden anlıyoruz ki özellikle 21.yüzyıla beraber hızlı bir ilerleme gösteren bilgi teknolojisine sahip ülkeler eskisi gibi cephe savaşlarında değil, ekonomi ve teknoloji savaşlarında boy göstererek zafer kazanmaktadırlar.

Quincy Wright savaşa ait evrimsel sınıflandırmada dört temel kategoriden bahsetmektedir. Bunlar: Savunmaya yönelik olarak ilkel toplumlarca icra edilen ‘Arkaik Toplum Savaşları’, prestij mücadelesi esasına dayanan ‘Sosyal Savaşlar’, sıkı disiplin kuralları ile yönlendirilen toplumların mücadele türü olan ‘Siyasal-Ekonomik Savaşlar’, profesyonel orduların devreye girmesiyle başlayan ve yayılcı emeller güden emperyalist karakterli ‘Aristokratik İmparatorluk Savaşları’dır (Aron, 1962:350-352, Akt. Caşın, 1995:41).

Bir diğer sınıflandırmaya göre savaşlar dört safhaya ayrılmıştır. 1648-1830 yıllarını kapsayan klasik savaşlar ‘Birinci Nesil Savaşları’, 1830-1918 yıllarını kapsayan topyekün endüstri savaşları ‘İkinci Nesil Savaşları’, 1918-1948 yıllarını kapsayan manevra savaşları ‘Üçüncü Nesil Savaşları’ ve 1948’den günümüze kadarki süreci kapsayan asimetrik savaşlar da ‘Dördüncü Nesil Savaşları’ meydana getirmiştir (Lind vd. 1989:22-26). Birinci Nesil Savaşlarda ordunun ve askeri liderlerin kapasitesi belirleyici olurken, İkinci Nesil Savaşlarda teknik gelişmeler, Üçüncü Nesil Savaşlarda ise sevk, idare ve koordinasyon kapasitesi öne çıkmıştır. Bugün içinde yaşadığımız Dördüncü Nesil Savaşların başarısını belirleyen ise bilim ve teknoloji gücüdür (Dedeoğlu, 2014:201). Özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında globalleşen terör kavramı, asimetrik (hibrid) savaş çeşidi olarak önemini devam ettirmektedir. Melez, Karma Savaş veya Gerasimov⁵ Doktrini olarak da bilinen Hibrid Savaş birçok savaş disiplininin senkronize bir şekilde kullanılmasına dayanmaktadır (Ateş, 2017:53). Hibrid Savaş kavramı gayri-nizami savaş kategorisi içinde değerlendirilmektedir.

⁵ Valery Gerasimov: Rusya’nın 2014 yılında Kırım’ı ilhak etmesi ile sonuçlanan hareketin planlayıcısı, Rusya’nın şuan ki Genelkurmay Başkanı

3.8. Savaş Türleri

Yapılan savaşların türlerine göz attığımızda karşımıza nizami savaş ve gayri-nizami savaş gibi iki temel kategori çıkmaktadır. Fakat gayri-nizami savaş kendi içinde; gerilla ve kontrgerilla, ayaklanma ve ayaklanmaya karşı koyma, terör ve teröre karşı koyma, vekalet savaşları, psikolojik harp, psikolojik hareket ve propaganda olarak alt kategorilere ayrılmaktadır. Bu bölüm kapsamında, gayri-nizami savaş yöntemi olarak gerilla ve kontrgerilla, vekalet savaşları, psikolojik harp, psikolojik hareket ve propaganda üzerinde durulacaktır.

3.8.1. Nizami savaş

Klasik cephe savaşları olan konvansiyonel savaşlar, nizami savaş kategorisinde yer almaktadır. İki veya daha fazla devlet tarafından icra edilen bu savaş türü, temel hareket prensipleri olan saldırı, savunma, geri çekilme gibi stratejik ilkelerden oluşmaktadır. Nizami savaşlarda kullanılan araçlar zırhlı ve ağır mekanize silahlardan oluşmakta ve devletin kara, hava ve deniz güçleri kullanılmaktadır. Nizami savaşlarda temel gaye düşmanın savaşıma azmini kırmak ve yapılabiliriyorsa düşman ordusunu imha etmektir. Türk Kurtuluş Mücadelesinde icra edilen Büyük Taarruz, nizami savaşa örnek olarak gösterilebilir. Konvansiyonel savaşlara 'Orta Yoğunluklu Savaş' da denilmektedir.

3.8.2. Gayri-nizami savaş

Konvansiyonel savaş yöntemlerinin kullanılmadığı bu savaş türünde devlet dışı aktörler, askeri veya para-militer güçler, özel ordular öne çıkmaktadır. Düşük yoğunluklu savaş kapsamında da değerlendirilen bu yöntemde, cephe savaşlarında olduğu gibi kısa vadede değil, uzun vadede düşmanın yıpratılarak askeri, ekonomik ve psikolojik olarak etkilenmesi amaçlanır. Gayri-nizami savaşlar genellikle zayıf durumda olan unsurların güçlü tarafa karşı uyguladığı bir yöntem olarak bilinmektedir.

Gayri-nizami faaliyetler, milli hükümetin veya işgalci güçlerin otoritesini zayıflatmak amacıyla bir ulusun mensupları tarafından yürütülen askeri, siyasi ve psikolojik eylemleri kapsamaktadır (Kontrgerilla Talimnameleri, 2008:13). Bu konuda Karl Marx zayıf bir kuvvetin daha güçlü bir hedef karşısında daha iyi örgütlenmesi sayesinde kazanabileceğini belirterek usule aykırı (asimetrik)

yöntemlerin başarılı olabileceğini belirtmiştir (Heilbrunn, 1974:15). İsrail'in kurulmasını hızlandırmak için Irgun ve Stern örgütlerinin, özellikle İngilizlere karşı uyguladığı asimetrik savaş yöntemleri, gayri-nizami savaş şemsiyesi içinde örnek olarak gösterilebilir. Dünya tarihindeki ilk gayri-nizami savaşlardan biri ise, Roma'ya karşı Spartaküs önderliğinde ayaklanan kölelerin isyanıdır.

3.8.2.1. Gerilla ve kontrgerilla

Düzenli bir orduya karşı küçük gruplar halinde çatışan, hafif silahlarla donatılmış bağımsız çete örgütlerine gerilla denilmektedir (<http://www.tdk.gov.tr>). Gerilla yapılanmalarına karşı kendini savunmak ve mücadele etmek için devletler tarafından kurulan karşı gerilla birliklerine de kontrgerilla adı verilmektedir. Soğuk Savaş döneminde radikal sol düşüncenin Batı bloğu ülkelerine sirayet etmemesi için kurulan Gladio benzeri yapılanmalar kontrgerilla örgütleri olarak bilinmektedir.

Gerilla terimi ilk kez İspanya'da, Napoleon'un işgal ordularına karşı direnen halkın, yaptığı çok sayıdaki küçük savaşı anlatmak için kullanılmış ve dünya literatürüne girmiştir (Akad, 2015:16). Gerilla savaşının yaygınlık kazanması ve zayıf güçlerin büyük güçler karşısında başarılı olabileceği düşüncesinin doğması, Vietnam Savaşı'ndaki Vietkong birliklerinin ABD karşısındaki başarılarıyla açıklanmaktadır.

Ayrıca Vietnam'da ABD'nin zafere ulaşamaması III. Dünya Devrimciliği anlayışını ortaya çıkarmıştır. Bu anlayış, Che Guevara, Alberto Bayo, Carlos Marighella, Filistin Kurtuluş Örgütü gibi gerilla liderleri ve örgütlerinin zayıfın güçlüye karşı başarı kazanabileceği yönündeki görüşlerinin tutarlılığını küresel hale getirmiştir.

Gerilla savaşı yalnızca ordusu olmayan ülkelerin veya çetelerin yürüttüğü bir faaliyet olmayıp, ülkeler tarafından milli ordusuna zaman kazandırmak ve hedef düşman ordusunun ilerlemesini durdurmak için de kullanılabilir. Türk Kurtuluş Savaşı'nın başlarında bu mantalite ile hareket eden Kuvayi Milliye milisleri konu hakkında örnek olarak gösterilebilir. Kuvayi Milliye birlikleri Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri tarafından yönetilmiş ve savaşın ilk dönemlerinde ordu birlikleri cephe savaşına girmeyip milis güçleri desteklemiştir.

Atatürk konu hakkında: 'Uzun zaman muharebeyi sürdürmek ve bütün milletin cengaverane hissini daima zinde tutabilmek için harb-i sagir (gerilla savaşı) yapacağız. Kuvvetli olan düşmanı ümitsiz bırakmak için böyle bir teşkilata ihtiyacımız vardır' (Kuruca, 2004:32-33) demiştir. Türk Askeri Tarihi'nde gerilla

talimnamesinin, Kuvayi Milliye birlikleriyle ortaya çıktığını söylemek doğru olmayacaktır. Osmanlı Devleti'nde Ömer Fevzi Bey tarafından 1909 yılında yayınlanan gayri-nizami harp talimnamesi, konuyla alakalı dünyadaki ilk eserlerden biri olma özelliğini taşımaktadır.⁶

Ömer Fevzi Bey gerilla savaşında dikkat edilmesi gereken hususları şu şekilde açıklamıştır: Yeterli istihbarata sahip olmak, hızlı hareket etmek, gece ve gündüz yürüyüşlerinin gereklerini yerine getirerek pusu kurmak (Fevzi Bey, 2016:59-67-78-81-88). 20. yüzyılın başlarında gerilla savaşının hususları genel olarak bu şekildeyken özellikle Vietnam Savaşı sonrasında bu hususların kapsamı genişlemiş ve bugün de geçerli olan gerilla savaşının ilkeleri meydana çıkmıştır.

3.8.2.2. Gerilla savaşının prensipleri

Gerillanın en önemli savaş taktikleri; ani baskın, pusuya düşürme, yıpratma çatışmaları ve düşmanın beklemediği anda yapılan hücumlardır. Böylelikle düşmanı takviye kuvvetlerinden yoksun bırakmak, düşmanın insan gücünü tüketmek çok daha olası hale gelmektedir.

Atay'a (1995:8-10) göre gerilla örgütleri; hedefin komuta, kontrol, iletişim ve lojistik faaliyetlerini sekteye uğratmaya çalışabilir. Kritik tesisleri tahrip ederek düşman bölgesinde karışıklığa yol açabilir. Bu doğrultuda örgüt içinde sıkı bir organizasyona, propaganda gücüne ve istihbarat döngüsüne ihtiyaç duymaktadır.

Bu prensiplerin dışında silahlı bir grubun gerilla sayılabilmesi için 1977 yılı Cenova Savaş Hukuku Sözleşmesi ek protokolüne göre;

- Grup içinde emir komuta zincirinin olması ve grupları sevk edecek komutanların belli olması,
- Uzak bir mesafeden belli olabilecek şekilde bir işaret taşımaları,
- Silahlarını açıkta ve görünür taşımaları,
- Uluslararası savaş hukuku ilkelerine ve etik değerlere bağlı kalmaları, gerekmektedir (Gürcan, 2011:140).

⁶ Gerilla ve gerillaya karşı koyma konusunda literatürdeki ilk eser, Charles Edward Callwell'in 1896 yılında yazmış olduğu 'Small Wars: Their Principles and Practice' isimli kitabıdır. (Whittingham, 2014:18, Ed. Mumford ve Reis) Callwell'in kitabından sonra Ömer Fevzi Bey'in talimnamesinin konuyla ilgili en eski çalışmalardan birisi olduğu ifade edilebilir.

Yukarıda verilen tanımlar ve ilkeler doğrultusunda şu sonuca varabiliriz: Gerilla faaliyeti, karizmatik bir lidere (Che Guevara, Castro, Mao, Bayo, Marighella vb.) ve emir komuta zincirine sahip, hafif silahlarla donatılmış, sayıca az fakat bu sebeple hızlı hareket edebilen, genellikle zayıf tarafın bir devlete veya kendinden daha güçlü bir yapıya karşı silahlı direniş göstermesidir.

Mao'nun gerilla stratejisine bakarsak konu daha net anlaşılabilir. 'Düşman ilerlediğinde geri çekilir, durduğunda taciz eder, yorulduğunda saldırır, çekildiğinde takip ederiz' (Boot, 2014:299). Mao'nun bu gerilla stratejisini, stratejik savunma-stratejik denge-stratejik taarruz şeklinde formüle edebiliriz. Mao'nun bu stratejisi literatürde kır gerillası adıyla bilinmektedir.

Carlos Marighella'nın şehir gerillası metoduna baktığımızda Mao'nun kır gerillası stratejisi ile farklılıklar gösterdiğini görmekteyiz. Marighella (2003:101-102): 'Yapacağımız eylemlerle hükümetleri baskıcı güvenlik önlemleri almaya zorlamalıyız. Sıradan vatandaşlar bu baskı ortamında hükümet aleyhine tavır takınacak ve gerilla hareketimizden yana olduklarını göstereceklerdir' ifadelerini kullanmaktadır.

Türkiye'de faaliyet gösteren DHKP-C terör örgütünün de hareket mottosu (PASS-Politikleşmiş Askeri Savaş Stratejisi) Marighella'nın bu stratejisiyle benzerlik göstermektedir.

Mao'nun kırdan kente kuşatma düsturuna dayanan gerilla stratejini Marighella yetersiz ve anlamsız bulmaktadır. Kır ortamının sahip olduğu imkansızlık ve hedefe uzaklık gerilla stratejisine engel olabilmektedir. Marighella'ya göre, şehir merkezinden kırsal alana doğru hareket planı oluşturulmalı ve şehirlerde sansasyonel eylemler gerçekleştirilmelidir.

Stratejik savunma aşamasında gerillalar, devlet güçleri ile uzun ve yoğun çatışmalardan kaçınarak taciz ateşleri ile vur-kaç taktiğini benimsemektedirler. Stratejik denge aşamasında silah ve milis güçleri artan, psikolojik olarak üstün konuma geçen gerillalar kurtarılmış bölgeler oluşturmaya başlamaktadırlar. Stratejik taarruz aşamasında ise düzenli ordu seviyesine yaklaşan gerilla kuvvetleri nizami orduya karşı aynı yöntemlerle karşılık vermekle birlikte kır haricinde kentlerde de örgütlü bir yapıya dönüşebilmektedirler.

Kontrgerilla ise, düzenli orduya sahip devletlerin gerilla tehdidi karşısında ‘düşmanı silahıyla vurmak’ amacıyla oluşturdukları özel ordu birlikleridir. Ayrıca olası bir cephe savaşında veya gerilla tehdidi karşısında hava paraşüt indirmeleri veya amfibi taarruzlar ile hasım kuvvetlerin gerisine yeni cephe açmak da kontrgerilla birliklerinin faaliyet alanı içinde değerlendirilmektedir. Bu hareket askeri terminolojide ‘düşman gerisine harp’ olarak isimlendirilmektedir.

Örneğin, Türkiye’nin olası bir işgal tehdidi durumunda, düzenli orduların olay yerine intikal etmesi süresince, düşman birliklerinin ilerlemesini önlemek, hedefi yıpratmak ve halkı tehdit karşısında bilinçlendirmek amacıyla oluşturulmuş bir kontrgerilla yapılanması mevcuttur. Bu yapılanma, Özel Kuvvetler Komutanlığı adı altında faaliyet göstermektedir.

Arcayürek’e (2007:23) göre, Türkiye’nin NATO’ya üye olması sonrasında, başlangıçta Gladio’nun Türkiye uzantısı olarak isimlendirilen kontrgerilla yapılanması (Seferberlik Tetkik Kurulu), ilk olarak Özel Harp Dairesi olarak anılmış ve sonra Özel Kuvvetler Komutanlığı’na dönüştürülmüştür. 2006 yılının Yüksek Askeri Şura’sında ise Özel Kuvvetler Komutanlığı, kolordu düzeyine çıkarılmıştır.

Bu fikrin aksi yönünde görüş bildiren Özdağ’a (2013:182) göre Seferberlik Tetkik Kurulu/Özel Harp Dairesi’nin kuruluş kararnamesinin altında Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes ve diğer bakanların imzaları varken, İtalya’da Gladio yapılanmasının kuruluşunda Amerikan istihbarat örgütü ile İtalyan askeri istihbarat örgütünün imzaları bulunmaktadır. Dolayısıyla Özel Harp Dairesi ile Gladio arasındaki bu nüans hukuki ve politik meşruluk farkı olarak dikkat çekmektedir.

1974 yılında gerçekleştirilen Kıbrıs Barış Harekatı öncesinde Türk Askeri’nin adaya çıkmasını kolaylaştırmak ve zaman kazandırmak için kurulan Türk Mukavemet Teşkilatı da kontrgerilla kapsamında değerlendirilebilir.

İkinci Dünya Savaşı’nın sonlarında, Otto Skorzeny liderliğindeki özel komando birliğinin Nazi karşıtı İtalya Kralı’nın tutuklatıldığı Mussolini’yi saklı tutulduğu Campo Imperator Oteli’nden planörlerle taşınan bir paraşütçü taburu ile kaçırma eylemi (Bar-Zohar ve Mishal, 2012:156, Foley, 1999:119) gayri-nizami yöntemlerin adam kaçırma-baskın unsurunu örnek olarak karşımıza çıkarmaktadır.

3.8.2.3. Vekâlet savaşları

Kavram olarak özellikle son dönemlerde önem kazanan vekalet savaşları olgusu, soğuk savaş döneminde ortaya çıkan bir kavram olmakla beraber, uluslararası ilişkiler kategorisi altında değerlendirilen şiddet-terör-savaş sarmalının bir sonucudur.

Nükleer caydırıcılığın iki veya daha fazla devleti doğrudan çatışmaktan alıkoymas, topyekûn savaş pratiğini ortadan kaldırarak konvansiyonel silahlarla yürütülen sınırlı vekâlet savaşlarını (proxy war) gündeme getirmiştir (Eker, 2015:39). Vekalet savaşları kavramı, soğuk savaş döneminde birbirleri ile sıcak çatışmaya girmekten imtina eden süper güçlerin, diğer devletler veya devlet dışı aktörler aracılığıyla yürüttükleri çatışma konseptinin genel adıdır. Konvansiyonel savaşların ve çatışmaların; devlet bütçelerine olan maliyetleri, kalifiye eleman kaybı, ulusal ve küresel olarak savaş kavramının toplumlar üzerinde yarattığı negatif etki gibi faktörler vekalet savaşlarının son dönemlerde önem kazanmasının nedenleri arasında gösterilebilir.

Küresel ölçekte değerlendirildiğinde yüzyılın en önemli problemlerinden birisi olan terör-terörizm kavramlarından, ana tema ve faaliyet yöntemleri bakımından farklı olması sebebiyle vekalet savaşları terör kapsamında değerlendirilmeyebilir. Ateş'e (2017:6) göre vekalet savaşı kavramı; Küresel Güçler ve Uluslararası Şirketler için çıkar çatışmasının olduğu havzalarda özellikle legal ve illegal yapıların himaye ve doktrine edilerek kullanılmaya başlandığı yeni bir müdahale stratejisi olarak uygulanmaktadır.

Soğuk Savaş döneminde Kore, Vietnam ve Arap-İsrail Savaşları gibi birçok çatışmada blok liderlerinin çatışan tarafları desteklemeleri (Eker, 2015:39) vekalet savaşları kategorisinde değerlendirilmelidir.

Gerçekleştirilen faaliyetlerin bazı faillerinin legal yapılanmalar ve devletler olması sebebiyle vekalet savaşlarını salt terörizm şemsiyesi altında değerlendirmek doğru olmayacaktır. Çeşitli taşeron şirketlerin veya örgütlerin anlaştıkları hükümetler yada legal yapılanmalar adına giriştikleri silahlı-silahsız faaliyetler bütünü bu yeni konsept dahilinde açıklanabilir.

Kaynak ve Mete'ye (2007:47) göre günümüzde, milyonlarca askerin ve onu destekleyen ileri teknoloji ürünü silahların olmadığı fakat benzer sonuçlar yaratacak

bir çatışmada bir grup teröristin veya paravan şirketlerin rol aldığı yeni bir mücadele ve müdahale biçimi denenmektedir. Vekâlet Savaşları kavramı bahsedilen bu mücadele ve müdahale konsepti kapsamında incelenmektedir.

Vekâlet savaşları, hedef ülkenin; ekonomik, sosyolojik, psikolojik sinir uçlarının; terör, psikolojik harp/harekât, propaganda, bombalı saldırılar, sabotaj, suikast, ses getiren eylemler yoluyla dejenere edilmesi ve etnik, dini veya mezhepsel farklılıkların kaşınması, ülkenin iç karışıklık ile uğraşması sonucunda uğrayacağı maddi ve manevi zararlara dayanan, akıl yürütmenin ön planda olduğu yeni nesil savaş yöntemi olarak da tanımlanabilir.

Akıl yürütmenin ön planda olduğunu savunduğumuz vekalet savaşları Mumford'a (2013:40) göre, masrafın ve kanın ön planda olduğu klasik savaşlara nazaran devlet dışı aktörlerin genelde bir devlet tarafından finanse edilmesi ile gerçekleştirilmesi dolayısıyla mantıklı bir yenilenme olarak da görülebilir.

Bölgesinde lider olma potansiyeline sahip stratejik konumdaki ülkelerden biri olan Türkiye Cumhuriyeti, vekâlet savaşlarının yaşandığı bir coğrafya olarak varlığını devam ettirmektedir. Ortadoğu ve Avrasya havzasının kesişim güzergahında yer alan Türkiye, enerji kaynaklarına lokasyon bakımından yakın olması, söz konusu enerji ürünlerinin Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşınması, sahip olduğu askeri gücün ve hazır asker kavramının nicel yönden güçlü olması, sahip olduğu devlet yönetme geleneği gibi faktörler, Türkiye'nin edilgen olarak vekalet savaşlarına dahil olması konusuna örnek olarak gösterilebilir. Son yıllarda meydana gelen bombalı saldırılar ve terör faaliyetleri bu kapsamda incelenebilir.

Vekâlet Savaşları kavramıyla, bugün Suriye'de devam eden Dördüncü Nesil Savaşlar, devletlerin doğrudan birbirleriyle değil de vekalet verdikleri devlet dışı aktörler kanalıyla savaşmalarına olanak sağlamaktadır. Ayrıca son dönemlerde Avrupa'da meydana gelen bombalı saldırılar ve tedhiş hareketleri yine bu konsept doğrultusunda değerlendirilmelidir. Meydana gelen saldırılar kimin politikasına destek sağlıyor veya bu saldırılardan kim kazançlı çıktı gibi sorulara verilen cevaplar, vekâlet savaşlarının faillerinin ortaya çıkarılması konusunda önemli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Konuya farklı bir bakış açısıyla bakan Smith'e (208:292-293) göre; yalnızca zayıf güçlerin değil belirlenen stratejiye ve milli menfaatlere göre devletlerin de

uygulayabildiği gayrinizami savaş yöntemleri, global terörün önüne geçmenin önemli yollarından birisi olarak görülmektedir. Dördüncü Nesil Savaş konsepti içinde değerlendirilen bu faaliyetler bütünü, ‘vekalet savaşları’ şemsiyesi altında yer almaktadır.

3.8.2.4. Psikolojik harp, psikolojik hareket ve propaganda

Genellikle birbirleri ile karıştırılan ve birbirlerinin yerine kullanılan bu kavramlar, amaç konusunda benzerlikler gösterse de hedef kitle ve uygulayıcıların farklılığı sebebiyle birbirlerinden ayrılmaktadır.

Clausewitz’in: ‘Tüm askeri eylemler, psikolojik güçler ve etkileriyle iç içe geçmiş durumdadır’ (FM 3-05.301, 2003:1-1) ifadesinden anlaşılacağı üzere, savaşın psikolojik yönden icrası, askeri eylemleri kapsayacağı gibi silahsız yöntemlerle de hareket alanı bulabilmektedir.

3.8.2.4.1. Psikolojik harp

Bir devletin diğer bir devlet üzerinde milli menfaatlerini gerçekleştirmek maksadıyla, hedef kitlenin; duygu, düşünce, tutum ve davranışlarını etkilemek ve değiştirmek amacıyla düzenlenen; sindirme, korkutma, propaganda gibi yöntemlerin genel adıdır (Yörükoğlu, 2012:38, Kurtoğlu, 2017b:299). Düşmanın inançlarını değiştirmeksizin davranışlarını değiştirmek (Özkul, 2014:53) olarak da tanımlanan psikolojik harp, soğuk savaşın bir türü olmakla birlikte karşı tarafın mücadele azimlerinin kırılarak, teslim olmalarını hedeflemektedir (Baştürk, 2012:11). Psikolojik harbin silahlarının, genellikle beyinleri ve vicdanları ele geçirmeye yönelik sözcüklerden, sembollerden ve sloganlardan oluştuğu bilinmelidir (Özdağ, 2015:75). Bu sloganların amaca ulaşılana kadar tekrarlanmasının psikolojik harbin ana unsurunu oluşturduğunu (Guerin, 2014:81) ifade edebiliriz.

Genellikle düşman hedeflere karşı yapıldığı ifade edilen psikolojik harp faaliyeti Turhan’a (1995:46-47) göre: Düşmanın, mahalli halkın, tarafsızların ve dost unsurların duygu, düşünce, tavır ve davranışlarını, milli amaç ve hedeflerin elde edilmesi destekleyecek şekilde etkilemek üzere, propaganda ve diğer araçların planlı olarak kullanılmasıdır.

Günümüzde güç odakları, denetimi ellerinde tutabilmek için baskı, tehdit ve korkutma yöntemleri yerine, daha çok psikolojik savaş/harekat/propaganda gibi

yöntemler kullanmaya başlamışlardır (Tarhan, 2014:21). Maliyeti ve olası sonuçları göz önüne alındığında konvansiyonel yöntemlerin yerine psikolojik yöntemlerin kullanılması küreselleşmenin sonuçlarından biri olarak gösterilebilir.

Psikolojik Savaş faaliyeti hakkında kurumsal anlamda ilk atılımı gerçekleştiren ülkelerden biri ABD'dir. Başkan Truman önderliğinde 1950 yılında Psikolojik Strateji Kurulu, 1952'de ise Psikolojik Savaş Merkezi kurulmuştur (Yılmaz, 2014:361).

Psikolojik savaşın devlet çapında yürütülmesi, psikolojik hareket ile en önemli farklılıklarından birisini oluşturmakla birlikte psikolojik harp psikolojik hareketi, psikolojik hareket ise propagandayı kapsamaktadır.

Bu değerlendirmeden farklı bir bakış açısı sunan İyiat'a (2013:19) göre, psikolojik savaşın bir veya birden fazla alanda uyguladığı faaliyete psikolojik hareket adı verilmektedir.

Sivil toplum kuruluşları ve düşünce kuruluşları, üniversitelerin, medyanın dolaylı olarak da toplumun düşünce biçimini, tepkisini, duygularını değiştirilebilir veya yeniden oluşturabilir (Kaynak ve Mete, 2007:52). Bir devletin, hedef ülkeye karşı özellikle gizli servisinden ya da istihbarat örgütünden faydalanarak gerçekleştirebileceği bu faaliyetler, devlet statüsünde yapılacağından psikolojik harp kategorisinde değerlendirilir. Buradaki amaç, düşünce kuruluşunun benimsenen düşünceye veya projeye katkı sağlayacak değerlendirme yapması bu doğrultuda ana akım medyanın ve akademinin de benzer görüşleri paylaşmasıdır. Silaha başvurmadan, hedef devleti ve toplumu yönlendirmek bu yöntemlerle amacına ulaşabilmektedir.

3.8.2.4.2. Psikolojik hareket

Hedef kitlenin; duygu, düşünce, inanç, davranış ve toplumun hakim paradigmasını başka bir yöne sevk etmek için yapılan faaliyetler bütününe psikolojik hareket denilmektedir. Angaje edilen istihbarat personelleri, etki ajanları, sivil toplum kuruluşları, hükümet dışı organizasyonlar, kanaat önderleri gibi unsurlar psikolojik hareketin aktörleri olarak gösterilebilir.

Bir toplumu yok edebilmenin en kısa yolu kültürel değerlere sızarak tahrip etmekten geçmektedir (Bahar, 2015:6). Dolayısıyla sosyo-kültürel tahribata yol açmak için

yapılan psikolojik hareket faaliyetleri, toplumun hususi kaynaklarına ulaşılarak hedef kitlenin istenen düzeye dönüşmesini veya kontrol edilmesini kapsamaktadır.

Kültürel anlamda olduğu gibi dini konular dahil edilerek de psikolojik savaş icra edilebilir. Sarızeybek'e (2013:44) göre bir toplumun inanç değerleri ile oynanarak bu durumun siyasi ve askeri güce dönüştürme çabaları teo-strateji olgusuyla açıklanmaktadır. Macit'e (2008:15) göre ise teo-strateji, inanç ve kültür coğrafyasını etkileme ve güce dönüştürme sürecidir.

Bu doğrultuda, özellikle dini hassasiyetlerin öne çıkarılmasını veya inanç değerlerine karşı girişilen dezenformasyon girişimlerini psikolojik hareket şemsiyesi içinde değerlendirebilir, Soğuk Savaş döneminde, Sovyet yayılmacılığına karşı İslam dini ön planda tutularak oluşturulan 'Yeşil Kuşak Projesi'ni, ABD'nin teo-stratejik hamlesi olarak yorumlayabiliriz.

Hitler liderliğindeki Nazilerin insan psikolojisi ile ilgili çalışmalarının özellikle Amerikan istihbaratı tarafından incelenmesini, konunun önemi bakımından örnek gösterebiliriz.

CIA'in öncü teşkilatı olan Stratejik Hizmetler Bürosu'na (Office of Strategic Services-OSS) Yahudi mahkumlar üzerinde uyuşturucu ilaç deneyleri yürüten Dr. Kurt Plotner'in de yer aldığı Nazi bilim adamları alınmıştır (McCoy, 2006:34).

Buradan hareketle CIA Direktörü Allen Dulles'in, 1953 yılında Princeton Üniversitesi'nde söylemiş olduğu (Vatandaş, 2002:128): 'İkinci cephe bireyin beyninde kazanılacaktır. Hedef; beyin yıkama, ideolojiyi değiştirme ve gerektiğinde birçok Mançurya Kobayı yaratabilmektir' (Yavuz, 2016:27) cümlesi, psikolojik operasyonların, birinci cephe olan askeri operasyonların ardından en önemli tahrip silahı olduğu gerçeğini karşımıza çıkarmaktadır.

Psikolojik hareketi askeri ve sivil boyutta değerlendiren Ateş'e (2017:27) göre, karşısında komuta kademesi zayıflatılmış, kişilik erozyonuna uğramış, pasif bir askeri güç görmek isteyen güçler psikolojik hareketin askeri yönünü bu yönde değerlendirirken, milli birlikten yoksun, kararsız ve amaçsız sivil kitlenin oluşturulması için de psikolojik hareketin sivil boyutu ön plana çıkarılmaktadır.

Bunun yanında milli güç unsurlarının tamamını kapsayacak şekilde yürütülen faaliyetler psikolojik savaş, milli güç unsurlarının bazılarını kapsayan eylemler ise psikolojik hareket olarak değerlendirilmektedir (Yörükoğlu, 2012:40). Sınır savaşı

olarak niteleyeceğimiz bu konseptte; belirli bir cephe, karşımızda somut bir düşman, kapasitesi bilinen bir silah olmamasından ötürü düşman her yerde ve hiçbir yerdedir (Galula, 2008:90). Toplumların psikolojik yöntemlerle istenen düzeye evrilmesi olarak özetleyebileceğimiz bu faaliyetler bütünü hakkında Gustave Le Bon'un görüşleri son derece önemlidir. Halkı, kendisine asla güvenilemeyecek bir yığın olarak niteleyen Le Bon, ideal devletin bir elit tabaka tarafından yönetilmesi gerektiğini savunmaktadır (Uyanık, 2009:71-72). Le Bon'un: 'Kullanılması bilinirse psikolojinin tersanelerinde dünyanın en kudretli toplarından daha etkili silahlar vardır' (Le Bon, 2017) sözü, psikolojik savaşın/harekatın misyonunu yansıtmaları bakımından önemlidir.

ABD'nin, 11 Eylül 2001 sonrasında giriştiği Afganistan ve Irak istilalarını, dünya kamuoyuna ve ABD toplumuna haklı savaş konsepti içinde sunmaya çalışmasını psikolojik hareket örneği olarak gösterebiliriz. El Kaide'nin Afganistan tarafından finanse edildiği, Irakta kitle imha silahlarının varlığı gibi iddialar özellikle ABD toplumunu algısal olarak belirlenen noktaya getirmek için kullanılmıştır. Medya, Sivil Toplum Kuruluşları, Küresel Örgütler, Kanaat Önderleri gibi aktörler, yapılan işgali meşruiyet zeminine oturtmak için gayret göstermişlerdir.

Munoz'a (2012:19-20) göre psikolojik hareketin yapılabilmesi için üç kriter bulunmaktadır.

Bunlar;

- Güvenilirlik,
- Uygunluk
- Genellemedir.

ABD'nin; köklü düşünce kuruluşlarını, medyayı ve legal yapılanmaları işgale zemin hazırlamak için kullanmasını güvenilirlik, İslam'ın terör dini olduğunu vurgulamasını hedefe uygunluk, Müslümanların potansiyel terörist olduklarını savunmalarını ise genelleme kategorisinde değerlendirebiliriz.

3.8.2.4.3. Propaganda

Bir topluluğun düşüncelerini, duygularını, davranışlarını ve hareketlerini etki altında tutmak veya onları değiştirmek amacıyla yayınlanan bilgi, belge, doktrin ve görüşlere propaganda denilmektedir. Bir düşünceyi, doktrini, ideolojiyi yayma

faaliyetleri olarak tanımlayabileceğimiz propaganda kavramı, devlet ve birey güvenliğini sağlamak için yapılan istihbarat operasyonları kapsamında değerlendirilebileceği gibi, siyasi partilerde, spor kulüplerinde, mesleki örgütlerde de kullanılan bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır.

- Türkiye'nin en büyüğü Galatasaray'dır,
- X partisi demokrasiyi bünyesinde içselleştiren ilk partidir,
- Y sendikası işçinin haklarını cansiperane savunan tek sendikadır, türündeki sloganları diğer sektörlerdeki propaganda örnekleri olarak değerlendirebiliriz.

Propagandayı; yaşanan mağlubiyeti unutturmak, karşı tarafın düşüncesini, ideolojisini küçük düşürmek, kazanılan zaferi kalıcı hale getirmek için yapılan psikolojik faaliyetler olarak da tanımlayabiliriz.

Ajan-Yazar olarak kabul edilen Ian Fleming'in, İngiliz Gizli İstihbarat Servisi'nden emekli olduktan sonra 007 James Bond karakterini, yaşanan mağlubiyeti unutturmak amacıyla yarattığını ifade edebiliriz. Bu karakterin ortaya çıkmasından hemen önce İngiliz istihbarat personeli Sidney George Reilly, Rus istihbaratı tarafından yakalanarak kurşuna dizilmiş (Özkul, 2011:349), dünya kamuoyu İngiliz istihbaratının başarısız olduğu yönünde görüş bildirmeye başlamıştır.

Topur'a (2006:181) göre propaganda rastgele bir faaliyet değil, devlet çapında planlı-programlı olarak düşman devleti-toplumunu hedef alan, bu yolda karşı tarafın basın-yayın kuruluşlarını, üniversite gibi prestij odaklarını kullanan bir süreçtir.

Propaganda olgusunun önemini kavrayan devlet adamlarından biri olan Hitler, psikoloji laboratuvarı kurarak 200'ü psikolog olmak üzere 1450 kişiyi bu bölümde çalıştırmış, (Reiss, 1949:18) "Propaganda sayesinde iktidarı elimizde tuttuk, yine onun sayesinde dünyayı fethedeceğiz" (Aydın, 2014a:176) açıklaması ile de propagandanın önemini çarpıcı bir biçimde ifade etmiştir.

İngiliz Propaganda Bakanlığı'nın, Birinci Dünya Savaşı döneminde tek taraflı Ermeni raporlarıyla Osmanlı Devleti'ni itilaf devletleri nazarında 'cani' devlet statüsüne getirmesi (Öymen, 2016:390) yıkıcı propaganda faaliyetine örnek olarak gösterilebilir.

Propaganda kavramını, söz konusu kişinin veya hedef kurumun kendisinin inandığını sandığı nedenler yüzünden sizin arzu ettiğiniz yönde hareket etmesidir, (Saunders, 2004:16) şeklinde de tanımlayabiliriz.

Propaganda faaliyetleri kaynağına göre beş gruba ayrılmaktadır. Bunlar; Beyaz propaganda, Gri propaganda, Siyah (Kara) propaganda, Silahlı propaganda ve Karma propagandadır (Acar ve Urhal, 2007:282-283).

Beyaz propaganda: Hedefin ve kaynağın belli olduğu propaganda türüdür. Resmi organlarca yürütülen beyaz propaganda, hedef kamuoyunu etkilemeye uğraş vermektedir.

Gri propaganda: Kaynağın belli olduğu fakat hedefin kesin olarak belirtilmediği propaganda türüdür. Dedikodu ve söylentilerin ön planda olduğu bu faaliyette, yalan ile gerçeğin girift bir ilişkide seyir ettiğini ifade edebiliriz.

Siyah (Kara) propaganda: Kaynağın açığa çıkarılmadığı, tam manasıyla bir istihbarat operasyonunun ürünü olan siyah propaganda, sahte delillerden ve iftiradan beslenen psikolojik bir silahtır. Yalanın gerçek olarak piyasaya sürüldüğü bu yöntemde; hedef ülkedeki kalıcı inancı ve düşünceyi ortadan kaldırmak, toplumu kutuplaştırmak, sosyo-ekonomik düzeni sekteye uğratmak, devlete-orduya olan güveni sarsmak veya yıkmak amaçlanmaktadır.

Silahlı propaganda: Şiddet olgusunu benimseyen oluşumların kullandıkları bir yöntemdir. Genellikle terör örgütlerinin benimsediği silahlı propaganda, tedhiş hareketlerini kamuoyuna duyurmak ve bu doğrultuda devlet otoritesini zayıflatmak için yapılmaktadır.

Kongar'a (2000:214) göre, 1980 darbesinin öncesinde 'düşünce özgürlüğü' maskesi altında gerçekleştirilen silahlı eylem propagandalarını, psikolojik savaşla mücadele eden Türkiye'nin, maruz kaldığı yıkıcı propaganda faaliyetleri kapsamında değerlendirebiliriz.

Karma propaganda: Beyaz, gri, siyah ve silahlı propagandanın birlikte kullanıldığı propaganda türüdür.

Terör örgütü PKK'nın ülke içinde ve dışındaki sempatanları tarafından özellikle Türkçe hecelelemeye göre, PE-KA-KA biçiminde değil de, harflerin İngilizce okunuşu olan “Pİİ-KEE-KEE” biçiminde seslendirilmesini, terör örgütü PKK'nın uluslararası yasallığını pekiştirmeye yönelik (Barlas, 2008:222) bir propaganda söylemi olarak gösterebiliriz.

Bu durumun aksini savunanlara göreyse, söz konusu heceleme Kürtçe'nin fonetiğinin bir sonucudur.

3.9. Stratejinin Kavramsal Kökeni Ve Tanımları

Strateji, yapısı itibariyle özel bir unsur olup neredeyse her sektörde ve her düşüncede kendine yer bulabilen bir kavramdır. Finans sektöründeki stratejiler, iktidara gelmek için siyasi partilerin uyguladıkları stratejiler, satranç müsabakasında yapılan stratejik hamleler gibi örnekler bu kapsamda gösterilebilir. Bu örneklerdeki anlamına bakıldığında strateji kavramının belirlenen hedefe ulaşmak için takip edilen yollar manasına geldiğini söyleyebiliriz. Fakat bu tezin kapsamı doğrultusunda, stratejinin askeri yönü dikkate alınıp incelendiğini belirtmek gerekmektedir. Etimolojik kökenine baktığımızda stratejinin askeri bir terim olarak ortaya çıktığını görmekteyiz.

Strateji, eski Yunanca'da stratos (ordu) ve ago (kullanmak) kelimelerinin birleşmesiyle oluşan bir kavram olup (Tağma, 2001:173) orduyu yönetmek anlamına gelmektedir. Strategus ise 'Generallik Sanatı' anlamı taşımaktadır (Mütercimler, 2000:25). Bugün farklı anlamlarda ve farklı sektörlerde kullanıldığını belirttiğimiz strateji kavramının ortaya çıkışı ve yaygın kullanışı bu şekildedir. Strateji, salt askeri-politik bir terim olarak kullanılsa bile kültüre, geleneklere, ideolojiye, komutanlık bilgisine göre farklı tanımlamalara sahiptir.

Kane ve Lonsdale'e (2016:30) göre strateji, askeri gücü politik etkiye dönüştüren süreçtir. Askeri ve siyasi yönü birlikte ele alındığında strateji, politik teamüllere uygun olarak en doğru zaman ve yerde düşmanı mağlup etmek için görevlendirilen orduları idare etme sanatıdır (Whitman, 2003:11). Eski Türkçesi 'Sevkuļceyş' olan strateji, büyük askeri birlikleri muharebe bölgesine götüren ve muharebenin yapılmasını temin edecek durumu sağlayan sanattır (Ener, 1943:15). Bu tanımdan anladığımız kadarıyla 20. yüzyılın ortalarında strateji sevk ve idare sanatı olarak kullanılmaktadır.

Stratejiyi sınıf mücadelesi kapsamında değerlendiren Stalin'e (1992:29) göre; strateji, proleteryanın programında formüle edilen amaçlara ulaşmak için işçi sınıfı hareketinin izlemesi gereken temel yönü tayin etmektir.

Strateji yalnızca amaçlara ulaşmak için değil, varlığımızı korumak ve sürdürmek için olası tehditlerin bertaraf edilmesine yönelik eylem ve uygulamaları da içermektedir (Dedeoğlu, 2014:93). Bu eylem ve uygulamaların kapsamı ne sadece hedeflerin tanımlanması ne de güç unsurlarının sevk edilmesinden ibarettir. Strateji, bunların hepsini ve ayrıca güç unsurlarının hazırlanmasını da içermelidir (Akad, 1992:21-22). Psikoloji, askeri, ekonomik, siyasi güç unsurlarının bilinmesi ve harekete geçirilmesi için yetkili karar alıcıları arasında yetkin olarak işbirliği ve koordinasyon olması gerekmektedir. Kısa vadede değil uzun vadede yapılması gereken planlar oluşturulmalıdır.

Bu konu hakkında birbirine karıştırılan iki kavramın taktik ve strateji olduğunu söyleyebiliriz. Stratejinin bir alt basamağını oluşturan taktiğin stratejiyle karşılaştırılması şu şekildedir: Savaşın amacına göre, ülkenin tüm kaynaklarıyla birlikte kullanılması strateji, çarpışmalarda muharebelerin kullanılması ise taktiktir. Strateji yüksek öngörü ile genel planlamaları, taktik ise pratiği temsil etmektedir (Pamukoğlu, 2016:42) Stratejinin bir parçası olan taktik bir bütün olarak savaşla değil, fakat onun tek tek parçalarıyla ilgilenir. Strateji savaşı kazanmaya odaklanırken, taktik ise çatışmaları ve özel anlaşmaları kazanmaya odaklanmaktadır (Stalin, 1992:31). Görüldüğü gibi stratejik istihbarat ve taktik istihbarat bölümünde değindiğimiz benzer ayırım strateji ve taktik arasında da geçerlidir.

3.10. Stratejinin Kuvvet Çarpanları

Stratejinin, ayrılmaz parçasını oluşturan 'hedef' kavramının dışında üç temel unsuru bulunmaktadır.

Bunlar; güç, zaman ve mekandır (Tarakçı, 2010:14-15). Stratejinin amacına ulaşması için bu unsurların birbirleriyle ve bir bütün olan stratejiyle ilişkileri iyi bilinmelidir. Aksi takdirde bu unsurların bir veya daha fazlasının hesaba katılmadığı durumlarda belirlenen stratejiye ulaşmak zorlaşır ve imkansız hale gelebilir.

3.10.1. Güç

Hedeflenen amaca ulaşmak için kullanılması planlanan maddi ve manevi bütün kaynakları içerir. Askeriyenin gücü ve yapısı, sahip olunan silah çeşitleri, istihbarat servisinin yapısı, genç nüfusun oranı, toplum geleneği, yer altı ve yer üstü kaynakların zenginliği, kritik alt yapılar, teknolojik envantere sahiplik gibi olgular kuvvet elemanı olarak gösterilebilir.

Dedeoğlu (2014:138) konu hakkında şunları söylemektedir: Askeri, ekonomik ve moral kaynakların elemanları kuvvet, bunların bir amaç ile bir araya getirilmiş hali ise gücü oluşturmaktadır.

3.10.2. Zaman

Stratejide zaman kavramı, kuvvet elemanlarının saptanmasının ardından geçilecek ikinci safhayı oluşturmaktadır. Eldeki kuvvetlerle hangi zaman diliminde harekete geçileceği, operasyonun veya kuşatmanın hangi zaman aralıklarını kapsayacağı, muhtemel bir tehdidin hangi yönden ve hangi zaman boşluğundan gelebileceği bu safhada belirlenmektedir. Örneğin birbirine deniz yoluyla komşu olan iki devletten birisinin askeri tatbikatlar veya adalarda askeri mizansenler yapmaya başlaması, diğer devletin zaman mefhumunu hesaba katarak olası bir tehdidin ne zaman vuku bulabileceğini tayin edebilir.

3.10.3. Mekan

Stratejide mekan, icraat alanının neresi olduğunu ortaya çıkararak mesul olunan sınırları ve hareket güzergahını belirler. Türkiye'nin İsrail stratejisi için Ortadoğu, Azerbaycan stratejisi için Avrasya, Yunanistan stratejisi için Ege'nin mekansal hareket alanı olarak ortaya konması örnek olarak gösterilebilir. Yalnızca askeri veya politik yönden değil; holdingler, finans kuruluşları, eğitim kurumları gibi çeşitli sektörlerde de strateji-mekan ilişkisi son derece önemlidir.

Stratejinin unsurlarını yalnızca cephesel yönden ele alan Pamukoğlu'na (2016:44) göre Strateji; nerede, ne zaman ve hangi kuvvetle muharebeye girileceğini tayin eder. Strateji bu üç faktörle muhaberenin sonucu üzerine çok önemli etki yapar. Bu açıklamanın ardından kuvvetin, zamanın ve mekanın azami dereceye ulaşmamış olması neticesinde yapılacak stratejinin ne gibi değişimler geçirebileceğini aşağıdaki gibi ifade edebiliriz.

Örneğin, eldeki silahlı kuvvetler yeterli değilse düşman ile yüz yüze çarpışılmaz ve milis stratejisi ön plana çıkabilir. Operasyon zamanı kısıtlıysa, uzun süreli cephe savaşı yapılmayarak bunun yerine ani ve beklenmedik zamanda baskın yapabilme stratejisi ele alınabilir. Mekansal olarak değişikliğe gidilecekse de karşı tarafın hiç önlem almadığı bölgelere sabotaj veya gerilla stratejisi göz önüne alınabilir.

3.11. Stratejinin İlkeleri

Belirlenen hedefe ulaşmak için oluşturulan stratejilerin belli başlı ilkeleri ve prensipleri bulunmaktadır. Bunları;

- Gücün, amaca ve zamana göre uygun kullanımı,
- Karşı tarafın güç unsurlarının ve amaçlarının doğru tespiti,
- Hızlı davranma ve bilgi kapasitesini artırma, (Dedeoğlu, 2014:145)
- Nitelik ve teknolojik üstünlük,
- Sevk ve idare üstünlüğü,
- Komuta ve kontrol üstünlüğü, (Toptaş, 2009:77)
- Çağdaş istihbarat servisine sahip olma,
- Milli yazılıma sahip ateşli silahlara sahip olma,
- Askeri ve politik karar alıcılar arasında işbirliği ve uyum,
- Milli güç unsurlarının tespiti ve uygun kullanımı,
- Yalnızca düşman hedefin değil dost ülkeler hakkındaki gelişmelerin takibi,
- Savaş ve barış dönemlerini kapsayan yeniliklerin, yapılan anlaşmaların, silah alımlarının, askeri tatbikatların incelenmesi ve muhtemel gelişmelere karşı hazırlık,
- Yapılan uzun dönemli stratejik doktrinlerin dogmalara dönüşmeden şartlara göre güncellenmesi,
- Üniversiteler ve düşünce kuruluşlarının da yardımıyla sosyal bilimlerden (psikoloji, sosyoloji, ekonomi, tarih, coğrafya gibi) yararlanarak uygun yol haritalarının belirlenmesi, şeklinde gösterebiliriz.

3.12. Stratejinin Türleri

Belirlenen hedefe ulaşmak için oluşturulan stratejiler; boyut, kapasite, zaman, güç ve mekan bakımından bazı türlere ayrılmaktadır. İstihbarat türleri bölümünde değinilen farklılıklara benzer bir sınıflandırma burada da mevcuttur. Bu sınıflandırma genel olarak; taktik strateji, operasyonel strateji, askeri strateji ve büyük strateji (grand strategy) şeklindedir. Büyük strateji, milli ve yüksek strateji olarak da bilinmektedir.

3.12.1. Taktik strateji

Düşman unsurlarının savaş azmini kırmak ve düşman iradesini sekteye uğratmak için yapılan muharebelerde kullanılan strateji türüdür. Savaş alanlarında başvurulan bir strateji türü olduğu için genellikle askeri anlamda tanımlamaları mevcuttur.

Örneğin, Ucuzsatar'a (1986a:3) göre taktik strateji: Öngörülen hedefleri ele geçirmek ve düşmana azami zayıtı verdirmek için askeri birlikleri ve harp silahlarını en iyi şekilde kullanma, sevk ve idare etme sanatıdır.

3.12.2. Operasyonel strateji

Taktik stratejiyle büyük benzerlikler göstermesine rağmen daha ayrıntılı bir savaş stratejisi olan operasyonel strateji, milli güvenlik hedeflerine ulaşmak amacıyla operasyon alanı içindeki askeri hareketi planlama stratejisidir.

Taarruz yönleri ve ağırlık merkezinin belirlenmesi, farklı birlikler arasındaki işbirliğinin planlanması gibi unsurlar operasyonel stratejinin konularıdır (Akad, 2013:11). Olası bir harekatta düşmanı aldatma planı nasıl uygulanacak, hangi birlikler düşman arkasına sızdırılacak, zırlı birliklerden nasıl yararlanılacak gibi sorulara cevap verme amacıyla yararlanılan bir strateji türüdür. Taktik strateji ile kıyaslandığında taktiğin basamak, operasyonel stratejinin ise merdivenin kendisi olduğunu ifade edebiliriz.

3.12.3. Askeri strateji

Taktik ve operasyonel stratejinin bir bütün olarak kullanıldığı strateji türüdür. Eldeki kaynak ve gücün hangi hazırlık safhasında olduğunu tespit etmeye çalışır. Bu doğrultuda; yapılacak yığınaklar, saldırı türü, geri çekilme ve savunmanın dengesi, hangi koşullarda savaşın bitirilebileceği gibi konuları bünyesinde barındırmaktadır.

Trofimenko'ya (1991:8) göre askeri strateji: Kuvvet veya kuvvet tehdidi uygulama yoluyla, ulusal politika hedeflerine ulaşmak amacıyla silahlı kuvvetleri kullanma sanatı ve bilimidir.

Sanat ve bilim olarak tanımlanan askeri stratejinin görevleri;

- Mevcut askeri gücün çağa uygunluğunun gözden geçirilmesi,
- Komşu veya hedef ülkelerin siyasi ve sosyal gelişmelerinin incelenmesi,
- Teknolojideki yeniliklerin (askeri anlamda) takibi,
- Olası savaş tehdidinde yönelik savaş doktrinlerinin gözden geçirilmesi ve geliştirilmesi,
- Jeopolitik ve jeostratejik değişimlerin ve oluşumların takibi, şeklindedir.

Son maddede belirtilen jeopolitik ve jeostratejik kavramlarının incelenmesi konunun netleşmesi için önemli bir durumdur.

Jeopolitik kavramı, politik eylemlerin ve bu eylemlerin gerçekleştiği coğrafya arasındaki ilişkiyi vurgulayan bir terimdir (Parker, 1998:1-2). Bir ülkenin; nüfusu, sosyal dokusu, psikolojisi, siyasi eğilimi, ekonomisi jeopolitiğin değişime açık unsurlarıdır. Sınırlar, sahip olunan yer altı ve üstü zenginlikleri ve coğrafi konum ise jeopolitiğin değişime kapalı unsurlarıdır. Bu unsurların birbirleriyle ilişkisi jeopolitiğin ilgi alanına girmektedir.

Rus jeopolitik kuramcı Dugin (2016:XII) jeopolitiği, insanlığı mekan faktörüyle karşılıklı ilişkisi içerisinde inceleyen bir disiplindir, şeklinde tanımlamaktadır.

Jeostrateji, bir ülkenin bulunduğu konumu göz önüne alarak, yapılması gereken stratejiyi kapsamaktadır. Coğrafi özellikler ve askeri güç bu kavramın en önemli iki unsurudur.

Jeostrateji; bir devletin, çevresinde bulunduğu bölgenin; coğrafi, meteorolojik, hidrografik özelliklerinden askeri harekatta stratejik komuta kademelerinin yararlanması bilimidir (Karabulut, 2005:21). Özetle, ulusal strateji yardımıyla belirlenen hedeflere ulaşmak için askeri kuvvetlerin en uygun coğrafi konumlara yerleştirilmesi şeklinde de tanımlayabiliriz. Hedefe giden yolun omurgasını oluşturan stratejinin sac ayaklarını, jeopolitik ve jeostrateji bilimi oluşturmaktadır.

3.12.4. Büyük strateji

Strateji türlerinin; kapsam, plan, hazırlık, önlem ve işbirliği yönünden en donanımlı türü olan büyük strateji, yalnızca konvansiyonel savaşlar veya muharebelerin idare edilmesi konusunda değil, barış dönemlerini de kapsayan bir sanattır. Politik ve askeri karar alıcıların birlikte hareket ederek planladığı büyük strateji; jeopolitik, ekonomi, tarih, sosyoloji, coğrafya gibi bilim dallarından istifade etmektedir. Dolayısıyla düşünce kuruluşlarının, üniversitelerin, bilim adamlarının, büyük stratejinin planlanması konusunda karar alıcılarla uyum içinde çalışmaları gerekmektedir.

Büyük stratejinin yönünü belirleyen faktörlerin başında yer alan dış politika, bir hükümetin dış dünya ile olan etkileşimlerinin toplamıdır. Diplomasi, dış yardım, askeri güç kullanımı gibi girişimler aracılığıyla ifade edilmektedir.

Buna karşın büyük strateji, bu araçların bir ulusun temel çıkarları için faydaları en üst düzeye çıkaracak şekillerde kullanılmasını sağlayan kavramsal mantıktır. Büyük strateji kaçınılmaz olarak bir ulusun dış politikasını dolayısıyla askeri politikasını, diplomasisini ve dış politikanın diğer alt bileşenlerini şekillendirmekle birlikte (Brands, 2012:4), askeri güçle siyasi, toplumsal ve ekonomik boyutların iç içe geçmesini talep etmektedir (Murray vd. 2017:15). Büyük strateji kısa vadeyi değil, 20-30 sene sonrayı düşünen uzun vadeli bir strateji türüdür. İstihbarat türleri konusunda incelenen stratejik istihbarat ile büyük benzerliklere sahiptir. Amaç ve araçlar göz önüne alındığında büyük stratejiyi yapabilmek ve uygulayabilmek için stratejik istihbarata büyük önem verilmesi gerekmektedir.

ABD’nde, aralarında yüzyıllık geçmişe sahip olan düşünce kuruluşları (CFR, Stratfor, RAND Corporation, Brooklyn Institute, Hudson Institute vb.) ile karar alıcılar arasındaki işbirliği, gelecek 20 sene içinde nelerin yaşanabileceği, ne gibi önlemlerin alınabileceği konusunda büyük stratejilerin geliştirilmesine ortam hazırlamaktadır.

Ayrıca aralarında RAND, CFR, Stratfor, Hudson Enstitüsü’nünde olduğu Amerikan düşünce kuruluşlarının genel olarak İsrail-Amerika birlikteliği için çalışmalarda bulduklarını söyleyebiliriz.

Örneğin İsrail yanlısı Amerikan Girişim Enstitüsü (AEI) 35 milyon dolar mal varlığına sahipken, Arap yanlısı Washington Report yayınlarına devam edebilmek

için finansman sağlamak zorunda kalmaktadır (Terry, 2013:105). Friedman'a (2011:117) göre ABD'nin İsrail ile olan yakın ilişkisi, ulusal çıkarlar ve Amerika'nın kendisinininkine benzer rejimleri desteklemesi gerektiğine olan inanç dolayısıyladır.

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlayan Pax Americana⁷ dönemi (Çetiner, 2003:74) günümüzde de devam etmekte ve süper güç olma yolunda büyük stratejilerin önemini bizlere göstermektedir.

Askeri akademik literatürün büyük strateji tanımına baktığımızda yukarıda değinilen konuları kapsadığını söyleyebiliriz. Söz konusu tanıma göre:

'Milli menfaatleri ve milli hedefleri elde etmek amacıyla siyasi, ekonomik, sosyal, askeri ve teknolojik düşüncelerin birbirleriyle entegrasyonu büyük stratejiyi oluşturur. Bu strateji türü konusunda bütün bakanlıklar ile ilgili kurum ve kuruluşların sorumluluk bilinciyle konsensus içinde olmaları gerekmektedir (Denk, 2002:142). Türkiye ile ABD'nin büyük strateji algısı kıyaslandığında ortaya çıkan sonucun Türkiye aleyhine olduğu bir gerçektir. Çünkü askeri ve politik karar alıcıların daha yakın bir zamana kadar uyum içinde çalışmadıkları gözlenmiştir. Ayrıca üniversitelerin ve düşünce kuruluşlarının büyük stratejiye katkıları yeterli değildir.

Büyük stratejilerin geliştirilmesi konusunda çağdaş bir istihbarat servisi yapılanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Gelecekte ne gibi değişimlerin yaşanabileceği, hangi ülkelerin düşman pozisyonuna gelebileceği, ülkenin kendi iç dinamiklerinde hangi dönüşümlerin olabileceği konusunda da stratejik istihbarata gereksinim vardır. Kısaca, senaryo yazmak olarak tanımlayabileceğimiz stratejik istihbarat faaliyeti, büyük stratejilerin en önemli yapı taşlarından birini oluşturmaktadır.

Avrupa ve Asya kıtaları arasında köprü statüsüne sahip Türkiye'nin, jeopolitik ve jeostratejik konumunu stratejik istihbaratın unsurlarıyla sentezlemesi büyük stratejinin bir gereğidir. Taktik veya operasyonel stratejiler ile kısa vadeli stratejilerin oluşturulması, bölgesinde lider ülke olma isteği ve potansiyeli olan bir devletin tercih etmemesi gereken bir olgudur. Bu doğrultuda Türkiye'nin, askeri ve politik karar alıcıların uzun vadeli planlar yapmasının yanında konusunda uzmanlaşmış bilim insanları, akademisyenler, gazeteciler, teorisyenler, düşünce kuruluşları gibi unsurları stratejik istihbarat faaliyetleri kapsamında değerlendirmesi büyük stratejinin uygulanmaya konabilmesi için zorunluluk arz etmektedir.

⁷ Pax Americana: Teslim olursan barış olur anlayışına dayanan (Aydın, 2014b:40) Amerikan barışı, dünya hükümeti anlamlarına da gelen siyasi terim.

4. STRATEJİSTLER VE SAVAŞ TEORİLERİ

Tezin son bölümünde, modern öncesi zamandan modern zamana ve sonrasına kadar ki dönemde strateji-savaş-istihbarat literatürüne girmiş generallar, askerler, biliminsanları ve stratejistler, kronolojik ve önem sırası takip edilerek incelenmiştir. Literatür taraması sonucunda elde edilen verilere göre strateji olgusunun Avrupa ve ABD merkezli bir görünüm taşıdığı tespit edilmiş olup, Doğu kültürünün stratejistlerinin pek fazla dikkate alınmadığı görülmüştür. Bu bölümün en önemli farkı bu bakış açısının değişmesine yönelik olarak Çinli Sun Tzu ile başlaması, Rus Alexandr Dugin ile sona ermesidir.

4.1. Pre-Modern Dönem Stratejistleri

Modern öncesi dönem olarak da ifade edilen pre-modern dönemin en önemli stratejistleri; Sun Tzu, Thukydides, Caesar ve Machiavelli'dir. Bu döneme hakim istihbarat ve savaş teorileri günümüz anlayışının zeminini oluşturmaktadır.

4.1.1. SUN TZU

Stratejinin, bilinen en eski teorisyeni Çinli General Sun Tzu'nun, M.Ö 500'lü yıllarda yaşadığı kabul edilmektedir. 'Savaş Sanatı' isimli kitabında ortaya koyduğu strateji kavramı bugün bile çoğu sektörde olduğu gibi askeri alanda da yorumlanmakta ve uygulanmaktadır. Strateji, taktik, lojistik, coğrafi faktörler, askeri disiplin ve istihbarat konularını ayrı ayrı ele alarak bu faktörlerin savaşı kazanma konusunda ne gibi sonuçlar doğuracağını analiz etmiştir. Savaş zorunlu durumlarda uygulanmalı aksi takdirde savaştan kaçınılmalı anlayışı doğrultusunda 'savaşmadan kazanma' teorisini ortaya koymuştur. Savaşmadan düşmanı mağlup etme düsturu yalnızca savaş meydanlarında değil, finans, pazarlama, eğitim, spor gibi farklı branşlarda da benimsenen ve uygulanan bir olgudur. Günümüzden 2500 sene önce yaşamış Sun Tzu'nun önemi, bugün bile uygulanan teorilerinin varlığından ileri gelmektedir.

Sun Tzu, strateji ve taktik kavramlarının birbirleriyle ilişkisi ve bu ilişki neticesinde savaşa nasıl tesir edebileceği konusunda incelemede bulunarak şunları ifade etmiştir: ‘Taktikleri olmayan strateji zafere giden uzun bir yoldur. Stratejisi olmayan taktikler ise yenilgiden önceki gürültüdür’ (Fregoso, 2008:1). Bu cümle doğrultusunda, taktikler olmasa da zafere ulaşılabilmesi fakat strateji olmadan zaferden bahsedilemeyeceğini söyleyebiliriz. Çünkü Sun Tzu’ya göre strateji hedefe ulaşmak için gidilen yolun kendisini oluşturmaktadır.

Akad’a (2013:35) göre, Tzu’nun 2500 yıldan beri geçerliliğini korumasının en önemli sebebi savaşı stratejik, operatif ve taktik yanlarıyla bir bütün şeklinde ele almasıdır. Bunun yanında plan yapma, coğrafi özellikleri hesaba katma, casusluğa ve istihbarata gereken önemi verme, ulaşım ve lojistik konularını da bir sentez içinde değerlendirmesini de örnek olarak verebiliriz.

Zafere ulaşmak için gerçekleştirilen savaş eylemi, faaliyete geçilmeden önce bazı planların yapımını beraberinde getirmektedir. Sun Tzu’nun plan yapımının temel direği ise düşmanı yanıltma teorisidir. Bu teori: Bütün savaşlar hileye dayanır; dolayısıyla güçlüyken, güçsüzmüş gibi; uzaktayken yakınmış gibi, faal iken yerinizde sayıyormuş gibi davranın felsefesine dayanmaktadır (Powers, 2005:168). Dolaylı strateji olarak da isimlendirilen düşmanın direnişini savaşmadan kırma eylemi, Sun Tzu’nun kavramsallaştırarak ortaya çıkardığı bir olgudur.

Konu hakkında, ‘savaşmak ve fethetmek üstün bir başarı değildir, üstün başarı savaşmadan kazanmaktır’ (Tzu, 2013:47) cümlesini örnek olarak gösterebiliriz. Bu anlayışı, en iyi balık bulanık suda avlanır vecizi doğrultusunda, yanıltıcı hamleni yap düşmanı şaşır ve tersi yönden saldır şeklinde de formüle edebiliriz.

Lojistik konusunda da incelemede bulunan Sun Tzu, muharebe alanına düşmandan önce varılması gerektiğini savunur. Bu durum, arazinin savaşa uygun bölgesine düşman gelmeden önce konuşlanma imkanı tanımaktadır. Ayrıca hızlı hareket etmek ikmal hatlarına sorunsuz bir şekilde ulaşmayı da sağlayabilmektedir.

Savaşın yapılacağı arazi ve coğrafi faktörleri ayrı ayrı ele alarak değerlendiren Sun Tzu’ya (2013:77) göre altı tür arazi bulunmaktadır. Bunlar;

- Ulaşılabilir arazi
- Engebeli arazi
- Değişken arazi

- Dar geçitler
- Sarp yükseklikler
- Düşmandan uzak arazilerdir.

Ulaşılabilir arazi iki tarafın da kolayca konuşlanabileceği arazidir. Hedef, düşmandan önce gelerek yüksek noktalara yerleşmektir. Engebeli arazi ordunun yerleşmesi bakımından kısmen kolay fakat hareket edildikten sonra orduya zorluklar çıkarabilecek arazidir. Değişken arazi iki tarafın da hamle yapmasına rağmen sonuç alamayacağı arazidir.

Değişken arazi için Sun Tzu (2013:77): ‘düşman bize çekici bir yem sunsa bile geri ekilmeliyiz’ demektedir. Dar geçitler ise manevra yapma şansını kısıtlaması dolayısıyla yalnızca ilk yerleşene avantaj sağlayabilmektedir. Sarp yükseklikler de dar geçitler gibidir. Bir taraf diğerinden önce konuşlanma imkanını kaırdıysa geri çekilmeli veya düşmanın sarp yüksekliği terk etmesini beklemelidir. Düşmandan uzak araziler ise ikmal noktalarından uzak olması sebebiyle savaşın yapılmaması gereken arazilerdir.

Askerlik mesleğinin ve bu mesleği icra edenlerin en önemli prensiplerinden biri olan disiplin ve moral, Sun Tzu’nun da üzerinde durduğu önemli olgulardır. Tzu’ya (2013:70) göre disiplinin ve moralin olmadığı yerlerde; dikkatsizlik, korkaklık, utanç, asabiyet ve endişe vardır. Savaşçıların ve özellikle komutanların bu olguları bünyelerinde içselleştirmeleri gerekmektedir.

M.Ö 500’l yıllarda casusluğun ve istihbaratın önemine vurgu yapması ve bu konuyu yazılı hale getirmesi bakımından alanında ilk olma özelliğini taşımaktadır. İstihbaratın nemi konusunda Sun Tzu (2013:95): ‘Akıllı bir hükümdarın ve generalin saldırı ve fetih yapmasını sağlayan olgu nbilgidir. Bu önbilgi ruhlardan değil, düşman doğasının bilgisine haiz başka insanlardan elde edilebilir’ demektedir.

Bu doğrultuda düşmanın doğasına haiz diğer insanların casus olduklarını söyleyebiliriz. Karşı tarafın durumu bilinmedikçe bir ordunun muharebeye kalkışması belirsizlik barındırdığı için istihbarat personeline her dönemde ihtiyaç duyulmaktadır.

Sun Tzu’ya (2013:252) göre aynı safta görev alan casusların, karşı tarafın içine angaje edilmiş casusların ve karşı taraftan devşirilen casusların hepsi görevdeyken

düşman kuvvetleri senin sistemini keşfedemez dolayısıyla önlem alamaz. Buna, 'işbirliğinin ilahi işleyişi' denmektedir.

Sun Tzu'nun ortaya koyduğu bu teoriler günümüzde de uygulanmaktadır. ABD Ordusu El Kitabı'ndan (FM 100-1) örneklerle Tzu'nun görüşlerini karşılaştırdığımızda karşımıza şu benzerlikler çıkmaktadır.

Sun Tzu'ya göre süratli manevra savaşın özüdür. Düşmanın hazırlıksız olmasından yararlanmak ve düşmanın tedbir almadığı yönlerden taarruz etmek gerekmektedir (Keough, 2003:262) ABD Ordusunda ise manevra ile ilgili şu bilgilere dikkat çekilmektedir: 'Manevra savaşın en önemli bileşenedir. Düşmanın dezavantajlı durumu belirlediği anda taarruz etmek gerekmektedir. Çünkü bu yöntemle sonuç alınabilmektedir' (FM 100-1, 1978:15). Güvenlik ve hile konularında ise Sun Tzu, (2013:41) bütün savaşların hileye dayandığını ve bu nedenle risk almadan düşmanı aldatmak gerektiğini ifade etmektedir. ABD Ordusu aynı konu hakkında, hesaplanan riskten kaçınmanın güvenlik ilkesinin ön koşulu olduğunu, bu nedenle sürpriz saldırılarla ve sabotaj faaliyetleriyle düşmanın direncini kırmak gerektiğini ifade etmektedir (FM 100-1, 1978:15-16). Bir başka benzerlik komuta kademesinde ve komutlardaki sadelik ilkesidir.

Emirlerin anlaşılabilmesi ve hatasız uygulanabilmesi için verilen emirlerin ve yapılan planların açık, net ve kesin olması gerekmektedir (Keough, 2003:264, FM 100-1, 1978:16). Bu doğrultuda yanlış anlamamanın ve olası karışıklığın minimal seviyeye inmesi sağlanabilecektir.

Verilen bilgilere baktığımızda, M.Ö 500'lü yıllarda yaşamış olan Çinli General Sun Tzu'nun; strateji, taktik, lojistik, coğrafi faktörler, disiplin ve istihbarat konularında incelemelerde bulunarak bu kavramları 'Savaş Sanatı' isimli kitabında değerlendirdiğini ve alanında ilk olma özelliğini taşıdığını söyleyebiliriz. Tzu'nun, 'Zafer savaşı kazanmak değil, düşmanla savaşmadan istediğini almaktır' teorisi bugün de geçerliliğini korumaktadır. Dolaylı strateji olarak da isimlendirilen bu teorinin başarıya ulaşması için eylemden önce stratejilerin geliştirilmesi gerekmektedir. Çünkü Sun Tzu'ya göre taktik olmadan strateji yardımıyla başarıya ulaşılabilir fakat strateji olmadan taktiğin bir yararı olmaz ve başarıya ulaşamaz.

Savaşın yapılmasına karar verildiyse muharebe alanına ulaşma konusunda lojistik faktörünü gözden geçirmiş ve savaşta hızın önemini vurgulamıştır. Bu doğrultuda

savaş meydanına düşmandan önce ulaşmak ve ikmal hatlarını kontrol altına alabilmek için lojistik olgusuna gereken önemin verilmesi gerektiğini savunmuştur. Arazilerin savaşa uygun olup olmaması konusunda ise eğimli ve sarp arazilerde savaş yapılması durumunda mutlaka düşmandan önce konuşlanmak gerektiğini aksi takdirde savaşın yapılmamasını veya düşmanın sarp kayalıklardan düz araziye inmelerinin beklenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Disiplin konusunda katı bir durum sergilemiş olan Sun Tzu, disiplinin olmadığı askeri birliklerde; yenilginin, korkaklığın, dikkatsizliğin olacağını vurgulamıştır.

İstihbarat ve casusların kullanımı konusunda akılcılığı ön plana çıkarması, Sun Tzu'nun bir başka yönden önemini karşımıza çıkarmaktadır. Bir kralın veya generalin nihai zafere ulaşabilmesi için karşı taraf hakkında önbilgiye sahip olması gerektiğini savunan Tzu, bu önbilgiye ruhlardan veya büyücülerden değil casuslar yoluyla ulaşılabileceğini ifade etmiştir. Bu casusları da, aynı safta görev alan casuslar, düşman içine yerleştirilmiş casuslar ve karşı taraftan devşirilen casuslar şeklinde sınıflandırmıştır.

Wilcoxon'a (2010:6) göre, Sun Tzu'nun fikirleri ve savaş ilkeleri, 21.yüzyılın savaş ilkeleri ile tutarlılık göstermektedir. Bu koşullar altında Sun Tzu, en iyi yanıt için benzersiz rehberlik sağlamaktadır.

Konuya paralel olarak, günümüzde yaşanan savaflara, çatışmalara, isyanlara baktığımızda 2500 sene öncesine göre, kullanılan silahların ve teknolojinin farklı ama düşünce tarzı bakımından benzer özelliklerin sergilendiğini ifade edebiliriz.

4.1.2. THUKYDİDES

M.Ö 460-400 yılları arasında Eski Yunan havzasında yaşamış olan tarihçi ve askeri komutan (strategos) Thukydides, yazmış olduğu Peloponez Savaşları isimli kitabında Atina ve Sparta ve onlara bağlı kolonilerin birbirleriyle yaptıkları savaşları kronolojik sıra izleyerek incelemiş ve savaş stratejileri konusunda analizler geliştirmiştir. Thukydides'in modern zamanda dahi incelenmesinin ve analizlerinin uygulanmasının en önemli sebeplerinden birisi, yaklaşık 27 sene süren Peloponez Savaşları'nı; gerçekçi, ampirik ve tanımlayıcı bir tasarım şeklinde kaleme almasıdır.

Peloponez Savaşları'nda Atinalıların başarı kazanmasının en önemli sebeplerini, askeri yenilik ve ekonomik güç olarak göstermekle birlikte, hoplit adı verilen silahlı piyadelerin, hızları ve çeviklikleri sebebiyle, Atinalıların başarıya ulaştığını ifade

edebiliriz. Kolonilerinden aldıkları düzenli vergileri, kamu yararına ve dış saldırılara karşı koyma konusunda stratejik şekilde harcayan Atinalılar, bahsi geçen savaşta başarılı olmuşlardır.

Savaşın kökenini, iktidarın rolünü analiz eden ilk yazar' olan Thukydides, uluslararası ilişkiler alanında, üzerine çalışmalar yapılan bir teorisyendir (Nation, 2008:129). Konuya paralel olarak Perusek'e (2004:44) göre de, Thukydides'in önemi, savaşın gidişatının gerçekçi bir tanımını yapabilmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Atinalı soylu bir ailenin üyesi olan Thukydides, strategos olarak görev aldığı Peloponez Savaşlarının başlarında aldığı mağlubiyet sebebiyle sürgüne gönderilmiştir. Bahse konu olan savaşın analizlerini, sürgün döneminde yazarak bilinen tek kitabını tamamlamıştır.

Thukydides'e (2010:235-236) göre 22 sene devam eden sürgün yaşantısı, olayları ona yakından gözlemleme imkanı tanımış ve 27 sene süren savaşları objektif bir şekilde kaleme almasına olanak tanımıştır.

Thukydides'e (2010:17) göre Atina ve Sparta arasındaki mücadelenin asıl nedeni Atinalıların müspet derecede güçlenmesi ve Spartalıların da onlardan çekinmeleridir.

Bu analiz, askeri-politik arenada iki farklı paradigma olan idealist ve realist akım tartışmalarını tetiklemiştir. Politika başta olmak üzere yaşamın her alanında güçlü olmanın, belirlenen hedeflere kolayca ulaşmanın ön koşulu olduğunu savunan realist akım, Thukydides'in kavramsallaştırarak ortaya koyduğu bir olgudur. İdealist yaklaşım ise politikanın ahlaki standartlara uyması gerektiğini savunmaktadır.

Siyasi ve askeri yönden güçlü ve korkulan olmanın, ayakta kalmanın en önemli prensibi olduğunu savunan Thukydides'ye göre savaş, bir devletin en büyük meselesidir.

Konuya paralel olarak: 'Savaş, hayatta kalmanın ya da yok olmanın temelidir. Dolayısıyla savaş başlamadan önce iyice düşünülmeli, analiz edilmelidir' (Nation, 2008:132), sözünü örnek olarak gösterebiliriz.

Atina'nın düzenli vergi sistemi ve donanmasıyla bölgesinin süper gücü olması, beraberinde rakibine meydan okuma stratejisini ortaya çıkarmıştır. Konu hakkında

Thukydides, yükselen gücün meydan okumasıyla oluşan rekabetçi iki kutupluluğun, güvenlik ikilemine sebep olduğunu savunmuştur.

Amerikalıların uyguladığı ve özellikle dış politikalarının fikri temelini oluşturan realist yaklaşım, Thukydides'in öncülüğünde ortaya çıkmıştır (Perusek, 2004:67). Bu doğrultuda Thukydides'in akılcı politik stratejilerin politik başarı getireceğini savunduğunu ifade edebiliriz.

Bu görüşe paralel olarak, George Marshall, soğuk savaşın iki keskin kutbu olan ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki gerilimi Atina-Sparta arasında yaşanan savaş ile sembolize etmiştir. Joseph Nye ise, Thukydides'yi uluslararası ilişkilerdeki realist geleneğin kurucusu olarak nitelmiştir (Nation, 2008:130). Çünkü Thukydides'e göre, 'Güçlü olanlar özgürce istediklerini yapabilir, zayıflar ise kaderlerine razı olur (Perusek, 2004:43). ABD'li askeri ve politik karar alıcılar da, Thukydides'in bu prensibini dikkate alarak Soğuk Savaş döneminde ve sonrasında küresel düzeni kendilerinin belirlediği plan doğrultusunda oluşturmaya çalışmaktadır. Sosyal Darwinizm kuramından da etkilendiği görülen ABD eksenli küreselleşme kavramının, bugün de etkisini gösterdiğini ifade edebiliriz.

Realist ve ampirik bir tutumla savaş stratejilerini geliştiren Thukydides, sadece savaşın iç yüzünü tasvir etmemiş, zafer ve yenilgi arasındaki farkı da açıklamıştır. Thukydides, büyük stratejiyi kapsamlı olarak tasvir etmektedir.

Ona göre 'Büyük savaşlarda, her şey önemlidir ve hiçbir şey gereksiz değildir' (Nation, 2008:136). Dolayısıyla her durum ayrıca incelenmeli ve zamanın şartlarına adapte olunmalıdır. Thukydides'in savaşa ilişkin stratejik analizleri yalnızca askeri yönle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda siyasi, sosyal, etik ve kültürel boyutları da kapsamaktadır.

Örneğin, "bilim adamlarını, savaşçılarından ayıran bir toplumda; düşünmeyi korkaklar, savaşı ahmaklar yapar" (Seren, 2017:24) cümlesini geniş perspektiften yorumladığımızda, stratejik istihbaratın ve büyük stratejilerin oluşturulmasında ana etken olan akademiden ve bilimden faydalanılması fikrinin 2400 sene önce Thukydides tarafından aktarıldığı gerçeği karşımıza çıkmaktadır.

Politikada realist akımın ilk temsilcisi sayılan Thukydides, yalnızca güçlü devletlerin ayakta kalacağını savunarak, halka dayalı rejimlerin güçlü devletlerce tercih

edilmemesi gerektiğini şu sözlerle ifade etmektedir: “Perikles’in⁸ ardından iktidara gelenler halka yaranmak amacıyla yönetimi halka bıraktılar. Evet, bu kadar güçlü bir devletin en büyük yanlışı buydu” (Thukydides, 2010:95). Belirlenen stratejilerin uygulanabilmesi ve savaşlarda hızlı karar verilebilmesi için otorite sahibi bir monarkın liderliğinde siyasi yapılanmanın gerekliliğini savunan Thukydides, demokrasinin tercih edilmemesi gereken bir rejim olmasını bu nedenlere dayandırmaktadır.

Yazmış olduğu Peloponez Savaşları isimli kitabında, güce dayalı politikaların geliştirilmesi gerektiğini savunan Thukydides, askeri-politik paradigma doğrultusunda realist akımın ilk kuramcısı sayılmaktadır. Bu akım, her zaman ve her koşulda en güçlü ve rakipler tarafından korkulan olmanın gerekliliğini savunmaktadır. Atinalılar bu perspektifle hareket ederek rakibi Spartalılar karşısında başarıya ulaşmıştır. ABD-SSCB arasında yaşanan Soğuk Savaş’ın başlangıcında George Marshall, ABD dış politikasının Thukydides’in teorisine dayandığını ifade etmiştir. ABD bu politikasını 1991 sonrası dönemde de uygulamış, kendisinin belirlediği kurallar doğrultusunda, küreselleşme olgusunu dünya geneline yaymaya devam etmiştir. 2400 sene önce yaşamış olan Thukydides’in önemi, analizlerinin bugün dahi Pax Americana düzenine hizmet etmesinden ileri gelmektedir.

Çağdaş Sun Tzu’dan farklı olarak savaşlarda hilenin değil gücün ve cesaretin önemini vurgulayan Thukydides (2010:83), bu yönüyle farklılık göstermekle birlikte, Sun Tzu gibi başarılı bir general olamamış, Peloponez Savaşları’nın başlarında aldığı mağlubiyet sebebiyle 20 seneden fazla sürecek olan sürgün hayatına gönderilmiştir. Bununla birlikte hem Sun Tzu’nun hem de Thukydides’in teorilerinin, bilgi çağı olarak addedilen günümüzde de önemini korumaya devam ettiğini ifade edebiliriz.

4.1.3. GAIUS JULIUS CAESAR (JÜL SEZAR)

M.Ö. 100 yılında, soylu bir ailenin ferdi olarak dünyaya gelen Caesar, gençlik döneminde hukuk ve hitabet eğitimini tamamlayarak devlet idaresinde görev almaya başlamıştır. Askeri ve siyasi bir deha olarak ünlenmiş olan Caesar, yazmış olduğu ‘Gallia Savaşı’ ve ‘İç Savaş’ kitaplarıyla dönemin yaşantısına ışık tutmuş ve askeri-politik stratejilerinin günümüze kadar ulaşmasına yardımcı olmuştur.

⁸ Peloponez Savaşları döneminde görev yapan Atina’lı devlet adamı

M.Ö. 58 yılında Roma Senatosu tarafından Galya eyaletine vali olarak atanan Caesar (Retief ve Cilliers, 2010:26) M.Ö. 58-50 yılları arasında Galya topraklarının Roma'ya katılmasını sağlamış ve 'Gallia Savaşı' eserini bu yılları anlatmak üzere kaleme almıştır. Verilen görevi başarıyla yerine getiren Caesar, her daim ayaklanmaya müsait olan Germenleri ve Galyalıları sekiz senede yenerek Roma'ya geri dönmüştür. Roma'da, eskiden yakın arkadaşı olan Pompeius ile iktidar mücadelesi vermiş ve bu olayları da İç Savaş isimli eserinde kaleme almıştır. M.Ö. 45 yılında Pompeius taraftarlarını yenmeyi başaran Caesar, Roma diktatörü⁹ seçilmiş ve M.Ö 44 yılında uğradığı bir suikast sonucu yaşamını yitirmiştir.

Tarihteki en ünlü devlet adamları ve komutanları konusunda günümüzde dahi akla gelen ilk isimlerden biri olan Caesar, savaş stratejileri konusunda da çağının ötesinde bir yere sahip olmayı başarmıştır.

“Roma'da ikinci adam olmaktansa Tiber Nehri kıyısındaki bir köyde birinci olmak evludur” (Ortaylı, 2013:13) sözüyle, karakterini ve hedeflerini ortaya koyan Caesar, yönetilen değil yönetici olmanın gerektiğini ifade etmiş ve bu doğrultuda, iç savaşları bastırarak, Roma'nın yayılmacı siyasi stratejisine sonuna kadar bağlılık göstermiştir.

Caesar'ın Roma Cumhuriyeti'ne kattığı topraklara ve izlediği fetih politikasına baktığımızda İspanya – İtalya - Yunanistan – Makedonya – Anadolu - Mısır – Afrika – İspanya - İtalya güzergahı çıkmaktadır (Pamukoğlu, 2016:66). Bu güzergahın takip edilerek yeni ülkelerin fethedilmesi iyi bir komutan, iyi bir ordu ve iyi bir taktik-strateji ile alakalıdır. Caesar iyi bir komutan, ordusu ise ona sadakat ile bağlı askerlerden oluşması dolayısıyla, Caesar'ın taktik ve stratejilerini açıklamak gerekmektedir. Gençlik döneminde hitabet sanatı üzerine eğitim alması sebebiyle Caesar'ın son derece etkili bir konuşmacı olduğunu söyleyebiliriz. Savaştan çekinen veya karşı tarafı küçümseyen ordusuna karşı, hitabet stratejisini uygulamış ve askerlerinin fikrini savaş anında değiştirmesini bilmiştir.

Caesar'ın (2006:40) konuşmasından sonra askerlerinin düşüncesinin değişerek herkesin savaşmak için büyük bir hırs ve istek duymasını örnek olarak gösterebiliriz. Savaş döneminde her detayın son derece önemli olduğunu savunan

⁹ Diktatörlük makamı o dönemlerde cumhuriyet unvanı olarak kullanılmakta, günümüzdeki pejoratif algıdan uzak bir anlam taşımaktaydı.

Caesar'a (2016:24-156) göre savaşlarda büyük olaylar genelde önemsiz gibi gözükken durumlardan kaynaklanmaktadır. Ayrıca şansın her şeyde ama özellikle de savaşta çok büyük rol üstlendiğini bundan hareketle belirsizlik ilkesinin varlığını savunmaktadır.

Dolayısıyla Caesar hiçbir ayrıntının gözden kaçırılmamasını çünkü önemsiz görünen konuların savaşın kaderini değiştirebileceğini ileri sürmektedir. Dogmatik strateji doktrinlerinin de savaşta faydalı olamayabileceğini çünkü şans faktörünün çok önemli olduğunu düşünmektedir. Caesar'ın savaşta belirsizliğin olduğunu savunması onu çağının ötesine taşıyarak katı doktrinlerin varlığının sorgulanmasına neden olmuştur. Belirsizliğin olduğu bir ortamda her ayrıntı hesaplanarak çeşitli stratejiler geliştirilmeli, şans faktörü gözden uzak tutulmamalıdır.

İstihbarata ve düşman hakkında önbilgiye sahip olmanın önemini kavrayan stratejistlerden biri olan Caesar, savaşa hazırlık döneminde ve savaş anında düşmanın en azından bir adım ilerisinde olabilmek için istihbarata gerek duyulduğunu savunmaktadır.

Caesar (2006:49) Galya Savaşı döneminde aldığı esirlerden Germanlerin bir geleneğini öğrenmiştir. Geleneğe göre German kadınları büyü yoluyla savaşa girip girmeyeceklerini savaşçılara söylemekteydiler. Kadınlar yeni aydan önce savaş yapılırsa Germanlerin galip gelemeyeceklerini bildirmiştir. Bu bilgiyi esirlerinden öğrenen Caesar, savaşın hemen başlamasını sağlamış ve galip gelmiştir.

Yalnızca askeri istihbarata değil coğrafi istihbarata da önem veren Caesar (2006:131) aldığı istihbarat neticesinde Galya açıklarında med-cezirin olduğunu öğrenmiş ve med-cezire uygun gemilerin çizimini bizzat kendisi tasarlayarak yapımını hızlandırmıştır. Coğrafi istihbarat unsurundan hareket eden Caesar, daha büyük gemilerin yapılmasını sağlayarak düşman karşısında avantajlı duruma geçmiştir.

Caesar, Galya Savaşı eserinde yalnızca savaş dönemlerini anlatmamış Germanlerin ve Galya halkının; siyasi, sosyal, ekonomik, dini, askeri, biyografik, kültürel özelliklerini (Caesar, 2006:186-198) anlatmış ve stratejik istihbarat sayılabilecek analizlere yer vermiştir.

Germanlerin ve Galyalıların hangi sistemle yönetildikleri, sosyal hayatlarında erkeklerin ve kadınların konumu, tarım ve hayvancılık verimliliği, dini yaşamları ve

büyü ile münasebetleri, erkek nüfus oranı dolayısıyla hazır asker sayısının belirlenmesi, kültürel yönden savaşa hazır olup olmamaları konusundaki analizler, Caesar'ın düşman hakkında ayrıntılı olarak çalıştığını göstermektedir.

Caesar, çok önemli bir komutan ve devlet adamı olmasının yanında, Sun Tzu'nun savaşmadan kazanma prensibine de bağlılık göstermiştir. Caesar'a (2016:58) göre askerlerin boşuna ölmesine neden olabilecek bir savaşa asla girilmemelidir. Çünkü o askerler sizin iyiliğinizi hak etmiş insanlardır. Dolayısıyla bir general kılıçla savaşmak kadar taktikle de savaşmayı bilmelidir.

Bu bilgilerden hareketle Caesar'ın düşmana karşı uyguladığı stratejileri ve taktikleri şu şekilde ifade edebiliriz: Caesar, düşmandan sayıca az bir kuvvete sahip iken savaşmak zorunda kalırsa Mezar Taşı adını verdiği taktiğin uygulanması gerektiğini ifade ederek bu yöntemi Galya Savaşı'nda uygulamıştır.

Söz konusu taktiğe göre, içinde sivriltilmiş kazıklar bulunan, üst tarafı düşmanı yanıltıcı figürlere sahip siperler (Caesar, 2006:270) az kişiyle savunma yapabilmeyi sağlayabilmektedir.

Caesar'ın savaş döneminde önem verdiği stratejilerinden bir tanesi de, karşı tarafın ikmal yollarını kesmektir. Bu stratejiyle karşı tarafın su, yiyecek gibi temel ihtiyaçlarına el koyulması neticesinde düşmanın savaşma azmi ve gücü kırılabilir.

Denize akan tüm nehirleri ve derelerin akış yönlerini değiştirmiş olan Caesar'ın (2016:144) daha alçakta su olan yerleri aramak zorunda kalan düşman tarafının işlerini ağırlaştırmasını ve savaşma azmini kırmasını örnek olarak gösterebiliriz

Galya Savaşı dönemlerinde lağımcıları sayesinde düşman tarafının nehirlerini kurutan Caesar (2006:318) karşı tarafın ümidini kırmış ve teslim olmalarını zorunlu hale getirmiştir. Pompeius ile girdiği mücadelede ise düşman kampının etrafına kuleler inşa ettiren Caesar (2016:139) hem Pompeius'un etrafını kuşatmış hem de yiyecek temin etmelerini engellemiştir. Dolayısıyla kuşatma taktiği içerisinde ikmal yollarını kesme stratejisine de yer vererek iki savaş yöntemini tek bir amaç için birleştirme başarısını göstermiştir.

Savaşmadan kazanma prensibini benimsemesi dolayısıyla Sun Tzu ile benzer görüşleri paylaştığını söylediğimiz Caesar'ın (2016:142) düşmanı yanıltmak için, güçlü olsan bile zayıfmış gibi görün, korksan bile belli etme, sözleriyle bir başka yönden Sun Tzu ile benzer görüşleri paylaşmaya devam ettiğini ifade edebiliriz.

Savaşı kazanmak için paradan daha önemli bir enstrüman varsa onun da maneviyat olduğunu savunan Caesar'a (2016:169) göre düşmanın mağlup edilmesi sonucunda, alınacak olan ganimetin hayalini kuran askerler savaşta başarı gösteremezler. Çünkü onlar düşmanlarını nasıl yeneceklerini değil, zaferin onlara getireceği avantajları düşünmektedirler. Ayrıca Caesar askeri literatürde çok önemli bir yere sahip olsa da düşmanlarına karşı nadiren vahşet uygulamış ve aşırı kinlik göstermemiştir (Retief ve Cilliers, 2010:26). İnsani duygularından savaş ortamında bile ödün vermeyen Caesar yalnızca kendi askerlerinin değil düşman askerlerinin de sempatisini toplamıştır. Bu sebeple Pompeius ile yaşanan iç savaşta karşı taraftan yüzlerce asker, Caesar'ın emri altında savaşmak üzere saf değiştirmişlerdir.

Caesar'ın yazmış olduğu kitaplardan hareketle şu görüşlere yer verebiliriz: Caesar düşman tarafından pusuya düşürüldüğünde aynı yöntemle yani gayri nizami yöntemle karşılık vermemektedir. Olası bir pusuya düşme durumunda; hücum, savunma, manevra gibi nizami savaş yöntemlerinden taviz vermemiştir. Bununla birlikte düşmanın nizami yöntemlerle alt edilemeyeceği durumlarda pusu gibi gayri nizami yöntemlere başvuran Caesar özellikle Pompeius ile mücadelesinde bu yöntemi kullanmıştır.

Roma'lı devlet adamı ve komutan Galius Caesar M.Ö 44 yılında suikast sonucu öldürülmesine rağmen (Eutropius, 2016:108) günümüzde de önemini korumaktadır. Savaş yöntemleri, savaş düzeni, istihbarata verdiği değer, savaştan kaçınarak zafere ulaşma çabası, hitabet gücü ve insani değerlere verdiği önem, Caesar'ın başarılı stratejisinin alt yapı unsurlarını oluşturmaktadır. Sun Tzu ile ortak görüşleri paylaşan Caesar, ayakta kalmanın tek şartını güçlü olmak ile özdeşleştiren Thukydides ile ayrılmaktadır. Çünkü Caesar'a göre gücün yanında şansın da sizinle birlikte olması gerekmektedir.

4.1.4. NICCOLO MACHIAVELLI

15. yüzyıl Rönesans İtalya'sında doğduğu bilinen Machiavelli, modern siyaset biliminin ilk kuramcılarında birisidir. Siyaset ile ahlakı birbirinden ayırması sebebiyle oportünizmin ve otoriter tek adamlığın sembol ismi olarak kabul edilen Machiavelli, Makyavelci anlayışa ölümünden sonra isim babalığı yapmıştır. Bu anlayışa göre normal hayatında son derece ahlak sahibi olan bir bireyin siyasi arenada başarılı olması son derece düşük bir ihtimaldir. Çünkü devletin çıkarlarını ön planda tutan lider, gerektiği zaman gayri-ahlaki kararlar almalı ve çekinmeden uygulamalıdır.

Bu düşüncesi sebebiyle kilise tarafından ateist ve immoralist olarak suçlanan Machiavelli'nin adı, 1559 yılında Trento Konsili tarafından İndex'e geçirilmiştir (Machiavelli, 1998:35). Machiavelli'nin siyasi ve askeri stratejilerini anlayabilmemiz için öncelikle iki kavramın bilinmesi gerekmektedir. Bunlar 'fortuna' ve 'virtu' kavramlarıdır. Fortuna; talih, kader anlamlarına gelmekteyken virtu, erdem anlamı taşımaktadır. Fakat virtu kullanıldığı cümle yapısına göre; yetenek, cesaret, saygınlık, korku duyulan, karizma sahibi anlamlarına da gelmektedir.

Machiavelli'ye göre en iyi yönetim şekli ülkenin bulunduğu şartlara göre değişkenlik gösterebilir. Yaşadığı dönemde parçalara ayrılmış ve işgal edilmeye son derece elverişli bir ortama sahip olması dolayısıyla Machiavelli'ye göre İtalya'nın kurtuluşu, fortunasına hükmedebilen virtu sahibi bir prensle bağlıdır. Bu konudaki düşüncelerini 'Hükümdar' adlı eserinde kaleme almıştır.

Machiavelli, İngiltere ve Fransa gibi devletlerin ulusal birliklerini sağladıkları dönemde, İtalya'nın merkezi bir yapıya sahip olmamasını askeri konulardaki yetersizliklere bağlamış ve 'Savaş Sanatı' isimli kitabını askerlik sanatını yeniden canlandırmak için yazmıştır (Akad, 2013:54). Machiavelli'nin bu kitabı modern askeri bilimin ilk kitabı olarak kabul edilmektedir.

Machiavelli'nin siyaset bilimci olmasının yanında askeri kuramcı olarak kabul edilmesinin en önemli nedenlerinden birisi zorunlu askerlik kavramını savunmasıdır. Fransız İhtilali ile olgunlaşan ulusal zorunlu askerlik olgusu yaklaşık 300 sene evvel Machiavelli tarafından ortaya konmuştur.

Machiavelli'ye (1998:154-155) göre kendi yurttaşlarından değil de paralı askerlerden oluşturulan bir ordu güven ve huzur sağlamaz. Çünkü bu tür askerler yalnızca alacakları parayı düşünmelerinden ötürü vatana ve hükümdara sadakat duymazlar. Uğruna ölmelerini ikna edebilecek bir saik bulunamaz. Paralı askerler savaş olmadığı sürece askerlik yaparlar, savaş çıktığında ise firar etmekten başka bir şey düşünmezler.

Machiavelli, İtalya'nın içinde bulunduğu iç karışıklıkları paralı askerlerin kullanımına bağlamaktadır. Çünkü Gilbert'e (2015:12) göre Machiavelli askeri mekanizmanın başarısızlığından dolayı, doğduğu şehrin özgürlüğünü kaybetmesine tanık olmuş, İtalya'nın düşman ordularının egemenliğine girdiğini görmüştür.

Bu doğrultuda, ülkenin bağımsızlığı ve ulusal bütünlüğü için düzenli ve güçlü bir ordunun olması gerektiğini ifade edebiliriz.

Oluşturulacak düzenli ordunun niteliklerini analiz eden Machiavelli (2014:37) askerlerin 17 ila 40 yaş arasında ve kırsal bölgelerden oluşturulmasının daha iyi olacağını ifade etmiştir. Çünkü güneşin altında ve kötü şartlar içinde yaşamaya alışkın olan kırsal bölgenin erkekleri, bedenlen ve ruhen daha fazla dayanıklıdırlar. Ordunun üç temel dayanak noktasını saptamış olan Machiavelli'ye (2014:68) göre bunlar; hız, silah kullanma becerisi ve ordugah sırasında ordudaki uygun yerini koruyabilme yeteneğidir.

Machiavelli'ye karşı, ideal ordu tanımı ve savaş analizleri konusunda bazı eleştiriler getirilmektedir. Bu eleştirilerin başında, savaş anında topun kullanımına gereken önemi vermemesi ve askeri konuda verdikleri örneklerin genellikle Roma ve Eski Yunan medeniyetlerini kapsamasıdır. Muharebe meydanında sıkışık düzende manevra yapmaya çalışan askerlerin zarar göreceğini düşünen Machiavelli topun savaş anında kullanılması fikrine gereken önemi vermemiştir.

Roma ve Eski Yunan medeniyetlerinin savaş düzenlerini taklit ederek uygulamaya çalışması konusunda getirilen eleştirilere ise tüm dünyadaki savaş alışkanlıklarının ve yöntemlerinin antik dönemden sonra düşüşe geçmesini örnek olarak göstermiştir (Machiavelli, 2014:211). Dolayısıyla yapılabilecek en iyi stratejinin Roma'nın yöntemlerini birebir uygulamaktan geçtiğini ifade etmiştir. Bu düşüncesinin en

önemli nedenlerinden biri, Roma'nın yabancıları reddeden ve halka dayanmayan siyasi-sosyal anlayışı benimsemesidir (Audier, 2006:26).

Machiavelli'nin eski dönemlerdeki askeri kuramları kendi zamanına uyarlaması, özgünlüğüne ve yeniliklere önyargılı yaklaşması konusunda getirilen eleştirilere haklılık kazandırmaktadır.

İstihbaratın ve casusların kullanımı konusunda Machiavelli (2015:141) 'Bir komutan için gerekli olan şey, hedef ülkeler hakkındaki bilgidir' demektedir. Düşmanlar sayıca fazla mı? Silahları daha mı iyi? Askeri eğitimleri bize göre nasıl? Piyadesi mi süvarisi mi daha güçlü? (Machiavelli, 1998:143) gibi sorulara yanıt bulabilmek ve bir ülkenin nüfusunu, yollarını, dağlarını, nehirlerini, bataklıklarını, kültürel özelliklerini (Machiavelli, 2014:164) öğrenebilmek için istihbarat yapılmalıdır. Barışın aldatıcı olduğunu savunan Machiavelli (1998:142), düşmanın eksikliklerinin ve zaaflarının yalnızca savaş dönemlerinde izlenmesini eleştirmektedir. Büyükelçilerin, esirlerin ve mahkumların casus olarak kullanılması gerektiğini ifade eden Machiavelli'ye (2014:193) göre rakiplerin planlarını öğrenebilmek için bu durum son derece önemlidir.

Fırtınaya karşı hazırlığın barış zamanında yapılması gerektiğini düşünen Machiavelli, stratejik istihbaratın ana temalarından biri olan barış dönemlerinde bile karşı tarafın izlenmesi konusunda benzer görüşler ifade etmektedir.

Machiavelli'nin Hükümdar isimli eserinde belirttiği aslan ve tilki metaforu olarak bilinen düşüncesine göre, bir prensin veya bir komutanın bir aslan kadar korku duyulan ya da bir tilki kadar kurnaz olması gerekmektedir. Bu özelliklere sahip olmayan bir prens en azından öyleymiş gibi görünmelidir. İnsanların korkulan ve saygı duyulan seçeneklerinden birini seçmesi istendiğinde korkulan olma seçeneğini seçmesi gerektiğini düşünen Machiavelli'nin bu düşüncesi siyasetin ahlakla hiçbir ilgisi olmadığını kanıtlamaktadır.

Machiavelli'ye (1998:195-196) göre bir hükümdarın bağışlayıcı, sadık, dindar, samimi görünmesi gerçekten öyle olmasından çok daha önemlidir. Çünkü yönetilenler elleriyle değil gözleriyle hüküm vermektedirler.

Ahlak kurallarına taban tabana zıt bir anlayışa sahip olan bu düşünce, Machiavelli anılaşın özetini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte Machiavelli'yi ahlak tanımaz

bir birey olmakla itham etmek genellemeye gireceğinden ötürü bilimsel bir gerçeklik olarak ifade edilemez. Machiavelli, siyaset ile ahlakın birbirinden farklı iki olgu olduğunu cesaretle ifade eden ilk kuramcılardan olması dolayısıyla zalimlikten ziyade siyasi realizme ışık tutmaktadır.

Machiavelli'nin askeri ve siyasi konulardaki stratejilerine baktığımızda istihbaratın yanında hile, arazi seçimi, disiplin, emirlerin sadeliği ve din gibi faktörlerin ön plana çıktığını görmekteyiz.

Cumhuriyetteki bölünmüşlüğün barış, bütünleşmenin savaştan kaynaklandığını savunan Machiavelli (2015:64), düşman tarafının barış içinde yaşamasının, iç karışıklıklarının körüklenmesiyle paralellik göstereceğini savunmaktadır. Dolaylı hile stratejisi sayabileceğimiz bu düşünce, karşı tarafın bir bütün olarak bize karşı koymaması için yapılması gereken bir stratejidir.

Olağanüstü durumlar haricinde herhangi bir eylemde hileye başvurmanın nefret uyandıran bir hareket olduğunu düşünen Machiavelli, savaş ve ülke yönetimi gibi konularda hileye başvurmanın takdire şayan bir hareket olduğunu düşünmektedir (Machiavelli, 2015:145).

Güç harcayarak kazanılan bir başarı ile hile ile kazanılan başarı arasında herhangi bir fark yoktur önemli olan zaferin kendisidir şeklinde ifade edebileceğimiz bu düşünce Sun Tzu'nun savaşmadan kazanma stratejisiyle benzerlik göstermektedir. Machiavelli ile Sun Tzu arasındaki bir başka ortak nokta, emirlerin sadeliği ve netliği konusundadır. Savaş anında etkili olabilmek için verilen emirlerin anlaşılması gerektiğini düşünen Sun Tzu, Machiavelli için de ilham kaynağı olmuştur.

Machiavelli'ye (2014:158) göre generallerin emirlerini hatalı ya da yanlış yorumlayan askerler karmaşaya neden olmaktadır. Bu sebeple verilen emirler için kullanılan sözcükler açık ve belirgin olmalıdır.

Machiavelli için ilham kaynağı olan bir başka stratejist Yunanlı General Thukydides'tir. Siyasette ve askeri konularda ayakta kalmanın güçlü olmaktan geçtiğini savunan Thukydides, realist akımın kuramcısı olarak bilinmektedir. Machiavelli de güce ilişkin yaptığı önermeler ve analizler ile bu akımdan etkilendiğini göstermektedir. Aslan kadar güçlü, tilki kadar kurnaz olunmalı ya da öyleymiş gibi görünmeli sözünü bu doğrultuda örnek olarak gösterebiliriz.

Arazi seçimi konusunda Machiavelli, Caesar'ın Galya Savaşında yaptığı gibi bir nehrin ya da bataklığın koruduğu bir yerde konuşlanmanın kuşatılma riskini azaltacağını örnek göstererek, bu coğrafi olanakların olmadığı noktalarda yüksek tepelere konuşlanmak gerektiğini ifade etmiştir (Machiavelli, 2014:130-131). Topa gereken önemi vermediği konusunda eleştiriler getirilen Machiavelli, yüksek eğimli bir tepeye konuşlanıldığı takdirde, aşağı tarafta kalan düşmana karşı topun kullanılması gerektiğini savunmuştur.

Machiavelli'nin, disiplin konusuna verdiği önem şu cümleler ile ifade edilmektedir: 'İyi bir ordunun temelinde iyi bir disiplin yatmaktadır. Disiplin cesarettten daha etkili olduğundan, disiplin birçok kimseyi cesur kılabilir' (Gilbert, 2015:29). Disiplinin sağlanması konusunda din faktörüne de atıfta bulunan Machiavelli (2014:187) silahlanmış insanları kontrol altında tutabilmek için Tanrı otoritesini eklemek gerektiğini ifade etmektedir. Dolayısıyla yalnızca yasalardan ve insanlardan değil Tanrı'dan da korkmaları gerekmektedir.

Dinin, disiplini korumak için önemli bir faktör olduğunu düşünen Machiavelli, bu takiyeci anlayışını siyasi arenada da sürdürerek her dinin, hükümdarın iktidarını sağlamlaştırdığı sürece iyi olduğunu ifade etmektedir (Machiavelli, 1998:30).

Machiavelli'nin yapmış olduğu savaş tanımını, devrimci ve geleceği kapsayan özgün bir tanım olarak kabul edilmektedir (Gilbert, 2015:24). Söz konusu tanıma göre; savaş, toplumu oluşturan tüm kaynaklarla birlikte; zekanın, gücün, cesaretin ve disiplinin sınındığı canlı bir varlıktır.

Stratejik istihbaratın yapılabilmesi için analiz edilmesi gereken milli güç unsurları, savaşın kazanılması hususunda Machiavelli'de de vücut bulmakta ve topyekün savaş fikri kendini göstermeye başlamaktadır.

Machiavelli, savaşın incelenmesini sosyal bir bilim haline getirmiş, savaşı ahlaki amaçlarından soyutlamış, anayasal, ekonomik ve siyasi amaçlarla bağdaştırmış siyasi ve askeri bir stratejisttir (Palmer, 2007:78). Zorunlu askerlik fikrini savunması dolayısıyla, çağının ötesinde bir kuramcı olduğunu söyleyebileceğimiz Machiavelli, aynı zamanda siyaset felsefesinin ve modern askeri düşüncenin kurucusu olarak gösterilmektedir. Sun Tzu ile emirlerde sadelik ve hile, Thuycdides ile güç politikası,

Caesar ile arazi seçimi konusunda benzer fikirler savunan Machiavelli, oportünizm ile özdeşleşmiş Makyavelci anlayışa ismini vermektedir.

4.2. Modern Dönem Stratejistleri

Napoleon ile başlayan Spykman ile sona eren modern strateji dönemi, Napoleon Savaşları ile Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarını ve Soğuk Savaş döneminin genelini kapsamaktadır.

4.2.1. NAPOLEON BONAPARTE (NAPOLYON)

1769 tarihinde Korsika'da dünyaya gelen Napoleon, modern dönemin en önemli stratejistlerinden biri olarak gösterilmektedir. Modern dönemde de, stratejinin daha çok askeri konulardan oluştuğu görüşünden hareketle, strateji kavramının savaş kavramı ile girift bir ilişkide seyir etmeye devam ettiğini ifade edebiliriz.

Strateji ve savaş ilişkisi çerçevesinde 'Savaş Tanrısı' (Eslen, 2003:74) olarak kabul edilen Napoleon, oluşturduğu ordusu ve geliştirdiği savaş taktikleri ve stratejileriyle kendisinden sonra gelen birçok kuramcıyı ve askeri düşünürü etkilemiştir. Clausewitz, Jomini, Liddell Hart bu düşünürlerden bazılarıdır.

Napoleon, kendisine örnek aldığı yedi liderin; Büyük İskender, Hannibal, Caesar, Gustavus, Turenne, Eugene ve Büyük Frederick olduğunu aktararak, bu askerlerin savaşlarını birçok kez okumadan büyük bir general olunamayacağını ve savaş sanatının sırlarını öğrenmenin mümkün olamayacağını vurgulamıştır (Palmer, 2012:4). Machiavelli'nin en iyi stratejiyi oluşturmak için Roma ve Yunan medeniyetlerini inceleyerek o dönemdeki stratejileri zamanına uyarlamasına benzer bir şekilde Napoleon da, geçmişteki ünlü komutanların kitaplarını ve görüşlerini inceleyerek bu görüşlerin yaşanılan döneme aktarılmasıyla başarılı olunabileceğini ifade etmiştir.

Napoleon'un örnek gösterilecek bir ordu kurmasının en önemli sebebi olarak Fransız İhtilali ile birlikte oluşturulan zorunlu askerlik hizmetini gösterebiliriz. Parker'a (2014:215) göre Devrim Ordusu, Fransa'daki en iyi genç erkeklerin oluşturduğu, 750.000'i silah altında olmak üzere 1.000.000 kişiden oluşmaktaydı. Fakat Napoleon askeri lider olarak bu kadar kalabalık bir ordunun başına direkt olarak geçmemiş, 1796 tarihinde disiplinsiz, darmadağın haldeki İtalya Ordusu'nun komutasını

almıştır (Parker, 2014:219). Napoleon'un savaş tanrısı olarak kabul edilmesinin en önemli nedeni de bu bilgidir kaynaklanmaktadır. Çoğunluğu umutsuz ve disiplinsiz askerlerden oluşan İtalyan Ordusu ile Avusturya'yı hakimiyeti altına almıştır (Kalca, 2008:121). Bu başarısı, Papa VII. Pius'un desteği ile kendisini 1804 yılında Fransa İmparatoru (Gürsan, 2011:121) ilan etmesini kolaylaştırmıştır.

Napoleon, kendisinden sonra gelen birçok kuramcuyu etkilemesine rağmen askeri stratejilerini yazılı hale getirmemiştir. Hart'a (2002:78) göre bunun nedeni, Napoleon'un derin düşünceden ziyade dinamizme sahip olmasıdır.

Napoleon'un savaş stratejilerini ve taktiklerini içeren sözlerinin derlendiği Türkçe'ye çevrilen (Savaş ve Strateji ile İlgili Görüşlerim) bir kitabı mevcuttur. Dolayısıyla Napoleon'un düşüncelerini ve savaş teorilerini yaptıkları savaşları inceleyerek açıklayabiliriz. Bu doğrultuda, Napoleon'un Prusya ordusunu yok ettiği Jena-Auerstedt Muharebelerini (1806) ve Napoleon'un büyük yenilgilere uğrayarak sonunun geldiği Rusya Seferi (1812) ile Waterloo Muharebesini (1815) örnek olarak gösterebiliriz.

Karaosmanoğlu'na (2011:8) göre, Jena- Auerstedt zaferi, taarruz ve imha stratejisinin gerekliliğini öne çıkarırken, Waterloo ve Rusya Seferi aynı stratejinin zaafalarını ortaya koymaktadır.

Napoleon, Waterloo ve Borodino (Rusya Seferi) savaşlarının sonrasındaki gelişmeleri hesaba katmadığı için eldeki askeri kuvvetlerin tamamını kullanmış ve gerçekleşen yenilgi sonrasında tüm kaynakların tükenme noktasına geldiğine şahit olmuştur.

Örneğin, Napoleon'un 600.000 kişilik ordusuyla giriştiği Rusya seferinden Paris'e 1500 kişi ile geri dönmesi (Sander, 2012:174), gerek iklim koşullarının ağırlığı gerekse de Napoleon'un aynı taktik ve stratejide ısrar etmesinin bir sonucu olarak ifade edilmektedir.

En önemli stratejinin düşmanı yok etmekten geçtiğine inanan Napoleon, milli güç unsurlarına gereken önemi vermemesi nedeniyle de eleştirilerin hedefi haline gelmiştir. Napoleon'un hedeflediği stratejik zafere ulaşamaması ve dolayısıyla yenilgiye uğramasının en önemli nedeni olarak, belirlediği hedeflere ulaşma konusunda yalnızca askeri yöntemleri tercih etmesi gösterilmektedir.

Pollock'a (2010:22) göre, Napoleon'un sonunu getiren savaşların bu şekilde sonuçlanmasının nedeni; ekonomi, diplomasi, bilgi gibi milli gücü oluşturan diğer unsurlara gereken önemi vermemesidir. Çünkü Paret'e (2015:147) göre Napoleon'un devlet adamlığı aşırı derecede saldırgan idi. Diplomasi sanatına başarısızlıkları onaracak bir çare olarak bakmıyordu, savaş onun için dış politikanın başlıca ögesi idi. Konu ile ilgili Freedman da (2015:178), 'Napoleon savaş konusunda bir dahi olmasına rağmen politik anlayıştan yoksundu' demektedir.

Napoleon stratejiyi, zamanı ve mekanı aynı anda ve doğru bir şekilde kullanma sanatı olarak tanımlamakla birlikte (Jablonsky, 2008b:8), kazandığı zaferleri hedeflediği siyasi stratejilere kendi tanımına pratikte uymaması neticesinde taşıyamamıştır.

Modern dönemin ilk stratejisti olan Napoleon'un çöküşünü hızlandıran nedenlere baktığımızda:

- Stratejik hırsı,
- Savaştığı orduların yenileşmesi ve güçlenmesi,
- Dünya deniz ve ticaret gücünün (Britanya) Napoleon'a cephe alması (Parker, 2014:224),
- Kuvvetlerine aşırı güven,
- Mutlak zaferde ısrarcı oluşu,
- Sınırlı savaş konseptini reddetmesi,
- Tek adamlık vurgusu, önemli kararları tek başına alması,
- Değişen gelişmelere adapte olmaması,
- Jena-Auerstedt muharebesinde, çağının ötesinde geliştirdiği stratejileri sonraki savaşlarda güncellememesi ve dogmatik doktrin kavramında ısrarcı oluşu, gibi faktörleri örnek olarak gösterebiliriz.

Ortaya konan bu gelişmeler, savaş tanrısı Napoleon'un sonunu getirmiş ve sürgüne gönderildiği Saint Helena adasında 1821 tarihinde hayatını kaybetmiştir. İlk olarak, yaptığı hatalar ve getirilen eleştiriler konusu üzerinde durduğumuz Napoleon'un, geliştirdiği ve çağının ötesinde bir yere sahip olmasını sağlayan taktik ve stratejilerini inceleyerek kendisinden önceki stratejistlerle benzer veya farklı yönlerini şu şekilde açıklayabiliriz.

Napoleon, seferlerinde süratli bir Şekilde intikale önem vermiştir. Savaş alanına düşmandan önce vararak avantajlı konuma sahip olma düşüncesi bu yöntemin uygulanmasını ne çıkarmaktadır. Hart'a (2002:75) göre hasımlarının dakikada 70 adımlık yürüyüş hızına karşılık, Napoleon nderliğinde Fransızlar dakikada 120 adımı bulan bir tempo yakalamıŐlardı.

Basit gibi görünen hızlı yürüme stratejisi, savaş alanında taktiği ve inisiyatif ele geçirme konusunda hayati bir öneme sahip olmasından dolayı Napoleon'un önem verdiği konuların başında gelmektedir. Sun Tzu'nun savaş alanına düşmandan önce varma stratejisi, bu yönüyle Napoleon'da da ortaya çıkmaktadır.

Tüm güçlerin bir arada toplanması stratejisi, kuvvetin parçalanmadan bütün halinde hedeflenen tek merkeze yoĐunlaŐmasına olanak tanımaktadır. Napoleon'a göre "belirleyici nokta" her Şeyden nemlidir (Arquilla ve Ronfeldt, 2000:9). Napoleon, yapılacak saldırının Őiddetle ve tek bir merkeze uygulanması gerektiğini, bu doğrultuda düşmanın belirlenen noktasının imha edilebileceğini savunmuştur.

Zafere, düşman tarafının imha edilmesiyle ulaŐılacaĐını düşünen Napoleon, bu doğrultuda alışılmışın dışında savaş taktikleri geliştirmiş ve belirlediği stratejiye bu taktiklerle ulaŐmaya alıŐmıŐtur.

Savaş sanatını, orduyu bölmeden bir kanadı çevirmek olarak tanımlayan Napoleon, seferlerinde önce kuvvetlerini yayar, düşmanı ŐaŐırtır ve mevzilerini terk etmeye zorlayarak, düşmanın ulaştırma hatlarını kesen çevirme manevrasıyla hasmını mağlup etmekteydi (Eslen, 2003:75). Bu taktiğin uygun olmadığı durumlarda ise, kendi kuvvetlerini parçalamadan ve kendi kanadını açık bırakmaksızın düşmanın kanatlarını ayrı ayrı imha ederdi (Hart, 2002:76). Napoleon'un bir başka savaş reformu ise savaş düzenlerinde düz hatların yerine dağınık düzenleri tercih etmesiydi. Topçu birliklerini bu dağınık düzenler arasına yerleŐtirmesi, düşmanın belirlenen noktasını yarma konusunda çok önemli faydalar saĐlamıŐtur.

Tek adamlığın verdiği g dolayısı ile kendi teorisine gereken önemi vermeyen Napoleon'a göre: 'Her düşmana ve karşılaşılan her taktiğe göre savaş doktrinlerinin güncellenmesi ve düşmana göre yeni stratejilerin geliştirilmesi gerekmektedir (Bonaparte, 2003:21). Fakat, zellikle Rusya Seferi ve Waterloo muharebelerinde

kendini, zamanın şartlarına ve düşmanın yöntemlerine adapte edememesi Napoleon'un çöküşünü hızlandırmıştır.

Kaleleri, düşmanı geciktirmenin, zayıflatmanın ve rahatsız etmenin en iyi yollarından biri (Bonaparte, 2003:33-34) olarak gören Napoleon, Machiavelli ile bu konuda farklılık göstermektedir. Machiavelli'ye (2015:54) göre kaleler düşmanı durdurma konusunda fazla yardımcı olmamakta ve hükümdarı kendi tebaalarından saklanıyormuş gibi göstermektedir.

Fakat Napoleon'un; 'Yoksulluk, mahrumiyet ve muhtaç olma durumu, iyi bir asker için birer okuldur' (Bonaparte, 2003:39) tanımlaması, zor şartlarda yaşayan erkeklerden ordu kurulmalıdır teorisini savunan Machiavelli ile benzer yönünü ortaya çıkarmaktadır.

Ayrıca Machiavelli'nin eski Roma İmparatorluğunun stratejilerini zamanına uyarlamasına benzer şekilde Napoleon'un Fransa'nın mali, adli ve idari kuruluşlarını Roma İmparatorluğu ve Yunan federasyonları modeline uygun olarak yeniden düzenlemesi (Gürsan, 2011:125; Fontana, 2010:143), bir başka ortak nokta olarak gösterilebilir.

İstihbarata önem veren askeri kuramcılardan biri olan Napoleon, bir ülkenin coğrafyasını, dağ ve nehirlerini, düşman halkın özelliklerini bilmenin, savaş durumunda başvurulması gereken faktörlerin başında geldiğini savunmaktadır.

Avusturya'ya karşı giriştiği seferde, Charles isimli ajanı sayesinde askeri gücünün tükenme noktası haline geldiği haberini yayan Napoleon, düşmanın rahatından yararlanarak hasım güçleri mağlup etmeyi başarmıştır. Kazandığı zaferden sonra: 'Charles'a şükran borçluyum, o benim için 40.000 adam değerinde' (Levy, 2007:117) sözleriyle istihbarata verdiği değeri göstermiştir. Ayrıca, Napoleon'un: "İnanın bana, savaşın sonuçları incelendiğinde topçunun, süvarinin, piyadenin kahramanlıkları, casusların şu göze görünmeyen lanetli ordusu yanında hiç kalır" (Tılısbık ve Akbal, 2006:22-23) sözü konunun önemi hakkında örnek olarak verilebilir. Napoleon, istihbarata ve casusları kullanma konusunda Sun Tzu, Caesar ve Machiavelli gibi stratejistlerle benzer görüşleri paylaşmaktadır.

Savaşta başarıların şans ve talihle açıklanamayacağını, başarıların ancak yapılan hesapların bir sonucu olduğunu düşünen (Bonaparte, 2003:49) Napoleon, bu konuda

Caesar'dan ayrılmaktadır. Çünkü Caesar'a göre şans yanınızda olmadığı takdirde geliştirilen stratejiler bir işe yaramayabilir. Farklı düşüncelerde olsalar da, Caesar ile Napoleon'un benzer yanları paylaştıkları da bir gerçektir. Gürsan'a (2011:123) göre Napoleon, Fransa'nın Caesarı'dır.

Caesar'ın savaş esirlerine ve düşman askerlerine beslediği insani duygular, Napoleon'da da vücut bulmaktadır. Ona göre savaş esirleri artık uğruna çarpıştıkları gücün bir parçası değildirler. Tümü, onları teslim alan ulusun onurlu koruması altındadırlar (Bonaparte, 2003:55). Caesar ve Napoleon'un düşman askerlerine ve esirlerine besledikleri bu duygular, düşman tarafından da saygı duyulan birer askeri deha olmalarını sağlamıştır.

Konu ile ilgili olarak, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün, Çanakkale Deniz Zaferi'nin ardından vefat eden Anzak askerleri için, 'Artık bu vatanın kutsal topraklarında yatan sizler bizim evladımız, yattığımız bu topraklar da sizin toprağınızdır.' minvalindeki konuşması, Atatürk'ün tüm dünyada saygı duyulan bir askeri deha olmasının nedenlerinden birisi olarak gösterilebilir.

Modern dönemin ilk stratejisti olarak kabul edilen Napoleon Bonaparte, gerçekleştirdiği savaş reformları, oluşturduğu stratejiler ve taktikler ile bugün dahi etkili askeri kuramcılarının başında yer almaktadır. Onun zamanına kadar ki yapılan savaşlarda düz hat stratejisi tercih edilirken, Napoleon dağınık düzen stratejisini uygulamaya koymuştur. Dağınık düzen stratejisi, düşmanı çevirme manevrası ile kuşatma konusunda büyük kolaylıklar sağlayarak, düşmanın direncini minimal seviyeye indirmiştir. Bunun en önemli sebeplerinden biri, topçu birliklerinin dağınık düzen stratejisi içinde yer almalarıdır.

Bunun yanında düşmanı yenmek için karşı tarafın tamamen imha edilmesi fikrini savunan Napoleon, düşmanın belirlenen noktasını savunmasız bırakmak için dağınık düzenle savaştığı ordusunu süratle birleştirme ve akabinde gücün parçalanmadan bütün halinde düşmana hücum edilmesi stratejisini savunmuştur. Savaşta süratin önemini vurgulayan Napoleon, karşı tarafın dakikadaki 70 adımına karşılık, kendi ordusuna dakikada 120 adım attırmıştır.

Savaşta şans faktörünün olmadığını düşünen Napoleon, geliştirilen stratejilerin ve hesapların savaşın sonucunu tayin edeceğini ifade etmiştir. Bu görüşü

gerçekleştirmenin ön koşulu olarak her daim güçlü olmak gerektiğini savunmuş, bu doğrultuda realist akımının öncüsü Thukydides ile benzer fikirleri paylaşmıştır.

Gerçekleştirdiği tüm bu yeniliklere ve stratejilere rağmen; özellikle danışmanları ile fikir alışverişi yapmaması, önemli kararları yalnızca kendi başına alması, diplomasi, ekonomi gibi milli güç unsurlarına önem vermeden yalnızca askeri kuvveti dikkate alması, zaman içinde hasım güçler tarafından ezberlenen stratejilerini yenilememesi, sınırlı savaş konseptini reddederek asker sayısı ve ekonomik olarak büyük kayıplar yaşaması, kendisine duyduğu aşırı güven, mutlak zaferde ısrar etmesi gibi faktörler, Batı dünyasında Savaş Tanrısı olarak kabul edilen Napoleon'un son dönemlerinde arka arkaya yaşadığı mağlubiyetlerin sebepleri olarak gösterilebilir.

4.2.2. CARL VON CLAUSEWITZ

1780 yılında bugünkü Almanya sınırları dahilindeki Magdeburg yakınlarında doğan Clausewitz, ailesinin diğer üyelerinden farklı olarak henüz 12 yaşındayken askeri okula girmiştir. Tüm hayatını orduda geçiren Clausewitz, Prusya'nın Fransa tarafından yıkıcı yenilgisine şahit olmuş ve Fransızlara esir düşmüştür. 1808 yılında ülkesine geri dönen Clausewitz, 1812 yılında Napoleon'un Rusya'nın istilası için Prusya'dan destek istemesi ve Prusya Kralı'nın bu teklife destek vermesi üzerine Prusya ordusundan ayrılarak Rusya hizmetine girmiştir.

Yaklaşık iki sene Rusya ordusunda görev alan Clausewitz, 1814 yılında tekrar ülkesinin hizmetine girmiş ve Fransız takviye kuvvetlerinin gecikmesine neden olarak Waterloo'da Napoleon'un sonunu getirmiştir. 1818 yılında Harp Okulu Komutanlığı'na atanan Clausewitz burada görev yaptığı 12 sene boyunca bugün bile strateji ve savaş üzerine yazılmış en kült eserlerinden biri olarak kabul edilen Savaş Üzerine (Vom Kriege) kitabını kaleme almış, 1831 yılında koleradan hayatını kaybetmiştir.

Clausewitz, kıdem yönünden büyük bir komutan olamamış tümgeneralliğe kadar yükseltilmiştir. Fakat o, asıl ününü savaş teorisyeni olarak yapmıştır. Clausewitz gerçek bir harp filozofudur (Çeliker, 1980:4). Savaş konusunda yapmış olduğu analizler, strateji ve taktiğin uygulanma şekilleri ve daha önceden dile getirilmemiş olan harp teorilerini gün yüzüne çıkarması, birçok teorisyenin ve stratejistin

kendisinden etkilenmesine neden olmuştur. Lenin, Hitler, Marx gibi teorisyenler ve devlet adamları Clausewitz'in öğretilerini kendi politikalarına uyarlamışlardır.

Zamanının en büyük komutanı olan Napoleon Bonapart'ı hem nefret hem de hayranlık duygularının senteziyle inceleyen Clausewitz, en büyük eseri olan Savaş Üzerine'de Napoleon'un ve Büyük Friedrich'in seferlerini ve savaşlarını incelemiştir. Bu yönüyle eski savaşların ve medeniyetlerin incelenmesiyle doğrunun bulunacağını savunan Machiavelli ile benzer çalışma metodunu benimsediğini söyleyebiliriz.

Sekiz kitap ve üç ciltten oluşan Savaş Üzerine tam olarak bitirilmemiş ve eksik olarak basılmıştır. Clausewitz'in ölümünden sonra eşi tarafından yayınlanan bu eser gerek dili gerek farklı analizleriyle bugün dahi tartışılan bir kitap olma özelliğini taşımaktadır. Kitap; savaşın doğası, savaşın teorisi, genel olarak strateji, muharebe, silahlı kuvvetler, savunma, taarruz ve savaş planı bölümlerinden oluşmaktadır.

Realist akımın kurucusu Thukydides'in görüşlerini kapsamlaştıran Hobbes: 'İnsan insanın kurdudur' dolayısıyla doğal durum anarşi ve kaosun egemen olduğu bir düzlemdir, demektedir. Realist anlayıştan etkilendiği görülen Clausewitz'in doğal durumu savaş üzerine kuruludur. Savaşı kazabilmek için hasım kuvvetlerden daha güçlü olmak gerektiğini dile getiren Clausewitz, bu prensibiyle Thuycdides ile benzer görüşleri paylaşmaktadır.

Alışılmışın dışında bir savaş tanımı yapan Clausewitz'e göre savaş, politikanın başka araçlarla devamıdır. (Strachan, 2011:368) Politika ve savaş arasında simbiyotik bir ilişki olduğunu vurgulayan 'Harp Filozofu': Savaş, kendine özgü kanunlara tabi olamayan, aksine başka bir bütünün parçası olarak kabul edilmesi gereken bir şeydir ve bu bütün de politikadır (Clausewitz, 2015:721) demektedir. Clausewitz'in bu düşüncesi, savaşın siyasi bir eylem olduğu, bundan dolayı taktiğin ve stratejinin geliştirilmesi ve uygulanması da dahil olmak üzere savaş ile ilgili tüm unsurların politik amacı destekleyecek yönde tasarlanmasının gerektiği sonucunu yansıtmaktadır.

Clausewitz'e göre yapılacak bir savaşta dikkat edilmesi gereken en önemli üç unsur; silahlı kuvvetler, ülke ve düşmanın iradesidir. Hasımın silahlı kuvvetleri imha edilmelidir; en azından savaşa devam edemeyecek bir duruma sokulmalıdır. Ardından ülke zapt edilmelidir; çünkü ülkede yeni bir silahlı kuvvet oluşturulabilir.

Fakat bu iki olgu gerçekleştirilse bile düşmanın iradesi kırılmadıkça, düşman kuvvetlerinin etkisi sona ermiş kabul edilemez (Clausewitz, 2015:49-50). Savaşın nihai sonucunun düşman iradesinin imhası ile gerçekleşeceğini ifade eden Clausewitz, bu doğrultuda şiddetin araç, düşmanın iradesinin kırılmasının ise amaç olduğunu vurgulamaktadır.

Savaş, ne sanattır ne bilimdir; toplumsal yaşamın bir bölümüdür (Clausewitz, 2015:128), açıklamasıyla; Sun Tzu, Machiavelli, Napoleon gibi savaşı bilim veya sanat olarak gören stratejistlerden ayrılmaktadır.

Clausewitz'e (2015:91) göre savaşta her şey çok basittir; fakat en basit şey bile zordur.

Burada sürtünme kavramı ortaya çıkmaktadır. Sürtünme bazen bir yağmur, bazen uzun yürüyüş sonucu oluşan yorgunluk, bazen de zamanında ateş almayan bir mermi olabilir. Sürtünme savaşın kaderini tümünden etkileyebilmektedir.

Clausewitz'e göre savaş, şans ve tesadüfler alanıdır. Dolayısıyla şans ve tesadüf belirsizliği artırır ve olayların akışını bozar. (Clausewitz, 2015:67) Bundan dolayı Clausewitz savaş alanında yazılı kuralların bir işe yaramayacağını, savaşın kazanılmasında manevi faktörlerin ön planda olması gerektiğini ifade etmektedir.

Cesaret olgusunun üzerinde fazlasıyla duran Clausewitz'e (2015:185) göre; Cesaret, silaha sertliğini ve parlaklığını veren gerçek çeliktir. Maddi faktörler silahın kabzasını, manevi faktörler ise silahın kendisini oluşturmaktadır (Clausewitz, 2015:177). Maddi faktörler silahın tipi ve sayısını kapsarken, manevi faktörler askerin ve komutanın yeteneğini, ordunun savaşma azmini, milli duyguları ve cesareti kapsamaktadır (Bentley, 1988:52). Olaya stratejik istihbarat penceresinden yaklaşan Platt'a (1957:144-145) göre, Clausewitz'in savaş prensipleri olarak sıraladığı, maneviyat, cesaret, milli duygular gibi faktörler aynı zamanda stratejik istihbaratın da geçerli olan faktörleridir.

Clausewitz'e göre taktik, silahlı kuvvetlerin muharebede kullanılması, strateji ise muharebelerin savaşın amacına ulaşması için kullanılması demektir (Abegglen, 2003:4). Bu taktik ve strateji tanımından hareketle, Clausewitz'in strateji ile ilgili görüşlerinin yalnızca silahlı kuvvetlerin kullanılması ile alakalı olduğu sonucuna varabiliriz.

Stratejinin asıl işi düşman kuvvetlerinin ağırlık merkezini belirlemektir (Clausewitz, 2015:572). Ağırlık merkezinden kasıt, yapılacak bir saldırı ile düşman iradesinin çöküntüye uğrayacağı sinir uçlarıdır. Bu sinir uçları; başkent, sevilen bir lider, komutan, depo, kale, düşman kuvveti olabilir. Savaşta avantajlı konuma sahip olabilmek için, merkezde toplanan güçle, hasmın ağırlık merkezine ani ve sert bir darbe indirilmelidir.

Clausewitz'in yapmış olduğu doruk noktası analizi onu diğer stratejistlerden ayırmaktadır. Savaşın doğasına ilişkin yapmış olduğu bu gözlem, müdafaa ve taarruz arasındaki ilişkiyi yansıtmaktadır.

Söz konusu analize göre; Savaşta savunan taraf zaman içinde saldıran tarafı yıpratırken kuvvet kazanır. Taarruz eden ise zayıflamaya mahkumdur. Dengenin sağlandığı bu nokta 'dorum noktasıdır' (Eslen, 2003:222). Doruk noktasında çekilmek veya ilerlemek savaş alanındaki en kritik kararlardan birisini oluşturmaktadır. Savunmanın hücumdan daha etkili olduğu görüşünü yansıtan bu analize göre, taarruz eden taraf doruk noktasına ulaşmadan hedefine ulaşmalıdır. Müdafaa eden taraf ise, bütün gücünü hasım kuvvetlerini doruk noktasına çekmek için kullanmalıdır.

Joxe'a (2003:92) göre, Clausewitz'in savaş anında savunma stratejisini benimsemesi şu nedene bağlıdır: Savunma düşman ilerleyişinin beklenmesidir. Bu bekleme anında düşmanın planları ve stratejisi açığa çıkmakta, savunmada bekleyen taraf da savaş planlarını daha net oluşturabilmektedir.

Harp filozofu olarak isimlendirilen Clausewitz ile stratejinin bilinen en eski teorisyeni Sun Tzu'yu karşılaştırdığımızda karşımıza şu tablo çıkmaktadır:

Tzu ve Clausewitz'in uzlaşmadığı ana noktalar; istihbaratın değeri, savaşta hilenin faydası, savaş alanında güvenilir şekilde olayları önceden hesaplama ve kontrol etme olasılığı ile ilgilidir (Handel, 2003:112). Savaş ve politikanın ilişkisi, nicel üstünlüğün önemi, sürat ve kararlılık gibi faktörler de Tzu ve Clausewitz'in benzer görüşleri paylaştıkları noktaları oluşturmaktadır.

Clausewitz'e göre savaşta alınan bilgilerin büyük bir kısmı çelişkili, daha büyük bir kısmı da yanıltır. Bu durumda subaydan istenebilecek olan şey ancak uzmanlık, tecrübe ve fikrin verebileceği doğruyu yanlış ayırt edebilme yeteneğidir (Clausewitz, 2015:89). İstihbarat olgusunu yalnızca muharebe meydanlarına

indirgeyen Clausewitz'e göre, savaş durumunda alınan istihbarata asla güven duyulmamalıdır.

Tzu'ya göre düşmanı yanıltarak istenilen sonuca ulaşmak son derece gerekli ve önemli bir olgu iken, Clausewitz'e (2015:205) göre isabetli bir görüş hileden daha zorunlu ve yararlıdır. Savaş durumunda öncelikli gereken olguların başında cesaret, sayıca üstünlük, çok kuvvetli olmak gelmektedir. Hileye en son çare olarak bakılmalıdır.

Gerilla tarzı eylemler konusunda da analizler geliştiren Clausewitz'e göre halk savaşı; kaybedilen bir meydan muharebesinden sonra son çare olarak ya da kesin sonuçlu bir muharebeye gitmeden önce doğal bir yardım olarak görülmelidir (Clausewitz, 2015:567). Bununla birlikte gerilla milisleri düzenli düşman ordularına karşı direkt olarak değil, pusu aracılığıyla düşmanın yıpratılması için kullanılmalıdır.

Oluşturulacak halk ordusuna fakir, ağır işlerde çalışan ve yokluğa alışkın insanların alınması gerektiğini düşünen Clausewitz, bu yönüyle Machiavelli ile ortak paydada buluşmaktadır. Machiavelli de oluşturulacak halk ordusuna, zorluklara alışmış bireylerin alınması gerektiğini ifade etmektedir.

Kalelerin savaş esnasında savunmanın ilk ve en büyük dayanakları olduğunu söyleyen Clausewitz (2015:453), kalelerin önemli bir unsur olmadığı yönünde görüş bildiren Machiavelli'den ayrılmakta ve yine Machiavelli'den farklı olarak savaş esnasında topçunun önemine dikkat çekmektedir. Ona göre topçudan yoksun olmak, süvariden yoksun olmaktan daha kötüdür

Clausewitz (2015:174), stratejinin unsurlarını; moral, fiziki, matematik, coğrafi ve istatistikî unsurlara ayırmaktadır.

Manevi faktörler birinci kategori, silahlı kuvvetlerin büyüklüğü ikinci kategori, hareket hatları üçüncü kategori, arazinin etkisi dördüncü kategori, gıda ve su gibi tükenebilen kaynaklar da beşinci kategori altında değerlendirilebilir.

Clausewitz'in geliştirdiği bir başka teori ise çelişki üçlüsü adıyla bilinmektedir.

Çelişki üçlüsü; halk, ordu ve hükümetten oluşmaktadır. Clausewitz zaferin, bu üç boyut arasındaki denge sayesinde sağlanabileceğine inanmaktadır (Handel, 2003:30-31). Askeriye ile siyasi güç arasında geliştirilen pozitif ilişki savaş-politika

düzleminde hareket ve harekat kabiliyeti sağlamakta, söz konusu ilişkiye destek veren halk ise çelişki üçlüsünü tamamlamış olmaktadır.

Yaklaşık 200 sene önce yaşamış olan fakat görüşleri bugün bile askeri okullarda ders olarak okutulan Harp Filozofu Carl von Clausewitz, geliştirmiş olduğu birçok kuram (ağırlık merkezi, sürtünme, halk savaşı) ve analizler neticesinde strateji ve savaş alanında en önemli teorisyenlerden birisi olarak gösterilmektedir. Savaşın doğasına ilişkin yapmış olduğu gözlemler ve incelemeler onu diğer stratejistlerden ayırmaktadır.

Clausewitz'e göre savaş genişletilmiş bir düellodan başka bir şey olmamakla birlikte savaş, politikanın başka araçlarla devamıdır. Bu analiziyle politika-savaş arasında ayrılmaz bir ilişki olduğunu vurgulayan Clausewitz, kazanılan askeri başarıların politika sahasına aktarılması gerektiğini ifade etmektedir.

Clausewitz'e (2015:412) göre: Stratejik başarı, kazanılan zaferin kullanılmasıdır.

Düşmandan daha güçlü ve nicel olarak daha fazla olmanın stratejinin öncelikli amacı olduğunu vurgulayan Clausewitz, bu yönüyle realist bir tutum sergilemekte ve Thukydides ile benzer görüşleri paylaşmaktadır. İstihbarat ve casusların kullanımı konusunda negatif tutum sergileyen Clausewitz, savaş alanında alınan istihbaratın yanlış bilgilerden oluştuğunu düşünmekte ve istihbarata olan bu güvensizliği ile Napoleon, Sun Tzu, Caesar ve Machiavelli gibi stratejistlerden ayrılmaktadır.

Savaş alanında manevi faktörlere, maddi faktörlere nazaran daha fazla önem ve ağırlık veren Clausewitz, cesaret olgusunun bir savaşçının en önemli niteliği olduğunu vurgulamakta ve maddi faktörlerin silahın kabzasını, manevi faktörlerin ise silahın kendisini oluşturduğunu savunmaktadır.

Düşmanın tamamen veya kısmen imhasının savaşın esas prensibi olduğunu vurgulayan Clausewitz'e göre, düşman iradesinin imha edilememesi durumunda olası bir zaferden bahsedilmesi olanaksız bir hal almaktadır.

4.2.3. ANTOINE HENRI JOMINI

Napoleon yorumcusu olarak da bilinen Jomini, 1779 yılında İsviçre'nin Vaud kantonunda doğmuştur. Fransız görünümlü İtalyan kökenli bir İsviçre ailesine mensup olan Jomini, bankacılık sektöründe bir süre çalıştıktan sonra askeri teori üzerine bir kitap yazmıştır. Napoleon'un kurmaylarından Michel Ney kitabı

beğeniyle okuyarak basımını finanse etmiştir. Büyük Frederick'in seferleri hakkındaki geniş bilgisi Napoleon'un karargahında bulunmasına yardımcı olmuş ve bu doğrultuda Fransa'nın hizmetine girmiştir. Kurmay başkanı ile geçinemeyen Jomini 1813 yılında Rus tarafına geçerek Osmanlı-Rus savaşında görev yapmıştır. Rus Askeri Akademisi'nin kuruluşunda aktif rol alan Jomini aynı zamanda Rus Çarı I. Nikola'ya danışmanlık hizmetinde bulunmuş ve 1869 yılında Paris'te ölmüştür.

Savaşın doğası ile ilgilenmesi sebebiyle harp filozofu kabul edilen Clausewitz'in aksine Jomini, daha çok stratejinin kendisi ile ilgilenmesi dolayısıyla modern stratejinin kurucusu kabul edilmektedir (Shy, 2015:166). Jomini'nin strateji alanına en büyük katkısı savaş sanatının beş ana unsurunu sıralaması ve bu unsurları ayrı ayrı açıklayan ilk kişi olmasıdır.

Bunlar; Strateji, Büyük Taktik, Lojistik, Farklı Silahların Taktiği ve İstihkam Sanatıdır (Jomini, 2013:69). Strateji harita üzerinde savaş yapma sanatı, büyük taktik arazide çarpışma sanatı, lojistik ise orduları hareket ettirme sanatıdır (Jomini, 2013:72). Farklı silahların taktiği; piyadelerin, süvarilerin, topçuların entegrasyonu ile ilgilenirken, istihkam sanatı savunma amaçlı yapıların tasarımı ile ulaşım-iletişim hatlarının bakım ve onarımını üstlenmektedir (Jones, 1985:13). İstihkam sanatına askeri mühendislik sanatı da denilmektedir.

Savaşı bir bilim olarak değil bir sanat olarak gören Jomini, taarruz savaşının en avantajlı saldırı metodu olduğunu düşünmektedir. Bu anlayışıyla, savunma savaşının daha avantajlı olduğunu düşünen Clausewitz ile farklı düşünceleri paylaşmakta, Napoleon ile benzer görüşleri taşımaktadır.

Jomini'ye (2013:75) göre; taarruz, savaşı yabancı topraklara taşır, ordunun moralini yükseltir ve hasmın ümidini kırar.

Jomini'ye (2013:115) göre, savaş sanatı mümkün olan en büyük kuvveti savaş alanına intikal ettirmeyi içeriyorsa bu amaca ulaşmanın temel aracı uygun olan stratejik hareket hatlarını seçebilmektir. Stratejik hareket hatları; basit hareket hatları, çifte hareket hatları, iç ve dış hareket hatları, eşmerkezli hareket hatları, ıraksak hatlar, manevra hatları ve tali hatlardan oluşmaktadır (Jomini, 2013:103-104-105).

Basit hareket hatları: Birliklere bölünmemiş tek bir ordunun hareketidir.

Çifte hareket hattı: Aynı sınırdan ilerleyen iki ordunun hareketidir.

İç hareket hattı: Ordunun bütün gücüyle manevra yapabilmesi için uyarlanan hattır.

Dış hareket hattı: Düşmanın iki kanadına karşı hareket yapan orduların tercihidir. Çevirme hattı da denilmektedir.

Eşmerkezli hareket hatları: Birbirinden ayrı birliklerin hareket noktasında birleştikleri hattır.

Iraksak hatlar: Aynı merkezden ilerleyen taktiğe göre birbirinden ayrılan ordunun hattıdır.

Manevra hatları: İç hareket hattıyla karıştırılmaması gerekmektedir. Anlık stratejik hatlar için kullanılmaktadır.

Tali hatlar: İki ordunun birbirine karşılıklı destek sağlamak için kullandıkları hatlardır.

Jomini döneminde ordular direkt olarak muharebe alanında karşı karşıya gelmekteydiler ve bu sebeple manevralar oldukça hayati bir nitelik taşımaktaydı. Jomini bu türdeki savaşların hem asker hem de kaynak zayıfına neden olduğunu düşünerek, yapılacak manevralarda sürat kavramının içselleştirilmesi gerektiğini savunmuş ve savaş sanatının ana prensipleri ile askeri birliklerin ana ilkelerinde sürat kavramına yer vermiştir.

Askeri birliklerin iki temel prensibi; birlikleri süratli manevralarla düşman karşısına getirmek ve kesin sonuç alıcı istikametten darbe vurmaktır (Jomini, 2013:327). Savaş sanatının ana prensipleri ise; birliklerin birleştirilerek tek büyük güç oluşturulması, sayıca üstün olmak, esnek manevra yeteneği ve süratli intikaldir.

Savaşın icrasında cesaretin zekanın önünde olduğunu savunan Jomini, stratejide ise en önemli olgunun zeka olduğunu düşünmektedir. Savaş alanındaki belirsizliklerin ve değişkenlerin devreye girmesi sebebiyle savaş alanında dogmatik ilkelerden bahsedilemeyeceğini düşünen Jomini, strateji alanında ise değişmeyen prensiplerin var olduğunu savunmaktadır. Kısaca zeka strateji ile, cesaret ve inisiyatif ise savaş ile ilişkilendirilmelidir.

Strateji ve taktik arasında bazı farkları ön plana çıkaran Jomini'ye (2013:177) göre strateji, orduları hareket bölgesinin sonuç alıcı noktalarına sevk eder ve

muharebelerin sonuçlarını önceden belirler, fakat cesaret, zeka ve şanstan yardım alan taktik, zaferleri kazanır. Zaten Jomini'ye göre; cesaret, zeka ve şansın uygun kombinasyonu zaferin ana taktiğidir (http://www.military.ch/abegglen/papers/jomini_fr.htm).

Clausewitz' e göre zaferin anahtarı düşman iradesinin ve birliğinin imhası iken, Jomini'ye göre zafer, düşman topraklarının ele geçirilmesidir (Brington, Craig ve Gilbert, 2007:129). Jomini'nin, stratejik hareket hatlarını kullanarak hasım topraklarını işgal etmeyi esas aldığı ifade edebiliriz.

Hile ve düşmanı aldatmanın savaşın icrasında yapılması gereken eylemlerden olduğunu düşünen Jomini, zaferi getirenin yalnızca hile olduğunu savunanlara ise şu yanıtı vermektedir:

Savaşta bütün başarının hileye bağlı olduğu düşüncesi aptalca bir fikirdir (Jomini, 2013:220). Hile'nin uygulanması gerektiği düşüncesiyle Clausewitz'den ayrılan Jomini, Sun Tzu ve Machiavelli ile aynı kategoride yer almakta fakat olası bir zafere yalnızca hile ile ulaşılacağı düşüncesine karşı çıkmaktadır.

Clausewitz'den farklı olarak deniz gücü hakkında da analizler üreten Jomini (2013:251): Çıkarma noktasında düşmanı aldat, gemilerin güvenle yanaşabileceği bir nokta seç ve kara birlikleri ilerlerken deniz gücünün kritik noktaları elinde bulundurduğuna dikkat et, demektedir.

Bu yönüyle ilkel amfibi çıkarma girişiminin Jomini'de vücut bulduğunu ve deniz gücü kuramının sahibi Mahan'ın, Jomini'nin bu analizlerinden etkilendiğini ifade edebiliriz.

Modern stratejinin kurucusu olarak addedilen Jomini, analizleri ve kitapları ile askeri okullarda okutulmasının yanında bazı yönleriyle eleştirilmektedir.

Jomini'nin sıklıkla eleştirildiği konuların başında geometrik hareket prensiplerine dogmatik bakış açısıyla yaklaşması (Bartholomees, 2008:2), prensiplerine uymayan askeri gelişmeleri dikkate almaması, askeri birimleri homojen ve eşit birimler olarak değerlendirmesi (Akad, 2013:96) yer almaktadır.

Çekilmekte olan bir ordu her zaman için hem fiziki hem de moral olarak kötü bir durumdadır, çünkü bir çekilme sadece bir yenilginin veya sayıca az oluşun sonucu

olabilir (Jomini, 2013:239) diyen Jomini bu konuda da eksik ve genellemeci bir üslupla karşımıza çıkmaktadır. Bu tezin antitezi olarak Atatürk'ün icra ettiği Büyük Taarruz'u örnek gösterebiliriz. Çünkü geri çekilme yöntemi yalnızca moralsizlikten değil, taktiksel olarak da uygulanabilen bir savaş metodudur.

İstihbarat ve stratejik istihbarat konularındaki görüşleri sebebiyle kendisinden sonra gelen birçok kuramcıyı etkileyen Jomini, istihbarata verdiği önem dolayısıyla dönemdaşı Clausewitz'den farklı görüşler paylaşmakta; Napoleon, Machiavelli, Caesar ve Sun Tzu ile ortak paydada yer almaktadır. Bu konuda Michael Handel, Sun Tzu, Clausewitz ve Jomini'yi karşılaştırmaktadır.

Handel'e (2004:309) göre, Sun Tzu, istihbarat faaliyetlerinin savaşın tüm aşamalarında çok faydalı olduğu görüşünü taşımakta, Clausewitz istihbaratın son derece faydasız ve olumsuz bir durum olduğu görüşünü paylaşmaktadır. Jomini ise, istihbarat sayesinde sistematik analizlerin geliştirilebileceğini, bu sebepten dolayı istihbarat faaliyetlerine önem verilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Jomini'ye (2013:269) göre düşman hakkında bilgi edinmenin dört yolu vardır. Bunlar; iyi organize edilmiş bir casusluk sistemi, subayların yaptığı keşifler, savaş esirlerini sorgulamak ve ihtimaller hakkında hipotezler oluşturmaktır.

Hasım milletin ihtirasları, askeri sistemleri, mali kaynakları, hükümete ve kurumlarına olan bağlılıkları, liderin karakteri, askeri yetenekler, karar alıcılar arasındaki ilişki, hasım ülkenin askeri coğrafyası (Jomini, 2013:41) gibi faktörlerin olası bir hareket öncesi bilinmesinin gerektiğini vurgulayan Jomini, stratejik istihbarat faaliyetinin önemine dikkat çekmektedir.

Verilen bu bilgilerden ve açıklamalardan hareketle modern stratejinin kurucusu kabul edilen Jomini'nin savaş ve strateji konularındaki yeniliklerini ve maruz kaldığı eleştirileri incelediğimizde karşımıza şu bilgiler çıkmaktadır:

Jomini, savaşı basit kurallara indirgemeye çalışması, kendi analizleri haricindeki görüşlere ve askeri yeniliklere ilgi duymaması nedeniyle eleştirilmektedir. Geometrik savaş hatları prensibine dogma seviyesinde bağlı kalması da eleştirildiği bir başka yönü oluşturmaktadır.

Askeri terminoloji ve strateji konularındaki temel kavramları tek tek açıklaması, savaş stratejisi tanımı, manevralarda sürat kavramını vurgulaması, hasım topraklarının işgali ile düşman iradesinin kırılacağını savunması, istihbarat ve stratejik istihbarat konularında ufuk açıcı analizler üretmesi, deniz gücünün önemine dikkat çekerek amfibi çıkarmalara yer vermesi, savaş-akademi arasında organik bağ kurması gibi faktörler Jomini'nin yeniliklerine örnek olarak gösterilebilir.

4.2.4. SIR BASIL HENRY LIDDELL HART

İngiliz bir ailenin çocuğu olarak 1895 yılında Paris'te doğan Hart, 1903 yılında ülkesi İngiltere'ye yerleşmiştir. 1914 yılında Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla üniversite eğitimini yarıda bırakarak İngiliz ordusuna gönüllü olarak kaydolmuş ve askerde iki kere yaralanarak 1927 yılında yüzbaşı rütbesiyle ordudan emekli olmuştur. Kariyerine gazeteci olarak devam eden Hart, çeşitli gazete ve dergilerde askeri danışman olarak görev yapmıştır. 'Strateji: Dolaylı Tutum' adlı başyapıtında 2500 yıllık savaş tarihini inceleyerek savaş-strateji-yüksek strateji ilişkisini irdelemiş, Sun Tzu'dan devraldığı endirekt savaş stratejisini modern döneme adapte etmek için analizler geliştirmiştir. Mekanize zırhlı birliklerin ve hava kuvvetlerinin kullanılması gerektiği yönündeki özgün görüşleri Hart'ın, 20. yüzyılın en önemli askeri düşünürü olarak adlandırılmasına yardımcı olmuştur. İngiltere Kraliçesi tarafından Sir unvanıyla ödüllendirilen Liddell Hart, 1970 yılında İngiltere'de hayatını kaybetmiştir.

Liddell Hart, stratejinin tarihini M.Ö. 5. yüzyıldan başlatarak bu alandaki çalışmalara ilk tarihsel perspektifi kazandıran teorisyen olarak kabul edilmektedir. Antik Yunan ve Roma Medeniyetlerinden itibaren Napoleon savaşları da dâhil olmak üzere kaynağına ulaşılabilen çoğu savaş neden sonuç ilişkileri içerisinde bir araya toplamış ve 20. yüzyıla kadar getirdiği savaşın tarihinden bir takım sonuçlar çıkartarak strateji kavramının geçirdiği değişime işaret etmiştir. Bismark'ın 'Budalalar kendi tecrübelerini anlatır, akıllılar ise başkalarının tecrübelerini inceler' minvalindeki görüşünü baz alarak geçmiş medeniyetleri ve savaş stratejilerini inceleyen Hart'ın, bu yönüyle Machiavelli ile benzer metodu benimsediğini ifade edebiliriz.

Taktik, strateji ve yüksek strateji konusuyla alakalı özgün tanımlar geliştiren, dolaylı tutum stratejisi ile endirekt hareketin önemini modern döneme aktaran Hart, 20.

yüzyılın Clausewitz'i olarak isimlendirilmiştir. Bu benzetmenin yalnızca stratejiyi derinlemesine incelemesi yönünden yakıştırıldığını ifade edebiliriz, çünkü söz konusu iki teorisyenin taban tabana zıt taraflarda yer aldığı bir gerçek olarak önümüzde durmaktadır.

Hart'a göre Clausewitz endirekt savaş stratejisine karşı çıkmış, kan ve ceset fetişizmine kucak açmıştır. Milyonlarca kişinin öldüğü Birinci Dünya Savaşı Clausewitz düşüncesinin bir ürünüdür (Freedman, 2015:247).

Hart'a (2002:249) göre strateji, siyasal amaçlara ulaşmak için, askeri imkanların dağıtımı ve uygulanması sanatıdır. Taktik, askeri imkanın kullanılması, eylem olarak bir savaşa dönüşüyorsa bu tarz dolaysız bir tutumun düzenlenmesi ve yönetilmesi olarak tanımlanmaktadır. Yüksek strateji ise uygulama halindeki siyaset manasını taşır. Yüksek stratejinin görevi, bir milletin veya grubun tüm imkanlarını, temel politikanın tanımladığı amaç olarak savaşın politik hedefinin elde edilmesi için koordine etmek ve yönetmektir.

Hart'a göre stratejinin ufku savaşla sınırlandığı halde, yüksek strateji, bakışlarını savaşın ötesine yöneltmek barışı da kapsamaktadır (Denk, 2002:272). Yüksek strateji aynı zamanda büyük strateji, genel strateji olarak da isimlendirilmektedir.

Savaş stratejisi olarak Sun Tzu'nun 'savaşmadan kazanma' prensibine dayanan dolaylı tutum stratejisini benimseyen Hart, kitle halinde insan kıyımlarına sebep olmadan da zafere ulaşabileceğini savunmuştur.

Hart'ın, aldat, şaşırt, baskına uğrat (Hart, 2002:255), şeklinde formüle ettiği endirekt savaş stratejisi, ağırlık merkezi oluşturmaksızın minimum güç ile sonuca gidilmesini kapsamaktadır. Düşmanın beklemediği yerden yaklaşmak hasım kuvvetlerin sarsılmasına ve dengesinin bozulmasına neden olabilmektedir.

En etkili dolaylı tutum, hasmı hile veya korkutma yolu ile yanlış bir harekete sevk eden ve böylece onu kendi çabası ile yenilgiye uğratan metottur (Hart, 2002:115), Kan dökülmeden elde edilen galibiyet, stratejik zaferdir (Hart, 2002:27), çünkü dolaylı tutum, bugüne kadar karşılaşılan şartlar çerçevesinde en fazla ümit veren ve ekonomik olan strateji türüdür (Hart, 2002:114), açıklamalarıyla dolaylı yollardan savaşmanın önemine dikkat çeken Hart, zaferin salt askeri vurucu güç sayesinde

değil, daha çok psikolojik (manevi) ve mali güç kullanılarak elde edilebileceğini düşünmektedir (Gibson, 2007:513)

Dolaylı strateji iç manevra ve dış manevra olmak üzere iki temel konseptten oluşmaktadır. Dış manevra, dış ortamı lehimize çevirmek demektir. İç manevra ise hasım halk ile yönetim arasına girilmesi suretiyle bu iki unsuru birbirinden ayırarak sonuca ulaşmayı esas almaktadır (Yavuz, 2015:129). Gerilla stratejisini dolaylı tutum şemsiyesi altında değerlendiren Hart, sınırlı savaş metodunun Birinci Dünya Savaşı'nda olduğu gibi nükleer dönemde de kullanılabilirliğini savunmaktadır.

Birinci Dünya Savaşı'nda Arap ayaklanmasına yardımcı olarak Türk savaş gücünün zayıflamasına neden olan Lawrence'ın endirekt nitelik taşıyan gerilla metodunun dolaylı tutum stratejisine ışık kaynağı olduğunu ifade eden Hart (2002:140) aynı zamanda nükleer çağda dolaylı yaklaşımın uygulanmasının mümkün olacağını (Reid, 2014:68) buna karşın nükleer caydırıcılığın gerilla savaşını tetikleyebileceğini düşünmektedir (Reid, 2014:69). Hart'a (2002:283) göre nükleer silah gücünün gelişmesi, termonükleer hidrojen bombasının ortaya çıkması, gerilla ve yıkıcı savaş hareketlerinin gelişme oranını kuvvetlendirmiştir. Nükleer temelli bombalar, bir bakıma genel harp ihtimalini azaltmasına karşılık, geniş bölgelere yayılan mahalli saldırı ihtimallerini arttırmıştır.

Düşman gerisine manevra yapmak, hasmın düzenini bozarak ani bir cephe değişikliğine neden olabilmekte, düşman kuvvetlerini birbirinden ayırarak birliğin merkezi gücünü bölebilmekte, ikmal sistemini tehlikeye sokabilmektedir. Söz konusu gelişmeleri ortaya çıkaran dolaylı strateji, düşmanı oyalamak için değil aynı zamanda zafere ulaşmak için de kullanılmaktadır. Dolayısıyla fazla maliyet ve askeri birlik gerektirmeyen bu yöntem, zafere ulaşma hususunda etkin bir rol oynamaktadır.

Liddell Hart'ın önemli stratejistlerden biri sayılmasının bir başka nedeni zırhlı mekanize birlikler ile hava kuvvetlerinin birlikte ve ani olarak kullanılması gerektiği yönündeki görüşleridir.

Zırhlı birlikler, düşman ordusunun en zayıf yeri olan ve onun sinir sistemini teşkil eden ulaştırma ve komuta merkezlerine nasıl kesin bir darbe indirebilir? Hava kuvvetleri, bu stratejik hareketle işbirliğinden başka, hasım bir milletin sinir sistemine ve sanayinin sivil statik merkezlerine kesin sonuçlu bir darbeyi nasıl

vurabilir? (Hart, 2002:273) Hart'ın ortaya koyduğu bu sorular, özellikle İkinci Dünya Savaşı'nda dönüşüm geçiren silah sistemleri ile savaşın değişen doğasını ele alması bakımından son derece önemlidir. İngiliz ordusunun dikkate almadığı bu soruları özellikle Alman Genelkurmayı önemsemiş ve Hitler, Yıldırım Savaşı (Blitzkrieg) hareketini bu görüş doğrultusunda icra ederek Avrupa'yı kısa sürede istila etmiştir.

Hart'ın bu düşüncesi, o dönemde gelişmekte olan motorize birlikler ve hava kuvvetleri ile düşmanın birlikleri arasındaki bölgelere saldırı yapılmasını, düşmanın bağlantısının kesilmesini, böylece merkezi gücü kaybeden birliklerin fiziksel ve psikolojik olarak çöküntüye uğrayacağı (Pekşen, 2015a:319) temelleri üzerine kurulmuştur.

Amacınızı araçlarınıza göre ayarlayın, en az umulan hareket tarzını seçin, en az direnilen istikametten yararlanın, planınızın elastiki olduğundan emin olun, alternatifleri olan hareket tarzlarını benimseyin, hasım darbenizi savuşturacak güçteyse bütün kuvvetinizi bir darbe halinde ortaya atmayın, başarısız olmuş bir taarruzu tekrarlamayın (Hart, 2002:260-261), tarzındaki özlü sözler, 2500 sene evvel Sun Tzu'nun formüle ettiği endirekt savaşın ana hatlarının 20. yüzyılda da yaşamaya devam ettiğini göstermesi bakımından son derece çarpıcıdır.

Napoleon Savaşları'ndan Birinci Dünya Savaşı'na kadar ki savaş tarihinin hareket mottosu Clausewitzyen doktrin olmuş, bu durum kitleler halinde insan kıyımına ve mali çöküntülere sebep olmuştur. Özellikle Birinci Dünya Savaşı'nda, maddi ve manevi yönden zayıflığın bu kadar derin boyutlara ulaşması, Clausewitz'in imhaya dayalı stratejisinin yanlışlığını ortaya koymuştur. Bu düşünceden hareket eden Liddell Hart, kan dökmeden zafere ulaşma stratejisini derinlemesine incelemiş ve savunmuştur. Bunun yanında zırhlı mekanize birliklerin karadan, hava kuvvetlerinin havadan olmak üzere, birlikte ani operasyonlar yapmasının önemini ortaya koymuş, bu araçların dolaylı stratejinin en uygun enstrümanları olduğunu ifade etmiştir. Düşman gerisine doğru yapılan manevralar ile gerilla stratejisinin önemine dikkat çeken Hart, nükleer silahlanmanın sınırlı savaş hızlandıracağını da iddia etmiştir.

Kronolojik olarak savaş tarihsel perspektifle irdelemesi, dolaylı tutum stratejisini modern döneme adapte etmesi, Yıldırım Savaşı konseptinin yaratıcısı olması gibi sebepler, Liddell Hart'ın 20. yüzyılın en önemli stratejistlerinin başında yer almasını sağlamıştır.

4.2.5. ANDRE BEAUFRE

1902 yılında Fransa’da doğan Andre Beaufre, 1921’de askeri akademiye girmiş ve eğitimci olarak çalışmıştır. Dönemin Fransız sömürgeleri olan Fas ve Cezayir’de bulunan Beaufre, ulusal savunma bakanlığı görevini ifa etmiş fakat Fransız Vichy hükümeti tarafından tutuklanmıştır. 1942’de serbest bırakıldıktan sonra çeşitli cephelerde görev alan Beaufre, Fransız kuvvetlerinin Mısır’a karşı Süveyş operasyonunu komuta etmiştir. 1960’lı yıllarda NATO’nun baş Fransız temsilcisi görevini icra eden General Beaufre, nükleer caydırıcılık ve genel strateji konularında dikkat çeken eserler kaleme almış, 1975 yılında Belgrad’da hayatını kaybetmiştir.

Liddell Hart’ın dolaylı tutum stratejisinden etkilenen Fransız General Andre Beaufre, Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarına tanıklık etmiş, nükleer savaş tehdidinin yaşandığı Soğuk Savaş döneminde de fiili olarak görev alarak; genel strateji, doğrudan-endirekt savaş, nükleer silahların varlığı konularında eserler kaleme alarak en önemli askeri teorisyenlerden biri olmuştur.

Savaşın salt askeri bir olay olmadığını savunan Beaufre’ye (1969:11) göre savaş; iç ve dış politika, ekonomi, diplomasi ve askeri hareketin birleştiği bir faaliyettir. Topyekun strateji ise; uyumsuzlukları çözmek için kuvvet kullanan iradelerin karşıt oluşları sanatıdır (Beaufre, 1969:61). Diğer bir ifadeyle strateji, diyalektik sanattır. Beaufre strateji terimi yerine topyekun strateji (genel strateji) terimini kullanmaktadır.

Beaufre’ye göre, siyasi politika tarafından belirlenen amaçlara ulaşılması için mevcut kaynaklardan en iyi şekilde yararlanılması stratejinin kapsamını oluşturmaktadır. Kuvvet uygulama tekniği ve psikolojik baskı bu kapsamın ana öğeleridir (Liotta ve Lloyd, 2005:129). Kuvvet uygulama tekniğini daha çok askeri operasyonlarda yani doğrudan strateji bünyesinde değerlendiren Beaufre, psikolojik baskıyı ise dolaylı stratejinin bir nüvesi olarak irdelemektedir.

Beaufre’ye göre belirlenen strateji yalnızca hasım güçlere karşı değil, müttefik veya müttefik olması muhtemel devletlere karşı da uygulanabilmektedir.

Örneğin, Kendi ülkemize A, müttefik devletlere B, düşman devletlere C, elverişli veya elverişsiz etki taşıyabilecek dünyanın geri kalan kısmına E dersek, stratejinin formülü şu şekilde olacaktır. A, E grubunun en iyi şekilde yardımını sağlamaya

çalışarak, her koşulda bu grubun C grubu yararına müdahalesinden kaçınarak B grubunun desteğiyle, C grubunu ikna etmeye çalışacaktır (Beaufre, 1969:31).

Beaufre'ye göre strateji, yalnızca savaş sırasında değil, aynı zamanda barış döneminde de muhtemel eylem biçimlerinin maddi ve psikolojik güçler üzerindeki olası etkilerini değerlendirmektedir. Bu nedenle politika ve strateji sonsuz etkileşim halindedir (Abegglen, 2003:6). Clausewitz'in savaş-politika ilişkisine benzer şekilde Beaufre de strateji-politika arasında simbiyotik bir ilişki olduğunu vurgulamaktadır. Politikanın askeri operasyonları belirlediği görüşü, Beaufre ve Clausewitz'i bir araya getirmekte fakat Clausewitz'in imhaya dayalı savaş stratejisini Beaufre reddetmektedir.

Beaufre (1969:56), Clausewitz'den etkilenenlere göre mevcut meselelerin çözümü silaha başvurmadan ibaretken, meydana gelen değişiklikler bu yöntemin tek çare olmadığını göstermiştir, demektedir.

Strateji planının hazırlanması bazı hazırlık safhalarını beraberinde getirmektedir. Öncelikle siyasi hedef stratejik hedefe uygun olmalıdır. Siyasi hedeflerden hareket ederek stratejik plan tayin edilmelidir. Bu aşamadan sonra hangi eylem metodunun (direkt savaş, dolaylı savaş, ambargo, diplomatik baskı vb.) benimseneceği belirlenmelidir (Beaufre, 1969:58). Askeri hareket süratli mi yavaş mı olmalı? Hava kuvvetleri ve abluka ne ölçüde kullanılmalıdır? Kullanılması siyasi bakımdan yasak olan silahlar var mıdır, kullanılmalı mıdır? Kilit coğrafi bölgeler nereleridir? (Beaufre, 1969:63) Gibi sorular, Andre Beaufre'nin olası bir harekattan önce sorulması gereken bazı sorularını kapsamaktadır. Askeri, coğrafi ve siyasi istihbaratın kapsamında değerlendirilen bu sorular stratejik istihbarat şemsiyesi içinde yer bulmaktadır.

Hart'ın dolaylı tutumundan etkilenen Beaufre, düşmanın eylem özgürlüğünden yoksun bırakılması için tehdit, sürpriz, aldatma, takip, karşı saldırı metotlarından yararlanılması gerektiğini savunmuş, psikolojik faktörlerin dolaylı stratejinin omurgası olduğunu ifade etmiştir (Jablonsky, 2008b:24). Diplomatik yöntemler, propaganda, ikna edici baskı, ekonomik yaptırım, ambargo, ticari kısıtlama gibi faktörler de Beaufre'ye göre askeri olmayan şiddet unsurunun bazı enstrümanlarıdır.

Propaganda ile dost iradelerin müttefikliği kazanılırken, psikolojik hareket ile düşman oluşumların iradeleri yıpratılabilmektedir (Beaufre, 1969:69), anlayışından hareket eden Beaufre'ye göre, psikolojik alanda uygulanan sinir harbi, cephe savaşından çok daha etkili olabilmektedir.

Ajanların, direnişçilerin, sabotajcılarının, siyasi milislerin birleştirilerek organize edilmesi, etkili istihbarat servislerinin kullandığı yöntem olarak bilinmektedir (Beaufre, 1969:34), ifadesiyle istihbarata verdiği önemi gösteren Beaufre'nin bu açıklaması, çağdaş istihbarat servislerinin yalnızca alınan duyumu bilgiye dönüştürmesini değil aynı zamanda nüfuz ajanlarının, psikolojik hareket uzmanlarının, örtülü operasyonları organize eden nitelikli elemanların birlikte kullanılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Genel strateji, politika-strateji ilişkisi, dolaylı tutum anlayışı ve istihbarat konularında analizler geliştiren Beaufre'nin bir başka katkısı ise nükleer caydırıcılık konusu üzerinedir.

Beaufre'ye göre savaştan kaçınmayı ve savaşı önlemeyi sağlayacak tek yol nükleer caydırıcılıktır (Yavuz, 2015:132). Beaufre, iki nükleer gücün doğrudan askeri çatışmasının potansiyel olarak tahrip edici olduğunu düşünerek daha sistematik ve akılcı kararlar almalarına izin veren bir araç yaratma gerekliliğini kavramıştır (Abegglen, 2003:6). Olası bir nükleer savaşta kazananın olmayacağı görüşü Beaufre'de vücut bulmakla birlikte, Sovyetlerin nükleer tehdidine karşı nükleer silahlanmanın gerekli olduğunu vurgulamıştır. Çünkü karşılıklı sahip olunan nükleer silahlar, tarafların birbirlerine karşı doğrudan müdahalelerini önleyecek caydırıcılığı sağlamaktadır.

Fransız General ve askeri stratejist Andre Beaufre'nin, askeri unsurların yanında ekonomik, psikolojik ve politik faktörlerin bir araya gelerek genel stratejiyi oluşturduğunu ifade etmesi topyekun strateji konusunda dikkat çeken bir analiz olarak karşımıza çıkmakla birlikte, dolaylı tutum stratejisi ile alakalı özgün olmayan yorumları onun Liddell Hart'ın başarılı bir takipçisi olduğu yönünde görüş bildirmemize yardımcı olmaktadır. Clausewitz'in düşmanın imhası stratejisine karşı çıkan Beaufre'ye göre psikolojik, ekonomik ve diplomatik manevralarla düşmanın iradesinin kırılması dolaylı tutumun önceliği arasında yer almaktadır.

Olası bir askeri hareket öncesinde düşmanın coğrafi, siyasi ve askeri durumu hakkında yönelttiği sorular onun stratejik istihbarat özelinde analizler geliştirdiğine örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca etkin istihbarat servislerinin görevi hakkındaki görüşleri, önbilgiye ve örtülü operasyonlara verdiği önemi göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

Bağımsız bir Fransız nükleer gücü savunuculuğunu üstlenen Beaufre'nin bu düşüncesi, Sovyetlerin nükleer tehdidine yönelik bir önlem olarak ifade edilmektedir. Çünkü karşılıklı sahip olunan nükleer silahlar caydırıcılık faktörünü öne çıkarmakta, taraflar nükleer silah kullanma konusunda çekingen davranmaktadır.

4.2.6. ALFRED THAYER MAHAN

1840 yılında, ABD Kara Harp Okulu öğretim üyelerinden Dennis Hart Mahan'ın oğlu olarak New York'ta doğan Alfred Thayer Mahan, küçük denilebilecek yaşta ABD Deniz Harp Okulu'na girerek buradan asteğmen unvanıyla mezun olmuş, 1861-65 yıllarında ABD iç savaşına katılmıştır. Deniz kuvvetleri bünyesinde Pasifik kıyıları, Brezilya ve Asya havzalarında görev yapan Mahan, 1885 yılında Deniz Harp Akademisi deniz tarihi ve stratejisi öğretim üyeliğine kabul edilmiş, 1892-93 yıllarında Deniz Harp Akademisi komutanlığı görevine getirilmiştir. 1896 tarihinde emekli olan Mahan, 1914 yılında Washington Deniz Hastanesi'nde vefat etmiştir.

Babası Dennis Hart Mahan'ın aracılığıyla tanıştığı Jomini'nin, kara stratejisinden etkilenen Mahan, bu stratejinin prensiplerinin deniz kuvvetleri stratejisine aktarılması gerektiğini düşünerek deniz stratejisi kavramını ortaya çıkarmıştır. Stratejik mekan olgusunun önemine dikkat çeken Mahan, deniz stratejisini ön plana alan ilk askeri teorisyen olarak kabul edilmektedir. 19. yüzyıla kadar, deniz gücünün kara gücüne oranla arka planda kalması, Mahan'ın, 'Deniz Hakimiyeti Teorisi'nin' kurucusu olarak isimlendirilmesine yardımcı olmaktadır.

Deniz stratejisi ile ilgili birçok eser kaleme alan (44 kitap-137 Makale) Mahan'a göre, deniz gücünü ele geçiren bir devlet, aynı zamanda kara gücünü de eline geçirmiş sayılmaktadır.

Mahan'a göre deniz; hem ticaret, hem savaş, hem sömürgeler elde etmek, hem de sömürgeleri elde tutmak için en elverişli araçtır (Hasanov, 2012:72). Dolayısıyla dünya politikasında başarılı veya başarısız olmanın ana yolu, söz konusu ticaretin ve

ekonomik faaliyetlerin yer aldığı okyanusların, deniz kuvvetleri ile kontrol altına alınmasıdır (Kane ve Lonsdale, 2016:287). Deniz Gücünün Tarihe Etkisi (The Influence of Sea Power upon History) isimli kült eserinde tarihteki kara ve deniz devletlerini karşılaştıran Mahan, deniz ülkelerinin kara ülkelerine oranla her daim üstün oldukları kanısına varmıştır. İngiltere'nin 'üzerinde güneş batmayan imparatorluk' sıfatına nail olması Mahan'a göre deniz gücünü eline geçirmenin bir sonucudur.

Mahan, deniz stratejisinin prensipleri konusunda ülkelerin deniz gücünü etkileyen bazı koşulların olduğunu savunmaktadır.

Bu koşullar; 1-Coğrafi konum, 2-Ülkenin fiziki yapısı, 3-Arazinin büyüklüğü, 4-Nüfus sayısı, 5-Halkın karakteri, 6-Hükümetin yapısı ve karakteridir (Mahan, 2013:41).

Mahan'a göre coğrafi konum bir devletin denize yakınlığı ile doğru orantılıyken, ülkenin fiziki yapısı ve arazinin büyüklüğü sahip olunan limanların ve kıyıların özelliklerini kapsamaktadır. Nüfus faktörü ise toplam genel nüfusu değil, denizcilğe yatkın nüfusun sayısını vurgulamaktadır. Halkın karakteri ise ticarete olan yakınlığı ile ölçülmektedir. Çünkü deniz yoluyla ticaret ve sömürge kültürü aynı zamanda halkın karakterini de yansıtmaktadır. Hükümetin yapısı ve karakteri ise halkın karakteri koşulu ile büyük benzerlikler taşımaktadır. Mahan'a göre yayılmacı deniz politikası izleyen bir hükümet deniz stratejisine gereken önemi vermiş sayılmaktadır.

Mahan'ın analiz ettiği deniz gücünün bu koşulları Theodor Roosevelt üzerinde derin bir etki yaratmıştır (Barth, 2003:180). Eylül 1901'de McKinley'in öldürülmesiyle, Roosevelt ABD devlet başkanı olmuş, Mahan'ın deniz kuvvetleri ile ilgili felsefesi tümüyle Beyaz Saray'a girmiştir (Sprout, 2007:564). Birinci Dünya Savaşı ile filizlenen İkinci Dünya Savaşı ile belirginleşen ve Soğuk Savaş sonrasında yeryüzünde tek güç olarak kalan ABD'nin, dünya süper gücü olması süreci, Mahan'ın görüşlerine verilen değer ile doğru orantılı olarak kabul edilmektedir.

Mahan, 1885 yılına kadar anti-emperyalist karakterde olduğunu, ama 1890'da deniz gücünün etkisiyle birlikte bu düşüncesinden vazgeçtiğini ifade etmiştir. Fakat Mahan'ın emperyalist düşünceye yakınlaşması yalnızca deniz gücünün etkisi ile değil, militan Hıristiyanlığı ile de açıklanmaktadır (Crowl, 2015:544-550). Sömürge

yolu ile Hıristiyan öğretisinin Afrika, Asya gibi kıtalara aktarılması, Mahan'a göre ilahi bir görevdir.

İngiliz milletine ve devletine deniz gücü konusunda hayranlık besleyen Mahan, ziyarette bulunduğu İngiltere'de; Kraliçe Victoria, Kral Edward VII, Başbakan Lord Rosebery, Baron Rothschild ve Kraliyet Denizcilik Cemiyeti tarafından ağırlandarak bu şekilde onurlandırılan ilk yabancı olmuştur. Ayrıca Times dergisi Mahan'ın, 'Yeni Kopernik' olduğunu ilan etmiştir (Crowl, 2015:527). Mahan'ın yayılmacı siyasete ve emperyalist karakterli askeri güce yaptığı vurgu, onu, dönemin İngiltere'si ve Rothschild gibi zengin aileleri ile yakınlaştırmıştır.

Mahan'a göre demokrasi ile yönetilen devletler, aristokrasi ya da monarşi ile yönetilen devletlere göre deniz gücünden ve buna bağlı olarak maddi zenginlikten mahrum kalmaktadır (Sprout, 2007:545). Demokrasilerde savaş faaliyetine gereken ödeneğin ayrılmaması, deniz gücüne yapılan harcamaların gereksiz olarak görülmesi, demokrasi ile yönetilen toplumun monarşi ile yönetilen topluma göre savaş karşıtlığına daha yakın olması gibi etkenleri, Mahan'ın bu düşüncesine ve İngiltere'ye duyduğu hayranlığa dayanak olarak gösterilebiliriz.

Kara gücünü ele geçirmek için deniz yollarının hakimiyetinin sağlanması gerektiği tezini ortaya koyan, coğrafi koşullar ile siyasi gelişmeleri birleştiren bir strateji oluşturması dolayısıyla ilk büyük jeostrateji düşünürü sayılan Mahan, savaş ve deniz gücü konularında bir çok teorisyeni etkileyen analizler geliştirmiştir.

Mahan'a (2013:251) göre harbin taarruz ve savunma olarak iki boyutu vardır. Eğitimsiz insanlar taarruzdan çok savunmadan yana eğilim göstermektedirler. Oysa harp, taarruzi olarak ve saldırgan bir şekilde yürütülmelidir. Düşman uzaklaştırılmakla kalmamalı, vurulmalıdır. Düşmanın iradesi kırılana kadar aralıksız olarak ve acımasızca saldırılmalıdır (Mahan, 2013:119). Bu açıklamalardan anlaşıldığı üzere Mahan, Clausewitz'in 'toptan imha' stratejisini, deniz gücü teorisi ile bütünleştirmek istemektedir.

Harpte hakim olan faktör, sürat değil, taarruzi hareketin gücüdür. Özellikle deniz kuvvetleri bağlamında kuvvet, hareket kabiliyeti için değil, hareket kabiliyeti kuvvet içindir. Düşmandan daha büyük kuvvetin olmadığı sürece oraya ilk olarak varmanın bir yararı yoktur (Mahan, 2013:208). Mahan, savaşta süratin değil taarruz gücünün

belirleyici faktör olduğunu savunmakla birlikte, süratin önemine dikkat çeken Sun Tzu, Napoleon, Clausewitz, Jomini gibi stratejistler ile farklı kulvarda yer almaktadır.

Mahan'a (2013:223) göre, savaşın belki de en önemli prensibi, donanmanın barış zamanında bile muhtemel düşmanınkinden daha küçük parçalara ayrılmamasıdır. Çünkü filoların bölünmeden birleşik düzendeki konumu, belirleyici darbe alma ihtimalini azaltmaktadır (Sprance, 2004:2). Mahan, askeri gücün bölünmeden bütün halindeki konumunu; ulaştırma hatlarının kontrolünü sağlamak, olası bir taarruzda parçalanmamak, ticaret yollarına egemen olmak için savunmaktadır.

İki düşmanla karşılaşıldığında ikisine birden hücum etmemek, düşmanlardan birisi saf dışı bırakıldıktan sonra diğerine yönelmek gerektiğini savunan Mahan'ın (2013:71), gücün merkezde toplanarak bütün halinde hasım kuvvetlere indirilmesi (gücün bölünmemesi) fikrini paylaşması ve savaş olgusunu siyasi bir hareket olarak tanımlaması dolayısıyla, Clausewitz ile benzer fikirleri paylaştığını ifade edebiliriz.

Deniz Hakimiyet Teorisi ile stratejik mekan kavramını ortaya çıkaran, deniz gücüne yapmış olduğu vurgu ile ABD, Almanya, Japonya gibi ülkelerin deniz gücüne kavuşmalarına teorik ve pratik alt yapı sunan Amerikalı stratejist Mahan'a bazı eleştiriler yöneltilmektedir.

Mahan, deniz gücünün uluslararası hakimiyette ve bu nedenle de ekonomik zenginlikte anahtar olduğunu bir geçerlilik ile savunmasına karşın günümüzde yüksek hızda uluslararası iletişim ve para transferleri ile hava ulaşım gibi teknolojilerin varlığı ve ekonomilerin gittikçe küreselleşmesiyle birlikte etkisini yitirmiştir (Stephens ve Baker, 2009:42). Ayrıca Mahan'ın, yalnızca büyük donanmayla güvenlik sağlanabilir düşüncesinin, Alman denizaltılarının İngiltere'yi kuşatması, stratejik limanların hava taarruzu ile parçalanması, nükleer silahların varlığı gibi etkenler ile geçerliliğini büyük oranda kaybettiğini söyleyebiliriz.

4.2.7. GIULIO DOUHET

1869 yılında İtalya'da doğan Giulio Douhet, topçu subayı olarak eğitim görmesine rağmen, 1909 yılında Wright kardeşlerin gerçekleştirdiği uçak gösterisini izledikten sonra, orduda bağımsız bir havacılık bölümünün kurulması gerektiği hakkında yazılar kaleme almıştır. Birinci Dünya Savaşı döneminde İtalya hükümetinin

havacılık politikası hakkında ağır eleştirilerde bulunan Douhet, 1916 tarihinde askeri mahkemece tutuklanarak bir yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Havacılık politikasına yönelik eleştirilerinin haklılık payı kazanması ve hükümetin değişmesi sonucunda serbest bırakılan Douhet, 1920 yılında havacılık dairesinin başına geçirilmiş, 1921 yılında da tuğgeneral rütbesiyle emekli olmuştur. Emeklilik döneminde hava gücü konusunda eserler kaleme alan Douhet, 1930 yılında Roma'da ölmüştür.

İlk olarak Trablusgarp Savaşı'nda Türklere karşı kullanılan savaş uçakları, kara ve denizden sonra savaşın bir diğer boyutunu ortaya çıkarmıştır. Hava gücü olarak isimlendirilen bu boyutun kurumsallaşması ve askeri terminolojiye girişi ise General Douhet tarafından sağlanmıştır.

'Hava gücünün Mahan'ı' olarak adlandırılan Douhet (West, 2003:106), hava gücü stratejisinin önemini açıklayan ilk teorisyen olarak kabul edilmektedir. Kara ve deniz gücünün zafere giden yolda yetersiz kaldığı görüşünü benimseyen Douhet'e göre, bombardıman uçaklarının ön planda olduğu ağır hava gücü, girilen bir savaşta galibiyeti getiren en önemli parametrelerin başında gelmektedir.

Çünkü Douhet'e (1998:35) göre maksimum bombalama gücü, bağımsız hava gücünün ana omurgasını oluşturmaktadır

Hava Hakimiyeti (Il dominio dell'aria) isimli çalışmasında Douhet, karşı tarafın kentlerine yapılacak hücumlar ile sivil halkın terörize edilmesi suretiyle ulusal savunma gücünün kırılmasını savunmaktadır. Bu doğrultuda hava kuvvetleri, ordu ve donanmadan ayrı bir güç olarak örgütlenmelidir.

Douhet: "Düşmanı yenmek için düşman hatlarını yarmak artık geçerli değildir. Uçak, artık cephenin üzerinden basitçe atlayarak düşman komuta ve kontrol merkezlerini, endüstri ve nüfus merkezlerini bombalayıp düşmanı saf dışı bırakabilir. Düşmanın moralini böylece tamamen yıktıktan sonra hızlı ve etkili bir zafer kazanılabilir" (Tarakçı, 2012:192-193), demektedir.

Douhet'in temel doktrini, sürat ve yükselme imkanı sayesinde uçağın kara ve deniz çevresindeki her şeyi tahrip etme gücüne sahip olduğunu ve yerden gelecek bir misillemeye karşı da oldukça emniyet içinde olduğunu içermektedir (Warner, 2007:610). Fakat, radar teknolojisinin ortaya çıkması, uçaksavarların etkinliği, tek omuz üzerinden fırlatılan stinger füzelerinin varlığı, dost-düşman tanıma özellikli

yazılımların geliştirilmesi gibi faktörlerden dolayı hava gücünün oldukça emniyet içinde olduğu fikri, günümüzde büyük oranda geçerliliğini kaybetmiştir.

Douhet'in hava gücü iki ana aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşama hava hakimiyetini sağlamaktır. İkinci aşama ise yerleşim bölgelerinin bombardımanıdır (Kane ve Lonsdale, 2016:317-318). Yerleşim bölgelerinin bombardımanı hasım devletin sıklet merkezine yıkıcı bir darbe indirilmesini kapsamaktadır. Hava gücünün bu iki aşaması Douhet tarafından kuş teorisi ile anlatılmaktadır.

Kuşları vurmak yeterli değildir çünkü geride yuvalar ve yumurtalar kalır. En etkili yöntem yuvaların ve yumurtaların yok edilmesidir (Douhet, 1998:34). Douhet'in bu analizinden havadaki uçakların değil, hasım kuvvetlerin havalimanlarının, askeri üslerinin, sanayi şehirlerinin vb. gibi stratejik önemde olan mekanlarının imha edilmesi gerektiğini anlamaktayız. Havadan icra edilen stratejik bombardıman Douhet'e göre bir savaşın sonuç alıcı kısmını oluşturmaktadır.

Stratejik bombardıman kuramının, İtalya ve ABD'nin askeri planlarında kullanıldığını (Denk, 2002:279) ifade etmekle birlikte, hasım ülkenin halkını maddi ve manevi olarak çöküntüye uğratmak için yanıcı-zehirli gaz dahil her türlü silahın kullanılması gerektiğini ifade eden Douhet'in; ticaret, sanayi, askeri ve şehir merkezlerinin, iletişim ve ulaştırma yollarının bombalanması anlayışının fikir babası olduğunu ifade edebiliriz.

Sivil halka yönelik; patlayıcı, yakıcı ve zehirli gaz gibi kimyasal silahların kullanılması gerektiğini ifade eden Douhet'in (Maclsaac, 2015:748), gayri insani bir tutum sergilemesinin yanında nükleer ve kimyasal silahların kullanıldığı İkinci Dünya Savaşı'na ve sonrasına teorik olarak rehberlik ettiğini söyleyebiliriz.

Kara ve deniz gücünün yanında bağımsız bir askeri kuvvet olarak hava gücünü savunmasıyla 'Hava Hakimiyet Teorisi'ni ortaya koyan İtalyan General Douhet, bu alanda ilk teorisyenlerden biri olması dolayısıyla en önemli askeri stratejistlerden birisi olarak görülmektedir.

Douhet'in ana stratejisi özetle şu unsurlardan meydana gelmektedir;

- Taarruz potansiyeli olan araçların başında gelen ağır bombardıman uçakları bağımsız bir güç olarak hava kuvvetleri komutanlığı bünyesinde bulunmalıdır.
- Olası bir savaşta kendi devletimizin hava sahası ve düşman havası kontrol altına alınmalıdır.
- Düşmandan arındırılmış bir hava sahasına sahip olduğu anda, ani ve sert bir taarruz ile hasım devletin sanayi, ticaret ve askeri merkezlerine bombardıman yapılmalıdır.
- Şehir merkezine yapılacak saldırılarda ise sivil halkın moralini ve ümidini kırmak amacıyla yanıcı, zehirli, patlayıcı özellikli her türlü bomba kullanılmalıdır.

Douhet, cephe savaşlarının çok uzun ve kesin zaferden uzak olduğu düşüncesinden hareket ederek stratejik bombardıman yolu ile hasım devletin askeri ve sivil unsurlarının havadan tahrip edilmesi gerektiğini Hava Hakimiyet Teorisi ile savunmuştur. Fakat savaşın insani olmayan boyutlarını (kimyasal silahlar) öne çıkarması ve desteklemesinden ötürü de yoğun olarak eleştirilmiştir.

4.2.8. SIR HALFORD JOHN MACKINDER

1861 yılında doğan İngiliz Sir Halford John Mackinder, jeopolitik bilimini teorik olarak kurumsallaştıran ilk stratejist olarak bilinmekle birlikte, ‘Kara Hakimiyet Teorisi’ ile de siyasi coğrafya alanında ilk kuramcı olarak kabul edilmektedir. Realizm akımının coğrafi yönden destekçisi olarak bilinen Mackinder, özellikle kara gücü konusunda en kuvvetli olma hedefi üzerinde durmuştur. Kara ve deniz gücüne sahip devletlerin küresel konjonktürü belirlediğini savunan Mackinder, 20. yüzyılı kara gücünün ön planda olacağı bir yüzyıl olarak ifade etmiştir. 19. yüzyılda ABD’li ilk stratejist Mahan’ın deniz hakimiyet teorisi ile deniz gücünün kara gücüne oranla önem kazandığı fikri Mackinder’a göre geçerliliğini kaybetmiştir. Mackinder, geçmişten günümüze küresel güç olan medeniyetleri incelemiş ve özet olarak şu sonuca varmıştır: Kara gücü ile kuvvetlenen bir devlet, denizler vasıtasıyla yayılcı bir politika izleyip zenginleşebilir. Fakat karada yer alan stratejik askeri üsler ve limanlar dolayısıyla deniz gücü çoğu zaman kara gücüne muhtaç olacaktır.

Jeopolitik bilimini teorik olarak ortaya çıkaran ve örneklerle somutlaştıran ilk teorisyen olarak kabul edilen Mackinder (Tuathail, 2003:150), siyasi coğrafya

özelinde kendisinden sonra gelen birçok stratejisti (Spykman, Brzezinski vb.) etkilemiştir. Kraliyet Coğrafya Cemiyeti ikinci başkanlığı, Londra İktisat Okulu müdürlüğü, coğrafya profesörlüğü, parlamento üyeliği görevlerinde bulunan Mackinder, 1947 yılında ölmüştür.

Mackinder, gücün ve bu güce sahip devletlerin, kara ve deniz gücü devletleri olarak sınıflandırılabilirliğini ve tarihi süreç içerisinde bu iki gücün dengelerinin değişebildiğini, fakat yeni küresel sistem içerisinde dünya egemenliğini kara güçlerinin sağlayacağını savunmuştur (İşcan, 2004:60). Mackinder'a göre, deniz kuvvetlerinin hâkimiyeti yerini kara kuvvetlerinin belirleyici hale geleceği yeni bir Avrasya çağına bırakmak üzeredir. Kara ulaşımının ve iletişimin gelişmesi, kara kuvvetlerinin nihayet deniz kuvvetlerine rakip çıkması anlamına gelmektedir. Bu yeni Avrasya Çağı'nda Kalpgah'a hâkim olan, eğer aynı zamanda modern bir donanmaya sahip olursa, denizcilik dünyasını; yani Britanya ve ABD imparatorlukları tarafından kontrol edilen dünyayı da arkadan çevreleyebilecektir (Sandıklı, 2011:3). Çünkü Mackinder'a göre: Her yüzyılın kendi coğrafi bakış açısı bulunmaktadır (Meinig, 1956:553).

Mackinder'in Dünya Adası dediği bölge Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının bütünüdür. Batıda Volga, doğuda Sibirya, güneyde Himalayalar, kuzeyde Buz Denizi arasındaki bölge ise Mackinder'a göre merkez bölgesi (Heartland, Kalpgah, Pivot bölge) olarak kabul edilmektedir (İlhan, 1989:26). Mackinder'in merkez bölge olarak adlandırdığı bölge deniz saldırılarına karşı korunaklı bir yapı arz etmektedir. Dolayısıyla güçlü kara kuvvetlerine sahip bir devlet deniz gücünü de eline geçirebilirse merkez bölgenin avantajlarını kullanarak, dünya adasını ve yeryüzünü kontrol edebilir. Zaten Mackinder'in Kara Hakimiyet Teorisi: Doğu Avrupa'yı kontrol eden, Kalpgah (pivot) bölgesini, Kalpgah bölgesini kontrol eden Dünya Adası'nı, Dünya Adası'nı kontrol eden ise tüm dünyayı kontrol eder (Sloan, 2003:34), anlayışına dayanmaktadır.

Mackinder; Heartland (Kalpgah), eksen bölgesi, iç ve dış kenar kuşak ülkeleri, iç okyanus bölgesi gibi jeopolitik terimlerin sahibidir (Hasanov, 2012:67). Ayrıca Mackinder, jeopolitik yasaları kanıt göstererek askeri, stratejik ve ekonomik olarak yeryüzündeki en elverişli bölgenin Avrasya havzası olduğunu, Avrasya'nın merkezini ise dünyanın kalbi olduğunu savunmaktadır (Hasanov, 2012:67).

Günümüzde Avrasya’da yer alan petrol, doğal gaz gibi yer altı zenginliklerinin varlığı, Mackinder’in bu bölgeyi kalpgah olarak seçmesinin en önemli nedenlerinden birisi olarak gösterilmektedir (Yılmaz, 2015:215).

Mackinder’in ifade ettiği iç hilal kuşağında; Almanya, Avusturya, Türkiye, Çin ve Hindistan bulunurken; dış hilal kuşağında; İngiltere, Güney Afrika, Avustralya, ABD, Kanada ve Japonya bulunmaktadır (Mackinder, 2013:73-74). Merkez bölge olarak adlandırılan Doğu Avrupa havzası iç hilal ve dış hilal kuşağı ülkeleri ile çevrilidir.

Mackinder Britanya İmparatorluğu açısından en acil dış politika hedefinin, Almanya ile Rusya arasında herhangi türden bir ittifakın ya da bloğun oluşmasını engellemek ve bunlardan herhangi birisinin Doğu Avrupa’ya hükmetmesini önlemek olduğu konusunda ısrarcıydı. Yani bu iki büyük gücün arasında güçlü tampon devletler kurulmalıydı (Sandıklı, 2011:4). Ayrıca, Kalpgah bölgesinin büyük bölümünü elinde bulduran tek devletin Rusya olduğunu savunan Mackinder’a göre Rusya’nın açık denizlere çıkmasına müsaade edilmemeliydi (Arslan ve Karadoğan, 2003:3-4). Mackinder’in tezi, Rusya’nın ve Almanya’nın olası ittifakının, iç ve dış hilal kuşak ülkelerinin merkez bölgesine yapacağı baskıyla önlenemesine dayanmaktaydı.

1904 yılında Mackinder’in ileri sürdüğü kara gücü kuramını, Alman jeopolitikçiler Almanya’nın çıkarları doğrultusunda uyarlamışlardır (Whittlesey, 2007:519). İkinci Dünya Savaşı’nda Almanya’nın ‘heartland’ havzasına yönelik işgal planı, Hitler’in Mackinder’dan etkilendiğine örnek olarak gösterilebilir.

Merkez bölgesini ele geçirme hedeflerinin dünyayı ele geçirme hedefleriyle paralellik göstermesini global sömürgeciliğin anahtarı olarak yorumlayanlar da bulunmaktadır. Blouet’a (2004:327) göre, Mackinder’in kalpgah olarak isimlendirdiği bölge küresel emperyalizmin simetrik görüntüsüdür.

Mackinder’in kara egemenlik teorisine, mevcut aktörleri ve güç merkezlerini tam manasıyla kapsamaması dolayısıyla bazı eleştiriler getirilmektedir.

Mackinder, Kara Hakimiyet Teorisi’ni açıklarken ABD’nin gücünü ve etkisini dikkate almamıştır (İlhan, 1989:36). Güç merkezlerinin el değiştirmesi, sahip olunan stratejik değerlerin önemini kaybetmesi, yeni güç merkezlerinin ortaya çıkması gibi faktörler, jeopolitik teorilerin geçerliliğini kaybetmesine neden olabilmektedir.

En nihayetinde, iyilik yapmak için bile güçlü olmak gerektiğini savunan Mackinder'in (2013:182), güç politikalarına verdiği önem dolayısıyla jeopolitik alanda realist geleneğin temsilcisi olduğu sonucuna varabiliriz. Bu sebeple Mackinder; Thuycdides, Machiavelli, Hobbes gibi düşünür ve askeri teorisyenler ile aynı kategoride değerlendirilmekte, olası bir savaşta taarruz stratejisini savunması dolayısıyla da; Napoleon, Jomini, Mahan ve Douhet gibi teorisyenlerle benzer görüşleri paylaşmaktadır.

4.2.9. NICHOLAS SPYKMAN

1893 yılında ABD'de doğan Nicholas Spykman, Yale Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Profesörüdür. 'Kenar Kuşak Teorisi' (Rimland) ile en önemli jeopolitik teorisyenlerinden biri olarak kabul edilen Spykman'ın, jeopolitik bilimini kurumsallaştıran Mackinder'in 'Kara Hakimiyet Teorisi'nden etkilendiği görülmektedir. Mackinder, teorisini İngiltere'nin, Spykman ise ABD'nin çıkarlarını gözeterek ortaya koymuştur. Mackinder, Doğu Avrupa'yı merkez bölge olarak ilan etmesine rağmen, Spykman; Doğu Avrupa'nın değil, Doğu Avrupa'yı çevreleyen kenar kuşak ülkelerinin merkez bölge olduğunu iddia etmektedir. 'Kenar kuşak ülkelerini kontrol eden bir devlet, Doğu Avrupa'yı, Doğu Avrupa'yı kontrol eden devlet ise dünya hakimiyetini sağlar' cümlesi, Spykman'ın Rimland teorisinin ana fikrini ortaya koymaktadır.

Ortaya koyduğu teori ile ABD'nin süper güç olması yolunda en etkili stratejistlerden biri kabul edilen Spykman, dünya hakimiyetinin yalnızca ABD tarafından sağlanabileceğini iddia etmiştir. 1943 yılında ölen ABD'li jeopolitik teorisyenin fikirleri, Soğuk Savaş döneminde ve sonrasında özellikle ABD tarafından benimsenmiştir.

Bu doğrultuda ABD, Sovyetlere karşı merkeze Spykman'ın Kenar Kuşak Teorisi'ni koyarak ve bunu Mahan'ın Deniz Hakimiyeti analizleriyle eklemleyerek (Polat, 2015:37) kapsamlı bir jeopolitik strateji geliştirmiştir.

Coğrafya, politikayı etkileyen tek faktör değildir. Coğrafya ile birlikte; nüfus yoğunluğu, ülkenin ekonomik yapısı, halkın etnik kompozisyonu, hükümet şekli, nefrete dayalı ön yargılar da devletlerin politikasını belirlemektedir (Spykman, 2013:3). Spykman'ın coğrafya faktörünün; yer yüzeyi şekillerini, sınırları, iklimi,

tarımı, ulaşımı ve doğal kaynakları kapsadığını ifade etmekle birlikte, Spykman'a göre bu faktörlerin jeopolitik açıdan bir devletin gücünü etkileyen temel parametreler olduğu sonucuna varabiliriz.

Jeopolitik parametrelerin dışında bir devletin gücünün başarılı savaşlar yapabilme yeteneğine bağlı olduğunu düşünen Spykman'a göre, uluslararası ilişkilerde güç mutlaka kullanılmalıdır (Hasanov, 2012:76). Bu ifadeden hareketle Spykman'ın, tıpkı; Thuycdides, Machiavelli, Hobbes, Mackinder gibi realist akımdan etkilendiğini ortaya koyabiliriz.

Mackinder'in Kara Hakimiyet Teorisi ile aynı coğrafi değerlendirmeyi kullanan Spykman'ın Kenar Kuşak Teorisi, merkezden dışa değil, dıştan merkeze ilerlemeyi mümkün görmektedir (İşcan, 2004:64). Spykman'a göre Kuzey Amerika'ya sahip olan; Güney Amerika, Avustralya ve Afrika'ya hükmeder; bu topraklarda hakim olan güç; Batı Avrupa, Balkanlar, Güney, Güneybatı ve Güneydoğu Asya'ya ve sonuçta Doğu Avrupa ve Asya'nın tümüne hükmeder (İşcan, 2004:64). Dolayısıyla Spykman'ın, ABD'nin; Avrupa, Ortadoğu ve Doğu Asya-Pasifik Kenarı bölgesinin denize kıyısı olan kenar ülkelerini kontrol ederek Avrasya Kalpgahı'nın gücünü sınırlandırabileceğini ileri sürdüğünü (Sandıklı, 2011:4) ifade edebiliriz.

Kalpgah denilen toprakların etrafında; 20.000 millik bir çember boyunca tehlikeye açık iç hilal ülkeleri vardır. Bu ülkeler; Batı Avrupa ve İskandinavya, İtalya, Yunanistan, Türkiye, Arap ülkeleri, İran, Afganistan, Hindistan, Burma, Tayland, Malezya, Kore, Vietnam ve ada devletleri olan Britanya, Endonezya ve Japonya'dır (Sandıklı, 2011:4). Spykman'a göre, Heartland'a ulaşmak için iç hilal ülkelerinin yani Türk Dünyası'nın hakimiyet altına alınması da gerekmektedir (Arslan ve Karadoğan, 2003:5). Bu doğrultuda Kore ve Vietnam savaşlarının kenar kuşağın güçlendirilmesi ve merkez bölgesine hakim olan SSCB'nin kenar kuşak üzerinde hakimiyet kurmaması için yapıldığını söylemek mümkündür (İşcan, 2004:64).

Ayrıca, Sovyetlerin Afganistan'ı işgal etmesinin ardından, Afgan gerillalarının silah ve para yönünden desteklenmesi, Sovyet sınırlarının Yeşil Kuşak projesi ile çevrelenmesi, ABD'nin Spykman'ın teorisine verdiği önemi göstermesi bakımından son derece önemlidir.

Avrupa'dan Kore'ye kadar ki bütün kenar kuşak ülkeleri, bir güç ve ittifak ile kontrol altına alınamıyor ise kenar kuşak teorisi geçersizleşir (İlhan, 1989:41). Bu

doğrultuda, NATO ile Norveç'ten Türkiye'ye, CENTO ile Türkiye'den Pakistan'a, SEATO ile Pakistan'dan Filipinlere ve Yeni Zelanda'ya uzanan çevreleme siyaseti, kenar kuşağın kontrol altına alınması için izlenen ABD stratejisini göstermektedir.

Zaten Betts'e (2004:5) göre, ABD'nin güvenlik stratejisi özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren iki önemli olguya dayanmaktaydı: Liberal temellere dayanan siyasi ve ekonomik dünya düzeni ve sosyalist-komünist ülkelerin çevrelenmesi politikası.

Soğuk Savaş döneminde SSCB'nin Varşova Paktı ile hedeflediği strateji, ABD'nin NATO, CENTO ve SEATO ile ulaştığı stratejinin kapsam olarak gerisinde kalmıştır. ABD, bu anlaşmalar ve kuruluşları Spykman'ın Kenar Kuşak Teorisi doğrultusunda yapılandırmıştır. Spykman'ın kuramı, Soğuk Savaş döneminde ABD'nin izlediği çevreleme siyasetinin ana omurgasını oluşturmuştur.

Bu bilgidен hareketle Spykman'ın teorisinin, Amerika'ya hasım olacak büyük güçlere karşı oluşturulması mümkün ittifakları öneren bir yaklaşım taşıdığını (Özdağ, 2015:251) ifade edebiliriz.

Spykman, Avrupa-Atlantik merkezinin Afrika, Asya, Arap ülkeleri, Çin, Hindistan üzerinde Anakonda¹⁰ stratejisini uygulaması gerektiğini ifade eden ilk stratejist olarak da (Hasanov, 2012:76) kabul edilmektedir.

Savaşın ulusal politikanın bir aracı olduğunu düşünen Spykman (2013:4), bu yönüyle Clausewitz ile benzer görüşleri paylaşmakta fakat teorisinden etkilendiği Mackinder'den farklı düşünmektedir.

Mackinder'ın kara gücüne sahip güçlerin deniz gücüne sahip devletlere oranla ön planda olduğu düşüncesi, Spykman'a göre geçersizdir. Deniz ve kara gücüne aynı anda sahip olmak Spykman'a göre hedeflenmesi gereken öncelikler arasında yer almalıdır.

¹⁰ Anakonda Stratejisi: Anakonda yılanının düşmanını gövdesiyle sarması sonucunda boğmasını sembol edinen stratejidir. Hasım devletlerin topraklarını denizden ve karadan çevreleme anlayışına dayanmaktadır. Zaman içinde ileri doğru hareket edemeyen hasım devletin stratejik açıdan boğulma dönemine girmesi betimlenmektedir.

4.3. Post-Modern Dönem Stratejistleri

Soğuk Savaş dönemini ve sonrasını içeren post-modern dönem stratejisi, ağırlıklı olarak nükleer stratejiyi, jeopolitik analizleri, uluslararası ekonomik ve siyasi kuruluşların varlığını kapsamaktadır.

4.3.1. BERNARD BRODIE

20 Mayıs 1910'da ABD'de doğan Bernard Brodie, Chicago Üniversitesi'nde doktora eğitimi almış ve İkinci Dünya Savaşı'nda deniz yüzbaşısı olarak hizmet vermiştir. Savaştan sonra Amerikan Milli Savaş Akademisinin üyesi olan Brodie, 1950'li yıllarda ise bugün dahi en önemli düşünce kuruluşlarından birisi olarak kabul edilen RAND Corporation'a dahil olmuştur. Nükleer silahlanmanın yaşandığı ve nükleer savaşın olası olduğu Soğuk Savaş döneminde varlık gösteren Brodie, caydırıcılık (deterrence) stratejisinin en önemli teorisyenlerinden birisi olarak kabul edilmektedir. Yale Üniversitesi'nde Uluslararası İlişkiler Profesörü olan siyaset bilimci Brodie, 1978 yılında California'da ölmüştür.

Caydırma stratejisinin birçok öncüsü olmakla birlikte Albert Wohlstetter'in 1958'de kaleme aldığı *The Delicate Balance of Terror* (Terörün Hassas Dengesi) bu alanda ilk eser olma özelliğini taşımaktadır. Bernard Brodie'nin yazdığı *Strategy in the Missile Age* (Füze Çağının Stratejisi) 1959 tarihli olmakla birlikte caydırma konusunda dikkat çeken en önemli eserlerden biri olarak kabul edilmektedir.

1948 yılında Birleşik Devletler Hava Kuvvetleri'ne bağlı olarak kurulan ve kısa bir süre sonra, Soğuk Savaş'ın yarattığı sorunlara odaklanarak, disiplinler arası faaliyet gösteren sivil bir düşünce kuruluşuna dönüşen Project Research and Development (RAND Corporation), atom silahlarına dayalı olarak caydırıcılık kavramının gelişiminde merkezi bir rol oynamıştır (Long, 2008: 1, Akt. Gündoğdu, 2016:3). Caydırıcılık stratejisi büyük ölçüde RAND Corporation bünyesinde çalışmalar yürütmüş bulunan Bernard Brodie, Hermann Kahn, Thomas Schelling, Glenn Snyder, Albert Wohlstetter (Powell, 2003:87) gibi Soğuk Savaş teorisyenleri tarafından ortaya koyulmuş ve geliştirilmiştir.

Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında sistematik bir caydırıcılık çalışması gelişmemiştir. 1948-49 Berlin Krizi, 1949'da Çin'in komünistlerin eline düşmesi, Sovyetlerin 1949 yılında ilk kez atom silahı denemeleri, caydırıcılık stratejisine olan ilginin 1940'ların

sonlarından itibaren hızla artmasına neden olmuştur (Mehmetcik, 2011:44). ‘Sovyetlerin 1949 yılında ilk atom bombasını ateşlemiş olduğunu öğrendiğimizde, kendini beğenmişlik dönemi ilk sarsıntısını geçirmişti’ (Brodie, 2011:301) açıklaması, ikinci dalga caydırıcılık olgusunu ortaya çıkarmasını nitelemesi sebebiyle son derece önemlidir.

İkinci dalga caydırıcılık çalışmaları Sovyetlerin 1949’da ilk atom bombası ve 1954’te hidrojen bombası denemelerinin ardından hızla ABD ile olan nükleer dengenin eşitlenmesi ve akabinde 1957’de Sputnik ile de Amerikan topraklarının Sovyet nükleer başlıklı füzelerle vurulabilir olmasıyla başlamıştır. Brodie bu noktada, ikinci saldırı yeteneğinin her iki taraf içinde daha güvenli bir karşılıklı denge durumu yaratacağını ifade etmiştir (Mehmetcik, 2011:44-45). Bu durum karşılıklı garantili imha stratejisinin doğmasına sebep olmuştur.

Nükleer dönem itibarı ile askeri kurumların temel amacı savaşı kazanmak değil savaşı önlemek olmuştur. Çünkü atom bombasının kullanılmasıyla zafer elde edecek tarafın kim olduğu önemini yitirmiştir (Brodie, 1978:65). Bu doğrultuda Brodie’ye göre, nükleer felakete yol açacak bir savaştan sıyrılabilmek için caydırıcılık stratejisinin takip edilmesi gerekmektedir.

Brodie öncülüğündeki caydırma stratejisi, yegane akılcı askeri politika haline gelmiştir. Onun için her savunma programının öngöreceği ilk tedbir, atom silahlarıyla bir saldırıya maruz kaldıktan sonra aynı şekilde karşılık verme imkanını temin etmek olmalıdır. Bu bakımdan, karşılık verecek kuvvetlerin, şehirlerin yakınında üslendirilmemesi, dağınık bir şekilde konuşlandırılması gereklidir (Karaosmanoğlu, 1996:328). Brodie’ye göre karşılıklı sahip olunan nükleer silahlar ve ilk vuruş sonucunda ayakta kalabilme gücü caydırıcılığı sağlayan temel olguların başında gelmektedir.

Caydırıcılık olarak isimlendirilen bu stratejinin uygulanabilmesinin bazı faktörlere bağlı olduğu bilinmelidir. Söz konusu faktörlerin başında inandırıcılık, kararlılık ve yapabilirlik gelmektedir. İnandırıcılık faktörü karşı tarafın nükleer silahlara sahip olduğuna inanıldığı anlamına gelmektedir. Nükleer silahlara sahip devletin geri adım atmayacağını göstergesi ise kararlılık faktörüdür. Bu durum olası nükleer savaşı önlemeye yönelik kriterlerin başında gelmektedir. Yapabilirlik faktörü ise nükleer güce sahip ülkenin çekinmeden bu yola başvurabileceğini göstermektedir.

Karşılıklı Güvence (Mutually Assured Destruction-MAD) adı verilen caydırıcılık konsepti bu faktörlere bağlı olarak ortaya çıkmıştır. İnandırıcılığından kararlılığından ve yapabilirliğinden kuşku duyulmayan bir devlete karşı nükleer silahlara başvurmak, karşılıklı olarak bu savaştan zararlı çıkılacağını göstermektedir. Bu doğrultuda taraflar birbirlerini savaş konusunda caydırmaktadır (Kissinger, 2016:363). Fakat üzerinde durulan faktörlerin altı doldurulmadığı anlaşıldığında nükleer savaş kaçınılmaz olabilir, bunun sebebi karşı tarafın poker diliyle blöf yaptığının ortaya çıkmasıdır.

Çünkü caydırıcılık, inandırıcı bir nükleer misilleme tehdidinin, olası bir düşmanın ilk nükleer taarruzu gerçekleştirmesini engelleyeceği varsayımına dayanmaktadır (Stein, 2012:2).

Clausewitz'in Savaş Üzerine adlı eserinin, savaş hakkındaki en muhteşem değil tek muhteşem kitap olduğunu ifade eden (Kilgore, 2003:50) Brodie, Clausewitz'in düşmanın toptan imha edilmesi gerektiği yönündeki fikirlerinden etkilense de bu stratejinin nükleer savaş konusunda geçersiz olduğunu savunmuştur. Ona göre nükleer savaştan kaçınmak nükleer savaşın en önemli ilkesidir.

Nükleer strateji üzerine analizler geliştiren Brodie, bunun yanında deniz stratejisi üzerine de çalışmalar gerçekleştirmiştir. 'A Guide to Naval Strategy' isimli eseri 'Yaratılan Deniz Gücünün Stratejisi' adıyla Türkçeye kazandırılmıştır.

Brodie'ye göre deniz stratejisinin amacına ulaşabilmesi için savaş gemilerinin bazı özelliklere sahip olması gerekmektedir.

Gemilerde savaş gücü ile orantılı toplara sahip olmak, gemi güvertesinin uçakların kalkış-inişi için elverişli olması, mayın-torpedo-sualtı silahlarını bulundurmak (Brodie, 2011:32) söz konusu özellikleri oluşturmaktadır.

Brodie'ye (2011:108) göre deniz stratejisinin omurgası düşman filosunun imha edilmesine dayanmaktadır.

ABD'nin Clausewitz'i olarak nitelenen Brodie, düşmanın toptan imhasının deniz stratejisine uygun olduğunu savunmakta, bununla birlikte iki stratejist arasında temel bir fark bulunmaktadır. Clausewitz savunma stratejisini, Brodie ise taarruz stratejisini tercih etmektedir. Fakat Brodie taarruz stratejisini tercih etmekle birlikte savaş alanındaki cesaret olgusunu farklı bir perspektiften değerlendirmektedir.

Brodie'ye (2011:343) göre cesaret önemli bir erdem olmakla birlikte bu doğrultuda riske girilmemelidir. Çünkü Napoleon cesaret konusunda taviz vermemiş ama bu durum tahtını ve imparatorluğunu kaybetmesine neden olmuştur.

Brodie, deniz stratejisi kapsamı içinde güçsüz tarafın güçlü ile karşılaştığında yapması gereken bir faaliyet olduğunu savunmakta, bu faaliyete 'Ticaret Harbi' demektedir.

Genellikle güçsüz tarafın tercih ettiği 'Ticaret Harbi', düşman güçlerinin ticaret gemilerine saldırarak, askeri ve ekonomik yönden karşı tarafın zarara uğratılmasını amaçlamaktadır (Brodie, 2011:163). Bu doğrultuda deniz yoluyla gerçekleştirilen ticaret harbinin karada ifa edilen gerilla faaliyetleri ile benzeştiğini ifade edebiliriz.

4.3.2. EDWARD NICOLAE LUTTWAK

1942 yılında Nazi işgali altındaki Romanya'da doğan Edward Luttwak, önce İtalya'da daha sonra İngiltere'de bulunmuştur. London School of Economics'de eğitimini tamamlayan Luttwak, ABD Savunma Bakanlığı, Ulusal Güvenlik Kurulu ve Amerikan Harp Okulları'nda danışman ve uzman olarak görev yapmıştır. Bizans ve Roma Medeniyetlerinin Büyük Stratejilerini analiz ederek, bu stratejilerin 20. ve 21. yüzyıllara aktarılmasını sağlamıştır. Bununla birlikte nükleer strateji bağlamında caydırıcılık teorisine de katkılar sunmuştur. Alışılmışın dışında savaş-barış karşılaştırması yapan Luttwak, devam eden bir savaşa dışarıdan barışçıl müdahaleleri eleştirmiş, bu yöntemin savaşın doğasını ve dinamiklerini bozduğunu savunmuştur.

Roma döneminin büyük stratejisini inceleyen Luttwak, Roma İmparatorluğu'nun stratejisinin bazı sacayakları olduğunu ifade etmiştir. Kendisine bağımlı devletlerle çevrili bir sınır hattı yaratmak, ardından bu devletleri güçlendirmek ve barbar kabilelerden gelecek tehditlere karşı önlem almak (Pekşen, 2015b:467), bu stratejinin ön koşulları olarak ifade edilmektedir.

Luttwak'ın Roma döneminin stratejisi olarak ortaya koyduğu bu büyük strateji, özellikle Soğuk Savaş döneminde ABD-SSCB arasında da uygulanmıştır. Komünizmin yayılma tehdidine karşı ABD tarafından Türkiye ve Yunanistan'ın tampon bölge olarak oluşturulması, bu stratejiye karşılık Sovyetlerin kurduğu doğu bloğu, bu kapsamda değerlendirilmelidir.

Bizans Medeniyeti'nin büyük stratejisinin omurgasını istihbarat ve diplomasi sanatı oluşturmaktadır.

Bizanslılar istihbarat toplamak için üç yönteme başvurmuşlardır: 1- Küçük askeri birliklerle vur-kaç taktiği icra etmek ve bu yolla düşmanın kuvvetleri hakkında malumat toplamak. 2- Düşman kontrolündeki bölgelerde keşif hareketleri düzenlemek. 3- Tüccar ve sivil memurlara casusluk faaliyeti yaptırmak (Luttwak, 2012:91-92).

Bizans diplomasisi ise; sınırsız kurnazlık, ikiyüzlülük, ve kendi dehlizlerinde kaybolan entrikalar üzerine bina edilmiştir (Luttwak, 2012:135). Oluşturulan bu yöntem stratejik hanedan evlilikleri ile desteklenmiştir (Luttwak, 2012:186). Sonuç olarak bir efsane şeklinde betimlenen Bizans Stratejisi'nin istihbarat ve diplomasi üzerine kurulduğunu ifade edebiliriz.

Bizans'ın büyük savaş stratejisi şu ilkelere dayanmaktadır;

- Her durumda savaştan kaçın ama savaş her an başlayabilecekmiş gibi hareket et
- Düşman hakkında istihbarat topla,
- Savunmada ve taarruzda dinamik ol fakat çoğu zaman küçük birliklerle saldır,
- Genel güç dengesini değiştirmek için müttefikler bulmaya gayret et, (Luttwak, 2012:543-544-545)

Roma ve Bizans medeniyetlerinin büyük stratejilerini inceleyen Luttwak, Roma'yı Clausewitz, Bizans'ı ise Sun Tzu ile sembolize etmektedir. Roma'nın düşmanın toptan imhasına yönelik, Bizans'ın ise diplomasi ve istihbarata dayalı akıllı güç unsurlarını kullanması, Luttwak'ı bu yönde karşılaştırma yapmaya yöneltmiştir.

Büyük bedeller karşılığında edindiğimiz nükleer silahların faydasını görmek için onları kullanmamalıyız. Çünkü saldırmaya hazır olmak barışçıl niyet göstergesidir ama anti-nükleer savunma hazırlığı kışkırtıcılıktır (Luttwak, 2005:18). Luttwak'a göre savaşıma hazır olmak caydırıcılığı sağlamasından ötürü barışa hizmet eder. Bunun en belirgin örneği Soğuk Savaş yıllarındaki nükleer caydırma teorisidir.

Silahlı ikna, güç sahibi olmakla özdeşdir fakat silahlı iknayı ortaya çıkaran silahlı kuvvet değil, karşı tarafın bu silahlı kuvveti nasıl algıladığıdır (Luttwak, 2005:299-300). Caydırma stratejisinin alt yapısını oluşturan bu söylemin kapsamı; diplomasi, aldatmaca, propaganda ve istihbarat faaliyetlerini de içermektedir.

Savaş kendi kendini yok edecek yıkıcılığa sahipken barış bundan yoksun olan negatif bir soyutluluktur (Luttwak, 2005:111). Ateşkesler ise yalnızca savaşın neden olduğu yorgunluğu giderip tarafların yenilenmesini ve ateşkes bittiğinde daha yoğun ve uzun bir savaşa girişmelerini sağlamaktadır (Luttwak, 2005:102). Luttwak, meydana gelen iç karışıklıklara-bölgesel çatışmalara barışçıl müdahalelerde bulunan küresel örgütlere mesafeli yaklaşmaktadır. Ona göre bu tür müdahaleler, barışı sağlamaktan çok, çatışmanın dinamikleriyle oynanmasına neden olmaktadır.

Soğuk Savaş dönemi sonrasında Balkanlarda yaşanan karışıklıklar ve Birleşmiş Milletlerin (BM) müdahalesi bu analize dayanak oluşturmaktadır. Luttwak'a (1999:36-37) göre BM'nin söz konusu müdahalesi neticesinde silahlı Sırlara karşı Hırvat ve Boşnaklar da silahlanmıştır. Pek çok kişiye olumlu görünen bu durum savaşın dinamiklerini değiştirerek savaşın uzamasına ve kayıpların artmasına neden olmuştur. Savaş kötü olabilir ama çok da büyük bir erdemi vardır (Luttwak, 2005:100). Luttwak'ın savaş stratejisine yapmış olduğu en büyük katkı, devletlerin milli çıkarlarıyla ters düşmediği takdirde, savaşa bir şans verilmesi gerektiği yönündeki görüşleridir.

Luttwak'a (2005:140) göre stratejinin beş seviyesi bulunmaktadır. Teknik seviye, taktik seviye, yürütme (operasyonel) seviyesi, alan seviyesi, büyük seviye.

Teknik Seviye Stratejisi: Olası bir savaşın altyapısının oluşturulması safhasıdır.

Taktik Seviye Stratejisi: Teknik seviyede oluşturulan altyapının pratiğe geçme safhasıdır. Yetenek, cesaret, liderlik, disiplin, arazinin özellikleri gibi kavramlar burada öne çıkmaktadır.

Yürütme Seviyesi Stratejisi: Oluşturulan taktiklerin savaş alanında uygulanması safhasıdır. Bu nedenle operasyonel seviye olarak da adlandırılmaktadır. Bu safhada düşman hakkında edinilen istihbarat hayati bir önem arz etmektedir.

Alan Seviyesi Stratejisi: Taktiksel seviyede önemli olan arazinin özellikleriyken, alan seviyesinde asıl olan belirli bir bölgedir (Luttwak, 2005:197). Büyüklük veya küçüklük önemli değildir. Hedef, belirlenen bölgenin savunulmasıdır.

Büyük Seviye Stratejisi: Büyük strateji savaşın özünü ortaya koymakta ve planlanan mutlak zaferi hedeflemektedir. Büyük strateji yalnızca askeri kuvvetlerle değil; diplomasi, istihbarat, propaganda, ekonomik güç gibi diğer parametrelerle desteklenmelidir.

Luttwak'a (2005:132-133) göre strateji yalnız savaş değil savaş bağlamındaki insan davranışlarını içerir. Diplomasi, propaganda, istihbarat, gizli operasyonlar, ekonomik kontroller bu kapsamda değerlendirilmektedir.

Örneğin, Mısır-İsrail savaşında, İsrail kuvvetlerinin Kahire'nin 110 km yakınına ilerleyerek taktiksel yönden kazandığı başarı, Mısır Devleti'nin petrol üreticileriyle yakınlığı, diplomatik üstünlüğü ve Sovyet desteği, İsrail'in askeri üstünlüğünü alt etmiştir (Luttwak, 2005:340-341). Bu konu hakkında tarihsel bir karşılaştırma da yapan Luttwak'a (2012:541-542) göre, stratejinin mantığı ile hareket etmeyen Napoleon, diplomasiyi dikkate almayarak ellerindeki kaynaklarla orantısız zaferler kazanmış, büyük stratejinin paradoksal mantığına uyan İskender ise kaynaklarıyla orantılı zaferler kazanmıştır.

Luttwak'ın ifade ettiği stratejinin paradoksal mantığı, kaybedilmek üzere olan bir savaşın diplomasi yoluyla kazanılmasına dayanmaktadır.

Arap-İsrail savaşında, Mısır ordusunun yok edilmesine kadar savaşın devam etmesi gerektiğini savunan Luttwak, aksi takdirde bunun bir zafer olamayacağını ifade etmiştir (Pekşen, 2015b:461). Clausewitz'in savunmaya yönelik savaş stratejisine karşı çıkan Luttwak, bu açıklamasıyla Clausewitz'in mutlak zafer kavramını benimsediğini göstermektedir. Luttwak'ın Clausewitz'den etkilendiğini gösteren bir diğer ifade savaşta sürtünme kavramının varlığına ilişkin yapmış olduğu ifadelerdir.

Sürtünme kavramı savaşın sürekliliğe sahip yoldaşdır (Luttwak, 2005:30). Clausewitz'in literatüre kazandırdığı sürtünme kavramına Luttwak da iştirak etmektedir. Savaş anında görünmeyen faktörler savaşın kaderini bütünüyle değiştirebilmektedir. Yağmur, gece, fırtına, silahın hayati bir durumda ateş almaması gibi önceden kestirilemeyen faktörler örnek olarak gösterilebilir.

Luttwak, SSCB'nin ekonomik yönden zorlanması yoluyla dağılabileceğini savunmuştur. Bu analiz, ABD'nin askeri harcamalarını artırması gerektiğini, buna cevap vermek zorunda kalacak olan SSCB'nin bu yükü daha fazla taşıyamayacağı anlayışına dayanmaktadır (Pekşen, 2015b:470). Reagan başkanlığında gerçekleştirilen 'Yıldız Savaşları' konsepti bu yaklaşımla ele alınmalıdır.

Gerilla savaşı üzerine de analizler geliştiren Luttwak'a (2005:215) göre, gerilla savaşı yalnızca güçsüzün güçlüye karşı değil, güçlünün güçsüze veya aynı güce sahip olan düşmana karşı yürüttüğü savaşı sembolize etmektedir. Özel ordu birlikleri ve komandolar bu kapsamda oluşturulmuştur.

Luttwak, istihbaratın önemine ilişkin çok önemli açıklamalar ve örnekler göstermiştir. Örneğin, 10 Haziran 1982'de Suriye'nin Sovyetlerden temin ettiği hava savunma sistemi, istihbarat faaliyetlerinin neticesinde İsrail tarafından hiçbir zayıf vermeden kısa sürede yok edilmiştir (Luttwak, 2005:277-278). Suriye'nin elektronik savaş düzeni İsrail tarafından yapılan istihbarat çalışmaları sonrasında ortaya çıkarılmış ve istihbaratın önemi tekrar kendini göstermiştir.

Diplomasi, propaganda, istihbarat, ekonomik yaptırımlar, düşmanı caydırabilecek bir askeri güce sahip olmak gibi faktörlerin büyük strateji konusunda hayati bir öneme sahip olduğunu düşünen Luttwak'ın savaş-strateji hakkında ki görüşleri Heraklitos'un aktardığı cümle ile paralellik göstermektedir.

Savaş herkesin babası, herkesin kralıdır ve kimini tanrı, kimini insan yapar; bazısını köle, diğerlerini özgür kılar (Luttwak, 2012:540).

4.3.3. ZBIGNIEW KAZIMIERZ BRZEZINSKI

28 Mart 1928'de Varşova'da doğan Zbigniew Kazimierz Brzezinski, Polonya kökenli Amerikalı stratejist ve siyaset bilimcidir. Soyadı Ukrayna'da bir kasaba olan Brzezany'den gelmektedir. Brzezinski 1945'te lisans ve yüksek lisans eğitimi aldığı McGill Üniversitesi'ne girmiş, doktorası için Harvard Üniversitesine kabul edilmiştir. Sırasıyla Harvard ve Columbia Üniversitelerinde siyaset bilimi profesörü olarak dersler veren Brzezinski, özellikle Sovyetler Birliği ile ilgili akademik çalışmalar yürütmüştür. Bunun yanında jeopolitik ve jeostratejik açılardan Amerika'nın dünya üzerindeki liderliğini tesis etmek üzere stratejiler geliştirmiştir. SSCB'nin yayılmasını önlemek için ortaya konulan 'Yeşil Kuşak' projesi ile Avrasya enerji

kaynaklarına rahat ulaşım sağlamak ve o bölgede Amerikan üstünlüğü sağlamak için ileri sürülen 'Büyük Satranç Tahtası' teorisi Brzezinski'nin en önemli stratejik atılımları olarak bilinmektedir.

1960 Amerikan Seçimlerinde Kennedy'nin danışmanlarından biri olan Brzezinski, bunun yanında David Rockefeller Trilateral Komisyonu'nun¹¹ kurucu başkanlığı görevinde de bulunmuştur (<https://www.csis.org/features/zbignew-k-brzezinski>).

Amerikan Başkanı Jimmy Carter'ın Ulusal Güvenlik Danışmanı olan Brzezinski (Wohlstetter ve Hoffman, 2009:656) son dönemde Amerikan Başkanı Obama'nın üst düzey danışmanlığını üstlenmiş ve 26 Mayıs 2017'de ölmüştür.

Brzezinski, küresel bir güç olan ABD için ana jeopolitik ödülün Avrasya olduğunu ifade etmekte ve Avrasya'nın önemini kısaca şöyle özetlemektedir:

Asya ve Avrupa kıtalarından oluşan Avrasya, yerkürenin en büyük kıtası olup, jeopolitik bir eksendir. Avrasya, dünya nüfusunun ve enerji kaynaklarının yaklaşık %75'ini, bünyesinde barındırmaktadır. ABD'den sonra en büyük altı ekonomik güç, altı silah üreticisi ve satıcısı Avrasya'dadır. Dünyanın GSMH'sinin %60'ı Avrasya'dadır ve bu yönüyle ABD'nin önüne geçmektedir (Tağma, 2001:150-151). Avrasya bölgesi, mevcut potansiyeli ve jeopolitik konumu ile dünyaya hakim güçlerin ve siyasete yön veren stratejistlerin odak noktalarından birisini oluşturmaktadır. Avrasya bölgesinin sahip olduğu enerji kaynaklarını incelediğimizde Büyük Satranç Tahtası teorisinin önemi ortaya çıkmaktadır.

Dünya enerji (petrol-doğalgaz) üretiminin %27'sini tek başına karşılayan ABD, dünyanın en büyük üçüncü üreticisidir. Buna karşın ABD'nin dünyanın en çok petrol tüketen ülkesi olması, bu ülkenin en büyük petrol ithalatçısı olmasını da beraberinde getirmektedir. ABD'nin petrol tüketimi günlük 20 milyon varil civarındadır ki, bu rakam dünya toplam tüketiminin %25'ine denk düşmektedir. Üretim, tüketim ve ithalat rakamlarının getirdiği en önemli gerçek, ABD'nin petrole olan bağımlılığıdır. Bu bağımlılık ABD'nin petrol ve petrolle ilişkilendirilebilecek tüm konulara özel bir önlem atfetmesini sağlamıştır (Bilgin, 2005:76-77). Ayrıca ABD, doğalgaz üretiminde yıllık 550 milyon ton üretimi ile Rusya'dan sonra dünya ikincisidir.

¹¹ 1973'te kurulan Üçlü Komisyon'un, New York-Paris-Tokyo'da merkez ofisleri vardır. Amaç; ABD, Avrupa ve Pasifik havzasını kapsayan jeo-ekonomik alanları denetlemektir. (Polat, 2015:34) Trilateral, CFR ve Bilderberg gibi küresel ekonomik oluşumların, politiko-spritüel bir amaç taşıdıkları da (Akar, 2005:217, Dugin, 2016:293-297) iddia edilmektedir.

Bunun yanında 100 milyon ton açığı nedeniyle dünyanın en büyük ithalatçı devletidir (Üşümezsoy ve Şen, 2003:56).

Dünyanın en önemli petrol-doğalgaz bölgeleri;

1)Arap-İran petrol yatakları

2)Batı Sibirya petrol yatakları

3)Volga-Ural-Kuzey Hazar

4)Kuzey Kafkas-Güney Hazar-Amuderya bölgeleridir (Üşümezsoy ve Şen, 2003:38).

Daha önce Mackinder tarafından ortaya atılan ‘Kara Hakimiyet’ ve Spykman’ın ‘Kenar Kuşak’ teorilerinin önemini bir kez daha yinelemesi yanında, Brzezinski’nin savlarında üzerinde durulması gereken bir diğer husus da, güç merkezlerini dikkate alarak, bunu ‘jeostratejik oyuncular’ ve ‘jeopolitik mihverler’ olarak ayırmasıdır.

Jeostratejik Oyuncular: ABD’nin çıkarlarını etkilemek ve mevcut siyasal-ekonomik durumu değiştirmek amacıyla, sınırlarının ötesinde güç uygulama ve etkide bulunabilme yeteneğine ve ulusal iradesine sahip olan devletlerdir. Bunlar; Fransa, Almanya, Rusya, Çin ve Hindistan’dır. İngiltere, Japonya ve Endonezya çok önemli ülkeler olmasına rağmen, jeopolitik oyuncular olarak nitelendirilmemektedir.

Jeopolitik Mihverler: Önemleri, güç ve motivasyonlarından değil, daha çok hassas konumlarından ve potansiyel olarak saldırıya açık olmalarından dolayı, jeostratejik oyunculara çeşitli avantajlar sağlayabilecek devletlerdir. Bunlar; Türkiye, Ukrayna, Azerbaycan, İran ve Güney Kore’dir. Ancak Türkiye ve İran aynı zamanda, kapasiteleri dahilinde belirli ölçülerde jeostratejik oyuncu olarak da etkin olabilirler (Brzezinski, 2015:65). Brzezinski’nin Türkiye hakkında geliştirdiği analizlere baktığımızda, Amerika’nın bölgedeki üstünlüğü için Türkiye ile stratejik müttefik kültürüne bağımlı olduğu gerçeği karşımıza çıkmaktadır.

‘Türkiye Karadeniz bölgesinde istikrarı sağlamakta; Akdeniz’e geçişi kontrol etmekte, Rusya’yı Kafkasya’yı dengelemekte, hala İslami köktencilige bir panzehir sunmakta ve güneydeki dayanak noktası olarak NATO’ya hizmet etmektedir (Brzezinski, 2015:73). Brzezinski’ye göre Türkiye, jeopolitik mihver bir ülkedir. Türkiye, coğrafi konumu itibarıyla Kafkasya bölgesine ve Orta Asya’ya açılan bir

kapıdır. Aynı özellik Arap yarımadası için de söz konusudur. Diğer taraftan Türkiye, Satranç Tahtası'nın büyük jeostratejik oyuncusu ve pivot bölgenin en güçlü devleti Rusya'nın Akdeniz'e çıkışı önünde bir kalkandır.

Kissinger'a (2002:148) göre de Türkiye, bölgedeki en büyük askeri güce sahip olması ve Batı ile müttefiklik zemininde ilerlettiği stratejisi ile ABD için kritik bir ülkedir.

Brzezinski, Yeni Dünya Düzeni Teorisi'ni ortaya koyanların başında yer almaktadır (Hasanov, 2012:117). Buradan hareketle, Mahan ve Spykman tarafından vurgulanan dünya egemenliğini yalnızca ABD sağlayabilir düşüncesinin Brzezinski'de de vücut bulduğunu ifade edebiliriz.

Brzezinski'ye göre, ABD'nin süper güç olarak kabul edilmesi; kültürel, ekonomik, teknolojik ve askeri konulardaki üstünlüğünden ileri gelmektedir. Teknolojinin ana merkezi olması ve buna bağlı olarak beyin göçü alması, global ekonomiye yön verebilen IMF ve Dünya Bankası gibi kurumları bünyesinde bulundurması ve karşılık göstermeden dolar basabilme imtiyazı, hemen her bölgede askeri üslere sahip olması, Hollywood benzeri film endüstrileri ile hasım ülkeler hakkında propaganda yapabileme gücü gibi etkenler, bu üstünlüğün örnekleri olarak karşımıza çıkabilmektedir.

Mackinder ve Spykman gibi Brzezinski'de Rusya'nın Avrupa'ya ve Asya'ya nüfuz etmesini önlemek için dayanıklı bir set (tampon bölge) kurulması gerektiğini savunmaktadır. Kurulacak bu setin en önemli aktörlerinden biri olan Türkiye, Brzezinski'ye göre NATO tarafından maddi ve siyasi yönden desteklenmelidir. Aksi takdirde Rusya'nın Avrasya'daki etkinliği artabilir.

NATO konusunda da stratejiler geliştiren Brzezinski'ye göre NATO, özellikle Baltık ülkelerine doğru genişlemeli ve Rusya'nın hareket alanı kısıtlanmalıdır (Kipp, 1998:66). Brzezinski'ye göre Amerika'nın, Avrasya bölgesindeki öncelikli görevi, Avrupa, Asya ve Ortadoğu'daki anlaşmazlıkları başka herhangi bir rakip süper gücün Amerikan çıkarlarını tehdit edecek biçimde ortaya çıkmasını engellemek üzere yönlendirmektir (Aydın, 2003:87-88). Bu doğrultuda yapılması gereken öncelikli hamle, Rusya'nın hedef alanını daraltmak, yayılmacı devlet anlayışını ortadan kaldırmak ve Rusya'yı Avrupa'nın bir parçası haline getirmektir.

Brzezinski'ye (2015:168) göre, Rusya'nın Avrupa ile entegrasyonunun sağlanmasındaki en önemli faktör, Rusya'nın Osmanlı sonrası kurulan Türkiye'nin izlediği yolu izlemesidir. Türkiye'nin izlediği yol, Küçük'e (2005:379) göre yayılmacı siyaset anlayışının terk edilerek, modern ulus devlet modeline geçilmesi anlayışına denk gelmektedir.

Brzezinski, Ukrayna'nın; Rusya'yı Avrupa'nın en büyük devleti ve stratejik öneme haiz aktörü statüsünden mahrum etmek anlamında büyük önem taşıdığını vurgulamaktadır (Hasanov, 2012:119). Bu doğrultuda Ukrayna'nın Avrupa bloğuna dahil olmak istemesini ve söz konusu istek karşısında geçtiğimiz yıllarda Rusya'nın Ukrayna'yı ilhak etmesini bu perspektifle değerlendirmek gerekmektedir.

ABD'nin Soğuk Savaş döneminden özellikle 11 Eylül saldırılarına kadarki dönemde yürütmeye çalıştığı Hazar-Avrasya stratejisi, Sovyetlerin çevrelenmesi ve bu doğrultuda enerji kaynaklarına sorunsuz bir şekilde ulaşma amacına dayanmaktaydı. Bu stratejinin en önemli dayanağı 'Yeşil Kuşak' projesi, bu projenin baş mimarı ise Zbigniew Brzezinski idi.

O dönem Afgan mücahitleri olarak adlandırılan radikal İslamcı örgütün (El-Kaide) lideri Usame Bin Ladin ile ABD'nin Ulusal Güvenlik Danışmanı olan Brzezinski'nin silah başındaki fotoğrafları siyaset hafızasında yerini korumaya devam etmektedir.

Fakat Brzezinski, 2004 yılında kaleme aldığı The Choice (Tercih) isimli kitabında, radikal İslamcılarının artık Amerika ve İsrail'e düşmanlık beslediklerini ifade etmekte (Brzezinski, 2005:67), Amerika'nın yeni düşmanının radikal İslam olduğunu savunmaktadır.

Şekil 4.1. Brzezinski-Bin Ladin

http://www.911myths.com/index.php?title=Bin_Laden_and_Brzezinski

4.3.4. COLIN SPENCER GRAY

1943 yılında doğan Colin Gray, 1982-87 yıllarında ABD Başkanı Reagan'ın Genel Danışmanlık Komitesi'nde hizmet vermiş, bunun dışında Amerikan Hudson Enstitüsü'nde Ulusal Güvenlik İncelemeleri ve Kanada Uluslararası İlişkiler Enstitüsü Stratejik Çalışmalar Direktörlüğü görevlerinde bulunmuştur. Gray, Hull Üniversitesi'nde Güvenlik Çalışmaları Merkezi Başkanı'dır.

Özellikle Soğuk Savaş ve sonrası döneminin strateji anlayışı üzerine incelemeler yapan Gray, büyük strateji, askeri strateji, nükleer strateji, savaş-politika ilişkisi, askeri devrimler, jeopolitik bilimi, terör ve teröre karşı koyma gibi konularda akademik çalışmalar gerçekleştirmektedir.

Strateji konusunda Clausewitz'in öğrencisi olarak kabul edilen Gray, modern dönemde de Clausewitz ve Sun Tzu'nun analizlerinin geçerli olduğunu (Gray, 2009:4) savunmaktadır.

Strateji, askeri gücü siyasi amaca eklemleyen bir köprüdür (Gray, 2008:40), tanımlaması ile stratejinin askeri ve politik faaliyetlerin bir ürünü olduğunu savunan Gray, stratejinin çok boyutlu bir yapı arz ettiğini savunmuş, büyük stratejinin ise; askeri güç, istihbarat, diplomasi, ekonomik yaptırım gücü gibi parametreleri kapsadığını (Gray, 2008:213) ifade etmiştir.

Gray'e göre strateji, üç kategori ve on yedi boyuttan oluşmaktadır.

- İlk kategori, 'İnsanlar ve Siyaset': İnsan, Toplum, Kültür, Siyaset, Ahlak
- İkinci kategori, 'Savaş Hazırlığı': Ekonomi, Lojistik, Askeri Yönetim, Bilgi ve İstihbarat, Stratejik Kuram, Doktrin ve Teknoloji
- Üçüncü kategori, 'Asıl Savaş': Askeri Harekatlar, Komuta, Coğrafya, Şans (Sürtünme), Düşman ve Zaman (Gray, 2008:49).

Stratejinin boyutları üzerine yapılmış olan şema incelendiğinde karşımıza çıkan en önemli sonuç, stratejinin insan odaklı bir faaliyet olduğudur. Bunun haricinde Gray'e göre bir toplumun sahip olduğu kültür, planlanacak stratejinin yönünü belirlemektedir.

Strateji bir kültürdür. Dolayısıyla stratejik bir kültüre veya kültürel bir stratejiye sahip olmak gerekmektedir. Örneğin Gray'e (2008:206) göre Birleşik Devletler izafi

olarak özel hareketları yürütmede zayıftır, bununla birlikte İsrail ve İngiltere nispeten yeteneklidir.

Aslında bu durum kültür ile doğru orantılıdır. İsrail'in düşman olarak tanımladığı ülkeler tarafından çembere alınmış konumu ve binlerce senelik diaspora yaşantısı İsrail'in gerilla tipi mücadelede kültür sahibi olmasını sağlamıştır. İngiltere ise yüzlerce senelik emperyal politikalarını büyük oranda özel hareketlar (böl-parçala-yönet) yapabilme becerisine borçludur.

İyi strateji, antropoloji ve sosyolojiden yararlanır. (Brodie, 1973:332, Akt. Gray, 2008:189) Çünkü her toplum kendi varlığının şartları ile hareket eder (Gray, 2008:197). Burada öne çıkan düşünce, oluşturulan stratejinin mensubu olduğu toplumun kültürü tarafından desteklenmesidir.

Fakat iyi bir strateji planlamak bazı nedenlere bağlı olarak zordur. Bu nedenler; stratejinin doğasının zamanla değişmesi, stratejiyi meydana getiren parametrelerin çeşitlilik arz etmesi, strateji olgusunun strateji ile ilgisi olmayan bağlamlar için planlanmasıdır (Gray, 1999:8).

Siyaset ve strateji arasındaki etkileşimin en önemli parametrelerinden biri olan coğrafya faktörü, Colin Gray'e göre üzerinde durulması gereken en önemli olguların başında gelmektedir.

Gray'e (2003:221-222) göre coğrafya, stratejiyi en az üç şekilde etkilemektedir.

- Coğrafya, stratejistler için fiziki bir oyun sahnesidir.
- Coğrafya; taktiklere, lojistiğe, askeri kültüre egemen olan teknolojik seçimleri belirlemektedir.
- Coğrafya, genel jeopolitik anlayışın ilham kaynağıdır.

Stratejinin önemli faktörlerinden biri olan stratejik mekan olgusunun ilk maddede, coğrafi şartların askeri hareket öncesi hangi ekipmanların temin edilmesi gerektiğini dolayısıyla da savaşın taktiğini ve ulaşımını belirlediğini ikinci maddede, jeopolitik biliminin coğrafya sayesinde ortaya çıkışını da son maddede görmekteyiz.

Strateji ve politika coğrafya dikkate alınarak oluşturulmak zorundadır. Çünkü coğrafya kaçınılmazdır. (Gray, 2003:237)

Gray'e (2012:26-27) göre savaş, en az iki kişinin etkileşiminin sonucunu yansıtan bir düellodur ve bu doğrultuda savaş ile siyaset arasındaki örtülü veya açık etkileşim süreklidir (Gray, 2008:92).

Bu analiz neticesinde Gray'in, Clausewitz'in savaş-politika tanımlamasından etkilendiğini ifade edebilir, Clausewitz'in 1831'de ölümünden sonra rakibi hiç olmamıştır (Gray, 2008:486) cümlesini örnek olarak gösterebiliriz.

Gray, askeri devrim konusunda çağın gerektirdiği olguların takip edilmesi gerektiğini savunmuştur. Literatürde kısaca RMA (Revolution in Military Affairs) olarak bilinen Askeri İlişkilerde Devrim kavramı, çağın gereklerine uygun olarak geliştirilen savaş silahlarını veya yöntemlerini tanımlamaktadır. Sivriltilmiş taşlarla başlayan bu süreç günümüzde kimyasal-biyolojik-nükleer silahlara dönüşmüştür. Kara parçasında icra edilen düzenli savaş ise uzay hakimiyet mücadelesine evrilmiştir.

Gray'e (2008:283) göre, yaşadığımız dönemdeki askeri devrimler; olgunluğa ulaşmış hava gücü, yeni başlayan uzay gücü ve gayri nizami çatışmadır.

Colin Gray günümüz stratejileri arasında en önemlilerinden birisi olarak gösterilen gerilla faaliyetlerine dikkat çekmiştir. Bunun sebebi olarak da nükleer stratejinin varlığını ve küreselleşmeye bağlı olarak terör gruplarının daha fazla hareket alanı bulmasını göstermektedir.

Sovyetlerin çökmesinden sonra oluşan tek kutuplu dünya düzeni, dini motivasyonla beslenen asimetrik terör faaliyetlerinin odağı haline gelmiştir (Gray, 2007:232-233). 90'lardan sonra, Yugoslavya, Çeçenistan, İran, Irak, İsrail, Afganistan, Somali, Sudan vb. gibi ülkelerde meydana gelen asimetrik çarpışmalar Gray'in tezinin örnekleri olarak gösterilebilir.

Küreselleşme olgusu ile birlikte devletin baskın faktör konumundan çıkması, terör gruplarının çıkarlarını, hayallerini ve hırslarını yukarıda seviyeye yöneltmiş (Gray, 2007:261), bu doğrultuda yaşadığımız yüzyıl terör yüzyılı olarak lanse edilmeye başlanmıştır.

Gray'e (2007:280) göre, nükleer silahların varlığı ve bilgi teknolojisinin geldiği son nokta, İkinci Dünya Savaşı gibi büyük endüstriyel seferberlik savaşlarının günümüzde gerçekleşmesini olanaksız hale getirmiştir.

Gray'e göre yalnızca güçsüz konumdaki tarafların değil, nizami otoriteye sahip güçlü devletlerin gayri nizami konsepti benimsemeleri gerekmektedir. Bu doğrultuda devletler, özel kuvvetler adı verilen seçkin komando birlikleri oluşturmuşlardır. Rusların Alfa Timi, İsrail'in Sayeret Matkal Birliği, Türkiye'nin Özel Kuvvetler Komutanlığı, ABD'nin Delta Force Timi bu kapsamda örnek olarak gösterilebilir.

4.3.5. PAUL KENNEDY

1945 yılında doğan İngiliz stratejist Paul Kennedy, lisans eğitimini Newcastle Üniversitesi'nde, lisansüstü eğitimini Oxford Üniversitesi'nde tamamlamıştır. Kraliyet Tarih Topluluğu'nun akademik üyesi ve Princeton'daki İleri Çalışmalar Enstitüsü'nün ve Almanya'daki Humboldt vakfının eski misafir üyesi olan Kennedy, Yale Üniversitesi'nde uluslararası ilişkiler tarihi ve ekonomik güç üzerine dersler vermektedir.

Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri (The Rise and Fall of the Great Powers) isimli kitabı yaklaşık 24 dile çevrilen Kennedy, bu önemli eserinde askeri güç ile ekonomik ve diplomatik güç arasındaki ilişkinin devletler üzerindeki etkileşimini incelemiştir. Strateji özelinde büyük strateji, askeri ve ekonomik güç arasındaki ilişki gibi stratejinin çok boyutlu yapısını analiz eden Kennedy, Soğuk Savaş ve sonrasında en önemli teorisyenlerinden birisi olarak gösterilmektedir.

Büyük strateji olarak isimlendirilen günümüz strateji anlayışı, ulusal gücün tüm unsurlarını bir araya getirme kapasitesi olup, ulusal çıkarları korumak ve güçlendirmek amacı taşımaktadır (Kennedy, 1991:5). Bu sebeple, yalnızca savaşın nasıl kazanılacağı değil, maliyetin ne olacağı da hesaplanmalıdır. Bununla birlikte barış dönemlerindeki savunma harcamaları ve diplomasi, göz önünde bulundurulması gereken olguların başında gelmektedir (Kennedy, 2014:14-15-16). Kennedy'ye göre askeri ve askeri olmayan unsurlar hem savaş hem de barış dönemlerinde hazır olmak durumundadır (Seren, 2017:65). Dolayısıyla günümüz strateji anlayışı, yalnızca savaş dönemlerinde icra edilen strateji anlayışından seviye olarak farklı olup, barış dönemlerini de kapsamaktadır.

Kennedy'ye göre, ABD çok büyük miktarlarda bütçe ve ticaret açığı vermektedir. Bu açıklar öyle büyük dereceye ulaşmıştır ki, kimi dünya ülkelerinin GSMH'sına karşılık gelmektedir. Bu bağlamda Kennedy, mali kaynakların yanlış yerlere iletilmesinden endişe duymaktadır (Sayın, 2013:379). Dünya genelindeki askeri

üsler, teknoloji ve kültürel anlamda sahip olduğu yoğun etki, iletişim sistemleri ve global şirketleri ile dünyanın süper gücü sayılan ABD, tüm bu harcamalara ve olanaklara rağmen 11 Eylül saldırıları ile ne kadar savunmasız bir ülke olduğunu göstermiştir (Kennedy, 2001:44). Bu doğrultuda ABD'nin maliyet-kar düzleminden zararlı çıktığı anlaşılmakta, dev askeri harcamaların stratejik etkiye dönüşmediği görülmektedir.

Kennedy'e (2002:28) göre askeri ve ekonomik gücün planlanandan fazla artış yaşaması, ABD'nin maymun kafesindeki 250 kiloluk bir gorile dönüşmesine neden olmuştur. Çünkü Amerikan hegemonyası 1970'lerden beri krizdedir, ABD'nin yaklaşık 30 ülkede 1.000.000'dan fazla asker bulundurması, 53 küresel teşkilata üye olması, yaklaşık 100 ülkeye askeri ve ekonomik yardım yapması (Kennedy, 2015:463), özellikle de Batı Bloğunu Amerikan hegemonyası altında tutan komünizm tehdidinin ortadan kalkması bu krizi daha da derinleştirmiştir (Telatar, 2009:430).

Paul Kennedy; askerî kalkınmayı sağlamaya çalışırken oluşan bütçe açığının, herhangi bir büyük gücün düşüşündeki en önemli neden olacağını belirtmiş, bununla beraber askeri üstünlüğü sağlayabilmek için sürekli savaş halinde olmak ya da askeri teknolojiyi sürekli geliştirmek zorunluluğunu desteklemiştir (Aşçı, 2011:2). Bu doğrultuda ekonomik ve askeri gücün birbirlerini desteklemeleri gerektiğini ifade edebiliriz.

Kennedy'e göre, bir devletin güçlü bir konuma ulaşabilmesi diğer rakiplerinin gücü ile kıyaslandığında bir anlam ifade edebilir. Fakat bir büyük güç, masraflı savaflara girerek kaynaklarını zorlar ise kendi sonunu hazırlamış olur (Uzer, 2013:78). Kennedy'nin bu analizi 'Pirus Zaferi/Savaşı' adı verilen kavramı ortaya koymaktadır. Yıkıcı büyüklükteki kayıplar pahasına kazanılan bir savaş veya askeri ve ekonomik kaynakların tükenme aşamasına geldiği bir zafer, pirus zaferi olarak adlandırılmaktadır.

İtalya'nın 1930'lu yıllarda Habeşistan ve İspanya'ya karşı yürüttüğü askeri hareketler İtalya'yı ciddi olarak zayıflatmış, İtalya Merkez Bankası'nın rezervleri 1939'da neredeyse sıfır seviyesine inmiştir (Kennedy, 2015:359). Bunun en önemli nedeni İtalya'nın askeri kuvvetlerini veya silah sanayisini geliştirmek için değil yalnızca

askeri harekate harcama yapmasıdır. Bu yanlış politika anlayışı pirus savaşına örnek olarak gösterilebilir.

Kennedy'e göre bir bütünün eşit parçaları olan askeri ve ekonomik güç, oluşturulan stratejinin tamamlanmış olduğuna karar verildikten sonra harekete geçirilmelidir. Aksi takdirde strateji amacına ulaşmamış olacaktır. Bu doğrultuda Kennedy, Soğuk Savaş sonrasında NATO'nun üye alımını artırmasını eleştirmiştir.

Paul Kennedy, Los Angeles Times'daki yazısına sarkastik bir üslupla, 'Haydi, Pentagon'un Polonya'yı Savunma Planını Görelim'¹² başlığını atmış, NATO'nun üyeliğe kabul etmeyi planladığı ülkeleri savunmaktan aciz ve hazırlıksız olduğunu dile getirmiştir (Aktürk, 2012:74). Diğer küresel örgütlere baktığımızda Kennedy'nin bu bakış açısı netlik kazanmaktadır.

Avrupa Birliği, Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA), Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği Konferansı (APEC), G-7 Zirvesi vb. oluşumların en önemli ortak yanı, büyük stratejinin en önemli parametrelerinden biri olan ekonomik güç kriteri üzerine inşa edilmeleridir. Kennedy'nin küresel anlamda askeri-ekonomik işbirliğini öne çıkaran görüşleri, söz konusu oluşumların kuruluş mottolarıyla paralellik göstermektedir.

Kennedy'nin strateji literatürüne kazandırdığı en önemli analiz şu şekildedir; zengin ve güçlü olabilmek için askeri gücü minimum seviyeye indirmek, askeri güç olabilmek için ise zengin olmak ve bu durumu korumak gerekmektedir (Denk, 2002:310). Bu analiz özellikle 21. yüzyılda üçlü başarı olarak formüle edilmektedir: Ulusal çıkarlar için askeri güvence sağlamak, yurttaşların sosyo-ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak ve sürekli büyümenin gerçekleşmesini sağlamak (Kennedy, 2015:525). Kennedy'ye göre bu üçlü başarının en önemli ögesi son maddede yer alan sürekli büyüme olgusudur. Bu olgu hayata geçirilmediği takdirde büyük güçlerin çöküşü hızlanacaktır.

4.3.6. ALEXANDR DUGIN

1962 yılında Moskova'da doğan Aleksandr Gelyeviç Dugin, Filoloji Fakültesi'ni bitirdikten sonra 1979 yılında Moskova Havacılık Enstitüsü'ne girmiş, normal Rus

¹² Paul Kennedy, "Let's See the Pentagon's Plan for Defending Poland", Los Angeles Times, 16 Mayıs 1997

vatandaşına yasak olan KGB arşivlerinde Rus nüfusuyla ilgili önemli araştırmalar yapmıştır. Dugin, söz konusu araştırmaları babasının Sovyet istihbaratındaki nüfuzunu (Yalçınkaya, 2008:706) kullanarak gerçekleştirmiştir.

1998’de Geidar Dzhemal ile milliyetçi bir hareket olan Pamyat’a katılan Dugin, Rusya Federasyonu Komünist Partisi’nin siyasi programını sosyalist-milliyetçi bir üslupla kaleme almıştır. Türkçe’ye ‘Rus Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım’ adıyla çevrilen en önemli eserinde de milliyetçi tondaki düşünceleri göze çarpmaktadır. 1998 yılında Duma Başkan danışmanlığı ve Yeni Rusya Üniversitesi rektörlüğü görevlerinde bulunan Dugin, 2001 yılında Avrasya partisini kurmuş bunun yanında partisi çok düşük bir oy seviyesinde kalmıştır. Fakat aldığı oy oranı ile Rus siyasetine etkisi paralellik göstermeyen jeopolitik bilimci Dugin, Yeni Avrasyacılık teorisi ile Rus Devlet Başkanı Putin’in en yakınındaki isimlerden biri olmakla birlikte, bu konumunu günümüzde de sürdürmektedir.

KGB bağlantısı sayesinde stratejik istihbarat çalışmalarına imza atan Dugin, bunun yanında ‘Yeni Avrasyacılık’ teorisinin en önemli temsilcilerinden biri olarak gösterilmektedir. Söz konusu teori, iki kutuplu dünya düzeninin yıkılmasından sonra küresel konjonktürün tek kutuplu sisteme evrilmesine karşı bir tavır takınmakta, dünya sisteminin tekrar çok kutuplu bir sisteme dönüşmesi anlayışına dayanmaktadır. Dugin’e göre ABD’nin liderlik ettiği Atlantikçi kanadın karşısına, Rusya’nın liderlik ettiği Avrasya Bloğu çıkarılmalıdır.

Yeni Avrasyacılık, kuruluş felsefesini, 19. yüzyılda ortaya atılan Klasik Avrasyacılıktan almaktadır. Bu teori, ‘Avrasya’ya egemen olan dünyaya hakim olur’ mottosunun görece daha gelişmiş bir versiyonudur (Akgül, 2009:10). Avrasyacılık, Rusya’nın Avrupalı bir devlet olmadığı anlayışına dayanmaktadır. Rus kültürünün, Batı ve Doğu’nun bir sentezi olduğunu, fakat reel anlamda ne Batı ne de Doğu kültürüne ait olduğunu savunmaktadır (Dugin, 2016:5). Yeni Avrasyacılık ise Avrupa kültürünü tümünden reddetmemekle birlikte Amerikan kültürü olan Atlantikçiliğe karşı çıkmaktadır. Bu teoriye göre Atlantik kültürünün bütünsel manada taşıyıcısı olmayan Fransa ve Almanya, Avrasya Birliğine adapte edilmelidir.

Dugin’e göre, Avrasyacılığın en önemli tarihsel görevi Dünya’yı Amerika liderliğindeki Atlantik bloğuna karşı savaşmak için desteklemektir (Bassin, 2011:124). Bu doğrultuda dünyayı dört bölgeye (Avrupa/Afrika- Asya/Pasifik-

Amerika- Avrasya) ayıran Dugin, global düzeyde jeopolitik gücün baskın unsuru olarak çok kutupluluğu kurmayı amaçlamakta; böylece onun Avrasyacılığı'nın en önemli amacını yani Amerika'nın küresel hegemonyasının ortadan kaldırılmasını güvenceye almak istemektedir (Bassin, 2011:129-130). Bu doğrultuda, Yeni Avrasyacılığın en önemli amacının, Avrupa'yı ABD'nin siyasi, ekonomik ve kültürel hegemonyasından kurtarmak (Çomak, 2006:98) olduğunu ifade edebiliriz.

Dugin'in Avrasyacılığı, Büyük Petro'nun görüşlerinin modernize edilmiş halidir. Bu görüşler; yayılmacı hedeflere sahip bir imparatorluk ve sıcak denizlere inme politikasıdır (Erol, 2006:126-127). Dugin'in imparatorluk kurma hedefi Avrasya halklarının heterojen bir yapı arz etmesinden ileri gelmektedir. Dolayısıyla ulus devlet anlayışına bağlı milliyetçilik düşüncesi Dugin'in görüşleri ile ters orantılıdır.

Dugin, Avrasyacı bütünleşmeye karşı, Turancı olarak nitelendirdiği, kendi düşüncelerine alternatif olabilecek her proje ve çabanın karşısında olup, engellenmesi gerektiği düşüncesindedir. Bu doğrultuda bölgeye ilişkin olarak Türkiye'nin ilgisi önlenmelidir (Serbest, 2017:305). Ayrıca Rus jeopolitik bilimci Aleksandr Dugin'in, bir Rus jeopolitiği olarak tasarladığı Avrasyacı Yaklaşımda bir Avrasya ülkesi olan Türkiye'nin yeri yoktur. Zira Türkiye Atlantikçi kampın bir üyesidir ve bu özelliği ile Avrasyacılığın karşısındadır (Karaağaç, 2017:184). Dugin'e göre Türkiye ve Suudi Arabistan, Atlantikçilerin Asya'daki nüfuz ajanlarıdır (Tezkan, 2005:57). Turancılık tezi, gerek Rus Devleti gerekse de İslam dünyası için bir tehlikedir. Türkiye'nin fikri önderi olduğu bu tezin karşısına İslamcı İran çıkarılmalıdır. Bu doğrultuda, Türk etnisitesi içindeki; klanlar, boylar ve uluslar arasında geçimsizlik şiddetlendirilmelidir (Dugin, 2016:182).

Aleksandr Dugin'e göre özellikle Türkiye ve Azerbaycan, Rus çıkar ve ihtiyaçları doğrultusunda yönlendirilmeli, Türkiye'nin Azerbaycan ve Orta Asya ile ilişkisinin koparılması için faaliyetler yürütülmelidir. Bu doğrultuda Türkiye, kendi içinde etnik, mezhep ve aşiret kavgalarıyla yıpratılmalı (Yeniçeri, 2010:44), Kürt ayrılıkçılar desteklenerek laik-anti laik kavgası körüklenmelidir (Dugin, 2016:79). Bunun yanında, Türkiye'nin Avrasya havzasına ulaşım güzergahındaki en büyük engel olan Ermenistan, Rusya tarafından desteklenmelidir (Dugin, 2016:78).

Dugin'in 'Yeni Avrasyacılık' teorisi, Sovyet Bloğu'nun çökmesinden sonra Rusya'da meydana gelen buhranı telafi etmek için Rus yayılmacılığını canlandırmayı

ve Büyük Rusya'yı kurmayı hedeflemektedir (Bilgiç, 2016:3). Bu doğrultuda, Putin liderliğindeki Rusya'nın ekonomik ve askeri konulardaki (yönetimde ve ekonomide etkin olan oligark yapılanmanın büyük ölçüde temizlenmesi, askeri yönden Gürcistan ve Ukrayna girişimleri vb.) faaliyetleri, Dugin'in teorisinin pratiğe yansımaları olarak değerlendirilebilir.

Ayrıca Rusya'nın; Ermenistan'ı, İran'ı, Suriye'yi siyasi ve askeri yönden desteklemesini Türkiye'nin manevra alanının kapatılması olarak da yorumlayabiliriz.

Dugin'in çalışmalarında liberalizm ve batı karşıtlığı ön planda yer alsa da, asıl hedef ABD olarak gösterilmekte, Avrupa ile müttefik olunabileceği belirtilmektedir. Dugin ayrıca, Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleri arasında kurulacak uluslar üstü bir örgütün en önemli tepki olacağını belirtmektedir (Sönmez, 2010:83). Dugin'in tezi doğrultusunda, bu örgütün ağırlık merkezinin Rusya olacağı ise sürpriz bir hamle olarak görülmemelidir.

Atlantik-Avrasya çekişmesini, Kartaca-Roma ilişkisi üzerinden karşılaştıran Dugin'e göre, deniz medeniyeti olan Kartaca'yı günümüzde Atlantik, kara gücü olan Roma'yı ise Avrasya temsil etmektedir. Roma'lı senatör Marcus Porcius Cato'nun (Büyük Katon) söz aldığı her oturumu 'Kartaca yok edilmelidir' sözleriyle bitirmesi, Dugin'in bu karşılaştırmadaki düşüncesini ortaya koymaktadır.

Dugin, Anglo-Sakson Atlantikçi küreselleşmenin önüne geçilmesini, Heartland (Kalpgah) ile Rimland'in işbirliği yapması şartına bağlamaktadır (Öztürk, 2013:225). Mackinder ile Spykman'ın sentezi olarak yorumlanabilen bu düşünce, Yeni Avrasyacılık tezinin temelini oluşturmaktadır.

Rusların yayılmacı imparatorluk günlerine geri dönmesi doğrultusunda analizler geliştiren Dugin, ABD'nin deniz merkezli Atlantikçi jeopolitiğine dayanan Yeni Dünya Düzeni'nin karşısına, Rusya'nın liderlik ettiği imparatorluk Avrasya'sını koymaktadır (Yılmaz, 2015:114). Bu koalisyonda; Almanya ile Avrupa yolu, Japonya ile Uzak Asya, İran ve Türki Cumhuriyetler ile Hazar havzası, Slav ülkeler ile de Ortodoks birliği sağlanmaya çalışılacaktır.

Jeopolitik ve siyasi gelişmelerin haricinde Avrasya Bloğunun küresel anlamda ekonomik atılımlar yapması gerektiğini savunan Dugin'e (2016:111) göre, Üçlü Komisyonun muhalifi Anti-Trilateral (Berlin-Moskova-Tokyo) yakın gelecekte

atılması gereken gerçekçi bir adımdır. Ayrıca, Moskova'nın Avrasya havzasında etkin bir konuma ulaşabilmesi için Tahran ile ittifak yapması gerekmektedir (Shlapentokh, 2012:36-37). Rusya'nın jeopolitik ve stratejik hükümdarlığı için yalnızca kaybedilen yakın çevre ülkelerinin yeniden kazanılması ve Doğu Avrupa ülkeleri ile ilişkilerin yeniden tesis edilmesi değil, NATO'nun baskısından kurtulmak isteyen Almanya-Fransa ve İran-Hindistan-Japonya devletlerinin Avrasya bloğuna dahil edilmesi gerekmektedir (Dugin, 2016:10).

Oluşturulacak Avrasya Birliğinin askeri atılımları hakkında da analizler geliştiren Dugin'e (2016:101-102-103) göre, Avrasya Bloğunun askeri konularda izlemesi gereken rota şudur: Öncelik uzay silahlarına verilmeli ardından nükleer silahlar ve stratejik hava gücü geliştirilmelidir. Deniz Kuvvetleri ile hava-komanda (özel kuvvetler) birlikleri ise NATO ile mücadele seviyesine çıkarılmalıdır.

5. SONUÇ

İstihbarat, strateji ve savaş gibi birbirinden kopuk gözüken kavramların aslında birbirleri ile çok yakın ilişkide buldukları görülmektedir. Öncelikle birey sonrasında toplum güvenliği için yapılan istihbarat faaliyetleri dünyanın en eski meslek gruplarından birisi olarak modern öncesi dönemde ortaya çıkmıştır. İlkel devletçiklerin modern devlet aygıtlarına dönüşmesiyle istihbarat faaliyetleri de modern bir yapıya kavuşmaya başlamış, taktik-operasyonel istihbarat gibi savaş dönemlerini ilgilendiren istihbarat faaliyetleri günümüzde barış dönemlerini de kapsayan stratejik istihbarat seviyesine dönüşmüştür. Ulusal güvenlik stratejisi adıyla da bilinen stratejik istihbarat faaliyetleri, devletlerin uzun vadeli hedeflerini kapsayan büyük stratejileri ile savaş tehdidinin bir sonucu olarak meydana gelmiştir.

Operasyonel ve taktik istihbaratın kapsamında değerlendirilen; casusluk, adam kaçırmaya, sabotaj, muharebe istihbaratı gibi faaliyetler kullanılmakla birlikte eski önemini yitirmektedir. Bu tür istihbarat çalışmaları yerini daha kapsamlı ve uzun süreli istihbarat olarak nitelendirilen stratejik istihbarat faaliyetlerine bırakmaktadır. Akademik bir faaliyet alanına sahip olan stratejik istihbarat; sosyoloji, felsefe, tarih, coğrafya, antropoloji, jeoloji, meteoroloji, ekonomi, istatistik, gibi çok sayıda bilim dalından yararlanmaktadır. Senaryo yazma sanatı olarak da ifade edebileceğimiz stratejik istihbarat, operasyonel ve taktik istihbarat gibi kısa vadeyi değil, büyük stratejiler gibi uzun vadeli dönemlerin hedeflerini ve önlemlerini kapsamaktadır.

Modern dönemde devlet kademesindeki karar alıcılara sağlanan bilgiler, genellikle istihbarat servislerinden, casuslardan, angaje personellerden sağlanmışken, post-modern dönem olarak ifade edebileceğimiz günümüzde, karar alıcılara sağlanan bilgiler, istihbarat servisleri ile düşünce kuruluşları ve akademinin ortak çalışmaları ile yürütülmektedir. Burada öne çıkan farklılık sağlanan bilginin strateji kültüründen damıtılması ile elde edilmesidir.

Jeopolitik ve jeostratejik olarak kilit havzalardan biri üzerinde yaşamını sürdüren Türkiye'nin özellikle stratejik istihbarat konusundaki yetersizliği, ABD ve diğer

gelişmiş ülkelere bakıldığında net olarak görülmektedir. Hammaddesi, bilgi ve öngörü olan büyük stratejiler, multidisipliner faaliyet olan stratejik istihbarat çalışmaları ile birleşmekte, tehdit ve kazanımlar önceden tespit edilebilmektedir.

Etimolojik olarak askerlik sanatı anlamına gelen strateji ise, planlanan hedefe yönelik oluşturulan alternatifleri kapsamaktadır. Taktik, operasyonel ve askeri strateji genel olarak muharebe alanları ile ilgilenirken, büyük strateji; diplomasi, ekonomi, teknoloji gibi diğer güç parametrelerinden yararlanmaktadır. Büyük stratejiler ile stratejik istihbarat faaliyetlerinin girift ilişkisi, günümüz koşullarının bir sonucu olmakla beraber, geleceğin planlanması hususunda da tercih edilmesi gereken bir disiplin haline almıştır.

Milattan önce 500'lü yıllarda yaşadığı kabul edilen Çin'li General Sun Tzu'dan başlatılan strateji-savaş ilişkisi; dönemlere, gelişmişlik düzeyine, dünyayı algılayış biçimlerine ve zamanın şartlarına göre kademeli olarak dönüşüm geçirmekte, evrim süreci devam etmektedir. Modern öncesi dönem incelendiğinde yalnızca savaş dönemlerinde önem verilmesi gerektiği düşünülen istihbarat faaliyetlerinin modern ve post-modern dönemde kapsamını genişleterek akademik çalışma alanına evrilmesi bu dönüşümün en çarpıcı örneğini teşkil etmektedir. General Sun Tzu'dan başlayan bu süreç, Colin Gray, Paul Kennedy, Alexandr Dugin gibi üniversite profesörleri ve bilim insanları ile devam etmektedir.

Sun Tzu, Thukydides, Caesar ve Machiavelli'nin temsilcisi olduğu modern öncesi strateji anlayışı, düşman hakkında yapılan istihbarat faaliyetlerine ve realist akım üzerine kurulmuştur. Bu dönemin strateji anlayışı modern ve modern sonrası dönemin savaş ve strateji anlayışına da öncülük etmiştir.

Napoleon ile başlayan Spykman ile sona eren modern dönem strateji kültürü ise en önemli dönüşümün yaşandığı dönem olarak ifade edilmektedir. Muharebe meydanlarındaki istihbarat faaliyetlerinin, akademisyenler ile büyük strateji doğrultusunda geliştirilmesi stratejik istihbarat faktörünün öne çıkmasını sağlamıştır.

Brodie ile başlayan ve Dugin ile devam eden post-modern strateji anlayışı ise nükleer tehdit olgusuyla başlamış, kitle imha silahlarının küresel düzeyde kısıtlanması ve yasaklanması ile günümüzün en önemli tehdidi olan terörizm ve bu duruma panzehir sunan ulusal güvenlik boyutuna evrilmiştir. Bunun yanında jeopolitik biliminin

modern sonrası dönemin strateji kültürüne kaynaklık ettiğini ifade etmekle birlikte, gerilla ve gerillaya karşı koyma, büyük strateji, terör ve teröre karşı koyma, ulusal güvenlik stratejisi gibi parametrelerin stratejinin dikkate alınan diğer unsurları olduğunu söyleyebiliriz.

Anlaşmazlıkların fiziki müdahale ile çözülmesi olarak tanımlayabileceğimiz şiddet, İbrahimi kitaplar baz alınırsa Kabil'in kardeşi Habil'i öldürmesi ile başlamıştır. İnsanın varoluşsal olarak kazandığı dürtülerin başında yer alan şiddet olgusu, insanların meydana getirdiği otorite olan devletlere de sirayet etmiştir. Kullanılan şiddet araçlarının değişmesi, şiddet hiyerarşisinin en üst basamağında yer alan savaş faaliyetini meydana getirmiştir.

İnsanın ortalama yaşam süresi dikkate alındığında 185 kuşağın yaşamış olduğu ve bu kuşakların yalnızca 10'unun savaşla tanışmamış olduğu gerçeğinden hareket ederek, şiddet savaş sarmalının insalık tarihi ile yaşıt olduğu sonucuna varabiliriz.

Sivriltilmiş taşlarla başlayan savaş tarihi, kesici delici silahlarla devam etmiş, çağımızın gerçeği olan balistik füzelere, hidrojen bombalarına evrilmiştir. Günümüzde kitle imha silahları ile kansız savaş olarak nitelenen ekonomik ambargo, diplomatik baskı gibi siyasal faaliyetler bütünleşmektedir. Yapılan uluslararası anlaşmalar neticesinde kitle imha silahlarının üretimi veya kullanımı sınırlandırılarak yasaklanmış olmasına rağmen, kansız savaşlar milli çıkarlar gereğince önemini korumaktadır. ABD, Rusya, İngiltere gibi ülkelere bakıldığında; diplomatik, ekonomik, teknolojik, psikolojik faktörlerin büyük stratejiler ile birleştiği bunun sonucunda da stratejik istihbarat çalışmalarının akademik ve karar alıcılar seviyesinde uygulandığı görülmektedir. Türkiye'de de vuku bulmaya başlayan bu süreç, üniversiteler ve düşünce kuruluşları ile desteklenmeli, siyasi ve askeri karar alıcılara stratejik önemdeki bilgiler aktarılmalıdır. 30 sene gibi uzun dönem yol haritalarını kapsayan stratejik istihbarat faaliyetleri, alanında uzmanlaşmış liyakat sahibi uzmanlar eliyle yürütülmelidir.

KAYNAKLAR

Abegglen, Christoph M.V. (2003), Clausewitz and Beaufre- The Relationship of Politics And War', *MA in War Studies*, King's College London, England-London, ss.1-8

Acar, Ünal, (2011), *İstihbarat*, Akçağ Yayınları, Ankara

Acar, Ü. ve Urhal, Ö. (2007), *Devlet Güvenliği İstihbarat ve Terörizm*, Adalet Yayınevi, Ankara,

Ağaoğulları, Mehmet Ali (Ed.), (2013), *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*, İletişim Yayınları, İstanbul

Akad, Mehmet Tanju, (1992), *Stratejik Taktik Teknolojik ve Jeopolitik Yönleriyle 20. Yüzyıl Savaşları*, 1.Cilt, Kastaş Yayınları, İstanbul

Akad, Mehmet Tanju, (2011), *Modern Savaşın Temel Kavramları*, Kitap Yayınevi, İstanbul

Akad, Mehmet Tanju, (2013), *Askeri Tarihte Stratejik Düşünce*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul

Akad, Mehmet Tanju, (2015), *Tarihten Bugüne Gayrinizami Savaş*, Kastaş Yayınevi, İstanbul

Akar, Atilla, (2003), *Komploların Yüzyılı Yüzyılın Komploları*, Timaş Yayınları, İstanbul

Akar, Atilla, (2005), *Derin Dünya Devleti: Gizli Doktrin'in Küresel Efendileri*, Timaş Yayınları, İstanbul

Akgül, Fatih, (2009), *Rusya ve Türkiye'de Avrasyacılık*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul

Aktaş, Altan, (2011), 'Güvenikleştirme Yaklaşımı ve Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Anlayışındaki Dönüşüm', *Sosyal Bilimler*, Cilt:1, Sayı:2, ss.7-47

Aktürk, Şener, (2012), 'NATO Neden Genişledi? Uluslararası İlişkiler Kuramları Işığında NATO'nun Genişlemesi ve ABD-Rusya İç Siyaseti', *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 9, Sayı 34, ss.73-97

Alkan, Necmettin, (2017), *NİLİ: Ortadoğu'da Casuslar Savaşı*, Kronik Kitap, İstanbul

- Arcayürek, Cüneyt**, (1989), *Darbeler ve Gizli Servisler*, Bilgi Yayınevi, Ankara
- Arcayürek, Cüneyt**, (2007), *Derin Devlet (1950-2007)*, Detay Yayıncılık, İstanbul
- Arı, Tayyar**, (2009), *Amerika'da Siyasal Yapı, Lobiler ve Dış Politika*, MKM Yayıncılık, Bursa
- Arıklı, Ercan (Düz.)**, (1974), *Geçmişten Günümüze Dünya Casusluk Tarihi*, Cilt:1, Artel Yayınevi, İstanbul
- Arslan, Handan ve Karadoğan, Sabri**, (2003), 'Sayısal Harita Ortamında Bir Analiz: Jeopolitik-Jeostratejik Teoriler ve Türkiye', *IV. Türkiye'nin Güvenliği Sempozyumu*, Fırat Üniversitesi-Elazığ, ss.1-12
- Arquilla, John ve Ronfeldt, David F.**, (2000), *Swarming and The Future of Conflict*, RAND Corporation, National Defense Research Institute, Santa Monica-California-USA
- Aslan, M. Yasin**, (2008), 'Savaş Hukukunun Temel Prensipleri', *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı:79, ss.235-274, Kasım-Aralık
- Aşçı, Bahar**, (2011), 'Mali Güç ve Askeri Güç Arasındaki Kritik İlişki: Osmanlı İmparatorluğu Örneği', *Savunma Bilimleri Dergisi*, Cilt:10, Sayı:1, ss.1-29, Mayıs
- Atay, Mehmet**, (1995), 'Örtülü Faaliyetler Konsepti', *Strateji Dergisi*, Sayı:4, Ankara
- Atay, Mehmet**, (1996), 'Stratejik Ulusal Güvenlik İstihbaratı', *Strateji Dergisi*, Sayı:1, Ankara
- Atay, M. ve Caşın, M. H.** (1996), 'Özel Harekat Kuvvetleri ve Silah Sistemleri', *Strateji Dergisi*, Sayı:3, Ankara
- Ateş, Hasan**, (2014), *Türk İstihbarat Sisteminin Sorunsalları*, Detay Yayıncılık, Ankara
- Ateş, Hasan**, (2017), *Vekalet Savaşı Ekseninde Gizli Kuvvet İstihbaratı*, Detay Yayıncılık, Ankara
- Audier, Serge**, (2006), *Cumhuriyet Kuramları*, Çev. İsmail Yerguz, İletişim Yayınları, İstanbul
- Avcı, Gültekin**, (2007), *İstihbarat Oyunları*, Birey Yayıncılık, İstanbul
- Aydın, Nurullah**, (2011), *İşte İstihbarat*, Kum Saati Yayınları, İstanbul
- Aydın, Nurullah**, (2014a), *Türkiye'nin İç ve Dış Tehditlerine Stratejik Bakış*, Parola Yayınları, İstanbul
- Aydın, Nurullah**, (2014b), *Küresel Güçler Ortadoğu ve Türkiye*, Kamer Yayınları, İstanbul

- Aydın, Nurullah**, (2015), *İstihbarat ve İstihbaratçı*, Parola Yayınları, İstanbul
- Aydın, Mustafa**, (2003), *Onların Savaşı: Brzezinski-Kissinger-Huntington*, Kutup Yıldızı Yayınları, İstanbul
- Bahar, İlhan**, (2011), *Teşkilat-ı Mahsusa, MİT ve İstihbarat Örgütleri*, Kum Saati Yayınları, İstanbul
- Bahar, İlhan**, (2015), *İstihbarat Servislerinde Beyin Yıkama Operasyonları*, Kamer Yayınları, İstanbul
- Bal, İ. ve Beren F.** (2011), *Polis ve İstihbarat Etiği*, Karınca Yayınları, Ankara
- Bamford, James**, (2009), *Sırlar Evreni-ABD Ulusal Güvenlik Dairesi'nin Dinleme ve İstihbarat Ağı*, Çev. Suat Kemal Angı, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara
- Bar-Zohar, M. ve Mishal, N.** (2012), *MOSSAD Büyük Operasyonlar*, Çev. Ebru Sürmeli, Koton Kitap, İstanbul
- Barlas, Mustafa**, (2008), Önleyici Kollukta Psikolojik Operasyonlara Karşı Önlemler, *21.Yüzyıl Dergisi*, ss.211-226, Ekim-Kasım-Aralık
- Barron, John**, (1974), *KGB: Sovyet Gizli Emniyet Organizasyonunun Kuruluşu ve Çalışmaları*, Sümer Kitabevi Yayınları, İstanbul
- Barth, Wayne, M.**, (2003), Mahan: Stratejist mi? Propagandacı mı? Çev. Zeki Gültekin, Yalçın Ergül (Ed.), *Geçmişten Günümüze Askeri Stratejistler*, Hava Harp Okulu Matbaası, ss.177-184, İstanbul
- Bartholomees, J. Boone, Jr.** (2008), A Survey Of The Theory Of Strategy, *U.S. Army War College Guide To National Security Issues*, Volume:1, Theory Of War And Strategy, 3rd Edition, Edited by J. Boone Bartholomees, Jr., Department of National Security and Strategy, ss.13-42, June 2008
- Bassin, Mark**, (2011) Klasik ve Yeni Avrasyacılık: Geçmişten Gelen Devamlılık, Çev. Özgür Tüfekçi, *Bilge Strateji*, Cilt:2, Sayı:4, ss.117-135, Bahar
- Baştürk, Rabi**, (2012), *Psikolojik Savaş*, Kum Saati Yayınları, İstanbul
- Bayraktar, Gökhan**, (2004), 'Harbin Beşinci Boyutunun Yeni Gereksinimi: Siber İstihbarat', *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Yıl:10, Sayı, 20, ss.119-147
- Bayraktar, Gökhan**, (2015) *Siber Savaş ve Ulusal Güvenlik Stratejisi*, Yenyüzyıl Yayınları, İstanbul
- Beaufre, Andre**, (1969) *Hareket Stratejisi*, Çev. Stratejik Etütler Dairesi Tercüme Kısmı, Genelkurmay Basımevi, Ankara
- Bell, Gertrude, L.** (2004) *Mezopotamya'da 1915-1920 Sivil Yönetimi*, Çev. Vedii İlmen, Yaba Yayınları, İstanbul

Bentley, Lorne William, (1988), ‘Clausewitz And German Idealism The Influence Of G.W.F. Hegel On On War’, Master Of Military Art And Science, U.S. Army Command And General Staff College, Fort Leavenworth, Kansas, USA

Beren, Fatih, (2011), *Demokrasi ve Özgürlüğün Teminatı Olarak İçgüvenlik İstihbaratı*, Alfa Yayınları, İstanbul

Beşe, E. ve Seren, M. (2011), ‘Stratejik İstihbarat Olgusunun Teorik Çerçevesi, Unsurları ve Terörle Mücadele Politikaları Açısından Rolü ve Önemi’, *Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt:13 (3), ss.123-145, Mart

Betts, R. ve Mahnken, T. (2003) *Paradoxes of Strategic Intelligence*, Frank Cass Publishers, Portland-USA

Betts, Richard K. (2004) The New Politics of Intelligence: Will Reforms Work This Time?, *Foreign Affairs*, June

Bilgiç, M. Sadi, (2016) Rus Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım ve Türkiye’ye Etkileri, *BİLGESAM Analiz/Rusya*, No:1317, ss.1-13, Mayıs

Bilgin, Mert, (2005), *Avrasya Enerji Savaşları*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul

Blouet, Brian W. (2004), The Imperial Vision of Harold Mackinder, *The Geographical Journal*, Vol:170, No:4, ss.322-329, December 2004

Boesche, Roger, (2003), Kautilya’s Arthashastra on War and Diplomacy in Ancient India, *The Journal of Military History*, Vol:67, Number:1, ss.9-37, January

Bonaparte, Napoleon, (2003), *Savaş ve Strateji ile İlgili Görüşlerim*, Çev. Erkut Gündüz, Q-Matris Yayınları, İstanbul

Boot, Max, (2014), *Görünmeyen Ordular-Gerilla Tarihi*, Çev. Fethi Aytuna, İnkılap Kitabevi, İstanbul

Brands, Hal, (2012), The Promise and Pitfalls of Grand Strategy, *U.S. Army War College Strategic Studies Institute*, Carlisle-Pennsylvania-USA, ss.1-67, August

Brinton, C. ve Craig G. A. ve Gilbert, F., (2007), ‘Jomini’, Edward Mead Earle (Ed.), *Modern Stratejinin Ustaları: Machiavelli’den Hitler’e Askeri Düşünce*, Çev. Selma Koçak, Doruk Yayıncılık, İstanbul, ss.115-136

Brodie, Bernard, (1978), The Development of Nuclear Strategy, *International Security*, Vol:2, No:4, ss.65-83, Spring

Brodie, Bernard, (2011), *Yaratılan Deniz Gücünün Stratejisi*, Çev. Yılmaz Dalkanat, Doruk Yayıncılık, İstanbul

Brzezinski, Zbigniew, (2005), *Tercih*, Çev. Cem Küçük, İnkılap Yayınevi, İstanbul

Brzezinski, Zbigniew, (2015) *Büyük Satranç Tahtası*, Çev. Yelda Türedi, İnkılap Yayınevi, İstanbul

Caesar, Gaius Julius, (2006), *Gallia Savaşı*, Çev. Furkan Akderin, Haz. Yiğit Değer Bengi, Alfa Yayınları, İstanbul

Caesar, Gaius Julius, (2016), *İç Savaş*, Çev. Furkan Akderin, Say Yayınları, İstanbul

Caşın, Mesut Hakkı, (1995), *Çağdaş Dünyada Uluslararası Güvenlik Stratejileri ve Silahsızlanma*, Başbakanlık Basımevi, Ankara

Caşın, Mesut Hakkı, (2002), Soğuk Savaş Sonrasında Askeri Stratejik İstihbaratın Yeni Vizyonu, *Avrasya Dosyası*, İstihbarat Özel, Cilt:8, Sayı:2, ss.254-294, Yaz

Clausewitz, Carl Von, (2015), *Savaş Üzerine*, Çev. Selma Koçak, Doruk Yayınları, İstanbul

Crowl, Philip, A., (2015), Alfred Thayer Mahan: Bahriyeli Tarihçi, Peter Paret (Der.), *Modern Strateji: Machiavelli'den Nükleer Çağa*, Çev. Doruk Can Koçak, Doruk Yayıncılık, ss. 523-563, İstanbul

Çeliker, Fahri, (1980), *200'üncü Doğum Günü Dolayısıyla Carl Von Clausewitz Yaşamı, Yapıtı, Yankıları*, Genelkurmay Basımevi, Ankara

Çetiner, Aydın, (2003), *21. Yüzyılda Savaş Stratejileri*, Selis Kitaplar, İstanbul

Çınar, Bekir, (1997), *Devlet Güvenliği İstihbarat ve Terör*, Sam Yayınları, Ankara

Çıtak, Emre, (2015), Çağımızın Gerekliği Olarak Sinyal İstihbaratı, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl:8, Sayı:2, ss.751-770, Aralık

Çıtak, Emre, (2017), *Yeni Güvenlik Politikaları ve Türkiye'de İstihbaratın Dönüşümü: Güvenlik ve İstihbarat*, YeniYüzyıl Yayınları, İstanbul

Çifci, Hasan, (2013), *Her Yönüyle Siber Savaş*, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları, Ankara

Çimen, Ali, *Tarihi Değiştiren Gizli Servisler*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2013

Çomak, İhsan, (2006), Rusya, Putin ve Avrasyacılık, İhsan Çomak (Ed.), *Rusya Stratejik Araştırmaları-1*, TASAM Yayınları, ss.89-100, İstanbul

Dabağyan, Levon Panos, (2004), *Pearl Harbor'dan Hiroşima'ya*, Kum Saati Yayıncılık, İstanbul

Davutoğlu, Ahmet, (2016), *Stratejik Derinlik*, Küre Yayınları, İstanbul

Dedeoğlu, Beril, (2014), *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, YeniYüzyıl Yayınları, İstanbul

Değerli, Turgut, (1996), *Milli Güvenlik Siyaseti ve Stratejisi*, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul

Demir, Tarık, (2015), 'İstihbaratta Toplama Teknikleri', Ed. Sait Yılmaz, *İstihbarat Dünyası*, Kripto Basım Yayım, ss.227-251, Ankara

Demirel, Emin, (2011), *Teşkilat-ı Mahsusa'dan Günümüze Gizli Servisler*, Renk Yayıncılık ve Televizyonculuk, İstanbul

Denk, Nevzat, (2002), *Geçmişte ve 21'inci Yüzyılda Savaşlar, Stratejiler ve Stratejiler*, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul

Douhet, Giulio, (1998), *The Command of the Air*, İngilizceye Çev. Dino Ferrari, Air Force History And Museums Program, USA-Washington D.C.

Dugin, Aleksandr, (2006), *Nursultan Nazarbayev'in Avrasya Misyonu*, Çev. Lazzat Urakova ve Nehriban Gençkal, Yeni Avrasya Yayınları, İstanbul

Dugin, Aleksandr, (2016), *Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım*, Çev. Vügar İmanov, Küre Yayınları, İstanbul

Ege, Börteçin, (2012), Siber Savaşlar: Bilişimin Karanlık Yüzü, *Bilim ve Teknik Dergisi*, Yıl:46, Sayı:540, ss.18-22

Eker, Sami, (2015), Savaş Olgusunun Dönüşümü: Yeni Savaşlar ve Suriye Krizi Örneği, *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, Cilt:2, Sayı:1, ss.31-66

Emre, Bakır, (2012), Türkiye'de Siber Güvenlik, *Bilim ve Teknik Dergisi*, Yıl:46, Sayı:540, ss.12-15

Ener, Suat, (1943), *Strateji ve Taktikte Ana Kurallar*, Harp Okulu Matbaası, Ankara

Erdem, Ahmet, (2015a), *MİT Gizli Tarihi*, Kriminal Kitaplar, İstanbul

Erdem, Ahmet, (2015b), *Dünyayı Yöneten Gizli Servisler*, Kriminal Kitaplar, İstanbul

Erendil, Muzaffer, (1998), *Tarihte Strateji Askeri Stratejiden Milli Stratejiye*, Genelkurmay Basımevi, Ankara

Erol, Mehmet Seyfettin, (2006), 'Küresel Güç Mücadelesinde Avrasya Jeopolitiği ve Avrasyacılık Tartışmaları', İhsan Çomak (Ed.), *Rusya Stratejik Araştırmaları-1*, TASAM Yayınları, ss.119-149, İstanbul

Ersöz, Mustafa, (2015), *Dünyanın Yörüngesini Değiştiren Casuslar*, Yason Yayıncılık, Ankara

Eslen, Nejat, (2003), *Tarih Boyu Savaş ve Strateji*, Q-Matris Yayınları, İstanbul

Eslen, Nejat, (2005), *Küresel Hamleler Anahtar Stratejiler*, Truva Yayınları, İstanbul

Eutropius, (2016), *Kısa Roma Tarihi*, Çev. Çiğdem Menzilioğlu, Alfa Yayınları, İstanbul,

Evsal, Vedii, (2013), *Casusluk Faaliyetleri ve Türkiye*, Kum Saati Yayınları, İstanbul

Fevzi Bey, Ömer, (2016), *Osmanlı Gayri-nizami Harp Doktrini*, Haz. Ali Güneş, Dergah Yayınları, İstanbul

FM 100-1, (1978), ‘*The Army*’, Headquarters Department of the Army, Washington D.C., ss,1-32, 29 September

FM 3-05.301 (FM 33-1-1) MCRP 3-40.6A, (2003), *Psychological Operations Tactics, Techniques, and Procedures*, Headquarters Department of the Army, December

Foley, Charles, (1999), *Hitler’in Harika Komandoları*, Çev. İbrahim Artuç, Kastaş Yayınevi, İstanbul

Fontana, Biancamaria, (2010), ‘Napolyon İmparatorluğu ve Ulusların Avrupa’sı’, Ed. Anthony Pagden, *Avrupa Fikri*, Çev. Rahmi Ögdül ve Mesut Varlık, Ayrıntı Yayınları, ss.136-149, İstanbul

Freedman, Lawrence, (2015), *Strateji*, Çev. Belkıs Ç. Dişbudak ve Taciser Belge, Alfa Yayınları, İstanbul

Fregoso, Luis, (2008), ‘Theory to Strategy: War Insight for the Strategic Soldier’, Fort Leavenworth, Kansas: School of Advanced Military Studies, *United States Army Command and General Staff College*, ss.1-50

Friedman, George, (2011), *Gelecek 10 Yıl*, Çev. Tayfun Törüner, Pegasus Yayınları, İstanbul

Fundamental Elements of the Counterintelligence Discipline, (2006), Volume 1: Universal Counterintelligence Core Competencies, Office of the National Counterintelligence Executive, *The National Counterintelligence Institute*, ss.1-77, January

Galula, David, (2008), *Kontrgerilla Savaşı Teori ve Pratik*, Çev. Deniz Ateşok, Kawa Yayınları, İstanbul

Gehlen, Reinhard, (2004), *Gehlen’in Anıları*, Haz. Suat Akgül, Berikan Yayınları, Ankara

Gibson, Irving M., (2007), ‘Maginot ve Liddell Hart: Savunma Doktrini’, Ed. Edward Mead Earle, *Modern Stratejinin Ustaları: Machiavelli’den Hitler’e Askeri Düşünce*, Çev. Selma Koçak, Doruk Yayıncılık, İstanbul, ss.495-515

Gilbert, Felix, (2015), 'Machiavelli: Savaş Sanatında Rönesans', Peter Paret (Der.), *Modern Strateji: Machiavelli'den Nükleer Çağa*, Çev. Doruk Can Koçak, Doruk Yayıncılık, İstanbul, ss.11-38

Girgin, Kemal, (2003), *Uluslararası İlişkiler Modern İstihbarat ve Türkiye*, Okumuş Adam Yayıncılık, İstanbul

Goodman, Michael, S., (2015), 'The Foundations of Anglo-American Intelligence Sharing', *Studies in Intelligence*, Vol:59, No:2, ss.13-24, June

Goodman, Marc, (2016), *Geleceğin Suçları-Dijital Dünyanın Karanlık Yüzü*, Timaş Yayınları, İstanbul

Göç, Eray, (2013), 'Türk İstihbaratının Tarihsel Gelişimi', *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:3, Sayı:2, ss.85-111

Gray, Colin, S., (1999), Why Strategy is Difficult, *Joint Force Quarterly*, No:22, ss.6-12, Summer

Gray, Colin, S., (2003), 'Coğrafya Kaçınılmazdır, Colin S. Gray ve Geoffrey Sloan (Ed.), *Jeopolitik, Strateji ve Coğrafya*, Çev. Tuğrul Karabacak, ASAM Yayınları, ss.215-237, Ankara

Gray, Colin, S., (2007), *War, Peace and International Relations: An Introduction to Strategic History*, Routledge, Oxon-United Kingdom

Gray, Colin, S., (2008), *Modern Strateji*, Çev. Handan Öz, Truva Yayınları, İstanbul

Gray, Colin, S., (2009), Defence Planning, Surprise and Prediction, Presentation to the Multiple Futures, Conference, *NATO's Allied Command Transformation*, Brussels, ss.1-9, 8 May

Gray, Colin, S., (2012), 'Categorical Confusion? The Strategic Implications of Recognizing Challenges Either as Irregular or Traditional', *U.S. Army War College Strategic Studies Institute*, Carlisle Barracks- Pennsylvania, ss.1-59, February

Guerin, Daniel, (2014), *Faşizm ve Büyük Sermaye*, Çev. Bülent Tanör, Habitus Yayıncılık, İstanbul

Gücüyener, Nuri, (1954), *Topyekun Savunma ve Organizasyonu*, Türkiye Matbaacılık ve Gazetecilik A.O.- Yeni Matbaa, Ankara

Gül, Zakir, (2015), Stratejik İstihbarat ve Genel Yanılgılar, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 4(1), ss.111-132, Mayıs

Gündeş, Osman Nuri, (2010), *İhtilallerin ve Anarşinin Yakın Tanığı*, Kişisel Yayınlar, İstanbul

Gündoğdu, Emre, (2016), Uluslararası İlişkilerde Caydırma Teorisi, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, Cilt:4, Sayı:2, ss.1-22, Eylül

Gürcan, Metin, (2011), Bir Önceki Savaş İçin Hazırlanmak: Değişen Küresel Güvenlik Ortamının Geleneksel Savaş Olgusuna Etkisi, *Bilge Strateji Dergisi*, Cilt:3, Sayı:5, ss.127-179, Güz

Gürkan, Emrah Safa, (2015), *Sultanın Casusları: 16. Yüzyılda İstihbarat, Sabotaj ve Rüşvet Ağları*, Kronik Yayıncılık, İstanbul

Gürsan, Turgut, (2011), *Dünyayı Yöneten Gizli Güç: Sinarşizm*, Pegasus Yayınları, İstanbul

Güven, Cevheri, (2013), *Bal Tuzağı Bel Altı İstihbarat*, Timaş Yayınları, İstanbul

Güven, Ertuğrul, (2013), Stratejik İstihbarat, Ed. Sait Yılmaz, *İstihbarat Dünyası*, Kripto Basım Yayım, ss.93-114, Ankara

Halevy, Efraim, (2008), *Karanlıktaki Adam*, Çev. Hasan Kaya, Profil Yayıncılık, İstanbul

Handel, Michael I., (2003), *Sun Tzu ve Clausewitz: Savaş Sanatı ve Savaş Üzerine Karşılaştırma*, Ed. Yalçın Ergül, Hava Harp Okulu Matbaası, İstanbul

Handel, Michael I., (2004), *Savaşın Ustaları-Klasik Stratejiler*, Çev. Berna Kara, Doruk Yayıncılık, İstanbul

Hart, Liddell, (1999), *II. Dünya Savaşı Tarihi*, Çev. Kerim Bağrıaçık, 2. Cilt, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul

Hart, Liddell, (2002), *Strateji: Dolaylı Tutum*, Çev. Cemal Enginsoy, ASAM Yayınları, Ankara

Hasanov, Ali, (2012), *Jeopolitik*, Çev. Azad Ağaoğlu ve Fuad Şammedov, Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul

Heidenrich, John, (2007), The Intelligence Community's Neglect of Strategic Intelligence, *Studies in Intelligence*, Vol:51, No:2, ss.15-26

Heilbrunn, Otto, (1974), *Düşman Gerisinde Harp*, Çev. Semih Abut, Genelkurmay Basımevi, Ankara

Herman, Michael, (1999), *Intelligence Power in Peace and War*, Cambridge University Press, Australia

Hiçyılmaz, Ergun, (1997), *Bozkurt Yazarı Ajan Armstrong ve Casusluk Örgütleri*, Kamer Yayınları, İstanbul

Hiçyılmaz, Ergun, (2008), *Operasyon: MIT-CIA-MOSSAD-KGB*, Bilge Karınca Yayınları, İstanbul

Hobart, Mark, (1996), Şiddet ve Susku: Bir Eylem Siyasetine Doğru, Çev. Yurdanur Salman, *Cogito Dergisi- Şiddet*, Yapı Kredi Yayınları, Sayı:6-7, ss.51-64, Kış-Bahar, İstanbul

Hobbes, Thomas, (2017), *Leviathan*, Çev. Semih Lim, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul

İlter, Erdal, (2002), Osmanlılarda İstihbarat (XIV.-XX. Yüzyıllar), *Avrasya Dosyası*, İstihbarat Özel, Cilt:8, Sayı:2, ss.233-254, Yaz

İlhan, Suat, (1989), *Jeopolitik Duyarlılık*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara

İşcan, İsmail Hakkı, (2004), “Uluslararası İlişkilerde Klasik Jeopolitik Teoriler ve Çağdaş Yansımaları”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt:1, Sayı:2, ss.47-79, Yaz

İyiat, Bora, (2013), *Zihin Kontrolü: Psikolojik Savaşın Temel İlkeleri*, Kripto Basım Yayım, Ankara

Jablonsky, David, (2008a), ‘National Power’, Ed. J. Boone Bartholomess, Jr., *The U.S. Army War College Guide to National Security Issues*, Vol 1: Theory of War and Strategy, 3rd Edition, U.S. Army War College Strategic Studies Institute, ss.145-161

Jablonsky, David, (2008b), ‘Why is Strategy Difficult?’, Ed. J. Boone Bartholomess, Jr., *The U.S. Army War College Guide to National Security Issues*, Vol 1: Theory of War and Strategy, 3rd Edition, U.S. Army War College Strategic Studies Institute, ss.3-12,

John, Adam, (2016), *Gizli Servisler*, Çev. Erman Eroğlu, Siyah Beyaz Yayınları, İstanbul

Johnson, Loch, K., (1996), *Secret Agencies: US Intelligence in a Hostile World*, Yale University Press

Joint Publication 2-0, (2000), *Doctrine for Intelligence Support to Joint Operations*, 9 March

Jomini, Antoine, Henri., (2013), *Savaş Sanatı'nın Ana Hatları*, Çev. A. Tunçer Büyükonat, Doruk Yayıncılık, İstanbul

Jones, Francis S., (1985), Analysis And Comparison Of The Ideas And Later Influences Of Henri Jomini And Carl von Clausewitz, *Air Command And Staff College Air University, Report Number: 85-1370*, USA-Alabama-Maxwell, ss.1-51

Joxe, Alain, (2003), *Kaos İmparatorluğu: Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Amerikan Tahakkümü Karşısında Cumhuriyetler*, Çev. Işık Ergüden, İletişim Yayınları, İstanbul

Kahn, David, (2002), İstihbaratın Tarihsel Teorisi, *Avrasya Dosyası*, İstihbarat Özel, Cilt:8, Sayı:2, ss.5-20, Yaz

Kalca, Mine, (2008), *Tarihteki Ünlü Komutanlar-Liderler*, Karma Kitaplar, İstanbul

Kane, T. M ve Lonsdale, D. J., (2016), *Çağdaş Stratejiyi Anlamak*, Çev. A. Tunçer Büyükonat, Doruk Yayıncılık, İstanbul

Karaağaç, Yunus, (2017), *Avrasya’da Enerji Savaşları ve Türkiye’nin Stratejisi, İstanbul Aydın Üniversitesi 2. Genç Bilim İnsanları Sempozyumu*, ss.179-195, İstanbul

Karabekir, Kazım, (2001), *Gizli Harp İstihbarat*, Haz. Emrullah Tekin, Berikan Yayınları, Ankara

Karabulut, Bilal, (2005), *Strateji-Jeostrateji-Jeopolitik*, Platin Yayınları, Ankara

Karabulut, Andaç, (2013), *Dünya Tarihinde İstihbaratın Önemi*, Ed. Sait Yılmaz, *Dünyayı Yöneten Güç İstihbarat Bilimi*, Kripto Basım Yayım, ss.239-254, Ankara

Karan, Kaya, (2016), *Geçmişten Günümüze Türk İstihbarat Teşkilatı*, Kripto Basım Yayım, Ankara

Karaosmanoğlu, Ali L., (1996), *Nükleer Stratejinin İlk On Yılı*, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt:51, Sayı:1, ss.323-346

Karaosmanoğlu, Ali L., (2011), “Yirmibirinci Yüzyılda Savaşı Tartışmak: Clausewitz Yeniden”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt:8, Sayı:29, ss.5-25, Bahar

Karataş, Kenan, (2017), *İstihbarat Örgütleri*, En Kitap, İstanbul

Kaynak, M. ve Mete, Ö. L., (2007), *Gizli Servisler Karanlık Odaklar, Kör Noktalar Röp.* Cem Küçük, Profil Yayıncılık, İstanbul

Kaynak, Mahir, (2008), *Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye Üzerine Stratejik Analizler*, Truva Yayınları, İstanbul

Kaynak, Mahir, (2016), *İstihbarat ve Terör Oyunları*, Selis Kitaplar, İstanbul

Kazandağ, M. Rüştü, (1974), *Harpte Aldatma Örnekleri*, Genelkurmay Basımevi, Ankara

Keegan, John, (1995), *Savaş Sanatı Tarihi*, Çev. Füsun Doruker, Yeni Yüzyıl Yayınları, İstanbul

Keleştemur, Atalay, (2015), *Siber İstihbarat*, Level Kitap, Kocaeli

Kennedy, Paul, (1991), *Grand Strategies in War and Peace*, Yale University Press, New Haven-Connecticut

Kennedy, Paul, (1997), *Let’s See the Pentagon’s Plan for Defending Poland*, *Los Angeles Times*, 16 Mayıs

Kennedy, Paul, (2001), *Aşıl Topuklu Dev Colossus*, *New Perspectives Quarterly Türkiye*, Cilt:3, Sayı:4, ss.42-45

Kennedy, Paul, (2002), Gelmiş Geçmiş En Büyük Süper Güç, *New Perspectives Quarterly Türkiye*, Cilt:4, Sayı:2, ss.24-31

Kennedy, Paul, (2014), *Savaşta ve Barışta Büyük Stratejiler*, Çev. Ahmet Fethi, Totem Yayıncılık, İstanbul

Kennedy, Paul, (2015), *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri*, Çev. Birtane Karanakçı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul

Kent, Sherman, (2003), *Stratejik İstihbarat*, Çev. B. Yasemin Özbek ve Nazlım Şüküroğlu Arıca, ASAM Yayınları, Ankara

Keough, Francis, P., Sun Tzu: Orijinal Clausewitz, (2003), Çev. Türker Çakır, Yalçın Ergül (Ed.), *Geçmişten Günümüze Askeri Stratejistler*, Hava Harp Okulu Matbaası, İstanbul, ss.255-269

Kilgore, Darly W., (2003), Bernard Brodie, Çev. Kadir Yıldız, Yalçın Ergül (Ed.), *Geçmişten Günümüze Askeri Stratejistler*, Hava Harp Okulu Matbaası, ss.47-55, İstanbul

Kipp, Jacob, W., (1998), 'From Prague... After Paris and Madrid', Stephen J. Blank (Ed.), *European Security And Nato Enlargement: A View From Central Europe*, U.S. Army War College Strategic Studies Institute, Carlisle-Pennsylvania, ss.49-70, April

Kissinger, Henry, (2002), *Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?*, Çev. Tayfun Evyapan, METU Press, Ankara

Kissinger, Henry, (2016), *Dünya Düzeni*, Çev. Sinem Sultan Gül, Boyner Yayınları, İstanbul

Kongar, Emre, (2000), *21.Yüzyılda Türkiye*, Remzi Kitabevi, İstanbul

Kontrgerilla Talimnameleri, (2008), *ABD Kara Kuvvetleri Komutanlığı ST31-15 ve ST31-16*, Kawa Yayınları, İstanbul

Köni, Hasan, (2002), Birinci Dünya Savaşı Öncesi İstihbarat ve Günümüze Etkileri, *Avrasya Dosyası*, İstihbarat Özel, Cilt:8, Sayı:2, ss.150-166, Yaz

Köni, Hasan, (2015), Türk Dış Politikası 1991-2014, Ümit Özdağ (Ed.), *Milli Güvenlik Teorisi*, Kripto Basım Yayım, Ankara, ss.441-459

Köseli, Mutlu, (2011), *İstihbarat: Temel Hususlar ve Güncel Konular*, Adalet Yayınevi, Ankara

Kruys, G.P.H. (2007), The Role of Intelligence in Countering Terrorism and Insurgency, *Strategic Review for Southern Africa*, Vol:29, Issue:1, ss.83-103, Mayıs

Kuruca, Osman, (2004), Atatürk ve Gerilla Savaşı, *Teori Dergisi*, Sayı:175, ss.3-48, Ağustos

Kurtoğlu, Ramazan, (2017a), *Küresel Ekonomik Kriz ve Yeni Dünya Düzeni*, Destek Yayınları, İstanbul

Kurtoğlu, Ramazan, (2017b), *Tanrı İmparatorluğu ve Türkiye*, Destek Yayınları, İstanbul

Kuzu, Ali, (2015), *MİT-Mossad-CIA-Gladio*, Kariyer Yayıncılık, İstanbul

Küçük, Yalçın, (2005), *Şebeke I: "Network"*, İthaki Yayınları, İstanbul

Lacoste, Yves, (2014), *Coğrafya Her Şeyden Önce Savaş Yapmaya Yarar*, Çev. Selim Sezer, Ayrıntı Yayınları, İstanbul

Le Bon, Gustave, (2017), *Kitleler Psikolojisi*, Yason Yayıncılık, Ankara

Levy, Joel, (2007), *Gizli Tarih: Geçmiş Şekillendiren Gizli Güçler*, Çev. Perran Fügen Özülkü, İthaki Yayınları, İstanbul

Lind, W. S., ve Nightengale, K., ve Schmitt J. F. ve Sutton, J. W ve Wilso, G. I, (1989), *The Changing Face of War: Into the Fourth Generation*, Marine Corps Gazette, ss.22-26, USA, October

Liotta, P. H. Ve Lloyd R. M., (2005), *The Strategy and Force Planning Framework*, *Naval War College Review*, Vol:58, No:2, ss.120-137, Spring

Lowenthal, Mark, (2000), *Intelligence: From Secrets to Policy*, CQ Press, Washington D.C.

Ludendorff, Erich von. (2017), *Topyekun Harp*, Çev. Aynur O. Çifci ve Erhan Çifci, Dergah Yayınları, İstanbul

Luttwak, Edward, N., (1999), 'Give War a Chance', *Foreign Affairs*, Vol:78, No:4, ss.36-44, July-August

Luttwak, Edward, N., (2005) *Barış İstiyorsan Savaşa Hazır Ol: Savaşta ve Barışta Stratejinin Mantığı*, Çev. Melike Atik, Truva Yayınları, İstanbul

Luttwak, Edward, N. (2012), *Bizans İmparatorluğu'nun Büyük Stratejisi*, Çev. M. Efe Tuzcu, Epsilon Yayıncılık, İstanbul

Machiavelli, Niccolo, (1998), *Hükümdar*, Çev. H. Kemal Karabulut, Sosyal Yayınlar, İstanbul

Machiavelli, Niccolo, (2014), *Savaş Sanatı*, Çev. Alev Tolga, Say Yayınları, İstanbul

Machiavelli, Niccolo, (2015), *Komplolar Üzerine*, Çev. Burcu Yalçınkaya, Fabula Kitap, İstanbul

Macit, Nadim, (2008) *İmparatorluk Politikalarında Teo-Stratejiler ve Türkiye*, Fark Yayınları, Ankara

Mackinder, H.J. (2013), *Tarihin Coğrafi Kalbi*, Çev. Kadir Yılmaz, Doğu Kütüphanesi, İstanbul

Maclsaac, David, (2015), ‘Central Blue’ dan Gelen Sesler: Hava Gücü Kuramcıları’, Peter Paret (Der.), *Modern Strateji: Machiavelli’den Nükleer Çağa*, Çev. Doruk Can Koçak, Doruk Yayıncılık, ss.741-774, İstanbul

Mahan, A. Thayer, (2013), *Mahan’a Göre Deniz Harbi*, Der. Allan Westcott, Çev. A. Tunçer Büyükonat, Doruk Yayıncılık, İstanbul

Marighella, Carlos, (2003), *Şehir Gerillasının El Kitabı*, Eriş Yayınları, İstanbul

McCoy, Alfred, W., (2006), *CIA İşkenceleri: Soğuk Savaştan Günümüze CIA Sorgulamaları* (Çev. Turan Parlak), Pegasus Yayınları, İstanbul

McDowell, Don, (2009), *Strategic Intelligence A Handbook for Practitioners, Managers and Users*, The Scarecrow Press, Maryland-USA

Mehmetcik, Hakan, (2011), ‘21. Yüzyıl için Caydırıcılık: Teori ve Pratikte Neler Değişti?’, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Sayı:22, ss.31-60, İstanbul

Meinig, W. Donald, (1956), ‘Heartland And Rimland In Eurasian History’, *The Western Political Quarterly*, Vol:9, No:3, ss.553-569, September

Miman, Ahmet Tarık, (2007), *Küreselleşmenin Ordusu Ekonomik İstihbarat*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul

Minnick, Wendell, L., (2014), *Ajan Provokatörler*, Zodyak Kitap, İstanbul

Mumford, Andrew, (2013), ‘Proxy Warfare and The Future of Conflict’, *The RUSI Journal*, Vol:158, No:2, ss.40-46, April/May

Munoz, Arturo, (2012), ‘U.S. Military Information Operations in Afghanistan Effectiveness of Psychological Operations 2001–2010’, RAND Corporation, National Defense Research Institute, Santa Monica-California-USA

Murray, W. ve Sinnreich, R. H. ve Lacey, J. (2017), *Büyük Stratejinin Oluşumu: Siyaset, Diplomasi ve Savaş*, Çev. Erhan Baltacı, Avangard Yayınları, İstanbul

Mütercimler, Erol, (2000) *21. Yüzyıl ve Türkiye*, Güncel Yayıncılık, İstanbul

Nation, R. Craig, (2008), ‘Thucydides and Contemporary Strategy’, (Ed. J. Boone Bartholomess), *The U.S. Army War College Guide to National Security Issues*, Vol 1: Theory of War and Strategy, 3rd Edition, U.S. Army War College Strategic Studies Institute, ss.129-142, June

Ortaylı, İlber, (2013), *Defterimden Portreler*, Timaş Yayınları, İstanbul

Öymen, Onur, (2016), *Arka Plan Teröre Yön Verenler*, Remzi Kitabevi, İstanbul

Özdağ, Ümit, (2002), 'Stratejik İstihbarat', *Avrasya Dosyası*, İstihbarat Özel, Cilt:8, Sayı:2, ss.109-149, Yaz

Özdağ, Ümit, (2008), *İstihbarat Teorisi*, Kripto Basım Yayım, Ankara

Özdağ, Ümit, (2009), 'Devlet ve İstihbarat', *Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 1(3), ss.33-50

Özdağ, Ümit, (2013), *Kendi Ülkesinde Kuşatılan Ordu: Türk Silahlı Kuvvetleri*, Kripto Basım Yayım, Ankara

Özdağ, Ümit, (2015), *Algı Yönetimi: Propaganda-Psikolojik Savaş-Örtülü Operasyon ve Enformasyon Savaşı*, Kripto Basım Yayım, Ankara

Özdağ, Muzaffer, (2015), 'Jeopolitik Teorilerinin Eleştirisi', Ümit Özdağ (Ed.), *Milli Güvenlik Teorisi*, Kripto Basım Yayım, ss.249-270, Ankara

Özkan, Tuncay, (1996), *Bir Gizli Servisin Tarihi*, Milliyet Yayınları, İstanbul

Özkan, Çınar, (2012), *Dünyada ve Türkiye'de Casuslar*, Kum Saati Yayınları, İstanbul

Özkul, Halid, (2011), *Devlet Terörü ve Ajan Provokatörler*, Destek Yayınevi, İstanbul

Özkul, Halid, (2014), *Globalist Karşı Devrim: Psikolojik-Asimetrik-Paradoksal Medya-Kontrgerilla- Kontra Gerilla*, Doğu Kitabevi, İstanbul

Öztürk, Yasin, (2013), 'Avrasya Birliği Projesi ve Türk Dış Politikasına Yansımaları', *Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi*, Cilt:2, Sayı:2, ss. 223-244

Palmer, Dave R., (2012), *George Washington's Military Genius*, Regnery Publishing, Washington-USA

Palmer, R.R., (2007), 'Büyük Frederick, Guibert, Bulow: Kraliyet Savaşlarından Ulusal Savaşlara', Edward Mead Earle (Ed.), *Modern Stratejinin Ustaları: Machiavelli'den Hitler'e Askeri Düşünce*, Çev. Selma Koçak, Doruk Yayıncılık, İstanbul, ss.78-113

Pamukoğlu, Osman, (2016), *Strateji*, İnkılap Kitabevi, İstanbul

Paret, Peter, (2015), 'Napolyon ve Savaşta Devrim', Peter Paret (Der.), *Modern Strateji Machiavelli'den Nükleer Çağa*, Çev. Doruk Can Koçak, Doruk Yayıncılık, İstanbul, ss.141-164

Parker, Geoffrey, (1998), *Geopolitics: Past, Present and Future*, Published by PINTER, Virginia-USA

Parker, Geoffey, (2014), *Cambridge Savaş Tarihi*, Çev. Füsün Tayanç-Tunç Tayanç, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul

Pekşen, Hasan Deniz, (2015a), 'B. H. Liddell Hart', Erhan Büyükkakıncı (Ed.), *Savaş Kuramları-Temel Düşünürler ve Yaklaşımlar*, Adres Yayınları, ss.316-331, Ankara

Pekşen, Hasan Deniz, (2015b), 'Edward N. Luttwak', Erhan Büyükkakıncı (Ed.), *Savaş Kuramları-Temel Düşünürler ve Yaklaşımlar*, Adres Yayınları, ss.459-473, Ankara

Perusek, Glenn, (2004), 'Strategy and Changing Moods in Thucydides', *Poroi*, Vol:3, No:2, ss.42-72

Petras, James, (2016), *İmparatorluk Politikası*, Çev. Özge Zihnioğlu, İnkılap Kitabevi, İstanbul

Platt, Washington, (1957), '*Strategic Intelligence Production; Basic Principles*', New York: F. A. Praeger, ss.143-149, Yayımlanan CIA belgesi. Belge no: CIA-RDP62S00346A000100180001

Polat, Soner, (2015), *Türkiye İçin Jeopolitik Rota*, Kaynak Yayınları, İstanbul

Pollock, John L., (2010), 'Napoleon's Strategic Failures', Strategy Research Project, Carlisle Barracks, *U.S. Army War College Strategic Studies*, ss.1-24

Powell, Robert, (2003), 'Nuclear Deterrence Theory, Nuclear Proliferation and National Missile Defense', *International Security*, 27(4), ss.86-118

Powers, Thomas, (2005), *İstihbarat Savaşları-Hitler'den El Kaide'ye Amerikan Gizli Tarihi*, Çev. Sultan Şahin, Güncel Yayıncılık, İstanbul

Reagan, L. Mark, (2005), '*Introduction to U.S. Counterintelligence*', CI 101-A Primer, USA, ss.1-41, July

Reid, Brian Holden, (2014), 'The Legacy of Liddell Hart: The Contrasting Responses of Michael Howard and André Beaufre', *British Journal for Military History*, Volume:1, Issue:1, ss.66-80, October

Reiss, Curt, (1949), *Topyekun Casusluk*, Çev. Cemal Ertung, Mehmed Sıralar Matbaası, İstanbul

Retief, P. F. ve Cilliers, F.G.J. (2010), 'Julius Caesar (100-44 BC)- did he have a brain tumour?' *South African Medical Journal*, Vol:100, No:1, ss.26-28, Cape Town, January

Sakman, İlhan, (1963), *Ordu Rehberi*, Önder Matbaası, Bornova-İzmir

Saral, Cevdet, (2016), *Terörün Gizli Efendileri: Dünyayı Armageddona Zorlayanlar*, Kripto Basım Yayım, Ankara

- Sarızeybek, Erdal**, (2013), *Cemaat ve Barzani*, Sarızeybek Yayınları, İstanbul
- Sander, Oral**, (2012), *Siyasi Tarih: İlkçağlardan 1918'e*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara
- Sandıklı, Atilla**, (2011), 'Jeopolitik ve Türkiye: Riskler ve Fırsatlar', *Bilgesam Rapor No:27*, Bilgesam Yayınları, İstanbul
- Saunders, Frances Stonor**, (2004), *Parayı Verdi Düdüğü Çaldı: CIA ve Kültürel Soğuk Savaş*, Çev. Ülker İnce, Doğan Kitap, İstanbul
- Sayın, Yusuf**, (2013), 'Tarihin Metcezirinde Büyük Güçlerin Gerilemesi Ve Çöküşü', *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Sayı:21, ss. 367-381
- Serbest, M. Bürkan**, (2017), 'Tarihsel Süreçte Rus Avrasyacılığı: Klasik Avrasyacılıktan Neo-Avrasyacılığa', *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:6, Sayı:3, ss.285-307
- Seren, Merve**, (2017), *Stratejik İstihbarat ve Ulusal Güvenlik*, Orion Kitabevi, Ankara
- Sharfman, Peter**, (2004), 'Information Sharing In Support Of Strategic Intelligence' *The MITRE Corporation*, Virginia-USA, ss.1-6
- Shlapentokh, Dmitry**, (2012), 'The Role Of Small States In The Post-Cold War Era: The Case Of Belarus', *Strategic Studies Institute*, Carlisle-Pennsylvania, ss.1-79, Mayıs
- Shy, John**, (2015), 'Jomini', Peter Paret (Der.), *Modern Strateji Machiavelli'den Nükleer Çağa*, Çev. Doruk Can Koçak, Doruk Yayıncılık, İstanbul, ss.165-214
- Sloan, Geoffrey**, (2003), 'Sir Halford J. Mackinder: Geçmişten Günümüze Kalpgah Kuramı', Colin S. Gray ve Geoffrey Sloan (Ed.), *Jeopolitik, Strateji ve Coğrafya*, Çev. Tuğrul Karabacak, ASAM Yayınları, ss. 16-46, Ankara
- Smith, Michael**, (2008), *Seçkin Katiller-ABD'nin En Gizli Özel Harekat Timinin İçerden Öyküsü*, Çev. İbrahim Bingöl, Timsah Kitap, İstanbul
- Sönmez, Sait**, (2010), 'Yeni Batıcılık ve Yeni Avrasyacılık Akımları Bağlamında Yeltsin Yönetimi'nin Doğu Batı Politikaları'nın Analizi', *Akademik Bakış*, Cilt:3, Sayı:6, ss.73-96, Yaz
- Sprance, William, R.**, (2004), 'The Russo-Japanese War: The Emergence Of Japanese Imperial Power', *Journal of Military and Strategic Studies*, Vol:6, Issue:3, ss.1-24, Calgary-Alberta-Canada, Winter
- Sprout, Margaret, Tuttle**, (2007), 'Mahan: Deniz Gücünün Vaizi', Edward Mead Earle (Ed.), *Modern Stratejinin Ustaları: Machiavelli'den Hitler'e Askeri Düşünce*, Çev. Selma Koçak, Doruk Yayıncılık, ss.539-570, İstanbul
- Spykman, Nicholas**, (2013), 'Dış Politika ve Coğrafya I-II', Çev. Aşkın İnci Sökmen, *Uluslararası İlişkilerde Anahtar Metinler*, Haz. Esra Diri, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, ss.3-41, İstanbul

Stalin, Josef, (1992), *Strateji ve Taktik*, Yorum Yayınları, İstanbul

Stein, Aaron, (2012), ‘Türkiye ve Caydırıcılık: Karşılıklı Garantili İmhadan Aktif Müdafaaaya’, *Ekonomi ve Dış Politikalar Merkezi (EDAM) Tartışma Kağıtları Serisi*, No:4, ss.1-7, Kasım

Stephens, A. ve Baker, N. (2009), *Savaşı Anlamak: 21.Yüzyıl İçin Strateji*, Çev. Süleyman Yazır, Phoenix Yayınevi, Ankara

Stoddard, H. Philip, (2003), *Teşkilat-ı Mahsusa*, Çev. Tansel Demirel, Arma Yayınları, İstanbul

Strachan, Hew, (2011), ‘Clausewitz and the First World War’, The 2010 George C. Marshall Lecture in Military History, *The Journal of Military History*, ss.367-391, April

Şenel, M. ve Şenel, T. (1969), *Devlet Genel Güvenliği ve Polis*, Emniyet Genel Müdürlüğü Önemli İşler Müdürlüğü Yayınları, Ankara

Şenel, M. ve Şenel, T. (1970), *Stratejik İstihbarat*, Emniyet Genel Müdürlüğü Önemli İşler Müdürlüğü Yayınları, Ankara

Şenel, M. ve Şenel, T. (1972), *Temel Güvenlik Konularımız: Siyasi Polisin El Kitabı*, Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara

Şimşek, Pınar, (2015), ‘Türk İstihbaratında Teşkilat-ı Mahsusa’nın Yeri ve Türk, Rus, İngiliz ve İsrail İstihbarat Birimlerindeki İlk Modern Teşkilata Geçişin Bir Karşılaştırması’, Ümit Özdağ, Merve Güven (Ed.), *Teşkilat-ı Mahsusa’nın 100. Yılında Türk İstihbaratı*, Kripto Basım Yayım, Ankara, ss. 9-26

Tağma, Korkmaz, (2001), *Yeniden Yapılanma Kuralları: Jeopolitik-İstihbarat-Strateji*, Timaş Yayınları, İstanbul

Tarakçı, Nejat, (2010), *Stratejik Karar Verme ve Senaryo Oluşturma*, Truva Yayınları, İstanbul

Tarakçı, Nejat, (2012), *Küresel Sistemde Dış Politika Stratejileri: Klasik Diplomasiden Jeopolitik Diplomasiye*, TASAM Yayınları, İstanbul

Tarhan, Nevzat, (2014), *Psikolojik Savaş*, Timaş Yayınları, İstanbul

Taşkın, Hasan, (2015), *Çok Gizli-Derin Operasyonlar*, Parola Yayınları, İstanbul

Telatar, Gökhan, (2009), ‘Berlin Duvarı’nın Yıkılışından 11 Eylül’e: Amerikan Dış Politikasında Yanlış Anlaşılan Yıllar’, *Alternatif Politika*, Cilt: 1, Sayı: 3, ss.430-436, Aralık

Terry, Janice, J., (2013), *Ortadoğu’da Amerikan Dış Politikası: Lobiler ve Özel Çıkar Gruplarının Rolü*, Çev. Selim Tezcan, M. Akif Kireççi, Ankara Siyasal ve Ekonomik Araştırmalar Merkezi (ASEM) Yayınları, Ankara

Tezkan, Yılmaz, (2005), *Jeopolitikten Milli Güvenliğe*, Ülke Kitapları, İstanbul

Tezsever, Serhat, (2000), *Milli Güvenliğimiz İçinde İstihbarat*, İstanbul Üniversitesi Basımevi, İstanbul

Thukydides, (2010), *Peloponnesos Savaşları*, Çev. Furkan Akderin, Belge Yayınları, İstanbul

Tılısbık, N. ve Akbal, Ö. (2006), *Intelligence İstihbarat ve Türkiye*, Nüve Kültür Merkezi, Konya

Todd, P. ve Bloch, J (2006), *Küresel İstihbarat*, Çev. Enver Günsel, Truva Yayınları, İstanbul

Topur, Tuncer, (2006), *Küreselleşme, Jeopolitika ve Milli Güvenlik*, Okumuş Adam Yayınları, İstanbul

Toptaş, Ergüder, (2009), *21. Yüzyılda Savaş*, Kripto Basım Yayım, Ankara

Trofimenko, Genrikh, (1991), *Amerikan Savaş Stratejileri*, Çev. Levent Oğuz, Pencere Yayınları, İstanbul

Tuathail, Gearoid, O., (2003), ‘Eleştirel Jeopolitiği Anlamak: Jeopolitik ve Risk Toplumu, Colin S. Gray ve Geoffrey Sloan (Ed.), *Jeopolitik, Strateji ve Coğrafya*, Çev. Tuğrul Karabacak, ASAM Yayınları, ss.143-167, Ankara

Turan, Hakan, (2010), *Gizli Servisler*, Kalipso Yayınları, İstanbul

Turhan, Talat, (1995), *Özel Savaş, Terör ve Kontrgerilla*, Tüm Zamanlar Yayıncılık, İstanbul

Türkmen, İlhan, (2015), ‘Ulusal Kamu Politikalarında İstihbaratın Rolü ve Etkisi’, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:8, Sayı:36, ss.910-917, Şubat

Tzu, Sun, (2013), *Savaş Sanatı*, Çev. Tuğçe Ayteş, Sis Yayıncılık, İstanbul

Ucuzsatar, Necati Ulunay, (1986a), *Tarih Boyunca Türk Harp Sanatı Taktik ve Stratejisi*, Genelkurmay Basımevi, Ankara,

Ucuzsatar, Necati Ulunay, (1986b), *Askeri Coğrafya*, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul

Uluç, Sıtkı, (1994), *Gizli Servis Öyküleri*, İmge Kitabevi, Ankara

Uyanık, Ercan, (2009), ‘II. Meşrutiyet Dönemi’nde Toplumsal Mühendislik Aracı Olarak Eğitim: İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin Eğitim Politikaları (1908 - 1918)’, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt:42, Sayı:2, ss.67-88, Haziran

Uzer, Umut, (2013), ‘21. Yüzyılda Tek Kutupluluk Tartışmaları’, *Bilge Strateji*, Cilt:5, Sayı:8, ss.69-93, Bahar

Üşümezsoy, Ş. ve Şen, Ş. (2003), *Yeni Dünya Petrol Düzeni ve Körfez Savaşları*, İnkılap Kitabevi, İstanbul

Varlık, Ali Bilgin, (2015), 'Ulusal Güvenlik', Ümit Özdağ (Ed.), *Milli Güvenlik Teorisi*, Kripto Basım Yayım, Ankara, ss.15-66

Vatandaş, Aydoğan, (2002), *Agharta: Elektromanyetik Savaş Başladı*, Timaş Yayınları, İstanbul

Volkman, Ernest, (1996), *Kara Sanatın Ustaları: Casuslar*, Çev. Fatoş Dilber, Sabah Kitapları, İstanbul

Volkman, Ernest, (2006), *Karanlığın Savaşçıları Casuslar, Askerler ve Amerikan İstihbaratı*, Çev. Aslı Türk-Halime Çetin, Truva Yayınları, İstanbul

Wallach, Janet, (2015), *Çöl Kraliçesi Gertrude Bell'in Olağanüstü Yaşamı*, Çev. Püren Özgören, Can Yayınları, İstanbul

Wark, Wesley, (2010), 'Terörizmle Mücadelede İstihbaratın Koordine Edilmesi', *Küresel Terörizm ve Uluslararası İşbirliği Sempozyumu-III*, Genelkurmay Başkanlığı Terörizmle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi Yayını, ss.141-148, Mart

Warner, Edward, (2007), 'Douhet, Mitchell, Seversky: Hava Savaşı İle İlgili Teoriler', Edward Mead Earle (Ed.), *Modern Stratejinin Ustaları: Machiavelli'den Hitler'e Askeri Düşünce*, Çev. Selma Koçak, Doruk Yayıncılık, ss.610-629, İstanbul

Wells, G. J ve Shuey, R. ve Kiely, R (2001), *Globalization*, Novinka Books, New York

West, Gerald V. (2003), 'Giulio Douhet', Çev. Evren Kıymaz, Yalçın Ergül (Ed.), *Geçmişten Günümüze Askeri Stratejistler*, Hava Harp Okulu Matbaası, ss.101-107, İstanbul

Whitman, J.E.A, (2003), *Tarih Boyu Strateji ve Taktik*, Düz. Rüstem Aydın, Q-Matris Yayınları, İstanbul

Whittingham, Daniel, (2014), 'Warrior-scholarship in The Age of Colonial Warfare-Charles E. Callwell and Small Wars' içinden, Ed. Andrew Mumford ve Bruno C. Reis, *The Theory and Practice of Irregular Warfare*, Routledge Publisher, New York-USA

Whittlesey, Derwent, (2007), 'Jeopolitik: Haushofer', Edward Mead Earle (Ed.), *Modern Stratejinin Ustaları: Machiavelli'den Hitler'e Askeri Düşünce*, Çev. Selma Koçak, Doruk Yayıncılık, ss. 516-536, İstanbul

Wilcoxon, L. Gregory, (2010), 'Sun Tzu: Theorist For The Twenty-First Century', *U.S. Army War College*, Carlisle-Pennsylvania-USA, ss.1-24, March

Wille, Björn Müller, (2005) 'Avrupa Birliği İstihbarat Kurumları', Çev. Gül Arıkan Akdağ ve Mustafa Cenk Sanıvar, *TASAM Yayınları Stratejik Rapor No:6*, İstanbul, Nisan

Wohlstetter, A. ve Hoffman, F (2009), ‘The Bitter End: The Case for Re-Intervention in Iraq’, Ed. Robert Zarate ve Henry Sokolski, Nuclear Heuristics: Selected Writings of Albert and Roberta Wohlstetter, *U.S. Army War College Strategic Studies Institute*, ss. 649-660, Carlisle- Pennsylvania-USA, January

Wright, Peter, (1989), *Casus Avcısı*, Çev. Gönül Suveren, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul

Yakın, Aziz, (1969), *İstihbarat Casusluk ve Casuslukla Mücadele*, Dışişleri Akademisi Yayınları, Ankara

Yalçın, Hasan Basri, (2017), *Ulusal Güvenlik Stratejisi: ABD-İngiltere-Fransa-Rusya-Çin*, SETA Kitapları, Ankara

Yalçınkaya, Alaeddin, (2008), ‘Dugin’in Türk Cumhuriyetleri Konusundaki Önerileri Ne Kadar Uygulandı?’, *II. Uluslararası Sosyal Bilimciler Kongresi*, Bışek-Kırgızistan, ss.705-723, Ekim

Yavuz, Celalettin, (2015), ‘Strateji ve Güç Kullanma’, Ed. Ümit Özdağ, *Milli Güvenlik Teorisi*, Kripto Basım Yayım, Ankara, ss.103-150

Yavuz, Celalettin, (2016), *Osmanlı’dan Günümüze Alman Gizli Servisi Türkiye Faaliyetleri*, Kripto Basım Yayım, Ankara

Yeniçeri, Özcan, (2010), ‘Türkiye’nin Ekseni Ön Asya Devletler Birliğı: Azerbaycan, Türkiye, KKTC’, *21. Yüzyıl*, Sayı:19, ss.43-50, Temmuz

Yılmaz, Salih, (2015), ‘Yeni Avrasyacılık ve Rusya’, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Sayı:34, ss.111-120, Bahar

Yılmaz, Sait, (2007), *21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat*, Milenyum Yayınları, Ankara

Yılmaz, Sait, (2014), *ABD İstihbaratı 1947-2014*, Kripto Basım Yayım, Ankara

Yılmaz, Sait, (2015), ‘Jeopolitik ve Jeostrateji’, Ed. Ümit Özdağ, *Milli Güvenlik Teorisi*, Kripto Basım Yayım, ss.201-248, Ankara

Yörükoğlu, Tahir, (2012), *İstihbarat Servislerinde Beyin Yıkama Operasyonları*, Kum Saati Yayınları, İstanbul

Yörükoğlu, Tahir, (2013), *Milli İstihbarat Teşkilatı*, Kum Saati Yayınları, İstanbul

Yüksel, Ahmet, (2013), *II. Mahmud Devrinde Osmanlı İstihbaratı*, Kitap Yayınevi, İstanbul

Zelikow, Philip, (2012), ‘The Evolution of Intelligence Reform 2002-2004’ *Studies in Intelligence*, Vol:56, No:3, ss.1-20, Eylül

Zweig, Stefan, (2015), *Joseph Fouché: Bir Politikacının Portresi*, Çev. Gülperi Sert, Doğu Batı Yayınları, Ankara

Elektronik Kaynaklar

<<https://www.mit.gov.tr/giris.html>> (Erişim 20 Şubat 2017)

<<http://www.mit.gov.tr/t-cark.html>> (Erişim 21 Şubat 2017)

<<https://www.cia.gov/kids-page/6-12th-grade/who-we-are-what-we-do/the-intelligence-cycle.html>> (Erişim 21 Şubat 2017)

<<https://www.fbi.gov/about/leadership-and-structure/intelligence-branch>> (Erişim 21 Şubat 2017)

<<https://www.fbi.gov/about/leadership-and-structure/intelligence-branch>> (Erişim 21 Şubat 2017)

<http://www.bits.de/NRANEU/others/jp-doctrine/jp2_0.pdf> (Erişim Tarihi 22 Şubat 2017)

<<https://muse.jhu.edu/article/40432/pdf>> (Erişim Tarihi 22 Şubat 2017)

İlter, Erdal, (2002), Milli İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi, <https://www.mit.gov.tr/birinci_bolum_B4.html> Erişim 27 Şubat 2017

<https://www.mit.gov.tr/ikinci_bolum_A2_1.html> (Erişim 27 Şubat 2017) MAH'ın kuruluş bildirisi

<<http://www.mit.gov.tr/2937.html>> (Erişim 28 Şubat 2017)

<http://www.ntv.com.tr/teknoloji/tsknin-istihbarat-uydusu-gokturk-1-yarin-uzaya-firlatilacak.xv1_Cs72HUu0VjKgU_p6Ww> (Erişim 1 Mart 2017)

Çetinkaya, Şeref (2017), Siber Terör ve Siber İstihbarat, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü <<http://www.21yyte.org/tr/arastirma/terorizm-ve-terorizmle-mucadele/2011/09/23/6309/siber-teror-ve-siber-istihbarat>> Erişim 1 Mart 2017

<http://www.bits.de/NRANEU/others/jp-doctrine/jp2_0.pdf> (Erişim 1 Mart 2017)

<http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=STRATEJ%C4%B0> (Erişim 2 Mart 2017)

<http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=STRATEJ%C4%B0> 2 Mart 2017

<<https://www.cia.gov/news-information/featured-story-archive/2010-featured-story-archive/sherman-kent-the-father-of-intelligence.html>> (2 Mart 2017)

<<https://www.brookings.edu/about-us>> (Erişim 2 Mart 2017)

<<http://www.mit.gov.tr/teskilat.html>> (Erişim 5 Mart 2017)

<<http://www.ntv.com.tr/turkiye/aselsan-genel-mudurunden-muhendis-intiharlari-hakkinda-aciklama,WBhQarIk-0uzqzN5rVoR7Q>> (Erişim 5 Mart 2017)

<http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/ncix/fundamentals_ci.pdf> (Erişim 7 Mart 2017)

<http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=GER%C4%BOLLA> (Erişim 20 Nisan 2017)

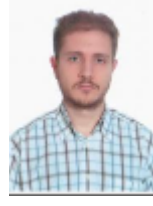
<<http://www.telegraph.co.uk/news/2017/03/07/wikileaks-claims-mi5-cia-developed-spyware-turn-samsung-tvs>> (Erişim 8 Mart 2017)

<http://www.military.ch/abegglen/papers/jomini_fr.htm> (Erişim 12 Ağustos 2017)

<http://www.911myths.com/index.php?title=Bin_Laden_and_Brzezinski> (Erişim 9 Ekim 2017)

<<https://www.csis.org/features/zbigniew-k-brzezinski>> (Erişim 9 Ekim 2017)

ÖZGEÇMİŞ

Ad – Soyad :YUNUS KARAAĞAÇ

Doğum Tarihi ve Yeri :24/08/1992, İstanbul

E-posta : yu_kara_gs@hotmail.com

ÖĞRENİM DURUMU

- **Lisans:** 2015, İstanbul Fatih Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
- **Yüksek Lisans:** 2017, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler ve İstihbarat İncelemeleri Programı

YABANCI DİL BİLGİSİ

- İngilizce (Orta Seviye)
- İbranice (Başlangıç Seviyesi)